

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

“Επιστήμες της Αγωγής”

Κατεύθυνση Ψυχολογία – Συμβουλευτική

**«Η συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας στους μαθητές
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Μια ερευνητική προσέγγιση
από την οπτική της πολιτικής κοινωνιολογίας»**

Διπλωματική εργασία της Χαλβατζή Μαρίας
Επιβλέπων καθηγητής: Εμβαλωτής Αναστάσιος

Ιωάννινα, Σεπτέμβριος 2015

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανίχνευση συνιστωσών της ευρωπαϊκής ταυτότητας σε μαθητές/ριες, που φοιτούν στη Β' τάξη Γυμνασίου του ελληνικού σχολείου. Αφετηρία της εργασίας αποτελεί η έννοια της ταυτότητας, τα χαρακτηριστικά της και η οικοδόμησή της στα όρια του έθνους-κράτους. Ακολουθεί η διασαφήνιση της έννοιας της πολιτειότητας μέσα από την εξελικτική της πορεία και μέχρι τη σύγχρονη ευρωπαϊκή συγκυρία. Το θεωρητικό μέρος της εργασίας ολοκληρώνει η μελέτη της ευρωπαϊκής ταυτότητας υπό το πρίσμα των κυρίαρχων κοινωνιολογικών προσεγγίσεων, η ανάλυση των συνιστωσών της και οι κοινωνικοί μηχανισμοί, που συμβάλλουν στη συγκρότησή της. Η ερευνήτρια, με την κατασκευή και χορήγηση ερωτηματολογίου σε μαθητές/ριες ηλικίας 14 ετών, εξέτασε τους τρόπους έκφρασης της ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσα από το αίσθημα του ανήκειν σε μία ευρύτερη ευρωπαϊκή συλλογικότητα, την περηφάνια που απορρέει από την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη, το ενδιαφέρον για την παρακολούθηση και συμμετοχή σε δραστηριότητες ευρωπαϊκού χαρακτήρα. Παράλληλα το ερευνητικό ενδιαφέρον συγκεντρώνουν οι γνώσεις των μαθητών/ριών για την Ευρώπη, η άποψη που εκφράζουν για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις ευρωπαϊκές πολιτικές και τα θεμελιώδη δικαιώματα, που ισχύουν στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η διερεύνηση της πρόθεσης των μαθητών/ριών για ενεργή κοινωνικοπολιτική συμμετοχή στην ενήλικη ζωή συνεισφέρει στην εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με τη συνειδητοποίηση της πολιτικής τους ιδιότητας. Στην ενότητα της συζήτησης η ερευνήτρια επιχειρεί την ερμηνεία των ερευνητικών ευρημάτων, συγκρίνοντάς τα με τα ευρήματα της συναφούς ερευνητικής βιβλιογραφίας και προσφέροντας υλικό για περαιτέρω διερεύνηση και προβληματισμό σε σχέση με τον βαθμό και τα αίτια της ταύτισης των δυνάμει πολιτών με την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη.

Λέξεις – κλειδιά: στάσεις, αντιλήψεις, ταυτότητα, πολιτειότητα, έθνος, Ευρώπη.

Abstract

The purpose of this study is to detect components of the European identity in students, studying in the second grade of the Greek secondary school. Starting point of the work is the concept of identity, its features and its construction in the context of the nation-state. Afterwards, follows the clarification of the concept of citizenship through its evolutionary path until the modern European context. The theoretical part of the thesis completes the study of European identity in the light of the dominant sociological approaches, analysis of its components and the social mechanisms that contribute to its construction. The researcher, with the construction and distribution of questionnaires to students aged 14, examined the ways of expression of the European identity through the feeling of belonging to a wider European collectivity, the pride deriving from European citizenship, interest in observing and participating in European activities. At the same time, research interest focuses on the students' knowledge for Europe, the views expressed by the European Union, European policies and fundamental rights in the European context. The exploration of the intention of students for active social and political participation in adulthood contributes to drawing conclusions regarding the realization of their political status. In the discussion part, the researcher attempts to interpret the research findings, comparing them with the findings of relevant research literature and providing material for further investigation and reflection in relation to the extent and causes of the identification of potential citizens to European citizenship.

Key – words: attitudes, perceptions, identity, citizenship, nation, Europe.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....σελ.	2
Abstract.....σελ.	3
Κατάλογος περιεχομένων.....σελ.	4
Πρόλογος.....σελ.	45
Εισαγωγή.....σελ.	46
Παρουσίαση συναφών ερευνών.....σελ.	48
Κεφάλαιο 1 – Η έννοια της ταυτότητας: ορισμός και κατηγορίες.....σελ.	51
1.1.1 Θεωρίες για το έθνος και τον εθνικισμό.....σελ.	57
1.1.2 Θεωρητικά μοντέλα για το έθνος και τον εθνικισμό.....σελ.	64
1.1. 3 Η εθνική ταυτότητα και οι λειτουργίες της.....σελ.	67
Κεφάλαιο 1.2 - Η ιδιότητα του πολίτη.....σελ.	70
1.2.1 Ορισμός και ιστορική εξέλιξη της πολιτειακής ιδιότητας.....σελ.	70
1.2.2 Τα θεωρητικά μοντέλα για την πολιτειακή ιδιότητα και αρμοδιότητα .....σελ.	75
1.2.3 Η σχέση της ιδιότητας του πολίτη με τη συλλογική ταυτότητα...σελ.	78
1.2.4 Η σημερινή ευρωπαϊκή συγκυρία.....σελ.	82
Κεφάλαιο 1.3 - Η ευρωπαϊκή ταυτότητα.....σελ.	88
1.3.1 Θεωρίες διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας.....σελ.	88
1.3.2 Οι συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας.....σελ.	92
1.3.3 Η οικοδόμηση της συλλογικής ευρωπαϊκής ταυτότητας.....σελ.	94
1.3.4 Ο εξευρωπαϊσμός.....σελ.	98

1.3.5 Η σχέση μεταξύ εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας.....σελ.	101
Κεφάλαιο 2 – Μεθοδολογία της Έρευνας.....σελ.	104
2.1 Υπόθεση εργασίας – ερευνητικά ερωτήματα.....σελ.	104
2.2 Παρουσίαση ερευνητικής μεθόδου.....σελ.	108
2.3 Κατασκευή ερωτηματολογίου.....σελ.	110
2.3.1 Παρουσίαση των εννοιών του ερωτηματολογίου.....σελ.	111
2.3.2 Αιτιολόγηση της επιλογής των ερωτημάτων.....σελ.	114
Κεφάλαιο 3 – Αποτελέσματα της έρευνας.....σελ.	126
3.1 Το προφίλ των μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα.....σελ.	127
3.1.2 Οι αντιλήψεις των μαθητών για την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και πολιτειότητα.....σελ.	136
3.1.3 Παραγοντική ανάλυση.....σελ.	175
3.1.4 Διμεταβλητή ανάλυση.....σελ.	193
3.1.5 Ανάλυση παλινδρόμησης.....σελ.	216
Κεφάλαιο 4 – Συμπεράσματα.....σελ.	218
4.1 Συζήτηση – Διατύπωση Συμπερασμάτων.....σελ.	218
4.2 Περιορισμοί.....σελ.	246
4.3 Θέματα περαιτέρω διερεύνησης.....σελ.	248
4.4 Λειτουργικοί ορισμοί.....σελ.	249
Βιβλιογραφία.....σελ.	251
Παράρτημα 1 – Ερωτηματολόγιο.....σελ.	272
Παράρτημα 2 - Πίνακες.....σελ.	299

Κατάλογος πινάκων, γραφημάτων και σχημάτων

Πίνακας 3.1.1.: 1 – Ημερομηνία γέννησης.....σελ.127
Πίνακας 3.1.1: 2 - Φύλο μαθητή/-τριας.....σελ.128
Πίνακας 3.1.1: 3 – Εκπαιδευτικό επίπεδο μαθητή/-τριας.....σελ.128
Πίνακας 3.1.1.: 4 – Χώρα γέννησης.....σελ.129
Πίνακας 3.1.1: 5 – Γλώσσα.....σελ.129
Πίνακας 3.1.1: 6 - Επάγγελμα μητέρας.....σελ.130
Πίνακας 3.1.1: 7 – Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας.....σελ.131
Πίνακας 3.1.1: 8 - Επάγγελμα πατέρα.....σελ.132
Πίνακας 3.1.1: 9 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα.....σελ.133
Πίνακας 3.1.1: 10 - Ενδιαφέρον γονιών για κοινωνικά και πολιτικά θέματα.....σελ.134
Πίνακας 3.1.1: 11 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.....σελ.135
Πίνακας 3.1.2: 1 - Ευρωπαϊκή ταυτότητα.....σελ.136
Πίνακας 3.1.2: 2α - Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.....σελ.137
Πίνακας 3.1.2: 2β - Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.....σελ.138
Πίνακας 3.1.2: 2γ - Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.....σελ.139
Πίνακας 3.1.2: 3 - Ευρώπη και Συμμετοχή.....σελ.140
Πίνακας 3.1.2: 4α – Ευρώπη και Κινητικότητα.....σελ.142
Πίνακας 3.1.2: 4β - Ευρώπη και Κινητικότητα σελ.144
Πίνακας 3.1.2: 5α - Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.....σελ.145
Πίνακας 3.1.2: 5β - Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.....σελ.147
Πίνακας 3.1.2: 5γ - Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.....σελ.149

Πίνακας 3.1.2: 6α - Εσύ και η Κοινωνία – Ευρωπαϊκή Πολιτική.....σελ.150
Πίνακας 3.1.2: 6β - Εσύ και η Κοινωνία – Ευρωπαϊκή Πολιτική.....σελ.151
Πίνακας 3.1.2: 7 - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.....σελ.153
Πίνακας 3.1.2: 8α - Συμμετοχή στην Κοινωνία.....σελ.154
Πίνακας 3.1.2: 8β - Συμμετοχή στην Κοινωνία.....σελ.156
Πίνακας 3.1.2: 8γ - Συμμετοχή στην Κοινωνία.....σελ.157
Πίνακας 3.1.2: 8δ - Συμμετοχή στην Κοινωνία.....σελ.158
Πίνακας 3.1.2: 9 - Ευρωπαϊκή Πολιτική.....σελ.160
Πίνακας 3.1.2: 10 - Ευρώπη και Οικονομία.....σελ.162
Πίνακας 3.1.2: 11 - Ευρώπη: Οφέλη για την Ελλάδα.....σελ.163
Πίνακας 3.1.2: 12 – Ευρώπη και Πολιτισμός.....σελ.165
Πίνακας 3.1.2: 13 - Ευρώπη: Θεσμοί, Όργανα και Διαδικασίες.....σελ.166
Πίνακας 3.1.2: 14α - Ευρώπη και Γεωγραφία.....σελ.168
Πίνακας 3.1.2: 14β - Ευρώπη και Γεωγραφία.....σελ.169
Πίνακας 3.1.2: 14γ - Ευρώπη και Γεωγραφία.....σελ.169
Πίνακας 3.1.2: 15α - Ευρώπη και Γεωγραφία.....σελ.170
Πίνακας 3.1.2: 15β - Ευρώπη και Γεωγραφία.....σελ.170
Πίνακας 3.1.2: 15γ - Ευρώπη και Γεωγραφία.....σελ.171
Πίνακας 3.1.2: 16α - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.....σελ.172
Πίνακας 3.1.2: 16β - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.....σελ.173
Πίνακας 3.1.2: 16γ - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.....σελ.173
Πίνακας 3.1.3: 1. Παράγοντες ευρωπαϊκής πολιτειότητας.....σελ.178

Πίνακας 3.1.3: 2 - Τιμές του δείκτη αξιοπιστίας άλφα του Cronbach.....σελ.183
Πίνακας 3.1.3: 3 - Rotated Component Matrix.....σελ.184
Πίνακας 3.1.3: 4 – Παράγοντες ευρωπαϊκής ταυτότητας.....σελ.188
Πίνακας 3.1.3: 5 - Rotated Component Matrix.....σελ.191
Πίνακας 3.1.3: 6 - Τιμές του δείκτη αξιοπιστίας άλφα του Cronbach.....σελ.192
Πίνακας 3.1.5: 1 – Τιμές Pearson R.....σελ.217
Πίνακας 3.1.5: 2 – Τιμές Pearson R.....σελ.217
Πίνακας 4.1: 1 – Ευρωπαϊκή Ταυτότητα.....σελ.219
Πίνακας 4.1: 2 – Εθνική Ταυτότητα.....σελ.222
Πίνακας 4.1: 3 - Ευρώπη και Συμμετοχή.....σελ.223
Πίνακας 4.1: 4 – Ευρώπη και Πολιτισμός.....σελ.225
Πίνακας 4.1: 5 – Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.....σελ.227
Πίνακας 4.1: 6 – Ευρώπη και Κινητικότητα.....σελ.229
Πίνακας 4.1: 7 – Ευρώπη και Κινητικότητα.....σελ.230
Πίνακας 4.1: 8 – Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.....σελ.231
Πίνακας 4.1: 9 – Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.....σελ.232
Πίνακας 4.1: 10 – Ευρωπαϊκή Πολιτική.....σελ.234
Πίνακας 4.1: 11 – Ευρώπη και Οικονομία.....σελ.235
Πίνακας 4.1: 12 – Ευρώπη: Οφέλη για την Ελλάδα.....σελ.236
Πίνακας 4.1: 13 – Ευρώπη: Θεσμοί, Όργανα και Διαδικασίες.....σελ.238
Πίνακας 4.1: 14 – Ευρωπαϊκή Πολιτική.....σελ.239
Πίνακας 4.1: 15 – Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.....σελ.240

Πίνακας 4.1: 16 – Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.....σελ.241	σελ.241
Πίνακας 4.1: 17 – Συμμετοχή στην Κοινωνία.....σελ.243	σελ.243
Γράφημα 3.1.1: 1 - Ημερομηνία γέννησης.....σελ.127	σελ.127
Γράφημα 3.1.1: 2 - Εκπαιδευτικό επίπεδο.....σελ.128	σελ.128
Γράφημα 3.1.1: 4 - Επάγγελμα μητέρας.....σελ.131	σελ.131
Γράφημα 3.1.1: 5 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας.....σελ.132	σελ.132
Γράφημα 3.1.1: 6 - Επάγγελμα πατέρα.....σελ.133	σελ.133
Γράφημα 3.1.1: 7 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα.....σελ.134	σελ.134
Γράφημα 3.1.1: 8 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.....σελ.135	σελ.135
Γράφημα 3.1.2: 1 - Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.137	σελ.137
Γράφημα 3.1.2: 2 - Πόσο καλά επικοινωνείς στην ευρωπαϊκή γλώσσα που γνωρίζεις;.....σελ.138	σελ.138
Γράφημα 3.1.2: 3 - Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.141	σελ.141
Γράφημα 3.1.2: 4 – Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, για να μπορούν να κατανοούν άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.....σελ.143	σελ.143
Γράφημα 3.1.2: 5 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα.....σελ.145	σελ.145
Γράφημα 3.1.2: 6 - Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.....σελ.147	σελ.147
Γράφημα 3.1.2: 7 - Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα.....σελ.148	σελ.148

Γράφημα 3.1.2: 8 - Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τα έθιμα και τον τρόπο ζωής τους.....σελ.150	σελ.150
Γράφημα 3.1.2: 9 - Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.151	σελ.151
Γράφημα 3.1.2: 10 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.....σελ.152	σελ.152
Γράφημα 3.1.2: 11 - Η σημαία της Ελλάδας είναι σημαντική για εμένα.....σελ.154	σελ.154
Γράφημα 3.1.2: 12 - Να δηλώσεις υποψηφιότητα στο 15μελές συμβούλιο του σχολείου σου.....σελ.155	σελ.155
Γράφημα 3.1.2: 13 - Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.....σελ.157	σελ.157
Γράφημα 3.1.2: 14 - Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.158	σελ.158
Γράφημα 3.1.2: 15 - Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινότητα.....σελ.159	σελ.159
Γράφημα 3.1.2: 16 - Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον.....σελ.161	σελ.161
Γράφημα 3.1.2: 17 - Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.....σελ.162	σελ.162
Γράφημα 3.1.2: 18 - Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.....σελ.164	σελ.164
Γράφημα 3.1.2: 19 - Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;.....σελ.166	σελ.166
Γράφημα 3.1.2: 20 - Γνώσεις σχετικά με το Ευρώ.....σελ.167	σελ.167
Γράφημα 3.1.2: 21 - Γνώσεις σχετικά με τον αριθμό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.168	σελ.168

Γράφημα 3.1.2: 22 - Σημείωσε δίπλα από κάθε σημαία τη χώρα της.....σελ.171	σελ.171
Γράφημα 3.1.2: 23 - Πόσο εμπιστεύεσαι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.....σελ.173	σελ.173
Γράφημα 3.1.2: 24 - Εάν ναι, πόσο υποστηρίζεις αυτό το πολιτικό κόμμα;...σελ.174	σελ.174
Γράφημα 4.1: 1 - Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη.....σελ.220	σελ.220
Γράφημα 4.1: 2 - Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.220	σελ.220
Γράφημα 4.1: 3 - Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.....σελ.221	σελ.221
Γράφημα 4.1: 4 - Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.221	σελ.221
Γράφημα 4.1: 5 – Πόσο καλά μπορείς να επικοινωνήσεις με τους άλλους στην ευρωπαϊκή γλώσσα που γνωρίζεις;.....σελ.227	σελ.227
Σχήμα 3.1.3: 1 – Παράγοντες ευρωπαϊκής πολιτειότητας.....σελ.180	σελ.180
Σχήμα 3.1.3: 2 - Scree Plot.....σελ.185	σελ.185
Σχήμα 3.1.3: 3 – Παράγοντες ευρωπαϊκής ταυτότητας.....σελ.190	σελ.190
Σχήμα 3.1.3: 4 - Scree Plot.....σελ.192	σελ.192
Πίνακας Π2.1: 1 - Φύλο μαθητή/-τριας.....σελ.299	σελ.299
Πίνακας Π2.1: 2 - Ημερομηνία γέννησης.....σελ.299	σελ.299
Πίνακας Π2.1: 3 - Εκπαιδευτικό επίπεδο.....σελ.300	σελ.300
Πίνακας Π2.1: 4 - Χώρα γεννήσεως παιδιού.....σελ.300	σελ.300
Πίνακας Π2.1: 5 - Χώρα γεννήσεως μητέρας.....σελ.300	σελ.300
Πίνακας Π2.1: 6 - Χώρα γεννήσεως πατέρα.....σελ.301	σελ.301

Πίνακας Π2.1: 7 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι.....σελ.301	σελ.301
Πίνακας Π2.1: 8 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας.....σελ.301	σελ.301
Πίνακας Π2.1: 9 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα.....σελ.301	σελ.301
Πίνακας Π2.1: 10 - Επάγγελμα μητέρας.....σελ.302	σελ.302
Πίνακας Π2.1: 11 - Επάγγελμα πατέρα.....σελ.302	σελ.302
Πίνακας Π2.1: 12 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα.....σελ.303	σελ.303
Πίνακας Π2.1: 13 - Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα.....σελ.303	σελ.303
Πίνακας Π2.1: 14 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.....σελ.303	σελ.303
Πίνακας Π2.1: 15 – Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.304	σελ.304
Πίνακας Π2.1: 16 – Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως ευρωπαϊό πολίτη και μετά ως Έλληνα πολίτη.....σελ.304	σελ.304
Πίνακας Π2.1: 17 – Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη.....σελ.304	σελ.304
Πίνακας Π2.1: 18 – Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.....σελ.305	σελ.305
Πίνακας Π2.1: 19 – Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως ευρωπαϊό πολίτη και μετά ως πολίτη του κόσμου.....σελ.305	σελ.305
Πίνακας Π2.1: 20 – Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης.....σελ.305	σελ.305
Πίνακας Π2.1: 21 – Αισθάνομαι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.306	σελ.306

Πίνακας Π2.1: 22 – Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.306
Πίνακας Π2.1: 23 – Αισθάνομαι περισσότερο Ευρωπαίος παρά Έλληνας.....σελ.306
Πίνακας Π2.1: 24 - Δραστηριότητες στην τοπική κοινότητα σε συνεργασία/μαζί με ανθρώπους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.307
Πίνακας Π2.1: 25 - Δραστηριότητες για τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στην πόλη μου και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις.....σελ.307
Πίνακας Π2.1: 26 - Γιορτές/φεστιβάλ μουσικής, χορού ή κινηματογράφου σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.....σελ.307
Πίνακας Π2.1: 27 - Αθλητικά δρώμενα σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα....σελ.307
Πίνακας Π2.1: 28 - Συλλογή πληροφοριών για μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα από το διαδίκτυο ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....σελ.308
Πίνακας Π2.1: 29 - Προγράμματα ανταλλαγής μαθητών από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.308
Πίνακας Π2.1: 30 - Σχολικές εκδρομές σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.....σελ.308
Πίνακας Π2.1: 31 - Ταξίδια αναψυχής ή διακοπές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.308
Πίνακας Π2.1: 32 - Εκθέσεις, φεστιβάλ ή άλλα δρώμενα σε σχέση με την τέχνη και τον πολιτισμό.....σελ.309
Πίνακας Π2.1: 33 - Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.309
Πίνακας Π2.1: 34 - Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;.....σελ.309

Πίνακας Π2.1: 35 - Διαβάζεις εφημερίδα για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;.....σελ.310
Πίνακας Π2.1: 36 - Συζητάς για την πολιτική και την οικονομική κατάσταση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;.....σελ.310
Πίνακας Π2.1: 37 - Συζητάς για ευρωπαϊκά αθλητικά δρώμενα με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;.....σελ.310
Πίνακας Π2.1: 38 - Συζητάς για τέχνες και πολιτισμό (π.χ. μουσική, κινηματογράφο) από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;.....σελ.311
Πίνακας Π2.1: 39 - Συζητάς για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;.....σελ.311
Πίνακας Π2.1: 40 - Συζητάς για θέματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;.....σελ.311
Πίνακας Π2.1: 41 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;.....σελ.312
Πίνακας Π2.1: 42 - Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πώς θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;.....σελ.312
Πίνακας Π2.1: 43 - Είσαι σε θέση να επικοινωνείς ή να καταλαβαίνεις κάποια γλώσσα που χρησιμοποιείται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες;.....σελ.312
Πίνακας Π2.1: 44 - Πόσο καλά επικοινωνείς στην ευρωπαϊκή γλώσσα που γνωρίζεις;.....σελ.312

- Πίνακας Π2.1: 45 - Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας είναι σημαντική για να ταξιδεύεις ή να πηγαίνεις διακοπές στην Ευρώπη.....σελ.313
- Πίνακας Π2.1: 46 - Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να με διευκολύνει να βρω μια δουλειά.....σελ.313
- Πίνακας Π2.1: 47 - Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.....σελ.313
- Πίνακας Π2.1: 48 - Η εκμάθηση μιας άλλης ευρωπαϊκής γλώσσας με βοηθά να κατανοώ καλύτερα άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.....σελ.314
- Πίνακας Π2.1: 49 - Όλοι οι νέοι άνθρωποι στην Ευρώπη θα έπρεπε να μάθουν τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες.....σελ.314
- Πίνακας Π2.1: 50 - Τα σχολεία θα έπρεπε να δίνουν στους νέους ανθρώπους περισσότερες ευκαιρίες να μάθουν ξένες γλώσσες.....σελ.314
- Πίνακας Π2.1: 51 - Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν και να εργαστούν οπουδήποτε στην Ευρώπη.....σελ.314
- Πίνακας Π2.1: 52 - Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.....σελ.315
- Πίνακας Π2.1: 53 - Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων..σελ.315
- Πίνακας Π2.1: 54 - Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.316
- Πίνακας Π2.1: 55 - Είναι θετικό να επιτρέπεται σε άλλους Ευρωπαίους να ζήσουν στην Ελλάδα.....σελ.316
- Πίνακας Π2.1: 56 - Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.....σελ.316

Πίνακας Π2.1: 57 - Αν οι ευρωπαίοι πολίτες δεν μετακινούνται μέσα στην Ευρώπη, δεν θα τη γνωρίσουν καλύτερα.....σελ.317

Πίνακας Π2.1: 58 - Ο περιορισμός άλλων ευρωπαίων πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας.....σελ.317

Πίνακας Π2.1: 59 - Η κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει να περιοριστεί, αλλιώς ορισμένες χώρες θα γεμίσουν «μετανάστες».....σελ.317

Πίνακας Π2.1: 60 - Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, για να μπορούν να κατανοούν άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.....σελ.318

Πίνακας Π2.1: 61 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.....σελ.318

Πίνακας Π2.1: 62 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις.....σελ.318

Πίνακας Π2.1: 63 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από τη γλώσσα που μιλούν.....σελ.319

Πίνακας Π2.1: 64 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα.....σελ.319

Πίνακας Π2.1: 65 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο.....σελ.319

Πίνακας Π2.1: 66 - Οι ευρωπαϊκές χώρες θα χάσουν τις ατομικές τους ταυτότητες, εάν ενταχθούν σε μια μεγάλη πολιτική ένωση.....σελ.320
Πίνακας Π2.1: 67 - Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να διατηρούν τις ίδιες σχέσεις με τις χώρες εκτός Ευρώπης.....σελ.320
Πίνακας Π2.1: 68 - Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον.....σελ.321
Πίνακας Π2.1: 69 - Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να έχουν κοινά εκπαιδευτικά συστήματα.....σελ.321
Πίνακας Π2.1: 70 - Οι αρχηγοί κρατών των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει κάποτε να αντικατασταθούν από έναν «Πρόεδρο» για όλη την Ευρώπη.....σελ.321
Πίνακας Π2.1: 71 - Θα ήταν καλό εάν οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν περισσότερους κοινούς κανόνες και νόμους.....σελ.322
Πίνακας Π2.1: 72 - Κάθε ευρωπαϊκή χώρα πρέπει να είναι ελεύθερη να αποφασίζει για τις υποθέσεις της.....σελ.322
Πίνακας Π2.1: 73 - Όταν οι χώρες εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρέπει να εγκαταλείπουν τις ατομικές τους κυβερνήσεις.....σελ.322
Πίνακας Π2.1: 74 - Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει κάποτε να αντικαταστήσει τα κοινοβούλια όλων των ευρωπαϊκών χωρών.....σελ.323
Πίνακας Π2.1: 75 - Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.....σελ.323
Πίνακας Π2.1: 76 - Εάν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν το ίδιο νόμισμα, θα ήταν οικονομικά ισχυρότερες.....σελ.323

Πίνακας Π2.1: 77 - Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.....σελ.324

Πίνακας Π2.1: 78 - Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να καθιερώσουν το Ευρώ.....σελ.324

Πίνακας Π2.1: 79 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.....σελ.324

Πίνακας Π2.1: 80 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διευρυνθεί, για να επωφεληθούν οικονομικά οι περισσότερες χώρες.....σελ.325

Πίνακας Π2.1: 81 - Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.325

Πίνακας Π2.1: 82 - Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να είναι δημοκρατικές.....σελ.325

Πίνακας Π2.1: 83 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο, αν ενταχθούν σε αυτήν περισσότερες χώρες.....σελ.326

Πίνακας Π2.1: 84 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για να είναι μια αξιόλογη οργάνωση.....σελ.326

Πίνακας Π2.1: 85 - Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.....σελ.327

Πίνακας Π2.1: 86 - Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.327

Πίνακας Π2.1: 87 - Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.327	σελ.327
Πίνακας Π2.1: 88 - Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.328	σελ.328
Πίνακας Π2.1: 89 - Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.328	σελ.328
Πίνακας Π2.1: 90 - Γνώσεις σχετικά με τον αριθμό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.328	σελ.328
Πίνακας Π2.1: 91 - Γνώσεις σχετικά με τις σημαίες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.....σελ.329	σελ.329
Πίνακας Π2.1: 92 - Γνώσεις σχετικά με τις επίσημες γλώσσες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.....σελ.329	σελ.329
Πίνακας Π2.1: 93 - Γνώσεις σχετικά με τη γεωγραφική θέση των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.....σελ.329	σελ.329
Πίνακας Π2.1: 94 - Γνώσεις σχετικά με τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χερσονήσους (Σκανδιναβική, Ιβηρική, των Απεννίνων, Βαλκανική).....σελ.330	σελ.330
Πίνακας Π2.1: 95 - Γνώσεις σχετικά με τις οροσειρές της Ευρώπης (Άλπεις, Απέννινα, Καρπάθια, Αίμος).....σελ.330	σελ.330
Πίνακας Π2.1: 96 - Γνώσεις σχετικά με τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης (Βόλγας, Δούναβης).....σελ.330	σελ.330
Πίνακας Π2.1: 97 - Γνώσεις σχετικά με τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά νησιά (Ισλανδία, Κορσική, Σαρδηνία, Σικελία, Κύπρος, Κρήτη).....σελ.331	σελ.331
Πίνακας Π2.1: 98 - Γνώσεις σχετικά με τη Βιομηχανική Επανάσταση.....σελ.331	σελ.331

Πίνακας Π2.1: 99 - Γνώσεις σχετικά με τον Διαφωτισμό.....σελ.331
Πίνακας Π2.1: 100 - Γνώσεις σχετικά με τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο.....σελ.332
Πίνακας Π2.1: 101 - Γνώσεις σχετικά με τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.....σελ.332
Πίνακας Π2.1: 102 - Γνώσεις σχετικά με το Τείχος του Βερολίνου.....σελ.332
Πίνακας Π2.1: 103 - Γνώσεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).....σελ.333
Πίνακας Π2: 104 - Γνώσεις σχετικά με το έτος ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.333
Πίνακας Π2.1: 105 - Γνώσεις σχετικά με τους διαφορετικούς πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη.....σελ.333
Πίνακας Π2.1: 106 - Γνώσεις σχετικά με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.....σελ.334
Πίνακας Π2.1: 107 - Γνώσεις σχετικά με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.....σελ.334
Πίνακας Π2.1: 108 - Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για να συμμετέχουν στην κυβέρνηση.....σελ.334
Πίνακας Π2.1: 109 - Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.....σελ.335
Πίνακας Π2.1: 110 - Οι γυναίκες θα πρέπει να μείνουν έξω από την πολιτική.....σελ.335
Πίνακας Π2.1: 111 - Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, οι άνδρες θα πρέπει να έχουν περισσότερα δικαιώματα σε μία θέση εργασίας.....σελ.335
Πίνακας Π2.1: 112 - Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να αμείβονται το ίδιο όταν κάνουν τις ίδιες δουλειές.....σελ.336

Πίνακας Π2.1: 113 - Οι άνδρες είναι περισσότερο κατάλληλοι από τις γυναίκες για πολιτικοί ηγέτες.....σελ.336
Πίνακας Π2.1: 114 - Η πρώτη προτεραιότητα των γυναικών θα πρέπει να είναι η ανατροφή των παιδιών.....σελ.336
Πίνακας Π2.1: 115 - Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα.....σελ.337
Πίνακας Π2.1: 116 - Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση σε καλές θέσεις εργασίας στην Ελλάδα.....σελ.337
Πίνακας Π2.1: 117 - Τα σχολεία πρέπει να διδάσκουν τους μαθητές να σέβονται τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων.....σελ.337
Πίνακας Π2.1: 118 - Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στις εκλογές για να λάβουν πολιτικά αξιώματα.....σελ.338
Πίνακας Π2.1: 119 - Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.338
Πίνακας Π2.1: 120 - Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να μιλούν τη γλώσσα τους.....σελ.338
Πίνακας Π2.1: 121 - Τα παιδιά των μεταναστών θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση όπως και τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα.....σελ.339
Πίνακας Π2.1: 122 - Οι μετανάστες που ζουν σε μια χώρα αρκετά χρόνια θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να ψηφίσουν στις εκλογές.....σελ.339
Πίνακας Π2.1: 123 - Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τα έθιμα και τον τρόπο ζωής τους.....σελ.339

Πίνακας Π2.1: 124 - Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.340	σελ.340
Πίνακας Π2.1: 125 - Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, η μετανάστευση θα πρέπει να περιορίζεται.....σελ.340	σελ.340
Πίνακας Π2.1: 126 - Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.340	σελ.340
Πίνακας Π2.1: 127 - Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.341	σελ.341
Πίνακας Π2.1: 128 - Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου....σελ.341	σελ.341
Πίνακας Π2.1: 129 - Ενδιαφέρον για την πολιτική άλλων χωρών.....σελ.341	σελ.341
Πίνακας Π2.1: 130 - Ενδιαφέρον για τη διεθνή πολιτική.....σελ.342	σελ.342
Πίνακας Π2.1: 131 - Ενδιαφέρον για περιβαλλοντικά ζητήματα.....σελ.342	σελ.342
Πίνακας Π2.1: 132 - Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.....σελ.342	σελ.342
Πίνακας Π2.1: 133 - Γνωρίζω περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου.....σελ.343	σελ.343
Πίνακας Π2.1: 134 - Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω.....σελ.343	σελ.343
Πίνακας Π2.1: 135 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.....σελ.343	σελ.343
Πίνακας Π2.1: 136 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.....σελ.344	σελ.344
Πίνακας Π2.1: 137 - Σαν ενήλικας θα έχω τη δυνατότητα/θα είμαι σε θέση να συμμετέχω στην πολιτική.....σελ.344	σελ.344
Πίνακας Π2.1: 138 - Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.....σελ.344	σελ.344

Πίνακας Π2.1: 139 - Πόσο εμπιστεύεσαι την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.....σελ.345	σελ.345
Πίνακας Π2.1: 140 - Πόσο εμπιστεύεσαι την τοπική αυτοδιοίκηση.....σελ.345	σελ.345
Πίνακας Π2.1: 141 - Πόσο εμπιστεύεσαι τα εθνικά Δικαστήρια.....σελ.345	σελ.345
Πίνακας Π2.1: 142 - Πόσο εμπιστεύεσαι την ελληνική Αστυνομία.....σελ.346	σελ.346
Πίνακας Π2.1: 143 - Πόσο εμπιστεύεσαι τα πολιτικά κόμματα.....σελ.346	σελ.346
Πίνακας Π2.1: 144 - Πόσο εμπιστεύεσαι το εθνικό Κοινοβούλιο.....σελ.346	σελ.346
Πίνακας Π2.1: 145 - Πόσο εμπιστεύεσαι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....σελ.347	σελ.347
Πίνακας Π2.1: 146 - Πόσο εμπιστεύεσαι τις Ένοπλες Δυνάμεις.....σελ.347	σελ.347
Πίνακας Π2.1: 147 - Πόσο εμπιστεύεσαι τα σχολεία.....σελ.347	σελ.347
Πίνακας Π2.1: 148 - Πόσο εμπιστεύεσαι τα Ηνωμένα Έθνη.....σελ.348	σελ.348
Πίνακας Π2.1: 149 - Πόσο εμπιστεύεσαι τους ανθρώπους γενικά.....σελ.348	σελ.348
Πίνακας Π2.1: 150 - Πόσο εμπιστεύεσαι την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.348	σελ.348
Πίνακας Π2.1: 151 - Πόσο εμπιστεύεσαι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.....σελ.349	σελ.349
Πίνακας Π2.1: 152 - Πόσο εμπιστεύεσαι την Πολιτεία.....σελ.349	σελ.349
Πίνακας Π2.1: 153 - Η σημαία της Ελλάδας είναι σημαντική για εμένα.....σελ.349	σελ.349
Πίνακας Π2.1: 154 - Το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας λειτουργεί καλά.....σελ.350	σελ.350
Πίνακας Π2.1: 155 - Έχω σεβασμό για την Ελλάδα.....σελ.350	σελ.350
Πίνακας Π2.1: 156 - Στην Ελλάδα θα πρέπει να είμαστε περήφανοι για όσα έχουμε επιτύχει.....σελ.350	σελ.350
Πίνακας Π2.1: 157 - Θα προτιμούσα να μένω/ζω μόνιμα σε κάποια άλλη χώρα.....σελ.351	σελ.351
Πίνακας Π2.1: 158 - Είμαι περήφανος/η που μένω/ζω στην Ελλάδα.....σελ.351	σελ.351

Πίνακας Π2.1: 159 - Γενικά μιλώντας, είναι καλύτερα να ζεις/μένεις στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες.....σελ.351
Πίνακας Π2.1: 160 - Υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που να προτιμάς περισσότερο;.....σελ.352
Πίνακας Π2.1: 161 - Εάν ναι, πόσο υποστηρίζεις αυτό το πολιτικό κόμμα;...σελ.352
Πίνακας Π2.1: 162 - Με αφορμή ένα άρθρο εφημερίδας να συζητήσεις για τη σύγκρουση μεταξύ των χωρών.....σελ.352
Πίνακας Π2.1: 163 - Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα.....σελ.353
Πίνακας Π2.1: 164 - Να δηλώσεις υποψηφιότητα στο 15μελές συμβούλιο του σχολείου σου.....σελ.353
Πίνακας Π2.1: 165 - Να οργανώσεις μια ομάδα μαθητών για να πετύχετε αλλαγές στο σχολείο σου.....σελ.353
Πίνακας Π2.1: 166 - Να παρακολουθήσεις μια τηλεοπτική συζήτηση σε σχέση με ένα επίμαχο θέμα.....σελ.354
Πίνακας Π2.1: 167 - Να γράψεις και να στείλεις μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα επίκαιρο θέμα.....σελ.354
Πίνακας Π2.1: 168 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.....σελ.354
Πίνακας Π2.1: 169 - Να γράψω μια επιστολή σε εφημερίδα.....σελ.355
Πίνακας Π2.1: 170 - Να φορέσω ένα σήμα/μια κονκάρδα ή μια μπλούζα για να εκφράσω την άποψή μου.....σελ.355

Πίνακας Π2.1: 171 - Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.....σελ.355	σελ.355
Πίνακας Π2.1: 172 - Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.....σελ.356	σελ.356
Πίνακας Π2.1: 173 - Να μην αγοράσω σκόπιμα ορισμένα προϊόντα.....σελ.356	σελ.356
Πίνακας Π2.1: 174 - Να γράψω συνθήματα διαμαρτυρίας σε τοίχους.....σελ.356	σελ.356
Πίνακας Π2.1: 175 - Να κάνω κατάληψη.....σελ.357	σελ.357
Πίνακας Π2.1: 176 - Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.357	σελ.357
Πίνακας Π2.1: 177 - Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.357	σελ.357
Πίνακας Π2.1: 178 - Να λάβω πληροφορίες σχετικά με τους υποψηφίους, πριν αποφασίσω ποιους θα ψηφίσω.....σελ.358	σελ.358
Πίνακας Π2.1: 179 - Να βοηθήσω ένα υποψήφιο ή ένα πολιτικό κόμμα στην προεκλογική του εκστρατεία.....σελ.358	σελ.358
Πίνακας Π2.1: 180 - Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα.....σελ.358	σελ.358
Πίνακας Π2.1: 181 - Να συμμετέχω σε μια συνδικαλιστική οργάνωση.....σελ.359	σελ.359
Πίνακας Π2.1: 182 - Να υποβάλλω υποψηφιότητα στις τοπικές εκλογές.....σελ.359	σελ.359
Πίνακας Π2.1: 183 - Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.359	σελ.359
Πίνακας Π2.1: 184 - Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....σελ.360	σελ.360
Πίνακας Π2.1: 185 - Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.....σελ.360	σελ.360
Πίνακας Π2.1: 186 - Να στείλω μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα.....σελ.360	σελ.360

Πίνακας Π2.1: 187 - Να συμμετέχω σε μια συζήτηση σε ένα φόρουμ σχετικά με ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα.....σελ.361	σελ.361
Πίνακας Π2.1: 188 - Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.....σελ.361	σελ.361
Πίνακας Π2.1: 189 - Χρωμάτισε τις χώρες που θεωρείς ότι ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.361	σελ.361
Πίνακας Π2.1: 190 - Ονόμασε τις χώρες που έχουν σημειωθεί με τους αριθμούς 1-9.....σελ.362	σελ.362
Πίνακας Π2.1: 191 - Σημείωσε δίπλα από κάθε σημαία τη χώρα της.....σελ.362	σελ.362
Πίνακας Π2.2: 1 - Φύλο μαθητή/-τριας* Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.363	σελ.363
Πίνακας Π2.2: 2 - Φύλο μαθητή/-τριας* Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.363	σελ.363
Πίνακας Π2.2: 3 - Φύλο μαθητή/-τριας * Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.....σελ.363	σελ.363
Πίνακας Π2.2: 4 - Φύλο μαθητή/-τριας * Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.....σελ.364	σελ.364
Πίνακας Π2.2: 5 - Φύλο μαθητή/-τριας * Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.....σελ.364	σελ.364
Πίνακας Π2.2: 5 - Φύλο μαθητή/-τριας * Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.....σελ.364	σελ.364

Πίνακας Π2.2: 6 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.364	σελ.364
Πίνακας Π2.2: 6 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.365	σελ.365
Πίνακας Π2.2: 9 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.....σελ.365	σελ.365
Πίνακας Π2.2: 10 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.....σελ.366	σελ.366
Πίνακας Π2.2: 11 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.366	σελ.366
Πίνακας Π2.2: 12 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.366	σελ.366
Πίνακας Π2.2: 13 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.....σελ.367	σελ.367
Πίνακας Π2.2: 14 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.....σελ.367	σελ.367

Πίνακας Π2.2: 15 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων.....σελ.367

Πίνακας Π2.2: 16 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων.....σελ.368

Πίνακας Π2.2: 17 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.368

Πίνακας Π2.2: 18 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.....σελ.368

Πίνακας Π2.2: 19 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας* Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.....σελ.369

Πίνακας Π2.2: 20 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας* Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.....σελ.369

Πίνακας Π2.2: 21 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας* Ο περιορισμός άλλων ευρωπαίων πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας.....σελ.369

Πίνακας Π2.2: 22 - Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας* Ο περιορισμός άλλων ευρωπαϊών πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας.....σελ.370	σελ.370
Πίνακας Π2.2: 23 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.370	σελ.370
Πίνακας Π2.2: 24 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.370	σελ.370
Πίνακας Π2.2: 25 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.371	σελ.371
Πίνακας Π2.2: 26 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.371	σελ.371
Πίνακας Π2.2: 27 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι* Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.371	σελ.371
Πίνακας Π2.2: 28 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι* Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.372	σελ.372
Πίνακας Π2.2: 29 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.....σελ.372	σελ.372
Πίνακας Π2.2: 30 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.....σελ.372	σελ.372
Πίνακας Π2.2: 31 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.373	σελ.373
Πίνακας Π2.2: 32 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.373	σελ.373

Πίνακας Π2.2: 33 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.373	σελ.373
Πίνακας Π2.2: 34 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.374	σελ.374
Πίνακας Π2.2: 35 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....σελ.374	σελ.374
Πίνακας Π2.2: 36 - Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....σελ.374	σελ.374
Πίνακας Π2.2: 37 - Εκπαιδευτικό επίπεδο * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.375	σελ.375
Πίνακας Π2.2: 38 - Εκπαιδευτικό επίπεδο * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.375	σελ.375
Πίνακας Π2.2: 39 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πως θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;.....σελ.376	σελ.376
Πίνακας Π2.2: 40 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πως θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;.....σελ.376	σελ.376
Πίνακας Π2.2: 41 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.....σελ.377	σελ.377
Πίνακας Π2.2: 42 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.....σελ.377	σελ.377

Πίνακας Π2.2: 43 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.378	σελ.378
Πίνακας Π2.2: 44 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.378	σελ.378
Πίνακας Π2.2: 45 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.379	σελ.379
Πίνακας Π2.2: 46 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.379	σελ.379
Πίνακας Π2.2: 47 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.380	σελ.380
Πίνακας Π2.2: 48 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.380	σελ.380
Πίνακας Π2.2: 49 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.....σελ.381	σελ.381
Πίνακας Π2.2: 50 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.....σελ.381	σελ.381
Πίνακας Π2.2: 51 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.....σελ.382	σελ.382
Πίνακας Π2.2: 52 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.....σελ.382	σελ.382
Πίνακας Π2.2: 53 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.383	σελ.383

Πίνακας Π2.2: 54 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....	σελ.383
Πίνακας Π2.2: 55 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....	σελ.383
Πίνακας Π2.2: 56 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....	σελ.384
Πίνακας Π2.2: 57 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....	σελ.384
Πίνακας Π2.2: 58 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....	σελ.384
Πίνακας Π2.2: 59 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....	σελ.385
Πίνακας Π2.2: 60 - Εκπαιδευτικό επίπεδο* Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....	σελ.385
Πίνακας Π2.2: 61 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....	σελ.386
Πίνακας Π2.2: 62 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....	σελ.386
Πίνακας Π2.2: 63 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....	σελ.387
Πίνακας Π2.2: 64 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....	σελ.387

Πίνακας Π2.2: 65 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Ευρωπαϊκά ζητήματα.....	σελ.388
Πίνακας Π2.2: 66 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Ευρωπαϊκά ζητήματα.....	σελ.388
Πίνακας Π2.2: 67 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.....	σελ.388
Πίνακας Π2.2: 68 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.....	σελ.389
Πίνακας Π2.2: 69 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....	σελ.389
Πίνακας Π2.2: 70 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....	σελ.389
Πίνακας Π2.2: 71 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....	σελ.390
Πίνακας Π2.2: 72 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....	σελ.390
Πίνακας Π2.2: 73 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα* Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.....	σελ.390
Πίνακας Π2.2: 74 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα* Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.....	σελ.391
Πίνακας Π2.2: 75 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα* Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....	σελ.391
Πίνακας Π2.2: 76 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα* Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....	σελ.391

Πίνακας Π2.2: 77 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.392	σελ.392
Πίνακας Π2.2: 78 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.392	σελ.392
Πίνακας Π2.2: 79 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.392	σελ.392
Πίνακας Π2.2: 80 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.393	σελ.393
Πίνακας Π2.2: 81 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.393	σελ.393
Πίνακας Π2.2: 82 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.393	σελ.393
Πίνακας Π2.2: 83 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.394	σελ.394
Πίνακας Π2.2: 84 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.394	σελ.394
Πίνακας Π2.2: 85 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Ευρωπαϊκά ζητήματα.....σελ.394	σελ.394
Πίνακας Π2.2: 86 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Ευρωπαϊκά ζητήματα.....σελ.395	σελ.395
Πίνακας Π2.2: 87 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.395	σελ.395
Πίνακας Π2.2: 88 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.395	σελ.395

Πίνακας Π2.2: 89 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.396	σελ.396
Πίνακας Π2.2: 90 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.396	σελ.396
Πίνακας Π2.2: 91 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....σελ.396	σελ.396
Πίνακας Π2.2: 92 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.....σελ.397	σελ.397
Πίνακας Π2.2: 93 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.....σελ.397	σελ.397
Πίνακας Π2.2: 94 - Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.....σελ.397	σελ.397
Πίνακας Π2.2: 95 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.398	σελ.398
Πίνακας Π2.2: 96 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.....σελ.398	σελ.398
Πίνακας Π2.2: 97 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.398	σελ.398
Πίνακας Π2.2: 98 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.....σελ.399	σελ.399
Πίνακας Π2.2: 99 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.399	σελ.399
Πίνακας Π2.2: 100 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.399	σελ.399

Πίνακας Π2.2: 101 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα*	
Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.400	
Πίνακας Π2.2: 102 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα*	
Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.400	
Πίνακας Π2.2: 103 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα*	
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.....σελ.400	
Πίνακας Π2.2: 104 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα*	
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.....σελ.401	
Πίνακας Π2.2: 105 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Να	
μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα..σελ.401	
Πίνακας Π2.2: 106 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Να	
μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα...σελ.401	
Πίνακας Π2.2: 107 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Να	
ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.402	
Πίνακας Π2.2: 108 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Να	
ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.402	
Πίνακας Π2.2: 109 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Να	
ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.402	
Πίνακας Π2.2: 110 – Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα* Να	
ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.403	
Πίνακας Π2.2: 111 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Βλέπω τον εαυτό	
μου ως Ευρωπαίο.....σελ.403	
Πίνακας Π2.2: 112 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Βλέπω τον εαυτό	
μου ως Ευρωπαίο.....σελ.403	

Πίνακας Π2.2: 113 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.404
Πίνακας Π2.2: 114 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.404
Πίνακας Π2.2: 115 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.405
Πίνακας Π2.2: 116 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.....σελ.405
Πίνακας Π2.2: 117 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.406
Πίνακας Π2.2: 118 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.....σελ.406
Πίνακας Π2.2: 119 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.407
Πίνακας Π2.2: 120 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.....σελ.407
Πίνακας Π2.2: 121 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.408
Πίνακας Π2.2: 122 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.408
Πίνακας Π2.2: 123 - Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. * Είμαι περήφανος που ζω στην Ελλάδα.....σελ.409

Πίνακας Π2.2: 124 - Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. * Είμαι περήφανος που ζω στην Ελλάδα.....σελ.409

Πίνακας Π2.2: 125 - Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. * Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.410

Πίνακας Π2.2: 126 - Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. * Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.....σελ.410

Πίνακας Π2.2: 127 - Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.* Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.411

Πίνακας Π2.2: 128 - Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.* Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.....σελ.411

Πίνακας Π2.2: 129 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. * Γνωρίζω περισσότερο για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου.....σελ.412

Πίνακας Π2.2: 130 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *

Γνωρίζω περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου.....σελ.412

Πίνακας Π2.2: 131 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *
Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω.....σελ.413

Πίνακας Π2.2: 132 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *
Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω.....σελ.413

Πίνακας Π2.2: 133 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *
Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία...σελ.414

Πίνακας Π2.2: 134 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *
Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.....σελ.414

Πίνακας Π2.2: 135 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.....σελ.415

Πίνακας Π2.2: 136 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. *
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.....σελ.415

Πίνακας Π2.2: 137 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. * Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.....σελ.416

Πίνακας Π2.2: 138 - Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. * Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.....σελ.416

Πίνακας Π2.2: 139 - Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. * Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;.....σελ.417

Πίνακας Π2.2: 140 - Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. * Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;.....σελ.417

Πίνακας Π2.2: 141 - Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.418

Πίνακας Π2.2: 142 - Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.....σελ.418

Πίνακας Π2.2: 143 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.419

Πίνακας Π2.2: 144 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.419

Πίνακας Π2.2: 145 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.420	σελ.420
Πίνακας Π2.2: 146 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.420	σελ.420
Πίνακας Π2.2: 147 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.421	σελ.421
Πίνακας Π2.2: 148 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.421	σελ.421
Πίνακας Π2.2: 149 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.422	σελ.422
Πίνακας Π2.2: 150 - Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.422	σελ.422
Πίνακας Π2.2: 151 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.423	σελ.423
Πίνακας Π2.2: 152 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.423	σελ.423
Πίνακας Π2.2: 153 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.423	σελ.423

Πίνακας Π2.2: 154 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.424	
Πίνακας Π2.2: 155 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.424	
Πίνακας Π2.2: 156 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.424	
Πίνακας Π2.2: 157 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.425	
Πίνακας Π2.2: 158 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.* Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.425	
Πίνακας Π2.2: 159 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.425	
Πίνακας Π2.2: 160 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.426	
Πίνακας Π2.2: 161 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.426	

Πίνακας Π2.2: 162 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.426
Πίνακας Π2.2: 163 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.427
Πίνακας Π2.2: 164 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).....σελ.427
Πίνακας Π2.2: 165 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.428
Πίνακας Π2.2: 166 - Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.* Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).....σελ.428
Πίνακας Π2.2: 167 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;* Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο)...σελ.429
Πίνακας Π2.2: 168 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;* Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο)...σελ.429
Πίνακας Π2.2: 169 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;* Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.....σελ.430

Πίνακας Π2.2: 170 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;* Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.....σελ.430

Πίνακας Π2.2: 171 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;* Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.....σελ.431

Πίνακας Π2.2: 172 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;* Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.....σελ.431

Πίνακας Π2.2: 173 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου; * Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.....σελ.432

Πίνακας Π2.2: 174 - Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου; * Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.....σελ.432

Πρόλογος

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέπων καθηγητή μου κ. Εμβαλωτή Αναστάσιο, για την καθοδήγηση που μου προσέφερε και για τη συνολική συμβολή του στην υλοποίηση της εργασίας, την οποία δε θα κατάφερα να ολοκληρώσω χωρίς τη σταθερή παρουσία του. Ταυτόχρονα θα ήθελα να τον ευχαριστήσω για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα, το οποίο εμπίπτει απόλυτα στα ερευνητικά κι επιστημονικά μου ενδιαφέροντα.

Τον ευχαριστώ επίσης για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε στην ανάληψη ενός σύνθετου και δυσερμήνευτου ζητήματος, για τη συμβολή του στη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου και την επεξεργασία των αποτελεσμάτων, καθώς και για τις καίριες παρεμβάσεις του στη διεξαγωγή της εργασίας εν γένει.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ακόμη τους νεαρούς μαθητές και τις νεαρές μαθήτριες, που με τη συμμετοχή τους συνέβαλλαν στην ολοκλήρωση της έρευνας, αλλά και τους γονείς τους και τους καθηγητές των σχολείων που επισκέφτηκα.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον πατέρα μου Παναγιώτη και τη μητέρα μου Αικατερίνη για την αμέριστη συμπαράστασή τους κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου. Αντίστοιχες είναι οι ευχαριστίες μου σε όσους στάθηκαν δίπλα μου και με ενθάρρυναν, την αδελφή και φίλη μου Ελένη και τον σύντροφό μου Μιλτιάδη.

Εισαγωγή

Η σημερινή πραγματικότητα αποτελεί παράγωγο σωρείας μεταβολών, που έλαβαν χώρα κατά τα χρόνια κι εκτείνονται στην κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική σφαίρα του ανθρώπινου βίου. Απόρροια αυτών ήταν η ριζική και διαρκής αλλαγή του κοινωνικού οικοδομήματος με την κριτική των θεσμών και των σχέσεων εξουσίας, των μεταβολών στις σχέσεις εργασίας και την αμφισβήτηση των παραδοσιακών αξιών και αντιλήψεων. Η εισαγωγή νομικών μεταρρυθμίσεων νομιμοποίησε επιπρόσθετα τη διαμόρφωση των νέων κοινωνικών συνθηκών.

Η ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου τοποθετεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος το ζήτημα της ισότητας και της συμμετοχής σε ένα πλαίσιο πέραν του εθνικού. Ο πολίτης διακρίνεται πλέον από δικαιώματα και αρμοδιότητες, που εντάσσονται στο δίκαιο μιας ευρωπαϊκής συλλογικότητας, το διαμορφώνουν και διαμορφώνονται από αυτό. Απότοκο αυτού είναι η καθιέρωση μιας πολιτικής και συνάμα πολιτιστικής κουλτούρας, που καθιστά σαφή την ιδιότητα του μέλους σε μία ευρωπαϊκή οικογένεια.

Η ιδιότητα του κράτους-μέλους σήμανε για την Ελλάδα την εκ νέου νοηματοδότηση της πολιτειακής ιδιότητας, και ταυτόχρονα άσκησε επιρροή στην αυτοαντίληψη των κατοίκων της. Η διακρατική κινητικότητα συνέβαλλε στη μεταφορά και υιοθέτηση ευρωπαϊκών πολιτιστικών χαρακτηριστικών μέσω της άμβλυνσης των όποιων νομικών και πρακτικών δυσχερειών, λειτουργώντας έτσι ενισχυτικά στην οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής συλλογικής ταυτότητας.

Στο πλαίσιο αυτό εμφανίζονται αμφιβολίες ως προς την υιοθέτηση μιας νέας, άγνωστης μέχρι τότε ταυτότητας και τροφοδοτείται προβληματισμός γύρω από τη σχέση της με την τοπική κι εθνική ταυτότητα. Παρά τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ιδιότητας και ταυτότητας, το ζήτημα της δυνατότητας οικοδόμησής της παραμένει και εκτείνεται στην εφηβική ηλικία του ανθρώπου.

Με την παρούσα εργασία αποσκοπείται η ανίχνευση των στάσεων και αντιλήψεων των μαθητών απέναντι σε παραμέτρους της ευρωπαϊκής πολιτειότητας και ταυτότητας, όπως ορίζονται από τη βιβλιογραφία.

Αρχικά παρουσιάζονται ενδεικτικά και συνοπτικά συναφείς έρευνες, ενώ στην πορεία αναλύεται η πολυδιάστατη φύση της ταυτότητας, οι διαφορετικοί ορισμοί που έχουν δοθεί από θεωρητικούς, καθώς και η εξέλιξή της στο πλαίσιο του έθνους. Έπεται η πολιτειακή αρμοδιότητα, η οποία παρουσιάζεται εξελικτικά και προσεγγίζεται μέσα από το πρίσμα σύγχρονων θεωριών. Το θεωρητικό μέρος καταλήγει να σκιαγραφήσει την ευρωπαϊκή ταυτότητα, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο που έχει περιγραφεί στις προηγούμενες ενότητες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά η πρωτογενής έρευνα που διεξήχθη σε Γυμνάσια της πόλης της Θεσσαλονίκης και αφορούσε σε μαθητές της Β' τάξης, με αντικείμενο τις στάσεις και αντιλήψεις τους ως προς την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και ιδιότητα.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται τα αποτελέσματα της έρευνας, όπως προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα συμπεράσματα.

Παρουσίαση συναφών ερευνών

Παρά τον αυξανόμενο αριθμό μελετών που έχουν διεξαχθεί σχετικά με την ευρωπαϊκή ταύτιση, λίγοι μόνο ερευνητές εξέτασαν πως τα παιδιά σχολικής ηλικίας συγκροτούν την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα (Agirdag, Huyst, & Van Houtte, 2012:198). Η πλειονότητα των ερευνών γύρω από την ευρωπαϊκή ταυτότητα επικεντρώνονταν κυρίως σε ενήλικες. Ωστόσο, έχει γίνει σαφές ότι η παιδική ηλικία και εφηβική ηλικία συνιστούν τις καθοριστικές περιόδους για την ανάπτυξη της εθνικής ταυτότητας (Ross, 1999; Barrett et al., 2003, όπ. αναφ. στο Agirdag, Huyst, & Van Houtte, 2012:199). Επί παραδείγματι, ο Ross (1999) ισχυρίστηκε ότι η μέση ηλικία, στην οποία το υποκείμενο αρχίζει να ταυτίζεται με την Ευρώπη, είναι τα 11 χρόνια (Ross, 1999, όπ. αναφ. στο Agirdag, Huyst, & Van Houtte, 2012:199).

Άλλες έρευνες (Inglehart, 1970; 1977; Smith, 1992; Mayer & Palmowski, 2004; Risse, 2003; 2005) εστίασαν σε θεωρητικά και πολιτικά ζητήματα γύρω από την έννοια της ευρωπαϊκής ταυτότητας, όπως είναι ο ορισμός της, η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ταυτότητας με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, καθώς και η σχέση ανάμεσα στην ευρωπαϊκή και την εθνική ταυτότητα (Agirdag, Huyst, & Van Houtte, 2012). Πιο συγκεκριμένα ο Inglehart (1970) εξετάζει τις αλλαγές των κοινωνικών υποδομών ως παράγωγο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Inglehart, 1970:46). Ο Smith (1992) διερευνά την ευρωπαϊκή πολιτική ταυτότητα και κατά πόσον η ανάπτυξή της υποστηρίζει την πολιτική ενοποίηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Smith, 1992:55). Οι Mayer και Palmowski (2004) αναφέρονται στις συνταγματικές ρυθμίσεις που συνόδευσαν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τον βαθμό στον οποίο συνέβαλλαν στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας μεταξύ των πολιτών (Mayer & Palmowski, 2004:573). Ο Risse (2003) εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους η εισαγωγή του ευρωπαϊκού νομίματος επηρέασε την ταύτιση των πολιτών με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρώπη γενικότερα (Risse, 2003:487). Άλλοι ερευνητές (Medrano & Gutiérrez, 2001; Citrin & Sides, 2004; Green, 2007; Boehnke & Fuss, 2008) αναγνώρισαν τον ρόλο που διαδραματίζουν παράγοντες, όπως το φύλο, η ηλικία, η κοινωνικοοικονομική τάξη στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Agirdag, Huyst, & Van Houtte, 2012).

Στον ελληνικό ακαδημαϊκό χώρο διακρίνονται έρευνες, που εκπονήθηκαν υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων σε συνεργασία με το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.) και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.), με τίτλο «Στάσεις απέναντι στην Ευρώπη και εθνική ταυτότητα» και «Η Νέα Γενιά στην Ελλάδα σήμερα», όπου εξετάζεται μεταξύ άλλων και η έκφραση εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας στους νέους (2004). Πιο συγκεκριμένα, στο έργο «Στάσεις απέναντι στην Ευρώπη και εθνική ταυτότητα» διερευνώνται οι στάσεις μαθητών, φοιτητών και εκπαιδευτικών απέναντι στην Ευρώπη και στους Ευρωπαίους, καθώς και η σχέση των στάσεων αυτών με την εθνική ταυτότητα των υποκειμένων. Στην έρευνα «Η Νέα Γενιά στην Ελλάδα σήμερα» χαρτογραφείται κι αναλύεται η κατανόηση και γνώση της νεολαίας, όσον αφορά την εθνική κι ευρωπαϊκή συμμετοχή κι ενημέρωση.

Την ίδια χρονιά (2004) εκδόθηκε από το Πάντειο Πανεπιστήμιο και το Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕ.Κ.ΜΟ.ΚΟ.Π.), με την επιμέλεια της Κούλας Κασσιμάτη, το βιβλίο «Εθνική και Ευρωπαϊκή ταυτότητα», όπου εξετάζεται η σχέση της ελληνικής ταυτότητας με την Ευρώπη, οι στάσεις και διαθέσεις των Ελλήνων πολιτών απέναντι στην Ευρώπη, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους συγκλίνουν και αποκλίνουν η ελληνική και η ευρωπαϊκή ταυτότητα στο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Έναν χρόνο νωρίτερα (2003), υπό την επιμέλεια του Γ. Μπαγάκη, εκδόθηκε ο συλλογικός τόμος με τίτλο «Ο εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση», ο οποίος αναφέρεται στον εκπαιδευτικό και την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, όπως προέκυψε από την υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ και την υλοποίηση μαζικών ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα σχολεία.

Τέλος, στο πλαίσιο μεταπτυχιακών σπουδών εκπονήθηκαν αξιόλογες μεταπτυχιακές διατριβές, όπως της Σίμογλου Αναστασίας (2013) από το Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου Αθηνών που εξετάζει τη διαμόρφωση ευρωπαϊκής ταυτότητας στο χώρο του δημοτικού σχολείου. Ακόμη διακρίνονται οι μεταπτυχιακές διατριβές που εκπονήθηκαν από τη Νομική σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: η διατριβή του Παναγιώτη Στεφανίδη (2009), που εξετάζει τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας υπό το πρίσμα των πολιτικών

θεσμών, που συγκροτούν το πλαίσιο της σημερινής ευρωπαϊκής πολιτείας, καθώς και της Βενετίας Παπασυμεών (2008) που εστιάζει στην εθνική και ευρωπαϊκή συνταγματική ταυτότητα, όπως παρουσιάζεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής συνταγματικής ολοκλήρωσης.

Κεφάλαιο 1 - Η έννοια της ταυτότητας: ορισμός και κατηγορίες

Η δυσκολία ορισμού της έννοιας «ταυτότητα» έγκειται στην αμφισημία της λέξης, η οποία εξακριβώνει ταυτόχρονα τόσο την ομοιότητα ανάμεσα σε άτομα ή πράγματα, όσο και τη μεταξύ τους διαφορά. Η ταυτότητα συνιστά σημείο σύγκλισης και απόκλισης μεταξύ ομάδων, απόψεων, συμβόλων και ο ρόλος της είναι τόσο ενοποιητικός, όσο και διαφοροποιητικός (Βρύζας, 2005:169-172). Παράλληλα στην έννοια της ταυτότητας ενυπάρχει η αμφιβολία, αφού « "ταυτότητα" σημαίνει αυτό που κάποιος ισχυρίζεται πως είναι» (Βρύζας, 2005:169-172) .

«Η ταυτότητα είναι ένας ορισμός του εαυτού κάποιου, εν μέρει υπονοούμενος, τον οποίο ένα άτομο αντιμετωπίζει και επαναπροσδιορίζει κατά τη διάρκεια της ζωής του.» (de Benoist, 2013). Η σημασία που της προσδίδεται κάθε φορά εντοπίζεται σε εκείνους που την οριοθετούν (Βρύζας, 2005:169-172). Η «ταυτότητα» γίνεται περισσότερο κατανοητή, όταν την αντιλαμβάνεται κανείς όχι ως μια ουσία φυσική κι αμετάκλητη, αλλά ως προϊόν, παραγόμενο από ένα σύνολο σχέσεων και διαμορφούμενο από μακρόβιες διαδικασίες ιστορικής, κοινωνικής, πολιτισμικής φύσης. «Οι ταυτότητες δεν αποτελούν σταθερά και αμετάβλητα στοιχεία. Πρόκειται για νοητικές κατασκευές που διαμορφώνονται σταδιακά σύμφωνα με τις εκάστοτε κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες.» (Μαράτου – Αλιπραντή, Γαληνού, 1999:110). Για τον Manuel Castells η “ταυτότητα” αναφέρεται στα υποκείμενα ως κοινωνικά δρώντα και ορίζεται ως η διαδικασία κατασκευής νοήματος στη βάση πολιτισμικών χαρακτηριστικών (Castells, 2004:6), ενώ για τον de Benoist «η ταυτότητα δεν μπορεί να νοηθεί ανεξαρτήτως του κοινωνικού δεσμού» (de Benoist, 2013).

Ο A. L. Epstein ορίζει την ταυτότητα ως έννοια σύνθεσης, ενσωμάτωσης και δράσης, που «αναπαριστά τη διαδικασία με την οποία το άτομο επιχειρεί να ενσωματώσει τις ποικίλες θέσεις και ρόλους (...) σε ένα συνεκτικό μοντέλο του “εαυτού” » (Epstein, 1978:101). Ο ρόλος (part) συνιστά το προκαθορισμένο σχήμα δράσης που εκτυλίσσεται κατά τη διάρκεια μιας παράστασης. Ο κοινωνικός ρόλος (social role) αφορά στην τέλεση δικαιωμάτων και καθηκόντων που συνδέονται με μια ορισμένη κοινωνική θέση ή κοινωνικό κύρος (social status) (Goffman, 2006:71-

72). Ο ρόλος περιγράφει κοινωνικές προσδοκίες και επιβάλλει μία προδιαγεγραμμένη ερμηνεία, μέσα από την οποία σκιαγραφείται μία συγκεκριμένη κοινωνική ταυτότητα για τον ερμηνευτή (Goffman, 1996:28). Όταν το άτομο αποστασιοποιείται από τον ερμηνευόμενο ρόλο, αποστασιοποιείται ταυτόχρονα από την ταυτότητα που απορρέει από αυτόν, παρεμβαίνοντας ενεργητικά για να καθορίσει τον εαυτό του και την προσωπική του ταυτότητα σε αντιδιαστολή προς τις υπάρχουσες κοινωνικές προδιαγραφές του ρόλου (Goffman, 1996:29-30). Ερμηνεύοντας έναν γενικό ρόλο, το άτομο διατηρεί μία αίσθηση «μοναδικής υποκειμενικότητας», μέσω της οποίας διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους ερμηνευτές του ίδιου ρόλου (Goffman, 1996:29). Επί της ουσίας το άτομο δεν αρνείται τον ρόλο, αλλά τον αποδέχεται με τους δικούς του όρους, παρεμβάλλοντας συχνά στοιχεία ασύμβατα προς αυτόν (Goffman, 1996:29). Η ταυτότητα ωστόσο διαφοροποιείται από τον ρόλο, καθώς ο πρώτος αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή, ενώ η «ταυτότητα» γίνεται αντιληπτή ως φορέας νοήματος από και για το υποκείμενο, μέσω της εξατομίκευσης (individuation) και εσωτερίκευσης (internalization) (Castells, 2004:7).

Ο Woolf διακρίνει μια πολλαπλότητα στην ταυτότητα, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με το ιδιαίτερο κοινωνικό περιβάλλον, όσο και με τις διάφορες κοινωνικές καταστάσεις, μέσα στις οποίες ζει και δρα το άτομο (Woolf, 1999:64). Ο Goffman αναφέρεται στην κοινωνική διάσταση της ατομικής ταυτότητας, η οποία υπογραμμίζεται από την ανάγκη και την ικανότητα του ατόμου να συντηρεί ταυτοχρόνως μια πολλαπλότητα εαυτών (Goffman, 1996:34). Η ανάδυση και διαμόρφωση του εαυτού και της ταυτότητας συντελείται μόνο στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Τόσο ο εαυτός όσο και οι ταυτότητες οικοδομούνται μέσα από τις εκάστοτε παραστάσεις, είναι δηλαδή προϊόντα κοινωνικής συνδιαλλαγής (Goffman, 2006:24). Συνεπώς η σημασία της ταυτότητας δεν εντοπίζεται στο μεμονωμένο άτομο, αλλά στις σχέσεις μεταξύ περισσότερων προσώπων, όπως αυτές διαμορφώνονται από τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες μπορούν να περιγραφούν ως αποτέλεσμα συναντήσεων και διασταυρώσεων και αποτελούν το πλαίσιο συγκρότησης της ταυτότητας (Brύζας, 2005:169-172).

Συχνά οι μετέχοντες σε μια κοινωνική αλληλεπίδραση, αποδεικνύοντας την αφοσίωσή τους στις πρακτικές της, υιοθετούν προσωπεία (fronts), τα οποία τους επιτρέπουν να υιοθετήσουν μία δική τους ταυτότητα και να αυξήσουν την αίσθηση της ατομικότητας (Goffman, 2006:29). Αυτό που η κοινωνία αναγνωρίζει ως εαυτό είναι ο κοινωνικοποιημένος εαυτός ή ο χαρακτήρας που ερμηνεύεται. Αυτή η πλευρά του εαυτού είναι, σύμφωνα με τον Goffman, ένα κοινωνικό προϊόν (Goffman, 2006:24). Οι κατακερματισμένες ταυτότητες, οι αντιφατικές πλευρές του εαυτού (κυνικός και ταυτόχρονα διακριτικός και ευγενής, εγωκεντρικός και ταυτόχρονα συλλογικά προσανατολισμένος) και η αβέβαιη έκβαση των κοινωνικών συνευρέσεων σκιαγραφούν τις συνθήκες μέσα στις οποίες τα υποκείμενα «υπογράφουν εξατομικευμένα συμβόλαια», σύμφωνα με τους όρους των οποίων μπορούν να επιλέγουν από την πολλαπλότητα των εαυτών τους τον πιο ενδεδειγμένο για τη συγκεκριμένη κοινωνική περίσταση, στο όνομα της κοινωνικής αποδοχής, αλλά και της εξυπηρέτησης του ατομικού συμφέροντος (Goffman, 2006:42).

Δεδομένου ότι κάθε άτομο κατέχει περισσότερες από μία ταυτότητες, οι οποίες δεν είναι κατάλληλες για οποιαδήποτε συμφραζόμενα, η κάθε συγκεκριμένη ταυτότητα ορίζεται επιλεκτικά κατά τη διαδικασία της κοινωνικής διαντίδρασης (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:49-52). Η κοινωνική και ατομική ταυτότητα αποδίδεται με βάση το κυρίαρχο σχήμα ταξινόμησης, ελλείψει του οποίου καθίσταται αδύνατη η αναγνώριση οποιασδήποτε διαφοράς και η έκφραση οποιασδήποτε κρίσης (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:49-52).

Ο ορισμός της ταυτότητας αρθρώνεται μέσα από ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία, σύμφωνα με τον Berque (όπ. αναφ. στο Βρύζας, 2005:169-172) αφορούν:

α) στον μετασχηματισμό του εσωτερικού της ταυτότητας, η οποία δεν είναι απλά μια στατική, αλλά μια δυναμική πραγματικότητα. «Η συνέχεια περιλαμβάνει επίσης την αλλαγή, όπως κάθε ορισμός του Εαυτού συνεπάγεται σχέση με τον Άλλο. Δεν μπορεί να υπάρξει καμία ταυτότητα χωρίς τη διαδικασία της μεταμόρφωσης.» (de Benoist, 2013). Σύμφωνα με τον Τσαούση (1998), η ταυτότητα μεταβάλλεται και αναπροσαρμόζεται (Τσαούσης, 1998:17).

β) στο υποκειμενικό και το αντικειμενικό στοιχείο της ταυτότητας. Το πρώτο αφορά στην ταυτότητα του ατόμου, όπως την αντιλαμβάνεται το ίδιο, δηλαδή στις ιδέες σχετικά με το ποιοι είμαστε και μαζί με ποιους ανήκουμε κάπου. Το αντικειμενικό εντοπίζεται σε μια ταυτότητα έξω από το άτομο, δηλαδή στα «κριτήρια μελών» που καθορίζουν το ποιος ανήκει σε κάποιες ομάδες (και ποιος όχι), ανεξάρτητα από υποκειμενικούς δεσμούς (Bakke, 1995:3). Τα δύο στοιχεία αλληλοσυμπληρώνονται και συγκροτούν την έννοια της ταυτότητας (Berque, 1978, όπ. αναφ. στο Βρύζας, 2005:169-172).

γ) στην ενεργή φύση της ταυτότητας. Κατά τον Berque, «η ταυτότητα είναι ενεργός». Η σύστασή της είναι δυναμική, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, τα στοιχεία που την αποτελούν αλληλεπιδρούν το ένα στο άλλο και αλληλοεπηρεάζονται (Berque, 1978, όπ. αναφ. στο Βρύζας, 2005:169-172).

δ) στην ολότητα της ταυτότητας. Με βάση τα παραπάνω η ταυτότητα συνιστά ένα σύνολο από διαφορετικά στοιχεία, καθένα από τα οποία δρα με διαφορετικό τρόπο (Berque, 1978, όπ. αναφ. στο Βρύζας, 2005:169-172).

ε) στη μεταβλητότητα των στοιχείων και παραγόντων που συμβάλλουν στη συγκρότησή της (Berque, 1978, όπ. αναφ. στο Βρύζας, 2005:169-172). Η νοηματοδότηση της “ταυτότητας” αναπροσαρμόζεται ανάλογα με το εκάστοτε ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό συγκείμενο (Castells, 2004:7).

Η περιγραφή της ταυτότητας λοιπόν, συμπληρώνεται από τον δυναμικό της χαρακτήρα, τον διαρκή μετασχηματισμό, την απόρριψη της στασιμότητας, καθώς και τη διαλογική της φύση (de Benoist, 2013). Οι διαδικασίες αυτές κινητοποιούνται με βάση τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο, ή αλλιώς τον κοινωνικό περίγυρο, μέσα στον οποίο το άτομο βρίσκεται και λειτουργεί, καθώς και με βάση τα πολιτισμικά στοιχεία του κοινωνικού πλαισίου, δηλαδή με βάση τον πολιτισμό που μεταβιβάζεται μέσω κοινωνικών διαδικασιών από τη μία γενιά στην άλλη (Τσαούσης, 1998:17). Ως πολιτισμός ορίζεται το ανθρωπογενές μέρος του περιβάλλοντος, που περιλαμβάνει όχι μόνο το υλικό μέρος, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο το ανθρωπογενές μέρος γίνεται αντιληπτό, δηλαδή τον υποκειμενικό πολιτισμό (Triandis, όπ. αναφ. στο Ζώνιου-Σιδέρη, 1997:131) ή, διαφορετικά, το

«σύστημα ενεργειών που αποκρυσταλλώνονται σε ιδεολογικές φόρμες... φόρμες σκέψης, αίσθησης, ομιλίας, εκτιμήσεων, αντιλήψεων, πίστης, αξιολόγησης... Είναι ένα σύστημα αυτονόητων σημασιών...» (Rehbein, 1985:29). Άλλοι θεωρητικοί ισχυρίζονται πως μέσω του πολιτισμού οι άνθρωποι δίνουν νόημα στην πραγματικότητα, όπως την βιώνουν και την αντιλαμβάνονται μέσω των συμβολικών συστημάτων. Ο John Dewey επί παραδείγματι πίστευε πως μέσω του πολιτισμού πραγματώνεται η ζωή και η σκέψη, καθώς πραγματοποιείται το πέρασμα από το κατεστημένο στο διαφορετικό (Dewey, 1966:203). Είναι αποδεκτό από όλους πάντως, ότι ο πολιτισμός αποκτά νόημα ανάλογα με την εμπειρία του υποκειμένου, το οποίο τον χρησιμοποιεί για να κατανοήσει την πραγματικότητα.

Η έννοια της ταυτότητας λοιπόν συγκροτείται με βάση την εκάστοτε πραγματικότητα. «Για ένα ορισμένο υποκείμενο μπορεί να υπάρχει μία πληθώρα ταυτοτήτων» (Castells, 2004:7), η οποία συγκροτείται σε ποικίλες κατηγορίες. Μία εξ' αυτών είναι το φύλο. Πρόκειται για μία οφθαλμοφανή και θεμελιώδη κατηγορία, η οποία, αν και δεν παραμένει αμετάβλητη, έχει οικουμενικό χαρακτήρα (Smith, 1991:17).

Η έννοια της ταυτότητας οικοδομείται μέσα από μια διαδικασία αξιοποίησης ιστορικών, γεωγραφικών, θρησκευτικών και βιολογικών παραγόντων, της συλλογικής μνήμης και της προσωπικής φαντασίας (Castells, 2004:7). Άλλωστε η μνήμη και η υποκειμενική εμπειρία συνεισφέρουν επίσης στη συγκρότηση των ταυτοτήτων (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:61). Μια ακόμη διάσταση λοιπόν, συνιστά ο χώρος ή αλλιώς η εδαφική κατηγορία, που υποδηλώνει την ταύτιση με μία συγκεκριμένη περιοχή. Η κατηγορία αυτή ενέχει το στοιχείο της συνεκτικότητας, φαινομενικά τουλάχιστον, καθώς εύκολα μία ευρύτερη περιοχή αποσυντίθεται σε μικρότερες και σε μεμονωμένες εγκαταστάσεις (Smith, 1991:17).

Το στοιχείο της συνεκτικότητας εμπεριέχει και η κοινωνική τάξη, καθώς δηλώνει μία κοινωνική σχέση: «Μέσα σε κάθε δεδομένο κοινωνικό σχηματισμό υπάρχουν πάντοτε δύο ή και περισσότερες συγκρουόμενες τάξεις, πράγμα που ευνοεί την όξυνση των ταξικών διαφορών και επομένως την ενίσχυση των ταξικών

ταυτοτήτων, όπως έχουν αποκαλύψει οι μελέτες πάνω στην κουλτούρα της αγγλικής εργατικής τάξης» (Smith, 1991:19).

Οι θρησκευτικές ταυτότητες αφορούν σε περισσότερες κοινωνικές τάξεις. «Ακόμη κι όταν στοχεύουν σε μία συγκεκριμένη τάξη, απευθύνονται στο σύνολο του πληθυσμού, υπερβαίνοντας ακόμη και τα εθνικά σύνορα.» (Smith, 1991:19). Όπως προαναφέρθηκε η «ταυτότητα» συνιστά τη διαδικασία κατασκευής νοήματος στη βάση πολιτισμικών χαρακτηριστικών (Castells, 2004:6) και «δεν μπορεί να νοηθεί ανεξαρτήτως του κοινωνικού δεσμού» (de Benoist, 2013). Έτσι οι θρησκευτικές ταυτότητες συνδέονται με την έννοια της κοινωνικοποίησης και της κουλτούρας. Η κουλτούρα περιλαμβάνει αξίες, σύμβολα, μύθους και παραδόσεις, έθιμα και τελετουργικά (Smith, 1991:19). Ο Williams αναφέρθηκε στις τρεις πιο συνηθισμένες χρήσεις του όρου “κουλτούρα”, ο οποίος χρησιμοποιείται για να αποδώσει τη «διανοητική, πνευματική και αισθητική εξέλιξη ενός ατόμου, μιας ομάδας ή μιας κοινωνίας», τις διανοητικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, αλλά και τον τρόπο ζωής, τις απόψεις και τα έθιμα μιας ομάδας ανθρώπων (Williams, 1994:137-153). Ο Eliot υποστηρίζει ότι «η κουλτούρα ενός ατόμου εξαρτάται από την κουλτούρα μιας ομάδας ή τάξης, όπως και ότι η κουλτούρα μιας ομάδας ή τάξης εξαρτάται από την κουλτούρα ολόκληρης της κοινωνίας, στην οποία αυτή η ομάδα ή τάξη ανήκει. Επομένως αυτό που έχει πρωταρχική σημασία είναι η κουλτούρα της κοινωνίας και η έννοια του όρου “κουλτούρα” σε σχέση με ολόκληρη την κοινωνία.» (Eliot, 1980:23). Ο όρος κουλτούρα δε δηλώνει μια ουσία στατική, αλλά μια δυναμική αλληλεπίδραση χαρακτηριστικών περισσότερων κουλτούρων ανά τον κόσμο.

Τα γνωρίσματα της κυρίαρχης κουλτούρας διαδραματίζουν βασικό ρόλο στον προσδιορισμό της ταυτότητας. Ωστόσο δεν πρόκειται για μια σταθερή κατάσταση: άλλες κουλτούρες έρχονται να ασκήσουν επιρροή, με αποτέλεσμα να εναλλάσσονται οι ρόλοι της κυριαρχίας και της υποτέλειας, και να γνωρίζουν άλλες κουλτούρες την εξαφάνιση κι άλλες την ακμή τους. Έτσι η κουλτούρα, ως συλλογική ταυτότητα της κοινότητας μέσα στην οποία συγκροτείται, γίνεται αντικείμενο διεκδικήσεων και «υπόκειται σε έναν συνεχή επαναπροσδιορισμό» (Βρύζας, 2005:173).

Στη σύγχρονη μετα-νεωτερική εποχή η έννοια της ταυτότητας διαφοροποιείται, καθώς αφενός το υποκείμενο διαθέτει περισσότερες δυνατότητες για αυτό-ορισμό και αυτό-συγκρότηση, αφετέρου όμως τοποθετείται μέσα σε έναν κόσμο κατακερματισμένο, όπου η ταυτότητα καθίσταται ρευστή κι αποσπασματική (Bauman, 1992, όπ. αναφ. στο Γκέφου-Μαδιανού, 2006:18). Μέσα στο παρόν πλαίσιο ο όρος ταυτότητα κατακρίνεται από ερευνητές για την αδυναμία του να εκφράσει αυτό για το οποίο είχε αρχικά προταθεί και καθιερωθεί. Ορισμένοι μάλιστα προτείνουν την αντικατάστασή του με άλλους όρους - όπως «πολλαπλές υποκειμενικότητες», «πολλαπλές τοποθετήσεις» (positionalities) ή «υβριδικά υποκείμενα» - που να αποτυπώνουν πληρέστερα τις ποικίλες εκφάνσεις του εαυτού, τις νέες αλλά όχι ακόμη παγιωμένες σχέσεις του ατόμου με άλλα άτομα και με ευρύτερα σύνολα στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται (...) (Moore, 1994; Alarcon, 1997, όπ. αναφ. στο Γκέφου-Μαδιανού, 2006:20). Εν τούτοις χωρίς τον όρο «ταυτότητα» δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε καθόλου ορισμένες πτυχές του φαινομένου αυτού, ούτε και να διατυπώσουμε ορισμένα σημαντικά ερωτήματα που σχετίζονται με την ταυτότητα (Halls, 1995:2, όπ. αναφ. στο Γκέφου-Μαδιανού, 2006:19).

1.1 Η εθνική ταυτότητα

1.1.1 Θεωρίες για το έθνος και τον εθνικισμό

Η εθνική ταυτότητα είναι μια αφηρημένη έννοια, η οποία συνοψίζει τη συνολική έκφραση μιας υποκειμενικής ατομικής αίσθησης του να ανήκει σε μία κοινωνικοπολιτική ομάδα – το εθνικό κράτος (Woolf, 1999:59). Για τον λόγο αυτόν κρίνεται σκόπιμη μία ιστορική αναδρομή για το έθνος και τη δημιουργία του, προκειμένου να δρομολογηθούν οι διαδικασίες που συνέβαλλαν στην εμφάνιση της εθνικής ταυτότητας.

Ο Ν. Σβορώνος παρατηρεί ότι «παρ' όλη την αμεσότητα και τη δύναμη της ιδέας του έθνους και το βασικό της ρόλο στην ιστορία των νεότερων χρόνων, στάθηκε δύσκολο, ακόμα ως τα σήμερα, να δοθεί ένας επιστημονικός ορισμός του έθνους κοινά παραδεκτός, να καθοριστεί με ακρίβεια το περιεχόμενό του και το βασικό στοιχείο που διαφοροποιεί το έθνος από άλλες συγγενικές έννοιες, κυρίως από την έννοια του λαού ή της εθνότητας με την οποία συχνά ταυτίζεται» (Σβορώνος, 2005:21-22). Ωστόσο, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το έθνος γίνεται ευρύτερα αντιληπτό ως μορφή συλλογικής ταυτότητας και ο εθνικισμός κυρίως ως ιδεολογία (Χατζόπουλος, 2002:112).

Οι θεωρητικοί που συμμετέχουν στον διάλογο σε σχέση με τον εθνικισμό και τη συγκρότηση του έθνους, οικοδομούν δύο διακριτές προσεγγίσεις (Κρητικός, 2010:29):

- εκείνες που υιοθετούν την αντίληψη περί ιστορικής συνέχειας του έθνους και ύπαρξής του ως οργανική κοινότητα (αρχεγονιστές – συμβολιστές, εθνικιστές)
- και εκείνες που αντιλαμβάνονται την κατασκευή του έθνους ως πολιτική κοινότητα στη σύγχρονη εποχή (εκσυγχρονιστές-μοντερνιστές, ορθόδοξοι μαρξιστές).

Οι αρχεγονιστές και οι εθνοσυμβολιστές δέχονται την ύπαρξη εθνοτικών ομάδων πριν την μοντέρνα εποχή, υιοθετώντας όπως και η σχετική γαλλική βιβλιογραφία - για τις κοινότητες αυτές έναν όρο που προέρχεται από ελληνική ρίζα (ethnic), ενώ για την σύγχρονη κοινότητα τον όρο nation (Κρητικός, 2010:30-31). «Οι

Αρχεγονιστές (Primordialists) και οι Παλαιϊστές (Perennialists) (...) υποστηρίζουν ότι τα έθνη είναι αρχέγονα και, κατά μία έννοια, “φυσικά” συλλογικά μορφώματα. Θεωρώντας τον εθνικισμό ως το νεότερο, ιδεολογικό επιφαινόμενο ενός αρχέγονου μορφώματος, του έθνους, αποπειρώνται να αναλύσουν την εθνική ταυτότητα πάνω στη βάση των προ-εθνικών εθνοτικών ομάδων (ethnic groups) και των συλλογικών ταυτίσεων που τις συνέχουν (ethnicity).» (Χατζόπουλος, 2002:114-115). Το έθνος προηγείται του εθνικισμού και για τους Παλαιϊστές (Perennialists). Η σχολή αυτή δέχεται ότι ο εθνικισμός είναι μια νεότερη ιδεολογία και το έθνος ένα παλαιότατο μόρφωμα, όμως κατά κανένα τρόπο δε συμφωνεί ότι αυτό το τελευταίο είναι μια αρχέγονη και «φυσική» οντότητα. Για τον Anthony Smith, κύριο οπαδό των Αρχεγονιστών, το έθνος ορίζεται ως ο «κατονομασμένος ανθρώπινος πληθυσμός που μοιράζεται μια ιστορική εδαφική επικράτεια, κοινούς μύθους και ιστορικές μνήμες, μια μαζική, δημόσια κουλτούρα, κοινή οικονομία και κοινά για όλα τα μέλη νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις.» (Smith, 1991:30).

Για τους Μοντερνιστές το έθνος είναι παράγωγο σύγχρονων συγκυριών πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής φύσης. Η αφετηρία τους εντοπίζεται στην εκβιομηχάνιση της οικονομίας, καθώς και στην Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση (Κρητικός, 2010:29). Σχετίζεται γενεσιουργικά με τους οικονομικούς, πολιτικούς και ιδεολογικο-πολιτισμικούς μετασχηματισμούς που επιβάλλει η νεωτερικότητα καθώς και με τα λειτουργικά, εξουσιαστικά ή εν γένει κοσμοθεωρητικά ζητούμενά τους (Χατζόπουλος, 2002:110).

Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής τοποθετούν τη δημιουργία του έθνους στον 19ο αιώνα, ή όπως τον ονομάζουν οι ιστορικοί στον «αιώνα των εθνών» (Φραγκουδάκη, 2013). Πριν από τον Διαφωτισμό και τη Γαλλική Επανάσταση ο όρος «έθνος» (nation) εξέφραζε απλώς την εθνική ενότητα, ενώ η σύγχρονη σημασία της ταυτίζεται με την πολιτική ενότητα και την ανεξαρτησία (Hobsbawm, 1994:33). Οι αξίες της ισότητας και της ελευθερίας που διακηρύττουν οι Γάλλοι επαναστάτες, έρχονται να δημιουργήσουν μία νέα τάξη πραγμάτων, μέσα από την οποία γεννώνται «τα σύγχρονα ανεξάρτητα έθνη-κράτη, με πρώτο στην Ευρώπη το ελληνικό» (Φραγκουδάκη, 2013).

Η Γαλλική Επανάσταση αποτέλεσε τη χρονική αφετηρία του ενιαίου εθνικού κράτους. Η συνένωση των επαρχιών, η ενοποίηση του πληθυσμού και η υποταγή τους σε μία κεντρική νομοθεσία ήταν οι βασικές λειτουργίες, που συνέπραξαν στον σχηματισμό των εθνών-κρατών (Φραγκουδάκη, 2013). Το πνεύμα της Γαλλικής Επανάστασης εξομοίωνε το «λαό» με το «κράτος», όπως αποκαλύπτεται από φράσεις, παραδείγματος χάριν «εθνικό κράτος» και «Ηνωμένα Έθνη». Το «έθνος» έγινε ταυτόσημο με την κοινωνία των πολιτών, που μέσα από την πολιτική δράση τους και τη συλλογική κυριαρχία τους συγκροτούνταν σε ένα κράτος, το οποίο ήταν η πολιτική τους έκφραση (Hobsbawh, 1994:33-34).

Τα έθνη λοιπόν, άργησαν πολύ να μπουν στην ιστορία ως μοιραίο επακόλουθο πολέμων, επαναστάσεων και άμυνας για την ύπαρξη των κρατούντων. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη μία διασαφήνιση. Η έννοια του έθνους διαφοροποιείται από αυτήν του κράτους. Ως κράτος ορίζεται, σύμφωνα με τον Μαξ Βέμπερ, ο καταμερισμός της εργασίας καθώς και ο αναγνωρίσιμος και συγκεντρωτικός φορέας που φροντίζει μέσω μηχανισμών, όπως είναι οι αστυνομικές και δικαστικές δυνάμεις, για την επιβολή και τη διατήρηση της τάξης (Gellner, 1992:17-18).

Ενώ το κράτος συνιστά τη «φυσική κατάσταση», το έθνος προσομοιάζει περισσότερο στη φυλή, ακόμη κι όταν αυτή δεν εντάσσεται σε μία μορφή οργάνωσης. Βασικό χαρακτηριστικό στη σχέση «κράτος-έθνος» είναι ότι η διαδικασία δημιουργίας του κράτους προηγείται της διαδικασίας δημιουργίας του έθνους (Τσαούσης, 1998:520). Παρότι τόσο τα έθνη, όσο και τα κράτη αποτελούν ένα τυχαίο ενδεχόμενο, αφού δεν υπάρχουν πάντοτε και υπό κάθε περίπτωση, δεν συνιστούν το ίδιο ενδεχόμενο (Gellner, 1992:22).

Ένα έθνος έγκειται στην ένταξη περισσότερων ανθρώπων σε αυτό, τηρουμένων των προϋποθέσεων του κοινού πολιτισμού (σύστημα συμβόλων, ιδεών, συνειρμών, τρόπων συμπεριφοράς και επικοινωνίας), καθώς και της αναγνώρισης του ενός από τους άλλους ως ομοεθνή τους. Για τον Gellner, «τα έθνη είναι κατασκευάσματα των ανθρωπίνων πεποιθήσεων και δεσμών και μορφών αλληλεγγύης» (Gellner, 1992:23).

Σύμφωνα με τη θεωρία της εθνικότητας, πέραν του πολιτισμού, η βούληση συνιστά έναν επιπρόσθετο παράγοντα για τη συγκρότηση του έθνους. Εν τούτοις κρίνονται ανεπαρκείς για τον σκοπό αυτόν, αφενός επειδή για τη σύσταση πάσης φύσης ομάδας (λέσχες, συμμορίες, παρέες) προαπαιτείται η βούληση των μελών που την απαρτίζουν. (Gellner, 1992:103). Αφετέρου επειδή η ρευστότητα και η κινητικότητα που εντοπίζεται στο εσωτερικό ενός έθνους, καθιστά τα πολιτισμικά σύνορα ασαφή και συγκεχυμένα (Gellner, 1992:105).

Προκύπτει λοιπόν, το ερώτημα: Πως μπορεί να οριστεί το έθνος; Την απάντηση εντοπίζει ο Gellner στον εθνικισμό, στις συνθήκες του οποίου οι άνθρωποι επιδιώκουν τη μεταξύ τους ενοποίηση και ταύτιση κάτω από μία κοινή κουλτούρα, που χαρακτηρίζει το έθνος τους. «Υπ' αυτές τις συνθήκες, αλλά μόνο αυτές, τα έθνη μπορούν όντως να οριστούν ταυτόχρονα στη βάση της θέλησης και της κουλτούρας και μάλιστα στη βάση της σύγκλισης των δύο αυτών με τις πολιτικές οντότητες» (Gellner, 1992:106).

Ο Gellner συνοψίζει τη θεωρία του για τη δημιουργία των εθνών στις φράσεις «τα έθνη γεννιούνται από τον εθνικισμό, κι όχι το αντίστροφο. (...) Τα έθνη μπορούν να οριστούν μονάχα με βάση την εποχή του εθνικισμού, κι όχι όπως θα περίμενε κανείς, αντίστροφα» (Gellner, 1992:105-107). Την άποψη αυτή φαίνεται να συμμερίζεται και ο Hobsbawm, ο οποίος ισχυρίζεται ότι «το πραγματικό «έθνος» μπορεί να αναγνωρισθεί μόνον *a posteriori*» (Hobsbawm, 1994:22). Ο Gellner υπογραμμίζει ότι ο εθνικισμός χρησιμοποιεί επιλεκτικά στοιχεία την πολιτισμική κληρονομιά, με αποτέλεσμα να τη μετασηματίζει, εφευρίσκοντας, με συχνά αυθαίρετο τρόπο, «φανταστικές αρχέγονες καθαρότητες» (Gellner, 1992:106-107). Ο Ρενάν αναφέρθηκε εξίσου στη φαντασιακή αυτή λειτουργία: «Η πεμπτουσία του έθνους βρίσκεται στο ότι τα μέλη του έχουν πολλά κοινά καθώς και στο ότι έχουν ξεχάσει πολλά» (Renan, όπ. αναφ. στο Anderson, 1998:26). Την άποψη αυτή υιοθετεί και ο Anderson, ο οποίος ορίζει το έθνος ως «μία φαντασιακή πολιτική κοινότητα (...) επειδή τα περισσότερα μέλη ακόμη και του μικρότερου έθνους δε γνωρίζονται σχεδόν ποτέ, δεν συναντιούνται ούτε καν έχουν ακουστά ο ένας τον

άλλον, αλλά στο μυαλό του καθενός υπάρχει η ιδέα της κοινότητας.» (Anderson, 1998:14-15).¹

Πως δρομολογείται όμως, η διαδικασία της δημιουργίας των εθνών; Όπως επισημαίνει ο Anderson, «ενώ ο εθνικισμός έχει ασκήσει τεράστια επιρροή στον σύγχρονο κόσμο, η προοπτική διατύπωσης μιας πειστικής θεωρίας φαίνεται αχνή.» (Anderson, 1997:23). Για τον Μάριο Χατζόπουλο ο εθνικισμός είναι «μια νεωτερική ιδεολογία (...) και το έθνος ένα νεωτερικό μόρφωμα το οποίο υπηρετεί κοινωνικές ανάγκες άρρηκτα συνυφασμένες με τη σύγχρονη εποχή και τις επικρατούσες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες» (Χατζόπουλος, 2002:112-113). Άλλοι θεωρητικοί ορίζουν τον εθνικισμό ως την πολιτική αρχή, που υποστηρίζει την εναρμόνιση της πολιτικής και της εθνικής οντότητας και την έκφραση μιας συλλογικής πολιτισμικής συνείδησης (Gellner, 1992:13; Τσαούσης, 1998). Με άλλα λόγια υποστηρίζει τη συμφωνία τους κράτους με το έθνος και την κουλτούρα, την πολιτική με την εθνική ενότητα. Θεωρεί το έθνος ως μία φυσική ομάδα η οποία υπήρχε πάντοτε με τον έναν ή τον άλλον τρόπο (Βρύζας, 2005:203). Ο εθνικισμός μπορεί να περιγραφεί εξίσου ως κίνημα, που απαιτεί την εναρμόνιση της πολιτικής και της εθνικής οντότητας, καθώς και ως αίσθημα οργής που προκαλείται από την παραβίαση αυτής της αρχής ή ικανοποίησης που πηγάζει από την εκπλήρωσή της (Gellner, 1992:13). Η εμφάνισή του τοποθετείται ιστορικά, σύμφωνα με τον Benedict Anderson, στην κατάλυση της παραδοσιακής κοινωνίας, ενώ σύμφωνα με τον Gellner, η αστικοποίηση των πληθυσμών, και η πολιτισμική ομοιογένεια ως απόρροια αυτής, αποτέλεσαν τους καθοριστικούς παράγοντες για την εξάπλωσή του εθνικισμού (Αβδελά, 1997:32-33). Στην εδραίωσή του συνέβαλλε το σύστημα παραγωγής και παραγωγικών τάξεων (καπιταλισμός), καθώς και η εφεύρεση της τυπογραφίας, που μέσω αυτής διαδίδονταν χαλκευμένες ιδέες και απόψεις για τη δημιουργία του φαντασιακού έθνους (Anderson, 1997:78-79). Ο Eric Hobsbawm τέλος, τονίζει τη διαφορά ανάμεσα στον εθνικισμό των κυβερνήσεων και στην εθνικισμό των λαών και δείχνει πως η εθνική συνείδηση γίνεται κεντρικό πολιτικό

---

¹ Για τις «φαντασιακές κοινότητες» βλ. Benedict Anderson «Φαντασιακές Κοινότητες-Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού», (1997), Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη, καθώς και Castells Manuel «The power of identity», (2004), Λονδίνο: Blackwell Publishing, σ.σ. 30-32.

ζήτημα στα τέλη του 19ου αιώνα σε συνδυασμό με την απονομή πολιτικών δικαιωμάτων σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού (Αβδελά, 1997:32-33).

Ο Μάριος Χατζόπουλος θεωρεί ότι δεν υφίσταται κάποια καθολική ερμηνεία του φαινομένου: «ο Εθνικισμός δεν είναι ένας, αλλά πολλοί. Απέναντι στο γεγονός ο ερευνητής δεν έχει άλλη επιλογή από την απόπειρα κατανόησης ενός δεδομένου εθνικισμού ή μιας δεδομένης εθνικής ταυτότητας με την επιλογή, κάθε φορά, του κατάλληλου συνδυασμού αναλυτικών εργαλείων που προσιδιάζει στο εκάστοτε αντικείμενο μελέτης.» (Χατζόπουλος, 2002:121).

Οι τρόποι παραβίασης της εθνικιστικής αρχής επεκτείνονται από την αποτυχία ένταξης όλων των μελών ενός έθνους εντός των πολιτικών ορίων έως την ταυτόχρονη ένταξη αλλοεθνών (Gellner, 1992:13). Επί της ουσίας ο εθνικισμός απαιτεί τα εθνικά σύνορα να μη διαφέρουν από τα πολιτικά. Επομένως τα έθνη συνιστούν ιστορικά φαινόμενα, αποτέλεσμα της εθνικιστικής επιταγής «ένα έθνος ένα κράτος» (Αβδελά, 1997:33).

1.1.2 Θεωρητικά μοντέλα για το Έθνος

Κατά τον Anthony D. Smith, η έννοια της εθνικής ταυτότητας εμπεριέχει μια αίσθηση πολιτικής κοινότητας – έστω και υποτυπώδη. Η πολιτική κοινότητα εντοπίζεται στην οριοθετημένη εδαφική περιοχή, στους κοινούς θεσμούς, τα κοινά δικαιώματα και καθήκοντα για όλα τα μέλη της (Smith, 1991:23-24).

Τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα συνθέτουν το δυτικό μοντέλο του έθνους, ή αλλιώς το έθνος του πολίτη. Με βάση αυτό, τα έθνη διακρίνονται ως κοινότητες με βάση το πολιτισμικό στοιχείο, την ιστορία και τους ήρωές της, τη θρησκεία και τα ιερά σύμβολα. Το έθνος συμπληρώνεται από τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά και την οικονομική αυτάρκεια που πρέπει να εξασφαλίζεται από τα πάτρια εδάφη. Ως προς τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά το έθνος περιγράφεται από τον Anderson ως ένας χώρος οριοθετημένος (*begrenzt*), επειδή τα μέλη του ζουν μέσα σε καθορισμένα, αλλά μεταβλητά σύνορα, πέραν των οποίων εκτείνονται άλλα έθνη (Anderson, 1998:15). «Τα πολιτισμικά αυτά κριτήρια, που θεωρούνται κοινά, προσδιορίζουν τον συμβολικό και τον φυσικό χώρο του έθνους. Οτιδήποτε διαφορετικό θεωρείται ότι βρίσκεται έξω από το έθνος και συνήθως απορρίπτεται» (Αβδελά, 1997:33).

Στη συνέχεια ακολουθούν οι επιταγές του νόμου, των οποίων η ισχύς αφορά αδιακρίτως όλους τους πολίτες της *patria*, δηλαδή της πολιτικής κοινότητας, που εμπερικλείει κανονιστικούς θεσμούς και πολιτικές προθέσεις. Η κοινότητα (*die Gemeinschaft*), κατά τον Anderson, «ανεξάρτητα από την πραγματική ανισότητα και εκμετάλλευση, γίνεται κατανοητή ως μία συντροφική ένωση αποτελούμενη από ισότιμα μέλη.» (Anderson, 1983:16). Ταυτόχρονα, από τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα, που είναι δεσμευτικά για τα άτομα ανεξαρτήτου κοινωνικοοικονομικής τάξης, αποκλείονται οι αλλοεθνείς (Smith, 1991:26).

Όπως και ο Gellner, έτσι και ο Smith αναγνωρίζουν στο έθνος την ύπαρξη μιας κοινής κουλτούρας και πολιτικής ιδεολογίας. Πρόκειται για κοινές ιδέες και αντιλήψεις, οι οποίες κοινωνικοποιούνται στον λαό μέσω κρατικών υπηρεσιών, όπως είναι το εκπαιδευτικό σύστημα και τα Μ.Μ.Ε., οδηγώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη συνένωση των μελών του έθνους. Η συνένωση αυτή δεν ταυτίζεται με

την ομογενοποίηση, καθώς το πολιτισμικό στοιχείο είναι δυναμικό κι εμπλουτίζεται πάντα με επιρροές από άλλα έθνη, που μεταβιβάζονται υπό κοινωνικές συνθήκες, όπως αυτή της μετανάστευσης (Smith, 1991:26).

Στο άλλο άκρο του δυτικού μοντέλου του έθνους παρουσιάζεται το μη δυτικό μοντέλο, που κυριαρχεί κυρίως σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής και υιοθετεί μια εθνοτική αντίληψη του έθνους. Με τον όρο αυτόν γίνεται αναφορά στην εθνότητα, δηλαδή σε μία αρχέγονη, κατά τον Smith, ποιότητα, που υπάρχει στη φύση, έξω από τον χρόνο και αποτελεί ένα από τα δεδομένα της ανθρώπινης ύπαρξης. Οι νόμοι και το πολιτικό αίσθημα του δυτικού μοντέλου αντικαθίστανται σε αυτήν την περίπτωση από την ντόπια λαϊκή κουλτούρα, την καταγωγή και την αναψηλάφηση του παρελθόντος. Η κοινή καταγωγή δε φέρει τη σημασία της ιστορικής εδαφικής επικράτειας, αλλά της γενεαλογίας. «Σημασία για την αίσθηση της ταύτισης με την εθνότητα έχει η φανταστική καταγωγή και η ιδέα των κοινών προγόνων.» (Smith, 1991:26-28). Οι παραπάνω προσεγγίσεις επιβεβαιώνονται και από την άποψη του Ηροδότου, σύμφωνα με την οποία, «η εθνότητα (...) ήταν, είναι και μπορεί να είναι κάτι που συνδέει πληθυσμούς που ζουν σε εκτεταμένα εδάφη ή ακόμα σε διασπορά, και δεν έχουν μια κοινή διακυβέρνηση - η συλλογική αυτή οντότητα συνιστά ένα πρώτο-έθνος.» (Ηρόδοτος, όπ. αναφ. στο Hobsbawm, 1994:94).

Το δίχως άλλο τα δύο μοντέλα βρίσκονται σε ρήξη μεταξύ τους. Η ύπαρξη του ενός αμφισβητεί την ισχύ του άλλου, εν τούτοις, όπως λογικά καταλήγει ο Smith, «ακόμα και στη διάρκεια των σκληρότερων συγκρούσεων των δύο αντίθετων μοντέλων για το έθνος, υπάρχουν ορισμένες θεμελιώδεις παραδοχές που συνδέουν τις αντιμαχόμενες παρατάξεις μέσω του κοινού εθνικιστικού τους λόγου.» (Smith, 1991:29). Ο εθνικισμός, αναλόγως με τη μορφή που θα πάρει, εστιάζει άλλοτε σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στην πολιτική κοινότητα κι άλλοτε στα εθνοτικά χαρακτηριστικά της καταγωγής. Εξάλλου κάθε έθνος, ανεξαρτήτως από ποια σκοπιά εξετάζεται, διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά, «που το διαφοροποιούν από οποιοδήποτε είδος συλλογικής πολιτισμικής ταυτότητας.» (Smith, 1991:30). Σε αυτά τα χαρακτηριστικά συγκαταλέγονται η πατρίδα, με την έννοια της οριοθετημένης εδαφικής επικράτειας, και η κοινή κουλτούρα, που κοινωνικοποιείται μαζικά, οι

μύθοι και οι κοινές ιστορικές μνήμες το νομικό και πολιτικό σύστημα που θεσπίζει νόμους κοινούς για όλα τα μέλη, καθώς και το οικονομικό σύστημα και η ελευθερία μετακίνησης εντός της επικράτειας.

1.1.3 Η εθνική ταυτότητα και οι λειτουργίες της

Για τις Μαράτου – Αλιπραντή και Γαληνού η εθνική ταυτότητα και το έθνος είναι σύνθετες κατασκευές που συνίστανται από έναν αριθμό διασυνδεόμενων συστατικών – εθνοτικών, πολιτισμικών, εδαφικών, οικονομικών και νομικο – πολιτικών. Ο όρος ταυτότητα προσδιορίζει τα επιμέρους στοιχεία ομάδων ή ατόμων, τα οποία προσδίδουν μια συγκεκριμένη υπόσταση. Αποτελεί τον όρο μέσω του οποίου οι ομάδες ή τα άτομα αυτά, αυτό-προσδιορίζονται, μέσω συγκεκριμένων ομοιογενών στοιχείων, επιτυγχάνοντας συνάφεια των κοινών χαρακτηριστικών και τη διατήρηση των τελευταίων, από ενδεχόμενο κίνδυνο εξάλειψής τους. Παράγωγο στοιχείο της ταυτότητας είναι ο αυτοπροσδιορισμός του ατόμου μέσω αυτής (Μαράτου – Αλιπραντή, Γαληνού, 1999:110).

Η εθνική ταυτότητα είναι μία από τις πολλές συλλογικές ταυτότητες που διαμορφώνονται στα πλαίσια του κοινωνικού βίου των ανθρώπων. Σε ατομικό επίπεδο οι ποικίλες αυτές συλλογικές ταυτότητες συνθέτουν τον πυρήνα της προσωπικότητας του ατόμου, γιατί διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο αντιδρά στις εκάστοτε καταστάσεις, με άλλα λόγια τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνει τους εκάστοτε ρόλους του (Τσαούσης, 2004:201).

Οι λόγοι της εθνικής ταυτότητας συνυπάρχουν με ένα σύνολο αντίθετων λόγων, των λόγων της εθνικής ετερότητας. Η χρήση τόσο των λόγων της εθνικής ταυτότητας όσο και των λόγων της εθνικής ετερότητας καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα άτομα ότι ανήκουν σε μια «κοινότητα», σε ένα «εμείς», σε μια «πατρίδα», και ταυτόχρονα ότι διαφοροποιούνται από «αυτούς», «τους άλλους». Επιπλέον, η χρήση όλων αυτών των λόγων συνδέεται με την κατανόηση του κόσμου ως κόσμου εθνών, ως συνόλου διαφορετικών λαών και πατρίδων (Billig, 1995).

Η διαδικασία συγκρότησης των ταυτοτήτων δεν συμβαδίζει αυστηρά με μια γραμμική αίσθηση του χρόνου και της ιστορίας, αντιθέτως σε αυτή συνεισφέρουν σημαντικά η μνήμη και η υποκειμενική εμπειρία (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:61). Για τον Παντελή Λέκκα (1992) τα δύο σημαντικότερα και προβληματικότερα στην ερμηνεία τους πολιτισμικά κριτήρια που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό

της εθνικής ταυτότητας είναι η γλώσσα και η θρησκεία. Πέρα από τον ιδιότυπο χαρακτήρα τους, εμπερικλείουν τις περισσότερες φορές όλα τα υπόλοιπα διακριτικά γνωρίσματα στα οποία η εθνικιστική ιδεολογία κατά περίπτωση καταφεύγει (ιστορική καταγωγή, μύθοι, ήθη, έθιμα, παραδόσεις κ.ο.κ.) (Λέκκας, 1992:141). Σημειώνει πως δεν υπάρχει ίσως άλλο κριτήριο που να δηλώνει τόσο συχνά και τόσο απόλυτα την ύπαρξη ενός ξεχωριστού πολιτισμού όσο η γλώσσα. Δεν είναι λοιπόν παράξενο πως η γλωσσική ιδιαιτερότητα έχει χρησιμοποιηθεί περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο διακριτικό πολιτισμικό γνώρισμα για τον προσδιορισμό του έθνους. Η απόλυτη ταύτιση της γλωσσικής με την εθνική ιδιαιτερότητα χαρακτηρίζει όλο το φάσμα της γερμανικής εθνικιστικής διανόησης του περασμένου αιώνα και αποτυπώνεται καθαρά στη φιλοσοφία του Φίχτε, όπου κυριαρχεί αυτή ακριβώς η οργανική αντίληψη του έθνους ως φυσικής γλωσσικής ταυτότητας. (...) (Λέκκας, 1992:142-143).

Οι λειτουργίες της εθνικής ταυτότητας εντοπίζονται τόσο σε εξωτερικό όσο και σε εσωτερικό επίπεδο. Οι εξωτερικές της λειτουργίες αφορούν α) στην εδαφική επικράτεια, δηλαδή σε έναν σαφώς ορισμένο κοινωνικό χώρο, όπου ενεργούν τα μέλη του έθνους, β) στην οικονομία της επικράτειας, η οποία ορίζει το ενιαίο σύστημα καταμερισμού της εργασίας και την κινητικότητα των αγαθών, για την επίτευξη της εθνικής αυτάρκειας και γ) στην πολιτική, με την εκλογή της κυβέρνησης και των πολιτικών προσώπων, καθώς και τη νομιμοποίηση των δικαιωμάτων και καθηκόντων (Smith, 2000:33). Η νομιμοποίηση αυτή προσδίδει στο έθνος τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του, αφού λειτουργεί ως αντανάκλαση των ιδιαίτερων αξιών του (Smith, 2000:33).

Οι εσωτερικές λειτουργίες της εθνικής ταυτότητας απευθύνονται στα μέλη του έθνους και αποσκοπούν να τους εμφυσήσουν την αφοσίωση στο έθνος και τη συνένωσή τους κάτω από μία ομοιογενή κουλτούρα, μέσω των μαζικών συστημάτων κοινωνικοποίησης (Smith, 2000:33).

Η εθνική ταυτότητα αναπληρώνει το κενό που δημιούργησε η κατάλυση των παραδοσιακών μορφών κοινωνικής οργάνωσης και προσφέρει στα μέλη των σύγχρονων κοινωνιών μια νέα βάση κοινωνικής συνοχής μέσα από τη δημιουργία

της «φαντασιακής κοινότητας» του έθνους, που στηρίζεται στη νέα νοηματοδότηση υπαρκτών κοινών πολιτισμικών χαρακτηριστικών. Για τη διατήρηση της εθνικής συνοχής, η εθνική ταυτότητα τείνει να απαρνείται τις όποιες ομοιότητες με οτιδήποτε εξωτερικό προς αυτήν, και τις όποιες διαφορές στο εσωτερικό της (Αβδελά, 1997:32-33).

1.2 Η ιδιότητα του πολίτη

1.2.1 Ορισμός και ιστορική εξέλιξη της ιδιότητας του πολίτη και της πολιτικής αρμοδιότητας

Η ιδιότητα του πολίτη θεωρείται ως μια από τις πιο επίμαχες έννοιες της δυτικής πολιτικής φιλοσοφίας, καθώς έχει συνδεθεί με έννοιες όπως η δημοκρατία, τα δικαιώματα, οι αξίες και παραπέμπει «σε διαφορετικά και δυνάμει αντιφατικά περιεχόμενα, όπως είναι η πολιτική αρετή, τα ατομικά συμφέροντα, το κοινό καλό, το εθνικό συμφέρον και η αξία της πολιτικής συμμετοχής» (Μπάλιας, 2008, όπ. αναφ. στο Οικονόμου). Η Καρακατσάνη (2004) αναφέρει ότι η «υπεύθυνη ιδιότητα του πολίτη» εκτιμάται ότι περιλαμβάνει δύο βασικά στοιχεία: α) Την πολιτική ιδιότητα: ο πολίτης είναι ένας ελεύθερος άνθρωπος σε σχέση με την εξουσία, είναι ίσος προς τους ομοίους του και εκδηλώνει την ύπαρξη και την κυριαρχία του μέσω της ψήφου του. Ο πολίτης έχει δικαιώματα, τα οποία παρουσιάζονται στις διακηρύξεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στα δημοκρατικά συντάγματα. β) Την υπευθυνότητα: ως πολίτης ο άνθρωπος θα πρέπει να λειτουργεί με όργανα την ελευθερία, τις αμοιβαίες δεσμεύσεις που αυτή επιβάλλει απέναντι στους ομοίους του και την κοινωνία (Καρακατσάνη, 2004). Ο Marshall αναφέρεται σε τρεις διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη: α) την ατομική, που αφορά τις προσωπικές ελευθερίες και τις δυνατότητες έκφρασης, β) την πολιτική, που ταυτίζεται με το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι και γ) την κοινωνική, που αφορά στην οικονομική ευημερία και ασφάλεια, την πρόσβαση και συμμετοχή στην κοινωνική κληρονομιά (Marshall & Bottomore, 1995:43). Η σταδιακή μετάβαση προς το σύγχρονο κόσμο και ο διαχωρισμός των θεσμών, στους οποίους βρίσκουν έκφραση οι τρεις διαστάσεις (δικαστήρια, κοινοβούλιο, εκπαιδευτικό σύστημα), εισήγαγε τη διαφοροποίηση και την ξεχωριστή εξέλιξη καθενός από αυτά (αστικά δικαιώματα 18ος αι., πολιτικά 19ος αι. και κοινωνικά δικαιώματα 20ος αι.).

Ο όρος «ιδιότητα του πολίτη», αντίστοιχος του αγγλικού όρου «citizenship», επικράτησε ως απλούστερος, ωστόσο με τον τρόπο που χρησιμοποιείται από τον T.H. Marshall, αποδίδεται πιο ολοκληρωμένα ως «εκ της συμμετοχής ιδιότητα του πολίτη», αφού «πολίτης είναι εκείνος που παλεύει, κατακτά, συμμετέχει,

απολαμβάνει και γι' αυτό και ενστερνίζεται, υπερασπίζεται, εκφράζει έντονα πίστη και αφοσίωση σ' αυτό που του ανήκει, και μάλιστα όχι μόνο ως άτομο αλλά και συλλογικά» (Marshall & Bottomore, 1995:16).

Πριν από το δοκίμιο του Marshall η ιδιότητα του πολίτη αποδίδεται στην αρχαία Ελλάδα με τον όρο «πολιτεία», καθώς «πολίτης είναι το μέλος μιας κοινότητας που είναι ικανός να διοικεί» (Radulovic, 2010:78). Με τον όρο «κοινότητα» εννοείται εδώ η αρχαία «πόλις», δηλαδή η πολιτική ένωση που απορρέει από τη συνεργασία των πολιτών (Radulovic, 2010:78). Παρατηρείται λοιπόν ήδη από την αρχαιότητα η σύνδεση της πολιτικής ιδιότητας με την έννοια του κράτους, αλλά και του πολιτεύματος, ανάλογα με τη μορφή του οποίου νοηματοδοτείται και η πολιτική ιδιότητα.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο πολίτης, «δι' απλώς ουδέν των άλλων ορίζεται ή τω μετέχειν κρίσεως και αρχής» (Αριστοτέλους Πολιτικά, στιχ. 21-23). Στην πολιτική παράδοση των ελληνικών πόλεων-κρατών και της ρωμαϊκής δημοκρατίας, η πολιτική ιδιότητα έχει την έννοια της συμμετοχής για όσους φέρουν τα πολιτικά δικαιώματα: συμμετοχή σε μία δημόσια συζήτηση, άμεση ή έμμεση άσκηση επιρροής στη διαμόρφωση των νόμων και των αποφάσεων (Crick, 2003, όπ. αναφ. στο Hoskins, Villalba & Saisana, 2012:10). Ο σχηματισμός των πόλεων-κρατών επέφερε τη σταδιακή εξαφάνιση της διάκρισης ανάμεσα στην εθνική ταυτότητα και στην ιδιότητα του πολίτη, διάκριση που επικρατούσε από τη ρωμαϊκή εποχή και αποτυπώνεται στη ρίζα της λέξης *patio* στα λατινικά, δηλαδή γέννηση – προέλευση, η οποία αναφερόταν σε φυλές και λαούς όχι οργανωμένους σε πολιτικά σύνολα, εν αντιθέσει με το *civitas* που αναφερόταν σε οργανωμένες κοινωνίες (Αντονάκου, 2008:4). Με τη Γαλλική Επανάσταση δίνεται στα έθνη το δικαίωμα του πολιτικού τους αυτοπροσδιορισμού και η έννοια της πολιτειακής ιδιότητας ταυτίζεται με την εθνική. Στο πλαίσιο της ταύτισης των δύο εννοιών ο Έρνεστ Ρενάν το 1882 υποστήριξε ότι το έθνος των πολιτών δεν αντλεί την ταυτότητά του από κάποιες κοινές εθνοτικές και πολιτισμικές ιδιότητες, αλλά από την άσκηση των μελών στην ιδιότητά τους ως πολίτες (Αντονάκου, 2008:5). Κατά τον Berdah η ιδιότητα του πολίτη συνδέεται στενά με την έννοια της εθνικής ταυτότητας, καθώς καθορίζει τον ορισμό και την αντιπροσώπευση του έθνους,

δηλαδή την ίδια την εθνική ταυτότητα, ενώ παράλληλα καθορίζει τη νομοθεσία και τις νομικές διακρίσεις μεταξύ πολιτών και ξένων (Berdah, 2010:261). Η ιδιότητα του πολίτη αποτελεί πηγή και αποτέλεσμα της ταυτότητας, καθώς οριοθετεί ομάδες ατόμων που έχουν συγκεκριμένα κοινά προνόμια και ευθύνες (Ellis, Halfdanarson & Isaacs, 2010:17). Στα νεότερα χρόνια η έννοια της πολιτικής ιδιότητας διευρύνεται, όπως αποτυπώνεται στα διαρκή αιτήματα για τη διεύρυνση του εκλογικού δικαιώματος πέρα από τα κοινωνικά στρώματα των μορφωμένων και των πλουτοκρατών, για τη χειραφέτηση των γυναικών, τη μείωση του ορίου ηλικίας των πολιτών που έχουν δικαίωμα ψήφου και την ελευθερία του Τύπου (Crick, 2003, όπ. αναφ. στο Hoskins, et al., 2012:10).

Η ιδιότητα του πολίτη είναι η συλλογική ιδιότητα που προκύπτει από τη συμμετοχή στην κοινότητα, ή καλύτερα «η άμεση αίσθηση συμμετοχής στην κοινότητα, βασισμένη στην προσήλωση σε έναν κοινό πολιτισμό» (Marshall & Bottomore, 1995:16). Η ιδιότητα του πολίτη χαρακτηρίζει εκείνο το άτομο το οποίο γνωρίζει τα κοινά, είναι εφοδιασμένο με ικανότητες που του επιτρέπουν να συμμετέχει στη δημόσια ζωή, συνειδητοποιεί την άποψη ότι ο πολίτης κυβερνά και κυβερνάται, έχει το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια κοινότητα, αποδέχεται τις κοινωνικές αξίες, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις (Crick, 1998 ·Hodgson, 2008 ·UNESCO, 2002, όπ. αναφ. στο Δημητρίου, 2009:216-217).

Οι ικανότητες που επιτρέπουν την ενεργό πολιτική ζωή εντοπίζονται στην έννοια της πολιτικής αρμοδιότητας (civic competence), η οποία εμφανίζεται στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας κι αποτελεί μία από τις οκτώ ικανότητες της διά βίου μάθησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005). Η πολιτική αρμοδιότητα μπορεί να οριστεί ως οι γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες που απαιτούνται για την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών, την πολιτική και κοινωνική ζωή (Hoskins, 2006, όπ. αναφ. στο Hoskins, et al., 2012:10). Ο ορισμός αυτός αναδεικνύει ένα σημαντικό στοιχείο της ενεργού συμμετοχής: δεν πρόκειται για τη συμμετοχή αυτή καθαυτή, αλλά για τη συμμετοχή που βασίζεται σε ένα συγκεκριμένο σύνολο αρχών, που αφορούν στις δημοκρατικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δραστηριοποίηση στην πολιτική και κοινωνική ζωή ατόμων που δεν κατέχουν τις δημοκρατικές αξίες ή δε σέβονται τα ανθρώπινα

δικαιώματα μπορεί στην πραγματικότητα, αντί να συμβάλλει στην ενίσχυση και διατήρηση του δημοκρατικού πολιτεύματος, να έχει αντίθετα αποτελέσματα.

Άλλοι μελετητές δίνουν τον δικό τους ορισμό για την «πολιτική αρμοδιότητα». Οι Almond και Verba (1963) χρησιμοποιούν τον όρο, για να περιγράψουν τη στάση της αυτο-αποτελεσματικότητας και τους κανόνες που κρίνονται απαραίτητοι, προκειμένου να καταστεί κανείς ικανός και αποτελεσματικός ενεργός πολίτης (Almond & Verba, 1963, όπ. αναφ. στο Hoskins, Barber, Van Nijlen, & Villalba, 2011:83). Άλλοι θεωρητικοί ταυτίζουν την πολιτική αρμοδιότητα με τις δεξιότητες και ικανότητες, που θεωρούνται αναγκαίες για την ένταξη στο κοινωνικό πλαίσιο και την παρακολούθηση των εξελίξεων στο πολιτικό πεδίο (Parker & Jarolimek, 1984). Ο Putnam (1993) αναφέρεται στην «πολιτική αρμοδιότητα» με την έννοια των πολιτικών αρετών στο πλαίσιο της αστικής κοινότητας. Ο όρος «πολιτικές αρετές» γίνεται κατανοητός με τη σημασία πολιτικών και κοινωνικών αξιών, «που πρέπει να χαρακτηρίζουν «κάθε καλό πολίτη» » (Μεταξάς, 1985:95) και συμβάλλουν στη διατήρηση και βελτίωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και της πολιτικής ιδιότητας (Καρακατσάνη, 2004:175). Ο Τερλεξής αναφέρεται σε πολιτικές αρετές, οι οποίες καλλιεργούν τον σεβασμό στις αξίες της ατομικότητας, της ακεραιότητας, του πατριωτισμού, της αξιοπρέπειας (Τερλεξής, 1975), ενώ ο Galston ταυτίζει τις πολιτικές αρετές με τον σεβασμό των δικαιωμάτων των άλλων και με την προθυμία συμμετοχής στο δημόσιο διάλογο (Galston, 1988). Οι ιδιότητες που εντοπίζονται στην πολιτική αρμοδιότητα είναι η ισότητα ανάμεσα στους πολίτες, η στάση αλληλεγγύης και ανεκτικότητας, καθώς και η ικανότητα συνεργασίας (Putnam, 1993, όπ. αναφ. στο Hoskins, et al., 2011:83).

Επί της ουσίας η ποιότητα της ιδιότητας του πολίτη προσδιορίζεται από τις γνώσεις και τις στάσεις, ή αλλιώς από τις συμπεριφορές του ατόμου. Στο σημείο αυτό τονίζεται η σημασία της γνώσης των θεσμικών οργάνων, που σχετίζονται με τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη, την ισότητα και τα πολιτικά δικαιώματα. Η ιδιότητα του πολίτη επικεντρώνεται στις δεξιότητες επικοινωνίας, στην ικανότητα για συνεργασία, στην καλλιέργεια του αισθήματος ευθύνης και της ακεραιότητας, στην εκτίμηση των αξιών των άλλων, στη συνειδητοποίηση και τον σεβασμό της διαφορετικότητας, στη στάση αλληλεγγύης, στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην

ισότητα και τη δημοκρατία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005; Hoskins, Villalba, Van Nijlen & Barber, 2008:19).

1.2.2 Τα θεωρητικά μοντέλα για την ιδιότητα του πολίτη και την πολιτική αρμοδιότητα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά οι επικρατέστερες θεωρίες για την πολιτική ιδιότητα και αρμοδιότητα, όπως σκιαγραφούνται μέσα από τέσσερα θεωρητικά μοντέλα. Το Φιλελεύθερο, το Αστικό Δημοκρατικό και το Κριτικό Μοντέλο νοηματοδοτούν την ιδιότητα του πολίτη με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το κυρίαρχο πολίτευμα. Το Αστικό Ευρωπαϊκό μοντέλο περιγράφει τις ικανότητες που κρίνονται απαραίτητες για την ενεργό πολιτική συμμετοχή στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Το Φιλελεύθερο μοντέλο για την πολιτική ιδιότητα (The Liberal Concept of Citizenship) αφορά στην ελάχιστη συμμετοχή των πολιτών στον κοινό βίο (Carpini & Keeter, 1989, όπ. αναφ. στο Print & Lange, 2013:26). Η συμμετοχή αυτή συνήθως λαμβάνει τη μορφή της ψήφου, η οποία, παρότι ενθαρρύνεται, δεν καθίσταται υποχρεωτική. Στη φιλελεύθερη δημοκρατία η εκπαίδευση για την πολιτική ιδιότητα επικεντρώνεται στην καλλιέργεια της πολιτικής αυτονομίας και στην απόκτηση βασικών πολιτικών γνώσεων και δεξιοτήτων, λόγω της ανησυχίας των φιλελεύθερων στοχαστών αφενός για την έλλειψη κατανόησης των κυβερνητικών αποφάσεων από πλευράς των πολιτών και αφετέρου για την άνιση κατανομή της πολιτικής γνώσης ανάμεσα στα διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, γεγονός που θα λειτουργούσε ανασταλτικά για το δημοκρατικό πολίτευμα (Carpini & Keeter, 1989, όπ. αναφ. στο Print & Lange, 2013:26). Στη σύγχρονη εποχή τα ιδανικά των φιλελεύθερων στοχαστών μετατοπίζονται από την πολιτική ιδιότητα και τη σχέση πολίτη-κράτους, στην ενεργή κοινοτική δράση μέσω του εθελοντισμού (Hoskins & Kerr, 2012:12), καθώς και στις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών, όπως διαμορφώνονται από τη συμμετοχή τους σε ομάδες (Hoskins, et al., 2012:18).

Η συμβολή του Φιλελεύθερου μοντέλου στη σημασία της πολιτικής ιδιότητας έγκειται στον προβληματισμό γύρω από τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τη διάθεση για την πολιτική εμπλοκή. Οι φιλελεύθερες αξίες αναφέρονται στη συμμόρφωση στους φιλελεύθερους δημοκρατικούς κανόνες, στην ισότητα απέναντι

στους νόμους και πιο πρόσφατα στην εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτών. Ο ατομικισμός και τα ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν το έμμεσο δίδαγμα της φιλελεύθερης προσέγγισης (Hoskins, et al., 2012:18).

Το Αστικό Ρεπουμπλικανικό Μοντέλο (The Civic Republican Concept of Citizenship) έχει τις ρίζες του στον αστικό ρεπουμπλικανισμό, ο οποίος διαμορφώθηκε υπό την επιρροή της Γαλλικής Επανάστασης, ενώ έχει συσχετιστεί με εθνικιστικές πολιτικές (Kohn, 2008; Toots & Idnurm, 2011). Το μοντέλο αυτό αξιώνει στον πολίτη μεγαλύτερη ευθύνη σε ό,τι αφορά τη διατήρηση του δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά και μεγαλύτερες ελευθερίες (Lovett, 2010). Εξέχουσας σημασίας κρίνονται εδώ οι πολιτικές γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις, που επιτρέπουν τον δημόσιο διάλογο, ενθαρρύνουν την ενεργό πολιτική συμμετοχή, διακρίνουν κι αποτρέπουν τη διαφθορά (Galston, 2001:224). Εν συγκρίσει με την προηγούμενη προσέγγιση, τονίζεται περισσότερο η πολιτική δέσμευση και συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες για την προώθηση του κοινού συμφέροντος, καθώς και η πολιτική συνείδηση που οφείλει να διαπνέεται από πολιτικές αρετές (Hoskins, et al., 2012:18), ελλείψει των οποίων η πολιτική ανάμειξη μπορεί να οδηγήσει στη διαφθορά (Honohan, 2007:3).

Κατά τους Abowitz και Harnish (2006) το Κριτικό/Κοσμοπολίτικο μοντέλο (The Critical/Cosmopolitan Concept of Citizenship), χρησιμοποιήθηκε ως τίτλος από πολλούς θεωρητικούς, οι οποίοι προσπάθησαν να πλαισιώσουν τις πολιτικές αρμοδιότητες, που κρίνονται απαραίτητες για την ενεργό συμμετοχή (Abowitz & Harnish, 2006:656). Ανάμεσά τους διακρίνεται ο Paulo Freire, που αναζήτησε τη βελτίωση της κοινωνίας στην πολιτική και κοινωνική δράση (Johnson & Morris, 2010:78). Το μοντέλο αυτό δίνει έμφαση στον πολίτη ως ενεργά εμπλεκόμενο και ως φορέα κριτικής σκέψης κι άποψης. Οι αξίες του προσανατολίζονται στην κοινωνική δικαιοσύνη (justice oriented citizen) (Westheimer & Kahne, 2003:240) και στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις σχέσεις εξουσίας (Mouffe, 2005, όπ. αναφ. στο Engel, 2005:198). Οι αξίες της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που εντοπίζονται εδώ, εμφανίζονται στο εκπαιδευτικό σύστημα των σκανδιναβικών χωρών (Telhaug et al., 2006:250-251). Η έννοια του κοσμοπολιτισμού τοποθετεί την πολιτική ιδιότητα στην παγκόσμια

κοινωνία με τα διεθνώς αναγνωρισμένα ανθρώπινα δικαιώματα και την αξιοποίηση της διαφορετικότητας (Held, 2010:82-83). Η κριτική πολιτική ιδιότητα διαμορφώνεται μέσα από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, ωστόσο δεν έχει ασκήσει ιδιαίτερη επιρροή στην πολιτική αγωγή (Abowitz & Harnish, 2006:657).

Το Κριτικό/Κοσμοπολίτικο μοντέλο διαφοροποιείται από το Αστικό Ρεπουμπλικανικό με δύο τρόπους. Αφενός εστιάζει στο κοινό συμφέρον ανεξαρτήτως των εθνικών συνόρων και του εθνικιστικού αισθήματος (Abowitz & Harnish, 2006:658-659). Αφετέρου η έννοια της πολιτικής ιδιότητας δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων (Honohan, 2002; Abowitz & Harnish, 2006:680), αλλά προωθεί την πολιτική εμπλοκή και εκπροσώπηση όλων των κοινωνικών στρωμάτων, καθώς και των γυναικών, των μειονοτήτων και των μεταναστών (Hoskins, et al., 2011:20).

Το τελευταίο μοντέλο (European Civic Competence model) περιγράφει τις πολιτικές αρμοδιότητες που κρίνονται απαραίτητες για την ενεργό συμμετοχή στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Το Αστικό Ευρωπαϊκό Μοντέλο συγκροτείται από τον συγκερασμό των φιλελεύθερων αρχών περί ισότητας ενώπιον του νόμου, της αλληλεγγύης, της συμμετοχής και της συμμόρφωσης στους κανόνες του αστικού ρεπουμπλικανικού μοντέλου, καθώς και της κοινωνικής δικαιοσύνης και κριτικής σκέψης που προέρχονται από το κριτικό-κοσμοπολίτικο μοντέλο (Hoskins, et al., 2011:20; Hoskins, Saisana & Villaba, 2014:4).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το πλαίσιο, μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η πολιτική ιδιότητα και συνακόλουθα η πολιτική αρμοδιότητα, καθορίζει την ουσία της ίδιας της έννοιας. Η ιδιότητα του πολίτη «δεν έχει ένα ουσιαστικά ή καθολικά συγκεκριμένο και αληθινό νόημα» (Crick, 2000), αλλά διαμορφώνεται κάθε φορά από το κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό συγκείμενο. Η έννοια που μελετάται λοιπόν συνδέεται άμεσα με το δίκαιο και τους ισχύοντες νόμους που καθορίζουν τη δράση των υποκειμένων, την έκταση των πολιτικών τους ελευθεριών και των δικαιωμάτων τους.

1.2.3 Η σχέση της ιδιότητας του πολίτη με τη συλλογική ταυτότητα

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάστηκε η έννοια της ταυτότητας ως προϊόν κοινωνικής συνδιαλλαγής, άρρηκτα συνδεδεμένο με την εκάστοτε κοινωνική πραγματικότητα (Woolf, 1999; Βρύζας, 2005; Γκέφου-Μαδιανού, 2006). Στη συνέχεια διερευνήθηκε η ιδιότητα του πολίτη, η οποία συλλαμβάνεται από τον Marshall μέσω της πλήρους ένταξης στην κοινότητα, η οποία επιτρέπει στο άτομο ως ενεργό μέλος της να συμμετέχει και να προσδιορίζει τις συνθήκες που την ορίζουν (Marshall & Bottomore, 1995).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η πολιτική ιθαγένεια «ορίζει εκείνους που είναι, και εκείνους που δεν είναι, μέλη μιας κοινότητας» (Barbalet, 1988:1) και είναι «άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με την ιδέα του ατομικού δικαιώματος, όσο και με την ιδέα της προσκόλλησης σε μια συγκεκριμένη κοινότητα» (Kymlicka & Norman, 1994:352). Πράγματι, η ιδιότητα του πολίτη πραγματώνεται στην άσκηση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, η οποία διευρύνει κι εμπλουτίζει την έννοια της ισότητας (Marshall, 1950:150). Η διασφάλιση των δικαιωμάτων σε όλους συνεπάγεται ότι κάθε μέλος της κοινωνίας μπορεί να αισθάνεται πλήρως ενταγμένο σε αυτήν (King, Desmond & Waldron, 1988). Έτσι ο Marshall αντιλήφθηκε την πολιτική ιθαγένεια ως μια κοινή ταυτότητα, που θα μπορούσε να ενσωματώσει αποκλεισμένες ομάδες και να αποτελέσει τον πυρήνα της εθνικής ενότητας στη βρετανική κοινωνία (Marshall, 1950).

Στο ίδιο πλαίσιο ο Anderson (1983) προσδιόρισε την κοινότητα (die Gemeinschaft), «ανεξάρτητα από την πραγματική ανισότητα και εκμετάλλευση, ως μία συντροφική ένωση αποτελούμενη από ισότιμα μέλη.» (Anderson, 1983:16). Ο Smith (1991) τόνισε ότι τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα, που είναι δεσμευτικά για τα άτομα ανεξαρτήτου κοινωνικοοικονομικής τάξης, αποτελούν την ειδοποιό διαφορά, βάσει της οποίας διακρίνονται οι ομοεθνείς από τους αλλοεθνείς (Smith, 1991:26).

Η ιθαγένεια δεν αποτελεί μόνο το νομικό καθεστώς, που ορίζεται από ένα σύνολο δικαιωμάτων κι ευθυνών, αλλά συνιστά ταυτόχρονα μια ταυτότητα, μια έκφραση της συμμετοχής του ατόμου σε μια πολιτική κοινότητα (Lehning, 1999:6).

Στο σημείο αυτό προκύπτει το ερώτημα που έθεσε ο Beiner (1995): «τι είναι αυτό που κρατά ένα σώμα πολιτών σε μια συνεκτική και σταθερά οργανωμένη πολιτική κοινότητα και διατηρεί την αφοσίωσή τους σε αυτήν;» (Beiner, 1995:1). Για τον Habermas (1992) η ταυτότητα ενός έθνους πολιτών δεν απορρέει από ορισμένες εθνοτικές και πολιτιστικές ιδιότητες, αλλά «από την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων από μέρους των πολιτών» (Habermas, 1992:3). Τα άτομα δεν μπορούν να επιλέξουν την εθνικότητά τους, συνεπώς δε συμμετέχουν σε μια εθνοτική ομάδα με τη θέλησή τους. Η εθνικότητα δεν μπορεί από μόνη της να αποτελέσει τη βάση για την κοινή ιθαγένεια, καθώς δεν υπάρχει αναγκαία σχέση ανάμεσα στην «καταγωγή», που είναι βιολογικό ζήτημα, και το ενδιαφέρον, που αφορά στην εκπλήρωση ανθρωπίνων αναγκών και σκοπών (Barry, 1991:169).

Όμοια στο φιλελεύθερο δημοκρατικό μοντέλο για την ιδιότητα του πολίτη γίνεται σαφής διάκριση της έννοιας του «δήμου» (“demos”) και του «Έθνους» (“ethnos”). Η πρώτη περιγράφει την κοινότητα, που πλαισιώνει τις δημόσιες συνδιαλλαγές και εξισορροπεί συμφέροντα και συγκρούσεις (Nowotny, 2000), ενώ η δεύτερη ταυτίζεται με τον λαό ή την εθνότητα (Σβορώνος, 2005:21-22). Στο φιλελεύθερο δημοκρατικό μοντέλο η ταυτότητα δεν ορίζεται στη βάση εθνοτικών χαρακτηριστικών, αλλά στις δημοκρατικές συνταγματικές αρχές που θεμελιώνονται στην κοινή πολιτική κουλτούρα (Lehning, 1999:9). Ο όρος “κουλτούρα” αποδίδει τον τρόπο ζωής, τις απόψεις και τα έθιμα μιας ομάδας ανθρώπων (Williams, 1994:137-153) και σε ατομικό επίπεδο εξαρτάται από την κουλτούρα της κοινωνίας, στην οποία εντάσσεται το άτομο (Eliot, 1980:23). Η κοινή πολιτική κουλτούρα απαρτίζεται από κοινές ιδέες και αντιλήψεις, οι οποίες κοινωνικοποιούνται στον λαό μέσω κρατικών υπηρεσιών, οδηγώντας στη συνένωση των μελών του έθνους (Smith, 1991:26). Στη βάση αυτής της κουλτούρας, της «κοινής κληρονομιάς» και του «κοινού τρόπου ζωής» ορίζονται τα πολιτικά δικαιώματα (Kymlicka & Norman, 1995:286).

Εάν επιχειρήσει κανείς να προσεγγίσει το ζήτημα από τη σκοπιά της κοινωνιολογίας της αλληλεπίδρασης (“interactional sociology”) του Erving Goffman, η πολιτική ιθαγένεια και οι συνιστώσες της - οι υποχρεώσεις, τα δικαιώματα και η συμμόρφωσή σε κοινούς κανόνες - διαμορφώνουν τις σχέσεις και αλληλεπιδράσεις

μεταξύ των ατόμων και προκαλούν συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφορών από μέρους τους (Karolewski, 2010:20). Δημιουργείται έτσι μια τάξη αλληλεπίδρασης (“interaction order”), η οποία διαμορφώνεται από τη θεσμοθετημένη διάσταση της ιδιότητας του πολίτη, όπως κατασκευάστηκε και διατηρείται μέσω της πολιτικής εξουσίας (Karolewski, 2010:20).

Για ορισμένους θεωρητικούς (βλ. Williamson & Coffrey, 1998) η ιδιότητα του πολίτη είναι περισσότερο μια απλή διαπίστωση των ατόμων ότι ταξινομούνται ως πολίτες από το κράτος, παρά μια ταυτότητα. Ομοίως για τη θεωρία της κοινωνικής κατηγοριοποίησης η πολιτειότητα γίνεται αντιληπτή ως μία αποσπασματική κατηγορία στην οποία τοποθετείται το άτομο μέσω των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του και υποχρεώσεών του. Ωστόσο η τοποθέτηση του ατόμου σε μία κατηγορία δε συνεπάγεται την αίσθηση του μέλους σε αυτήν (Jamieson, 2002:511-512). Υπό συγκεκριμένες συνθήκες μία κατηγορία, συγκεκριμένα η επίσημη κατηγορία της ιδιότητας του πολίτη, που επιτρέπει την πρόσβαση ή όχι σε δικαιώματα και υποχρεώσεις, μπορεί να μετατραπεί σε πτυχή της ταυτότητας. Αυτό συμβαίνει, όταν επιτρέπονται οι διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών της και προωθείται η συμμετοχή σε ομαδοκεντρικές δραστηριότητες (Jamieson, 2002:511-512). Παραδείγματος χάριν, η συμμετοχή σε συζητήσεις, τόσο στο πλαίσιο πρωταρχικών κύκλων, όπως η οικογένεια, οι φίλοι ή το περιβάλλον της εργασίας, όσο και στο πλαίσιο ευρύτερων κοινωνικών κινημάτων ή οργανώσεων, ακόμα και σε φόρουμ επικοινωνίας, ενθαρρύνει το αίσθημα του ανήκειν (Lehning, 1999:19).

Σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου, όσο περισσότερο συσχετίζονται οι άνθρωποι μεταξύ τους, τόσο περισσότερο αναπτύσσουν εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλον και το αντίστροφο (Putnam, 1995:67). Στις πολιτικές κοινότητες τα άτομα μετατρέπονται σε πολίτες, οι οποίοι ενεργούν με τους άλλους και τους εμπιστεύονται, ακόμα και όταν δεν τους γνωρίζουν προσωπικά (Putnam, 1995:67). Η συμμετοχή σε εθελοντικές οργανώσεις και σε κοινωνικά δίκτυα δημιουργεί το κοινωνικό κεφάλαιο με τη μορφή της πολιτικής εμπλοκής, η οποία ενισχύει την αμοιβαιότητα και ενθαρρύνει την κοινωνική εμπιστοσύνη (Putnam,

1995:67). Η εμπιστοσύνη μεταξύ αγνώστων μπορεί να ενθαρρυνθεί, οδηγώντας σε κοινωνική συνεργασία και κοινωνική συνοχή σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

Αν λοιπόν, η ταυτότητα συγκροτείται από τη συμμετοχή σε ένα σύνολο κοινών πολιτικών θεσμών, τα άτομα μπορούν να διατηρούν πολλαπλές ταυτότητες βάσει της συμμετοχής τους σε διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής οργάνωσης (γειτονιά, πόλη, έθνος, υπερεθνικοί οργανισμοί) (Lehning, 1999:26-27). Στη βάση αυτής της συλλογιστικής επιχειρείται στα επόμενα κεφάλαια η προσέγγιση της ιδιότητας του πολίτη και συνακόλουθα της ταυτότητας, όπως αναδύεται στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

1.2.4 Η σημερινή ευρωπαϊκή συγκυρία

Σύμφωνα με τους Φλουρή και Πασιά (2003) οι αλλαγές, που έλαβαν χώρα την τελευταία δεκαετία στο μεταβαλλόμενο ευρωπαϊκό πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τοπίο, οδηγούν σε μια πιο διευρυμένη και ολιστική αντίληψη της ιδιότητας του πολίτη. Η έννοια της διεύρυνσης συνίσταται στο ότι παράλληλα με τη νομική διάσταση, στη μελέτη της ιδιότητας του πολίτη προστίθεται η πολιτική διάσταση ως κριτική των θεσμών και των σχέσεων εξουσίας, η κοινωνική διάσταση ως κριτική των αλλαγών στην κοινωνία και των μεταβολών στις σχέσεις εργασίας και η πολιτιστική διάσταση ως κριτική των στάσεων απέναντι σε διάφορες αξίες, ταυτότητες και παραδόσεις (Φλουρή & Πασιά, όπ. αναφ. στο Καζαμία & Πετρονικολό, 2003).

Οι αλλαγές της νοηματοδότησης της έννοιας του πολίτη τοποθετούνται ιστορικά στη μεταπολεμική περίοδο και συγκεκριμένα στις δεκαετίες του 1960 και 1970, με κορύφωση τα γεγονότα της δεκαετίας του 1990 (Kerr, 1999:206). Στο διάστημα αυτό η αμερικανική κοινωνία επικεντρώνει την προσοχή της σε ζητήματα που αφορούν σε μειονότητες, διαφυλετικές διαφορές και την ισότητα του φύλου (Herburn, 1997). Έτσι η ιδιότητα του πολίτη εστιάζει στην απόρριψη του κοινωνικού αποκλεισμού, τη συμμετοχή και την αυτονομία, την αλληλεγγύη και την έκφραση του λόγου (Ferreira & Alexandre, 2000; Mouffe, 1992). Παράλληλα η εννοιολόγηση της πολιτικής ιδιότητας στην κοινωνία της παγκοσμιοποίησης αποκτά μια οικουμενική διάσταση. Ο προσανατολισμός προς μία εννοιολόγηση του πολίτη, όπου το κυριότερο σημείο αναφοράς είναι η παγκόσμια κοινωνία (global civil society) και λιγότερο το έθνος-κράτος, έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια μια νέα έμφαση, αν και δεν πρόκειται για νέο προσανατολισμό (Cogan, 2000:6). Η νέα έμφαση αναγνωρίζει την ανάγκη για μια περισσότερο κοσμοπολίτικη αντίληψη της δημοκρατίας, όπου το έθνος-κράτος δεν είναι το μοναδικό πλαίσιο για την πολιτική θεωρία.

Στο πλαίσιο μιας κοινωνίας με υπερεθνικά χαρακτηριστικά, τα εθνικά δικαιώματα του ανθρώπου αντικαθίστανται από τα διεθνή/παγκόσμια, το έθνος-κράτος από τη διεθνή κοινότητα και η εθνική ταυτότητα από τη μετα-εθνική

(Soysal, 1994:139-142). Πλέον η συζήτηση επικεντρώνεται γύρω από τη μετα-εθνική πολιτειότητα (post-national citizenship) (Beck, 2000). Το γεγονός αυτό φέρνει στο επίκεντρο διεθνείς οργανισμούς, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Ηνωμένα Έθνη (Kymlicka, 2006:435-436). Έτσι προβάλλεται η ανάγκη για μια πολιτική δημοσιότητα ευρωπαϊκών διαστάσεων και μια κοινή πολιτική κουλτούρα, δηλαδή ένα πλαίσιο επικοινωνίας που θα ξεπερνά τα εθνικά όρια των κοινωνιών, καλλιεργώντας τη «συνείδηση ότι ανήκουμε στο ίδιο όλον» (Habermas, 2003:46).

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) η έννοια του «ευρωπαίου πολίτη» (european citizenship) ιστορικά συνδέθηκε με ζητήματα που αφορούν την ευρωπαϊκή ταυτότητα και συνείδηση, τη θεσμική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα δικαιώματα και το δημοκρατικό έλλειμμα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Σάκκουλα, 1994, όπ. αναφ. στο Οικονόμου). Πιο συγκεκριμένα, η ιδιότητα του πολίτη εμφανίζεται:

- στο άρθρο 8 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αναφέρεται στην ιθαγένεια και τον πολίτη: «Θεσπίζεται ιθαγένεια (citizenship) της Ένωσης. Πολίτης (citizen) της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο (person) που έχει την υπηκοότητα (nationality) ενός κράτους μέλους. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από την παρούσα συνθήκη» (Σάκκουλα, 1994, όπ. αναφ. στο Οικονόμου). Το άρθρο 8Γ προβλέπει επιπλέον ότι «πολίτης της Ένωσης απολαύει, στο έδαφος τρίτων χωρών στις οποίες δεν αντιπροσωπεύεται το κράτος-μέλος του οποίου είναι υπήκοος, της διπλωματικής και προξενικής προστασίας κάθε κράτους-μέλους, υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν έναντι των υπηκόων του κράτους αυτού» (Τσαούσης, 2004:226).
- στο άρθρο 138 Α της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου γίνεται άμεση αναφορά στην ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη, ορίζοντας ότι «τα πολιτικά κόμματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την ολοκλήρωση στα πλαίσια της Ένωσης. Συμβάλλουν στη δημιουργία ευρωπαϊκής συνείδησης και στην έκφραση της πολιτικής βούλησης των πολιτών της Ένωσης.» (Σάκκουλα, 1994, όπ. αναφ. στο Οικονόμου).

- στο άρθρο I-10, παρ. 1-2, όπου τονίζεται ότι: «Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά...» (Πασιάς, 2006:58).

Η καλλιέργεια της πολιτικής ιδιότητας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο αποτελεί έναν από τους βασικούς πολιτικούς στόχους, όπως παρουσιάζεται στην εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο 2000-2005: «...η προώθηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, της κοινωνικής συνοχής κι της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη.» (Πασιάς, 2006:77). Αργότερα, τον Φεβρουάριο του 2004, συνιστά μία από τις προτεραιότητες για την οικοδόμηση του κοινού μέλλοντος: «η πολιτική έννοια της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη (...) βασίζεται στην ολοκλήρωση ενός χώρου ελευθερίας, δικαιοσύνης, ασφάλειας και πρόσβασης σε βασικά δημόσια αγαθά» (Πασιάς, 2006:168). Τα θεμελιώδη δικαιώματα κατοχυρώνονται πλέον με βάση το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς με την υπογραφή της Συνθήκης της Νίκαιας συγκροτείται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Ο χάρτης αυτός συνοψίζει σε έξι κεφάλαια (Αξιοπρέπεια, Ελευθερίες, Ισότητα, Πολιτειότητα και Δικαιοσύνη) 54 άρθρα, τα οποία ορίζουν τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, καθώς και τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, τα αντίστοιχα οικονομικά και κοινωνικά του Ευρωπαίου πολίτη και θεωρείται ότι «αποτελεί σταθμό στην πορεία προς τη θεσμική ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προδιαγράφει την αρχιτεκτονική της» (Θεολόγου, 2005:65; Παπαδημητρίου, 2001, όπ. αναφ. στο Πασιάς, 2006:38).

Η πολιτειότητα της Ένωσης εναπόκειται στα θεμελιακά δικαιώματα του ατόμου και στα ιδιαίτερα δικαιώματα που απονέμονται στον Ευρωπαίο πολίτη βάσει της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Η Συνθήκη της Ένωσης ενισχύει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καταδικάζει κάθε είδους διάκριση και αναγνωρίζει το δικαίωμα στην πληροφόρηση, καθώς επίσης και την υπεράσπιση των καταναλωτών (Θεολόγου, 2005:73). Ανάμεσα στα θεσμοθετημένα δικαιώματα διακρίνονται:

- το δικαίωμα να κυκλοφορείς, να διαμένεις, να εγκαθίστασαι, να εργάζεσαι, να σπουδάζεις στα λοιπά κράτη-μέλη της Ένωσης.
- το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και στις δημοτικές εκλογές στο κράτος-μέλος όπου διαμένεις, και

μάλιστα με τις ίδιες προϋποθέσεις, που ισχύουν για τους υπηκόους εκείνου του κράτους.

- το δικαίωμα απολαβής προξενικής προστασίας στην επικράτεια μιας τρίτης χώρας (που δεν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση) από τις διπλωματικές αρχές ενός άλλου κράτους-μέλους, στην περίπτωση που η χώρα του δεν αντιπροσωπεύεται εκεί από μια προξενική ή πρεσβευτική αποστολή.
- το δικαίωμα του αναφέρεσθαι ενώπιον του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και το δικαίωμα έκκλησης στον Ευρωπαϊό Μεσολαβητή, για να εξετάσει τις περιπτώσεις κακοδιοίκησης εκ μέρους κοινοτικών θεσμών και οργάνων,
- το δικαίωμα της μη-διάκρισης λόγω εθνικότητας (Θεολόγου, 2005:67-68).

Καθώς οι νέοι θεσμοί για τη δικαιοσύνη, τη δημοκρατία, την ιθαγένεια και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (αξιοπρέπεια, ελευθερία, αλληλεγγύη) ορίζονται πλέον από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθίσταται απαραίτητη η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής αρμοδιότητας στο πλαίσιο της στρατηγικής για τη δια βίου μάθηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Hoskins, et al., 2014).

Σε έναν κόσμο που διαμορφώνεται από φαινόμενα, όπως αυτό της μετανάστευσης, της εδραίωσης της ελεύθερης αγοράς, οι ικανότητες των νέων θα πρέπει να εστιάζουν στην αναγνώριση κοινωνικών και πολυπολιτισμικών ζητημάτων, παράλληλα με την ανάπτυξη δεξιοτήτων, όπως η αυτονομία, η πρωτοβουλία, οι επικοινωνιακές δεξιότητες, η κριτική προσέγγιση και η διαχείριση πληροφοριών, που συλλέγονται από διαφορετικές πηγές (Ferreira & Alexandre, 2000). Σε αυτές περιλαμβάνονται διαπροσωπικές, διαπολιτισμικές και κοινωνικές ικανότητες (interpersonal, intercultural and social competences), οι οποίες «καλύπτουν όλες τις μορφές συμπεριφοράς που εξοπλίζουν τα άτομα, ώστε να συμμετέχουν με αποτελεσματικό και εποικοδομητικό τρόπο στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή, ιδίως στις όλο και περισσότερο ποικιλόμορφες κοινωνίες...» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005:15-23). Η μελέτη της πολιτικής ιδιότητας λοιπόν θεωρείται σημαντική στη σημερινή εποχή, καθώς «δεν είναι μόνο ένα εργαλείο που ενισχύει το άτομο να αναλάβει τον έλεγχο της ζωής του, αλλά μπορεί επίσης να

βοηθήσει τη δημοκρατία και την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη» (Hoskins, Villalba & Saisana, 2012:11).

Ανάμεσα στις ενέργειες για την καλλιέργεια της ευρωπαϊκής πολιτικής αρμοδιότητας εντοπίζεται η προώθηση της κινητικότητας μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης. Ως στόχος ορίζεται η αντιμετώπιση αφενός των νομικών και διοικητικών εμποδίων ανάμεσα στα διάφορα κράτη-μέλη και αφετέρου των κοινωνικοοικονομικών, γλωσσικών ή πρακτικών δυσχερειών που παρεμποδίζουν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο τη διακρατική κινητικότητα των ατόμων που βρίσκονται σε συνθήκες εκπαίδευσης ή κατάρτισης (Πασιάς, 2006:278). Το πρώτο βήμα προώθησης της κινητικότητας αποτέλεσε το Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής του 1996, ενώ αργότερα, τον Ιανουάριο του 2000 η ελεύθερη κυκλοφορία συνιστά μία από τις θεμελιώδεις αρχές της Συνθήκης ΕΚ, που περιλαμβάνει τόσο την πρόσβαση στην επικράτεια των κρατών-μελών, όσο και το δικαίωμα της διαμονής: «στο πλαίσιο της δημιουργίας της εσωτερικής αγοράς και ενός χώρου χωρίς σύνορα, η κινητικότητα γίνεται παράμετρος όλο και πιο σημαντική όσον αφορά την επιβεβαίωση της ιδιότητας του ευρωπαίου πολίτη καθώς και μέσον κοινωνικής και διαπολιτισμικής ένταξης» (Επιτροπή των ΕΚ, 2000).

Η καλλιέργεια της ενεργής πολιτικής αρμοδιότητας βρίσκεται στο επίκεντρο πολλών προγραμμάτων της Ε.Ε. (the Programme Europe for Citizens 2007-2013, the Youth in Action programme, Comenius - για τη σχολική εκπαίδευση, Σωκράτης, Tempus, Erasmus - για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, Grundtvig - για την εκπαίδευση ενηλίκων, Lingua - για τη διδασκαλία και εκμάθηση γλωσσών, Minerva - ανοικτή και εξ' αποστάσεως μάθηση στις τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στον τομέα της εκπαίδευσης). Στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι η «ανάπτυξη των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων που ευνοούν την ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη και την ικανότητα απασχόλησης» (άρθρο 1.3. Συμβούλιο της Ε.Ε., 2000). Άλλες πρωτοβουλίες αποτελούν το Έτος Εθελοντισμού (2011), καθώς και το Ευρωπαϊκό Έτος των Πολιτών για την Ευρώπη (2013).

Τα ερωτηματικά που δημιουργούνται αφορούν κυρίως τη δυνατότητα καλλιέργειας μιας κοινής ευρωπαϊκής ιδιότητας και συνείδησης. Αμφισβητείται έντονα η δυνατότητα οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής πολιτειότητας, καθώς η διαδικασία αυτή προϋποθέτει δυνατότητες συλλογικής πολιτικής δράσης και συνειδητοποίηση της έννοιας της υποχρέωσης προς την ευρωπαϊκή κοινοπολιτεία (Habermas, 1992, όπ. αναφ. στο Καρακατσάνη, 2004:190). Τέλος εντοπίζεται δυσκολία ως προς τον προσδιορισμό ενός συλλογικού «εμείς», το οποίο θα μπορούσε να εκφράζει το σύνολο των ευρωπαίων πολιτών (de Wenden, 1997, όπ. αναφ. στο Καρακατσάνη, 2004:190).

Κεφάλαιο 1.3 - Η ευρωπαϊκή ταυτότητα

1.3.1 Θεωρίες διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Η σημερινή συγκυρία χαρακτηρίζεται (...) από την αναδιαπραγμάτευση των παραδοσιακών όρων, με βάση τους οποίους οι άνθρωποι μαθαίνουν να εντάσσουν τον εαυτό τους ως μέλη του κοινωνικού συνόλου: έννοιες όπως αυτές του πολίτη, της εθνικότητας, της εθνικής ταυτότητας βρίσκονται σε διαδικασία επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου τους, η οποία το διευρύνει ενώ συγχρόνως το διασπά (Αβδελά, 1997:27-28). Η έννοια της ευρωπαϊκής ταυτότητας εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης και ολοκλήρωσης. Το θέμα είναι επίκαιρο αλλά και καίριο, αφού τώρα πια το μέλλον της Ευρώπης καθορίζεται από το μέλλον των κρατών-μελών της Ε.Ε. και το μέλλον της Ελλάδας είναι αδιάσπαστο από το μέλλον αυτής της ένωσης (Κοκοσαλάκης, 2004). Η καλλιέργειά της ευρωπαϊκής ταυτότητας συνεπώς θεωρείται σημαντική, καθώς τα κράτη-μέλη της Ένωσης συσχετίζονται με πολλαπλούς τρόπους μέσω οικονομικών, θεσμικών και κοινωνικοπολιτικών σχέσεων και η ανάδυση της ευρωπαϊκής ταυτότητας ανάμεσα στους ευρωπαίους πολίτες μπορεί να συνεισφέρει στην οικοδόμηση κοινών λύσεων ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων (Castells, 2000:3).

Η ταυτότητα, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί το σύνολο των στοιχείων βάσει των οποίων το άτομο προσδιορίζει τον εαυτό του. Η αίσθηση του εαυτού είναι στενά συνδεδεμένη με την επίγνωση της παρουσίας του «Άλλου» και με το «ανήκειν» σε μία ευρύτερη συλλογικότητα (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:44). Η ευρωπαϊκή ταυτότητα παρέχει ένα σύνολο αξιών, που προσδίδουν στους Ευρωπαίους ένα κοινό νόημα, καθώς και το αίσθημα του ανήκειν σε έναν κοινό ευρωπαϊκό πολιτισμό κι ένα ευρωπαϊκό θεσμικό σύστημα (Castells, 2000:3). Άλλωστε οι συλλογικές ταυτότητες διαμορφώνονται μέσω της επικοινωνίας και μέσω των θεσμικών μέσων που τη διαπλάθουν, την μεταδίδουν και τη συντηρούν (Τσαούσης, 2004:224). Οι αξίες που μοιράζονται τα άτομα, που αυτό-προσδιορίζονται ως Ευρωπαίοι, αφορούν στην προστασία των συνθηκών διαβίωσης και των εργασιακών δικαιωμάτων, την κοινωνική αλληλεγγύη σε παγκόσμια κλίμακα, τη διαφύλαξη πολιτισμών, τη διατήρηση και προέκταση του δημοκρατικού

πολιτεύματος σε τοπικό και διεθνές επίπεδο μέσα από την ενεργό συμμετοχή των πολιτών (Castells, 2000:3).

Η ευρωπαϊκή ταυτότητα αποτελεί αντικείμενο μελέτης για τους κοινωνικούς επιστήμονες μέσα από το πρίσμα δύο κυρίαρχων προσεγγίσεων. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Agirdag, Huyst και Van Houtte, οι κυρίαρχες θεωρίες για τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας είναι η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας (social identity theory - SIT) των Tajfel και Turner (1986) και η θεωρία της αυτο-κατηγοριοποίησης (self-categorization theory - SCT) των Oakes, Haslam, Turner (1994). Οι υποστηρικτές της πρώτης ισχυρίζονται ότι η κοινωνική ταυτότητα είναι απόρροια της ταυτοποίησης του ατόμου με μια πολιτιστική ή γεωγραφική ομάδα ή συλλογικότητα (π.χ. εθνοτική ομάδα). Η συμμετοχή του ατόμου στην ομάδα κρίνεται σημαντική για την αυτό-αντίληψη του, καθώς η αίσθηση του ανήκειν ενισχύει την ταύτιση του με τη συγκεκριμένη ομάδα (Cameron 2004, όπ. αναφ. στο Hadler, Tsutsui, and Chin, 2012:394). Ταυτόχρονα τα άτομα μπορούν να ταυτίζονται με διαφορετικές ομάδες και να διατηρούν πολλαπλές ταυτότητες, η ισχύς των οποίων μπορεί να μεταβάλλεται, καθώς νέες ταυτότητες αναδύονται, ενώ οι προηγούμενες αποδυναμώνουν (Hadler, Tsutsui, & Chin, 2012:394). Ο Tajfel ορίζει την κοινωνική ταυτότητα ως «μέρος της αυτό- αντίληψης των ατόμων, που πηγάζει από τη γνώση τους ότι είναι μέλη μιας κοινωνικής ομάδας (ή ομάδων) σε συνδυασμό με την αξιολόγηση και την συναισθηματική σημασία που προσδίδεται σ' αυτή τη γνώση» (Tajfel, 1981:255). Οι διαφορετικές κοινωνικές ταυτότητες ενδέχεται να σχετίζονται με διαφορετικές πεποιθήσεις, συμπεριφορές και κοινωνικές αναπαραστάσεις, καθώς και να εξυπηρετούν διαφορετικές ανάγκες (Cinirella, 1997:21).

Η θεωρία της αυτό-κατηγοριοποίησης ισχυρίζεται ότι τα άτομα έχουν πολλαπλές κοινωνικές ταυτότητες, που οργανώνονται ιεραρχικά. Η ιεραρχία διαμορφώνεται βάσει του τρόπου που κατηγοριοποιείται το άτομο σε κάθε δεδομένη στιγμή. Η κατηγοριοποίηση εξαρτάται από το συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο το άτομο εντοπίζει τον εαυτό του (Barrett, Lyons & del Valle, 2004). Επί της ουσίας τα κοινωνικά πλαίσια παρέχουν τις απαιτούμενες συνθήκες, στις οποίες οι ταυτότητες των ατόμων αποκαλύπτονται.

Πέρα από τα προαναφερθέντα μοντέλα ορισμένοι συγγραφείς εστίασαν στο πλαίσιο, από το οποίο εξαρτάται η φύση των ταυτοτήτων (Jenkins, 1996), καθώς και η ενσωμάτωση τους στα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια (Howard, 2000:367-368). Έχει υποστηριχθεί δηλαδή ότι σημαντικά γεγονότα, όπως είναι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αμφισβητούν τις δομές και το νόημα των παλαιών ταυτοτήτων και προκαλούν την εμφάνιση νέων, ενώ δημιουργούν νέες σχέσεις μεταξύ τους. Έτσι η διαμόρφωση της ταυτότητας γίνεται αντιληπτή με έναν πιο δυναμικό τρόπο (Howard, 2000:384).

Ο Moscovici (1998) υποστηρίζει ότι μόνο ένα μικρό μέρος των πληροφοριών προέρχεται από την άμεση επαφή με τα γεγονότα του κόσμου, και ότι οι περισσότερες πληροφορίες συλλέγονται και υφίστανται επεξεργασία κατά τη διάρκεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας (Moscovici, 1988:215). Οι αναπαραστάσεις του κόσμου σχετίζονται με το περιεχόμενο της καθημερινής σκέψης, που επιτρέπει στα άτομα να κατηγοριοποιούν και να συσχετίζουν πρόσωπα, αντικείμενα και γεγονότα. Η κοινωνική αναπαράσταση (social representation) ως εκ τούτου, προκαλείται μέσω της επικοινωνίας με τους άλλους - μέσω της γνωστικής κινητοποίησης ή της επικοινωνίας σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες - η οποία θα μπορούσε να συμβάλλει στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αναπαράστασης (Spanning, et al., 2008:484). Στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής και ταχέως μεταβαλλόμενης κοινωνίας ο Moscovici δίνει έμφαση στον ρόλο που διαδραματίζουν οι αναπαραστάσεις κατά τη διαδικασία μετατροπής του ξένου στοιχείου σε οικείο. Τα άτομα δηλαδή αντιμετωπίζουν το άγνωστο εντάσσοντάς το σε μια υπάρχουσα κοινωνική αναπαράσταση, με τη μεταφορά «ενός δικτύου εννοιών και εικόνων από τη μία σφαίρα στην άλλη, όπου στη συνέχεια λειτουργεί ως υπόδειγμα» (Moscovici, 1988:235). Τελικά, το άγνωστο εξομοιώνεται με το γνωστό και ενοποιείται σε μια νέα παράσταση. Με τον τρόπο αυτό, η ιδέα της «Ευρώπης» μπορεί να γίνει μέρος της καθημερινής συνείδησης των νέων.

Στην ενότητα αυτή παρουσιάστηκαν συνοπτικά οι επικρατέστερες θεωρίες συγκρότησης της ευρωπαϊκής ταυτότητας, ενώ παράλληλα έγινε επιγραμματική αναφορά στο αναγκαίο και επίκαιρο του θέματος, λόγω της σύγχρονης ευρωπαϊκής συγκυρίας. Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας, που απορρέει από την κοινωνική

ψυχολογία, εξηγεί πώς η δημιουργία μιας αίσθησης του ανήκειν σε μια ευρύτερη οντότητα συμβάλλει στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Η προσέγγιση των κοινωνικών αναπαραστάσεων από την άλλη μεριά τονίζει το σημαντικό ρόλο της επικοινωνίας στη διαδικασία παραγωγής της γνώσης και εξηγεί πώς οι υφιστάμενες κοινωνικές αναπαραστάσεις συμβάλλουν στην μετατροπή των νέων και δυνητικά απειλητικών γεγονότων και αντικειμένων, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε κάτι γνωστό και οικείο. Παρακάτω η παρουσίαση των θεωριών εκτείνεται στα συστατικά στοιχεία της ευρωπαϊκής ταυτότητας, όπως τα περιέγραψε ένας από τους εμπνευστές της θεωρίας της αυτό-κατηγοριοποίησης.

1.3.2 Οι συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Οι προαναφερθείσες θεωρίες βασίζονται από κοινού στην ιδιότητα του ανήκειν σε μία ορισμένη κοινωνική ομάδα ή συλλογικότητα, η οποία διαμορφώνει την αυτό-αντίληψη του ατόμου και ενισχύει τη συμμετοχή του στην ομάδα και ακολούθως την ταύτιση του με αυτήν. Ως προέκταση των θεωρητικών προσεγγίσεων λειτουργούν οι τρεις διαστάσεις της συλλογικής ταυτότητας, όπως τις περιέγραψε ο Tajfel (1974, 1981): η γνωστική, η αξιολογική και η συναισθηματική διάσταση. Η πρώτη αναφέρεται στις γνώσεις του ατόμου για την ιδιότητα του μέλους του σε μια κοινωνική ομάδα, προϋποθέτει δηλαδή ότι το άτομο έχει επίγνωση του ανήκειν σε μια ορισμένη ομάδα, όπως επίσης και μια βασική κατανόηση του τι αντιπροσωπεύει η ομάδα αυτή. Επομένως σε γνωστικό επίπεδο τα άτομα χρειάζεται να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας, άρα σε ευρωπαϊκό επίπεδο να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως Ευρωπαίους και να κατανοούν τι πρεσβεύει η Ευρωπαϊκή Ένωση (Tajfel, 1981:130; Favell, Recchi, Kuhn, Jensen & Klein, 2011:14). Η έλλειψη αυτής της γνώσης συνιστά έναν από τους βασικούς λόγους για την φαινομενικά απαθή στάση των πολιτών - ιδιαίτερα των νέων - προς τα κοινά (Ευρωβαρόμετρο, 2007). Την άποψη αυτήν ενισχύουν τα στοιχεία του Ευρωβαρόμετρου, τα οποία καταδεικνύουν την απροθυμία των νέων Ευρωπαίων να ψηφίσουν στις Ευρωεκλογές, καθώς δεν έχουν αρκετές πληροφορίες για τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (σε ποσοστό 64%) και δεν αισθάνονται αρκετά ενημερωμένοι για να ψηφίσουν (σε ποσοστό 59%) (Ευρωβαρόμετρο, 2009).

Τη γνωστική διάσταση διαδέχεται η αξιολογική, η οποία προϋποθέτει ότι οι συλλογικές ταυτότητες βασίζονται σε ένα σύνολο πεποιθήσεων. Η ταύτιση ή μη με αυτές τις πεποιθήσεις αποτελεί το κριτήριο ένταξης ή αποκλεισμού των ατόμων από την ομάδα (Tajfel, 1981:134-135). Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο η αξιολογική διάσταση αφορά στην αξία που αποδίδεται στην Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τέλος η συναισθηματική συνιστώσα εντοπίζεται στη συναισθηματική σχέση που αναπτύσσει το υποκείμενο με τη συλλογική του ταυτότητα. Η συναισθηματική

αυτή σχέση εκφράζεται μέσω της αίσθησης του ανήκειν στην ομάδα (Tajfel, 1981:140). Τα τρία αυτά στοιχεία της συλλογικής ταυτότητας και η μεταξύ τους σχέση μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας. Μια υπόθεση εργασίας θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι τα υποκείμενα, που είναι καλά ενημερωμένα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση, αναμένεται να εμφανίσουν υψηλότερο επίπεδο συναισθηματικής εμπλοκής με αυτήν (Favell, et al., 2011:14).

Οι περισσότερες ποσοτικές έρευνες για την ευρωπαϊκή ταυτότητα βασίζονται αποκλειστικά στη συναισθηματική διάσταση. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι το συναισθηματικό στοιχείο, όπως εμφανίζεται στο Ευρωβαρόμετρο («παρακαλώ πείτε μου πόσο δεμένοι νιώθετε - πολύ δεμένοι, αρκετά δεμένοι, όχι πολύ δεμένοι, καθόλου δεμένοι»), έχει αποδειχθεί η πιο αξιόπιστη λειτουργία της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Sinnott, 2005:212). Η επικέντρωση αποκλειστικά στη γνωστική διάσταση θα έφερε τον κίνδυνο της σύγχυσης του ρόλου με την ταυτότητα, καθώς η ταύτιση με μια συλλογικότητα δε συνεπάγεται μόνο την αυτό-κατηγοριοποίηση του ατόμου ως μέλους της ομάδας, αλλά και την εσωτερίκευση των κανόνων της και τη συναισθηματική εμπλοκή με αυτήν (Favell, et al., 2011:14). Από την άλλη πλευρά όταν αγνοείται η γνωστική διάσταση, ελλοχεύει ο κίνδυνος της σύγχυσης του συναισθηματικού δεσμού με την ταύτιση. Ο Favell (2011) και οι συνεργάτες του δίνουν το παράδειγμα ενός μετανάστη τρίτης χώρας, που έχει ζήσει αρκετό καιρό στην Ευρώπη και μπορεί να αισθάνεται δεμένος με αυτήν και να έχει εσωτερικεύσει τους κανόνες και τις αξίες της, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως Ευρωπαίο. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι τρεις διαστάσεις της συλλογικής ταυτότητας πρέπει να λαμβάνονται εξίσου υπόψη (Favell, et al., 2011:14).

Πέραν των τριών προαναφερθέντων διαστάσεων ο Bruter (2004a και 2004b) διακρίνει επιπρόσθετα μία πολιτική και μία πολιτιστική συνιστώσα στην ευρωπαϊκή ταυτότητα. Η πολιτική αναδεικνύει την ιθαγένεια, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Οι άνθρωποι που διακρίνονται από την ευρωπαϊκή πολιτειακή ιδιότητα, τείνουν να ταυτίζονται με την Ευρωπαϊκή Ένωση ως πολιτική οντότητα. Η πολιτιστική συνιστώσα της ευρωπαϊκής ταυτότητας από την άλλη μεριά αναφέρεται στην πολιτιστική εγγύτητα με τους άλλους Ευρωπαίους και βασίζεται στην κοινή

ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά. Επί της ουσίας οι άνθρωποι που διακρίνονται από την πολιτιστική διάσταση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, τείνουν να ταυτίζονται με την Ευρώπη ως πολιτισμική κοινότητα (Bruter, 2004a:196).

Ο Schlenker (2011) προσθέτει στα παραπάνω χαρακτηριστικά το εθνικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ταυτότητας, που επικεντρώνονται σε μία κοινή ευρωπαϊκή καταγωγή (Schlenker, 2011:10), ενώ στο ίδιο πνεύμα ο Risse (2010) υποστηρίζει ότι υπάρχουν δύο διαφορετικές αφηγήσεις της ευρωπαϊκής ταυτότητας: μία «σύγχρονη» που αναφέρεται στον Διαφωτισμό, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία, και μία «εθνικιστική» που υπογραμμίζει εθνικά χαρακτηριστικά (Risse, 2010).

Αποσκοπώντας στη βαθύτερη κατανόηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, περιγράφηκαν εν συντομία οι βασικές συνιστώσες της, που αποτυπώνουν και τον τρόπο λειτουργίας της. Οι διαστάσεις της ευρωπαϊκής ταυτότητας συνδέονται επί της ουσίας με τα διάφορα επίπεδα που αντιλαμβάνονται τα άτομα την ένταξή τους σε μια ομάδα: την επίγνωση της ένταξής τους και την κατανόηση της ομάδας, τη συναισθηματική εμπλοκή με αυτήν, καθώς και την ταύτιση με τις πεποιθήσεις των μελών της. Στο επόμενο κεφάλαιο συζητείται η δυνατότητα συγκρότησης μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας, δίνονται παραδείγματα στο επίπεδο της καθημερινής ζωής των πολιτών και προσδιορίζονται οι πρακτικές που συμβάλλουν στη διαδικασία αυτή.

1.3.3 Η οικοδόμηση της συλλογικής ευρωπαϊκής ταυτότητας

Η συζήτηση σε σχέση με την καλλιέργεια της ευρωπαϊκής ταυτότητας ποικίλλει, καθώς άλλοι ερευνητές εκφράζουν την πεποίθηση ότι το δυναμικό για μια ευρωπαϊκή ταυτότητα υπάρχει (π.χ. Smith, 1991, 1992) και ότι είναι προσιτή στους περισσότερους Ευρωπαίους (Commission of the European Communities, 1985, όπ. αναφ. στο Cinirella, 1997:21). Την ίδια στιγμή, κάποιοι αμφισβητούν την προσπάθεια να οικοδομηθεί στην Ευρώπη ο τύπος ταυτότητας που χαρακτήρισε το έθνος – κράτος (...) (Weiler, 1997), ενώ άλλοι θεωρούν ότι η οικοδόμηση περιφερειακής ή εθνικής ταυτότητας θέτει εμπόδια στη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ταυτότητας (...) (Gutiérrez, Medrano, 2001:757). Ο Hutchinson σημειώνει ότι «στο επίπεδο της ελίτ υπήρχε πάντα η συνείδηση ότι ανήκουν τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στην τοπικό πολιτισμό» (Hutchinson, 2003:37), ενώ ο Garcia τονίζει ότι οι αλλαγές που πραγματοποιούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο «υπαγορεύουν μια νέα ευρωπαϊκή συνείδηση μεταξύ των πολιτών και ιδιαίτερα μεταξύ των ελίτ» (Garcia, 1993:103).

Πολλοί μελετητές χρησιμοποιώντας τον όρο του Benedict Anderson αναφέρονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζοντάς την ως μία ακόμα «φανταστική κοινότητα» (Tsaliki, 2007:176; Bakke, 1995:13; Sassatelli, 2002:436). Κατά τον Eric Hobsbawm τελετές, σύμβολα, τελετουργίες και παραδόσεις μπορούν άνετα να εφευρεθούν εκεί που δεν υπάρχουν τόσο από εθνικιστικά κινήματα, όσο και από τα ίδια τα κράτη, ακόμα και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ανεξάρτητα από ένα «ζωντανό παρελθόν» (Bakke, 1995:22). Οι παραδόσεις συχνά επινοούνται, και η κατασκευή και αναδημιουργία των μύθων αποτελεί τμήμα της διαμόρφωσης των συλλογικών συνειδήσεων (Garcia, 1993:107). Ο Θεολόγος συμπληρώνει ότι μια καινούρια συλλογική ταυτότητα διαμορφώνεται βιωματικά και διαντιδραστικά μέσα από τις κοινές εμπειρίες, τους κοινούς μύθους και τις κοινές μνήμες (Θεολόγος, 2005:21).

Η οικοδόμηση της συλλογικής ταυτότητας, όπως είναι η ευρωπαϊκή ταυτότητα, διαμορφώνεται λίγο-πολύ με διαδικασίες ασυνείδητες και αυτόματες, μέσα από τις καθημερινές κοινωνικές πρακτικές και διαδικασίες (Τσαούσης,

2004:224). Ανάμεσα σε αυτές εντοπίζονται η χρήση συμβόλων και αφηγήσεων, καθώς και η έκθεση σε ευρωπαϊκά σύμβολα, όπως είναι η σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το νόμισμα της Ένωσης και ο ευρωπαϊκός ύμνος (Castano, 2004:47-48). Σύμφωνα με την κονστρουκτιβιστική προσέγγιση πρόκειται για τεχνολογίες προαγωγής της ευρωπαϊκής ταυτότητας (“identity technologies”), όμοιες με αυτές που χρησιμοποιούνται για την προαγωγή της εθνικής ταυτότητας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί δηλαδή να δημιουργήσει στους πολίτες των κρατών-μελών την αίσθηση του ανήκειν σε μία ευρωπαϊκή συλλογικότητα μέσω της προβολής συμβόλων και της προώθησης θετικών αυτό-εικόνων (Kaina & Karolewski, 2009:21). Ειδικότερα η καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος θεωρείται ότι παρέχει μία απτή σύνδεση με την Ευρώπη στην καθημερινή ζωή των πολιτών (Kaina & Karolewski, 2009:21). Ένα άλλο παράδειγμα συνιστούν συμβολικές πρωτοβουλίες με τίτλο οι «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης», που στοχεύουν να αυξήσουν την προβολή και την αναγνωρισιμότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατ’ αυτόν τον τρόπο προωθούνται κοινά σύμβολα, ενώ ταυτόχρονα προβάλλεται ο σεβασμός προς τους εθνικούς πολιτισμούς (Sassatelli, 2002:435-451). Για τον Risse (2010) πρόκειται για μία διαδικασία «πειθούς» (Risse, 2010, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:17), στην οποία συνεισφέρουν τα ιδρύματα και οι θεσμοί (Checkel, 2007:308). Ο Bruter (2003) διαπίστωσε μέσα από τη διεξαγωγή πειραμάτων ότι, η περιοδική έκθεση σε σύμβολα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ενισχύει την πολιτιστική ταύτιση των πολιτών με την Ευρώπη (Bruter, 2003:30). Στο πλαίσιο αυτό, τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα διαδραματίζουν βασικό ρόλο, ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο αναλυτικό τους πρόγραμμα (Haus, 2009:2).

Για τον Ιωάννη Τσαούση η έννοια της ευρωπαϊκής συλλογικής ταυτότητας, όπως την γνωρίζουμε και προσπαθούμε να τη διαμορφώσουμε σήμερα, είναι πρόσφατη και εν πολλοίς τεχνητή και επίκτητη και διαμορφώθηκε σταδιακά μέσα από τους νέους ευρωπαϊκούς θεσμούς και τη λειτουργία τους, με το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την αναγνώριση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (Τσαούσης, 2004:225-226). Η οικοδόμησή της αφορά σε κοινωνικές και θεσμικές διαδικασίες, όπως είναι τα ισοδύναμα μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών εκπαιδευτικά συστήματα, για τη διευκόλυνση της μετάβασης

από το ένα σύστημα στο άλλο, η κοινή διεθνής πολιτική, συμπεριλαμβανομένης και της αμυντικής πολιτικής (Castells, 2000:6-9; Castells, 2000:365). Άλλα παραδείγματα συνιστούν η χρήση του διαδικτύου, ως εργαλείου δικτύωσης κι επικοινωνίας μεταξύ των Ευρωπαίων, μια πανευρωπαϊκή πολιτική για τα μέσα ενημέρωσης, η κινητικότητα του επιστημονικού και εργατικού δυναμικού και η εφαρμογή πολιτικών για την πολιτισμική ενσωμάτωση, τα ευρωπαϊκά δίκτυα για τη σύνδεση των ευρωπαϊκών κρατών και η συνεργασία ευρωπαϊκών οργανισμών (Castells, 2000:6-9).

Συνοπτικά στην ενότητα αυτή επιχειρήθηκε μια αποτίμηση της συζήτησης γύρω από την καλλιέργεια της ευρωπαϊκής ταυτότητας και τις διαδικασίες που λειτουργούν ενισχυτικά προς την κατεύθυνση αυτή. Στο ίδιο πνεύμα παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στο επόμενο κεφάλαιο οι επιπτώσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που ενθάρρυναν την ευρωπαϊκή ταύτιση μεταξύ των πολιτών των κρατών-μελών, αναδεικνύοντας έτσι το φαινόμενο του εξευρωπαϊσμού.

1.3.4 Ο εξευρωπαϊσμός

Οι περισσότεροι συγγραφείς συγκλίνουν στην άποψη ότι, οι συλλογικές ταυτότητες συνιστούν κοινωνικά δομημένες οντότητες και αναπτύσσονται στη βάση διαρθρωτικών αλλαγών (Kohli, 2000:115-116). Από αυτή την άποψη η ευρωπαϊκή ταυτότητα γίνεται αντιληπτή ως κοινωνική ταυτότητα, της οποίας η έκφραση ενισχύεται ή αναστέλλεται μέσω κοινωνικών δομών και πρακτικών (Pichler, 2008:382). Σε αυτό ακριβώς το σημείο εμφανίζεται η έννοια του εξευρωπαϊσμού.

Ο όρος «εξευρωπαϊσμός» (“Europeanisation”) επινοήθηκε αρχικά από πολιτικούς επιστήμονες και νομικούς αναλυτές, οι οποίοι επικεντρώθηκαν στους τρόπους που η εθνική νομοθεσία επηρεάζεται από το νομικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και προσαρμόζεται σε αυτό (Falkner, 2003:12; Martinsen, 2005:1028). Αργότερα ανθρωπολόγοι, κοινωνιολόγοι και άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες έδωσαν έναν πιο σφαιρικό ορισμό στην έννοια, λαμβάνοντας υπόψη το ευρύ φάσμα των πολιτιστικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών επιπτώσεων της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην καθημερινή ζωή των Ευρωπαίων πολιτών (Díez Medrano, 2008; Favell & Guiraudon, 2009, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:8).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία της πολιτικής επιστήμης, ο εξευρωπαϊσμός δεν ταυτίζεται με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αυτή καθαυτή, αλλά με τις εσωτερικές διαδικασίες που επέφερε, δηλαδή με τις άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Flockhart, 2010:788). Ειδικότερα η κοινωνική κονστρουκτιβιστική προσέγγιση για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση τονίζει την επιρροή που ασκούν τα πρότυπα, οι αξίες και οι ταυτότητες στη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού. (Christiansen, Jørgensen & Wiener, 2001, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:8).

Παράλληλα ο εξευρωπαϊσμός γίνεται κατανοητός από τους επιστήμονες ως στόχος της ευρωπαϊκής πολιτικής. Πράγματι η επέκταση των διεθνών δικτύων και των τεχνολογιών της πληροφορίας έχει επηρεάσει τις πολιτιστικές και επικοινωνιακές δραστηριότητες των πολιτών (Castells, 2008:81). Για την Helen Wallace (2000) η Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστά «μια παραλλαγή της

παγκοσμιοποίησης σε τοπικό επίπεδο» (Wallace, 2000:372), ενώ οι Fligstein και Mérand (2002) ισχυρίζονται ότι η «παγκοσμιοποίηση» που λαμβάνει χώρα στην Ευρώπη αποτελεί στην πραγματικότητα μία διαδικασία εξευρωπαϊσμού (Fligstein & Mérand, 2002:8). Με βάση αυτή τη συλλογιστική η δημιουργία και προώθηση της παγκόσμιας αγοράς εξυπηρετεί τη συμμόρφωση σε συλλογικούς κανόνες και πολιτικές ανταγωνισμού και διευκολύνει την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος (Favell, et al., 2011:9).

Μια νέα γενιά εμπειρικών κοινωνιολόγων επικεντρώνεται στην κατανόηση του αντίκτυπου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην καθημερινή ζωή. Διερευνάται δηλαδή σε ποιον βαθμό συντελείται ο εξευρωπαϊσμός σε καθημερινό επίπεδο και ποιες κοινωνικές μορφές λαμβάνει. Ο Díez Medrano (2010a) επισημαίνει πως οι πολίτες ενός κράτους μετατρέπονται σε «Ευρωπαίους» μέσω της ιδιότητάς τους ως καταναλωτές (Díez Medrano, 2010a:8). Οι Mau και Verwiebe αναφέρονται στον «οριζόντιο εξευρωπαϊσμό», δηλαδή στις «επαφές, αλληλεπιδράσεις και κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και στις μορφές πανευρωπαϊκής κινητικότητας» (Mau & Verwiebe, 2009:270). Έναν άλλον δείκτη εξευρωπαϊσμού συνιστά η ολοένα αυξανόμενη λήψη αποφάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Imig & Tarrow, 2001, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:11) και η προθυμία των ευρωπαίων πολιτών να συμμετάσχουν στις ευρωπαϊκές πολιτικές. Οι Schissler και Soysal (2005) μάλιστα εξετάζουν την περίπτωση αναπροσαρμογής των σχολικών προγραμμάτων σπουδών (Schissler & Soysal, 2005, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:11). Δεδομένου ότι η εκπαίδευση αποτελεί ένα σημαντικό μέρος του οικοδομήματος του έθνους-κράτους, αναμένεται μια εκ νέου διαμόρφωσή της, στην οποία θα λαμβάνεται υπόψη η «αναγέννηση» του έθνους σε ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Όπως υπογραμμίζουν κοινωνικοί και ανθρωπιστικοί επιστήμονες, υπάρχει η ανάγκη να επεκταθεί η έρευνα για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πέραν της βιβλιογραφίας της πολιτικής επιστήμης και να αναμορφωθεί η έννοια του «εξευρωπαϊσμού» για να εξυπηρετήσει κοινωνιολογικούς και ανθρωπολογικούς σκοπούς (Favell, et al., 2011:12).

Η ενότητα του εξευρωπαϊσμού είχε σκοπό να περιγράψει την αφετηρία της έννοιας, καθώς και τους τρόπους χρήσης της στα πεδία διαφορετικών επιστημονικών κλάδων, που ασχολήθηκαν με την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε κυρίως στην πολιτική επιστήμη όπως και στην επιστήμη της κοινωνιολογίας, λόγω της κοινωνικοπολιτικής φύσης του φαινομένου. Ειδικότερα ο εξευρωπαϊσμός εκφράζεται τόσο μέσα από κοινωνικές σχέσεις κι επαφές, όσο και από την εφαρμογή κοινών πολιτικών μεταξύ των κρατών μελών. Ταυτόχρονα τονίζεται η δυναμική των κοινωνικών ιδρυμάτων στη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού, όπως και η σημασία της συμμετοχής σε ευρωπαϊκές πολιτικές. Αφού κατέστησαν σαφείς τόσο η πολυπλοκότητα της φύσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας όσο και οι δυνατότητες και πρακτικές συγκρότησής της, η συζήτηση συνεχίζεται, εστιάζοντας αυτή τη φορά στη σχέση της με την εθνική ταυτότητα. Πρόκειται για μία σχέση που ζυμώθηκε ιστορικά και της οποίας η διασαφήνιση θεωρείται σημαντική, καθώς μπορεί να συνεισφέρει στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

1.3.5 Η σχέση μεταξύ εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί μια ταυτότητα, που συλλαμβάνεται κυρίως μέσα από καθολικά δημοκρατικά ιδεώδη και αξίες, που δεν προορίζονται να έρθουν σε σύγκρουση με τις εθνικές και τοπικές ταυτίσεις, αλλά τις συμπληρώνουν, κατά τον ίδιο τρόπο ότι η ευρωπαϊκή ιθαγένεια έχει ως στόχο να συμπληρώσει την εθνική ιθαγένεια. Ιστορικά η σχέση μεταξύ ελληνικής ταυτότητας και Ευρώπης, (...) όχι μόνον ήταν ιδιόμορφη, αλλά και καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την αμφίρροπη στάση των Ελλήνων προς την Ευρώπη, η οποία αντιπροσώπευε πάντοτε κάτι το διαφορετικό, το ξένο, το άλλο. Υπήρχε έτσι πάντοτε σημαντική απόσταση μεταξύ εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας, η οποία διαφοροποιούνταν ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες (Κοκοσαλάκης, 2004:58).

Οι αναπαραστάσεις της Ευρώπης στην Ελλάδα ήταν σπάνια αόριστες και αφηρημένες. Το περιεχόμενο της εικόνας της Ευρώπης μάλιστα είχε πάντοτε σχέση με διάφορα στερεότυπα που αφορούσαν την ανάπτυξη, το βιοτικό επίπεδο, τον τρόπο ζωής, τις αξίες και διάφορες ολικές αντιλήψεις περί ηθικής. Έτσι, η εικόνα της Ευρώπης είχε άμεση σχέση με την πολιτική, την οικονομία και τον πολιτισμό της Γηραιάς Ηπείρου, κατ' αντιδιαστολή και σε σύγκριση με την πολιτική, την οικονομία και τον πολιτισμό της Ελλάδας (Κοκοσαλάκης, 2004:58).

Στο νέο κοινωνικο-οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο οι παλαιές διχοτομήσεις μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας, Ανατολής και Δύσης και Ελλάδας και Ευρώπης έχουν ξεπεραστεί (Bambiniotis, 1995, όπ. αναφ. στο Κοκοσαλάκης, 2004:53). Με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα των πολιτών εμπλέκονται σε μια άμεση, αλληλεξαρτώμενη διαλεκτική σχέση. Για τη Σερέτη (2004) η σχέση μεταξύ των δύο ταυτοτήτων είναι ρευστή, πολυδιάστατη και ασαφής (...), είναι όμως συμβατή και άπτεται άμεσα της καθημερινής ζωής (Σερέτη, 2004:101). Η σχέση αυτή αναπτύχθηκε πρωταρχικά σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, αλλά εξελίσσεται και υπό τη μορφή πολιτισμικής και πολιτικής συνδιαλλαγής. Παρά τον διαφορετικό χαρακτήρα των δύο ταυτοτήτων, η εξέλιξη της ευρωπαϊκής ταυτότητας δεν φαίνεται να απειλεί να αποδυναμώσει την εθνική ταυτότητα (Σερέτη, 2004:108-109). Ο

Guetzkow (1955) προτείνει ότι οι δύο ταυτότητες μπορούν να συνυπάρχουν αρμονικά, εφόσον η καθεμία εξυπηρετεί διαφορετικές ανάγκες (Guetzkow, 1955, όπ. αναφ. στο Cinirella, 1997:21). Για τον Τσαούση η σχέση μεταξύ της ευρωπαϊκής και της εθνικής ταυτότητας καθίσταται μια σχέση συνέργειας, αφού η εθνική ταυτότητα, που τυπικά εκφράζεται με την υπηκοότητα, αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση κτήσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Τσαούσης, 2004:227). Ο Κοκοσαλάκης συμπληρώνει ότι η έμφαση στην ιδιαιτερότητα της ελληνικής ταυτότητας δεν φαίνεται να συγκρούεται και μπορεί να συμβαδίζει με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και ολοκλήρωσης (Κοκοσαλάκης, 2004:53).

Συμπερασματικά η ευρωπαϊκή ταυτότητα δεν μπορεί να νοηθεί ως υποκατάστατο της εθνικής ταυτότητας. Οι δύο αυτές ταυτότητες συνυπάρχουν συμπληρούμενες και συνθέτοντας μιαν ενιαία ενότητα, με τον ίδιο τρόπο όπως στα πλαίσια του εθνικού κράτους συνυπάρχουν η τοπική και η εθνική ταυτότητα (Τσαούσης, 2004:240). Έτσι οι δύο ταυτότητες εξετάζονται υπό το πρίσμα της σύγκλισης, καθώς η απόκλιση θα σήμαινε την εσωστρέφεια και τον απομονωτισμό (Τσαούσης, 2004:240).

Υπάρχουν στη Δυτική Ευρώπη επιχειρήματα τα οποία στηρίζουν και άλλα που αμφισβητούν την ιδέα της οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής πολιτικής κοινότητας, με συμβατές μεταξύ τους αξίες και μια κοινή ταυτότητα, μιας Ευρώπης ικανής να δημιουργήσει την αίσθηση της κοινότητας μεταξύ των πολιτών της (Garcia, 1993:104). Το σημαντικότερο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα είναι η ανεύρεση ενός νέου και ξεκάθਾਰου στοχασμού πάνω σε αυτό που θα ονομάζαμε ευρωπαϊκή ταυτότητα (Θεολόγου, 2005:63). Όταν αναλογιζόμαστε τι είδους κοινή ευρωπαϊκή ταυτότητα πρόκειται να έρθει στο προσκήνιο και πως αυτή θα μεταδοθεί στον κόσμο, πρέπει να αναρωτηθούμε, πρώτον, τι είδους ευρωπαϊκή πολιτική κοινότητα οραματιζόμαστε και, δεύτερον, πόσο μακριά θα προχωρήσει η κοινότητα αυτή (Garcia, 1993:117). Σύμφωνα με τον Θεολόγου ζωτικής σημασίας για την διαμόρφωση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής ταυτότητας θα διαδραματίσουν: α) η ενοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος ως μηχανισμού πολιτικού *εγκοινωνισμού* της νέας γενιάς πολιτών και β) η διεύρυνση της δυνατότητας των εργαζομένων όχι μόνο να μετακινούνται, αλλά και να

εργάζονται σε οποιοδήποτε μέρος της Ενωμένης Ευρώπης, γ) η θεσμική διευκόλυνση της απόκτησης ιδιοκτησίας σε άλλες χώρες (Θεολόγου, 2005:17-18). Η πολιτική κοινότητα συνεπάγεται επομένως κοινή αντίληψη της ταυτότητας και νομιμοφροσύνης σε συγκεκριμένες θεσμικές διευθετήσεις στις οποίες βασίζεται η κοινότητα (García, 1993:119). Έτσι «το έθνος των πολιτών δεν έλκει την ταυτότητά του από κάποιες κοινές εθνικές και πολιτισμικές ιδιότητες αλλά από την πράξη των πολιτών του οι οποίοι ενεργά ασκούν τα αστικά τους δικαιώματα» (Heller, 1988, στο García, 1993:123).

Κεφάλαιο 2 – Μεθοδολογία της έρευνας

2.1 Υπόθεση εργασίας – Ερευνητικά Ερωτήματα

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των συγκλίσεων και των αποκλίσεων σε σχέση με τη συγκρότηση της ευρωπαϊκή ταυτότητας και την ταύτιση με την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη σε μαθητές/ριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ελληνικού σχολείου. Παράλληλα αποσκοπείται η ανίχνευση ισχυρών και αδύναμων παραγόντων, που λειτουργούν υποστηρικτικά στη διαδικασία υιοθέτησης της ευρωπαϊκής ταυτότητας από τους/τις μαθητές/ριες.

Στην εργασία αυτή θα ελεγχθεί η υπόθεση² ότι οι μαθητές/ριες, που:

- αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως Ευρωπαίο,
- συμμετέχουν σε δραστηριότητες ευρωπαϊκού χαρακτήρα,
- ενημερώνονται και συνδιαλέγονται με το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον τους γύρω από ευρωπαϊκά ζητήματα,
- είναι σε θέση να επικοινωνούν σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες,
- διάκεινται θετικά στη δυνατότητα κινητικότητας των Ευρωπαίων πολιτών,
- διάκεινται θετικά στην πολιτική και οικονομική συναίνεση μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- αντιλαμβάνονται την Ευρωπαϊκή Ένωση ως χώρο, στον οποίο προωθούνται τα συμφέροντα της χώρας τους,
- διαθέτουν γνώσεις για την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση (γεωγραφικές, ιστορικές),
- διάκεινται θετικά ως προς την ισότητα των δικαιωμάτων και ευθυνών για τους Ευρωπαίους και για κοινωνικές ομάδες (γυναίκες, μέλη εθνοτικών / φυλετικών ομάδων, μετανάστες),
- εκδηλώνουν ενδιαφέρον για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο,
- εμπιστεύονται τα θεσμικά όργανα,

---

² Δεν πρόκειται για τυπική «ερευνητική υπόθεση», αλλά για μια εκτίμηση (ή μια σειρά εκτιμήσεων) στην βάση της οποίας (ή των οποίων) επιχειρείται η εμπειρική διερεύνηση του προβλήματος.

- εκδηλώνουν προθυμία για κοινωνικοπολιτική συμμετοχή στο παρόν και στο μέλλον,

τείνουν να επικεντρώνονται περισσότερο στον ευρωπαϊκό χώρο ως προς τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους, σε σύγκριση με τους/τις μαθητές/ριες που δεν διακρίνονται από τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα θα ελεγχθεί η υπόθεση ότι οι μαθητές/ριες στο σύνολό τους φαίνεται να μην έχουν σημαντική αντίληψη ένταξής τους στην ευρύτερη ευρωπαϊκή κοινότητα, φαίνεται δηλαδή να μην αντιλαμβάνονται την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση ως πεδίο ταύτισης.

Πιο συγκεκριμένα τα ερευνητικά ερωτήματα που εξετάζονται είναι τα εξής:

Ερευνητικό ερώτημα 1: Ποιες είναι οι αντιλήψεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και πολιτειότητα (ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη και αίσθημα του ανήκειν, εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών, κινητικότητα, κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, ευρωπαϊκά δικαιώματα);

Ερευνητικό ερώτημα 2: Ποιες είναι οι γνώσεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την Ευρώπη, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες (πολιτισμικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, σύμβολα, θεσμικά όργανα, οικονομική κατάσταση, επικαιρότητα, συνθήκες διαβίωσης);

Ερευνητικό ερώτημα 3: Υπάρχει σχέση ανάμεσα στις συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας και πολιτειότητας των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τις κοινωνικές συντεταγμένες (φύλο, χώρα προέλευσης, οικογενειακό περιβάλλον, εκπαιδευτικό επίπεδο);

Ειδικότερα για το 1^ο ερευνητικό ερώτημα:

1. Αντιλαμβάνονται οι μαθητές/ριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης τους εαυτούς τους ως Ευρωπαίους πολίτες (V1);
- 2.1 Ποιες είναι οι αντιλήψεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με την εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών (V4, V5);
- 2.2 Έχουν συμμετάσχει ενεργά σε δραστηριότητες σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα (V2);

- 3.1 Ποια είναι η αντίληψη των μαθητών/-τριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την ευρωπαϊκή κινητικότητα (V6);
- 3.2 Έχουν συμμετάσχει ενεργά σε πολιτικές δραστηριότητες σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα (V2);
4. Ποιες είναι οι στάσεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα που ισχύουν στο ευρωπαϊκό πλαίσιο (V7, V15, V16, V17);
- 5.1 Σε ποιον βαθμό εκδηλώνουν οι μαθητές/ριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κοινωνικό και πολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (V18);
- 5.2 Ποιες είναι οι πολιτικές γνώσεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με πολιτικά ζητήματα και πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα τους (V19);
- 5.3 Ποια είναι η αντίληψη των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς τη χώρα διαμονής τους (V21);
- 5.4 Ποια είναι η στάση των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς την πολιτική συμμετοχή σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (V23, V24, V25, V26);
6. Διακρίνονται οι μαθητές/ριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από πολιτική γνώση και εμπιστοσύνη, όσον αφορά τα οφέλη της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών πολιτικών για τα κράτη-μέλη της (V8, V9, V10);

Ειδικότερα για το 2^ο ερευνητικό ερώτημα:

7. Ποιες είναι οι γνώσεις και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης γύρω από ζητήματα ευρωπαϊκής ιστορίας, γεωγραφίας και επικαιρότητας (V3, V11, V12, V13, V14, V27);
8. Ποιες είναι οι γνώσεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (V11, V20);
9. Ποιος ο βαθμός εμπιστοσύνης τους στα θεσμικά όργανα (V20);

10. Πως αντιλαμβάνονται οι μαθητές/ριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά, τη διαφορετικότητα και την ποικιλομορφία των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V1, V3, V4, V5);

Ειδικότερα για το 3ο ερευνητικό ερώτημα:

11. Ποια είναι η χώρα προέλευσης των μαθητών/ριών και ποια γλώσσα χρησιμοποιούν κυρίως στο σπίτι; Πως συνδέονται η χώρα προέλευσης και η γλώσσα με τις συνιστώσες της ευρωπαϊκής τους ταυτότητας και πολιτειότητας (B1, B2);

12. Ποια χαρακτηριστικά περιγράφουν το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών/ριών (εκπαιδευτικό και μορφωτικό επίπεδο γονέων, επαγγελματική κατάσταση, κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον) και πως συνδέονται με τις συνιστώσες της ευρωπαϊκής τους ταυτότητας και πολιτειότητας (B3, B4, B5, B6, B7, B8);

2.2 Παρουσίαση της ερευνητικής μεθόδου

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε αφορά το σχεδιασμό και την υλοποίηση της έρευνας πεδίου, καθώς διεξήχθη σε πραγματικό χώρο και υπό φυσιολογικές συνθήκες. Η προσέγγιση που επιλέχθηκε είναι η ποσοτική, προκειμένου τα ερευνητικά ευρήματα να είναι συγκρίσιμα με τα ποσοτικά δεδομένα, που παρουσιάζονται στη διεθνή βιβλιογραφία. Το κλειστό δομημένο ερωτηματολόγιο εξυπηρετεί την άντληση μεγάλου αριθμού δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα και με ελάχιστους οικονομικούς πόρους.

Πιο συγκεκριμένα τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν σε Γυμνάσιο της επαρχιακής κωμόπολης του Πολυκάστρου του Νομού Κιλκίς, καθώς και σε έξι (6) Γυμνάσια σε δυτικές περιοχές στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Το δείγμα αποτελούνταν από 301 μαθητές/ριες ηλικίας κυρίως 14 ετών. Η μέθοδος δειγματοληψίας που επιλέχθηκε ήταν η βολική δειγματοληψία ή αλλιώς η δειγματοληψία ευκολίας, καθώς επιλέχθηκαν σχολικές μονάδες, που ήταν προσβάσιμες. Κατόπιν τηλεφωνικής και ηλεκτρονικής επικοινωνίας και συνεννόησης με τους διευθυντές και τους εκπαιδευτικούς των Γυμνασίων, κανονίστηκε η ημερομηνία που θα διεξαχθεί η έρευνα σε καθένα από τα σχολεία, αφού πρώτα κατέστη σαφές το θέμα της έρευνας. Σε ορισμένες περιπτώσεις ζητήθηκε η γραπτή συγκατάθεση μέσω σημειωμάτων των γονιών, όσων μαθητών/ριών συμμετείχαν στην έρευνα.

Πριν από την έναρξη της έρευνας διεξήχθη πιλοτική έρευνα για τον έλεγχο της καταλληλότητας των ερωτημάτων, που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο. Ειδικότερα τον μήνα Μάρτιο του 2015 χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια σε τρεις έμπειρους/ες εκπαιδευτικούς, απασχολούμενους/ες σε δημόσιες και ιδιωτικές μονάδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι καθηγητές/ριες μέσα σε διάστημα λίγων ημερών μελέτησαν το ερωτηματολόγιο και σημείωσαν τις παρατηρήσεις τους, τις απορίες και τις προτάσεις τους για την τροποποίηση και τη διασαφήνιση ορισμένων ερωτημάτων, με απώτερο σκοπό να γίνουν κατανοητά από τους μαθητές. Αφού οριστικοποιήθηκαν οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, η πιλοτική έρευνα ολοκληρώθηκε με τη συμμετοχή 20 μαθητών/ριών ενός τμήματος Β' τάξης

Γυμνασίου. Το ερωτηματολόγιο περιείχε 27 ερωτήσεις δομημένες με την κλίμακα Likert. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε ξεχωριστά σε κάθε τάξη με την παρουσία των διδασκόντων και τη δική μου, όταν μου ήταν επιτρεπτό. Όταν η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου λόγω έλλειψης χρόνου δεν ήταν δυνατή στον χώρο της σχολικής τάξης, οι μαθητές συμπλήρωναν τα ερωτηματολόγια στο σπίτι τους και τα επέστρεφαν.

Πριν από τη χορήγηση των ερωτηματολογίων οι μαθητές/ριες ενημερώθηκαν σχετικά με το θέμα της έρευνας, προκειμένου να τους γίνει κατανοητό. Στη συνέχεια ζητήθηκε από τον κάθε μαθητή να απαντήσει μόνος του και υπεύθυνα, αφού διαβεβαιώθηκε για την ανωνυμία των απαντήσεών του. Για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων παραχωρήθηκε μία σχολική ώρα στο τμήμα της κάθε σχολικής τάξης. Ο προτεινόμενος χρόνος συμπλήρωσης υπολογίστηκε στα 40', ωστόσο υπήρξαν καθυστερήσεις έως και 20 επιπλέον λεπτών. Κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων χρειάστηκε πολλές φορές να γίνουν διασαφηνίσεις από εμένα ή τους/τις διδάσκοντες/σκουσες – όταν δεν ήμουν παρούσα – σε ορισμένες ερωτήσεις.

Από τα 400 ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν, συγκεντρώθηκαν 301, τα οποία κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS για τη διεξαγωγή αποτελεσμάτων και τη διατύπωση συμπερασμάτων. Υπήρχαν σημαντικές απώλειες, καθώς ορισμένοι/ες μαθητές/ριες δε θέλησαν να συμμετέχουν στην έρευνα, ενώ ελάχιστες ερωτήσεις έμειναν κενές από λίγους/ες μαθητές/ριες και δεν επηρεάζουν την ανάλυση.

2.3 Κατασκευή ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους/στις μαθητές/ριες σχεδιάστηκε με σκοπό την αναζήτηση απαντήσεων στα γενικά και ειδικότερα ερευνητικά ερωτήματα. Οι περισσότερες ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου με εξαίρεση τις ερωτήσεις που αφορούν στα επαγγέλματα των γονέων των μαθητών/ριών. Λόγω του όγκου του ερωτηματολογίου και προς εξοικονόμηση χρόνου οι ανοιχτές ερωτήσεις περιορίστηκαν στο ελάχιστο.

2.4 Παρουσίαση των ενότητων του ερωτηματολογίου

Για την καλύτερη οργάνωση των ερωτημάτων, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε ενότητες. Οι πρώτες 11 ερωτήσεις αποσκοπούν στην ανάδειξη των δημογραφικών στοιχείων του υπό διερεύνηση πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα οι μαθητές/ριες απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με:

- την ηλικία τους,
- το φύλο τους και
- το επίπεδο εκπαίδευσης που αναμένουν να ολοκληρώσουν.

Προκειμένου να ελεγχθεί η ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στην ευρωπαϊκή ταυτότητα των μαθητών/ριών και το οικογενειακό τους περιβάλλον, στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου - «Το σπίτι σου και η οικογένειά σου» - οι ερωτήσεις εστιάζουν:

- στη χώρα γέννησης των μαθητών/ριών,
- στη χώρα γέννησης των γονιών τους,
- στη γλώσσα που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σπίτι,
- στην επαγγελματική κατάσταση των γονιών τους,
- στην εκπαίδευση των γονιών τους,
- στο ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι γονείς τους για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα και
- στον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.

Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου αφορά στην ευρωπαϊκή ταυτότητα και την πολιτειότητα των μαθητών και δομήθηκε σε ενότητες ανάλογα με το περιεχόμενο των ερωτήσεων. Πιο συγκεκριμένα οι ενότητες επικεντρώνονται στην:

- **Ευρωπαϊκή ταυτότητα**, όπου εξετάζεται το αίσθημα του ανήκειν στην Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, το αίσθημα περηφάνιας για την ευρωπαϊκή ιδιότητα, η υπερίσχυση της ευρωπαϊκής έναντι της εθνικής και παγκόσμιας ταυτότητας και η αναγνώριση περισσότερων κοινών στοιχείων με νέους/ες από την Ευρώπη εν συγκρίσει με νέους από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης. Οι συνιστώσες αυτές εξυπηρετούν τον έλεγχο του ερευνητικού

ερωτήματος που αφορά στην αυτοαντίληψη των μαθητών/ριών ως Ευρωπαίων πολιτών.

- **Ευρώπη και συμμετοχή**, όπου γίνεται αναφορά στη συχνότητα συμμετοχής των μαθητών/ριών σε δραστηριότητες που εμπλέκουν άλλους Ευρωπαίους πολίτες και αποσκοπούν στη συνεργασία, τη σύναψη φιλικών σχέσεων, τη μεταξύ τους γνωριμία, την παρακολούθηση ευρωπαϊκών δρώμενων και τη συλλογή πληροφοριών για άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Με αυτόν τον τρόπο ανιχνεύεται η στάση των μαθητών/ριών ως προς την πολιτική συμμετοχή σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- **Ευρώπη και πολιτισμός**, στην οποία οι μαθητές/ριες ερωτώνται για τη συχνότητα παρακολούθησης της ευρωπαϊκής επικαιρότητας σε όλους τους τομείς: οικονομικός τομέας, πολιτικός, αθλητικός, πολιτισμικός, ακαδημαϊκός, εργασιακός, ενώ γίνεται αναφορά και στις πηγές ενημέρωσης (τηλεόραση, Τύπος, διαδίκτυο). Παράλληλα εξετάζεται η συχνότητα διεξαγωγής συζητήσεων γύρω από ευρωπαϊκά ζητήματα με τον οικογενειακό και φιλικό περίγυρο, ανιχνεύοντας έτσι τις γνώσεις και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/ριών για την ευρωπαϊκή επικαιρότητα.
- **Ευρώπη και γλωσσομάθεια**, εδώ διερευνάται η ικανότητα των μαθητών/ριών να επικοινωνούν σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, καθώς και οι αντιλήψεις τους για τις δυνατότητες που προκύπτουν από την εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών.
- **Ευρώπη και κινητικότητα**, όπου ανιχνεύεται η στάση των μαθητών ως προς το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης των Ευρωπαίων εντός της ευρωπαϊκής κοινότητας.
- **Ευρωπαϊκή πολιτική**, όπου εξετάζονται οι αντιλήψεις των μαθητών ως προς την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών πολιτικών. Τα ερωτήματα θίγουν το ζήτημα της από κοινού οργάνωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων, την υιοθέτηση κοινών περιβαλλοντικών στρατηγικών και την αντικατάσταση των Εθνικών Κοινοβουλίων από ένα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Παράλληλα οι μαθητές/ριες καλούνται να εκφράσουν το ενδιαφέρον τους για μία σειρά από κοινωνικοπολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό κι ευρωπαϊκό επίπεδο.

- **Ευρώπη και οικονομία**, όπου εξετάζονται οι απόψεις των μαθητών για τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που προκύπτουν από την καθιέρωση κοινών οικονομικών πολιτικών, καθώς και ενός κοινού νομίσματος ανάμεσα στα κράτη-μέλη.
- **Ευρώπη: οφέλη για την Ελλάδα**, εδώ οι μαθητές διερωτώνται για τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την προοπτική περαιτέρω διεύρυνσης της Ένωσης.
- **Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες**, όπου ανιχνεύονται οι γνώσεις των μαθητών για τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και η εμπιστοσύνη τους προς αυτά, καθώς επίσης και η πρόθεσή τους να υποστηρίξουν πολιτικά κόμματα στην ενήλικη ζωή.
- **Ευρώπη: γεωγραφία και ιστορία**, στην ενότητα αυτή οι μαθητές ερωτώνται για τις γνώσεις τους γύρω από ευρωπαϊκά ιστορικά γεγονότα, αλλά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών χωρών.
- **Ευρώπη: δικαιώματα και υποχρεώσεις**, όπου ερευνώνται οι στάσεις των μαθητών προς τα δικαιώματα διαφόρων κοινωνικών ομάδων - γυναίκες, φυλετικές/εθνοτικές ομάδες, Ευρωπαίοι μετανάστες - και κατά πόσον οι στάσεις αυτές ανταποκρίνονται στο ευρωπαϊκό πλαίσιο κατοχύρωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα επικεντρώνονται στην ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία, την πολιτική και στη διατήρηση της γλώσσας και των εθίμων – συγκεκριμένα για τους μετανάστες.
- **Εσύ και η κοινωνία**, όπου εξετάζεται ενδιαφέρον των μαθητών για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και η αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητάς τους ως πολίτες.
- **Θεσμικά όργανα και κοινωνία**, όπου διερευνάται ο βαθμός πολιτικής εμπιστοσύνης των μαθητών προς τοπικά, εθνικά και ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα.
- **Συμμετοχή στην κοινωνία**, όπου οι μαθητές καλούνται να δηλώσουν την πρόθεσή τους να συμμετάσχουν ενεργά σε κοινωνικές και πολιτικές δράσεις, να ψηφίσουν σε εκλογές του εθνικού κι ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και να πολιτευτούν στην ενήλικη ζωή τους.

2.5 Αιτιολόγηση της επιλογής των ερωτημάτων

Τα ερωτήματα, που συγκροτούν το ερωτηματολόγιο, επιλέχθηκαν με απώτερο σκοπό να δοθούν απαντήσεις στα γενικά και ειδικότερα ερευνητικά ερωτήματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η παρούσα έρευνα συνιστά μια προσπάθεια προσαρμογής στα ελληνικά δεδομένα της διεθνούς μελέτης για την πολιτειακή ιδιότητα και την αγωγή του πολίτη (The International Civic and Citizenship Education Study - ICCS), η οποία δημοσιεύθηκε το 2009 και διεξήχθη σε 38 ευρωπαϊκές χώρες. Η διεθνής έρευνα εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οι νέοι/ες ανά τον κόσμο προετοιμάζονται να αναλάβουν τον ρόλο τους ως πολίτες, βασιζόμενη στην παραδοχή ότι, η προετοιμασία των μαθητών/ριών για την ανάληψη του ρόλου του πολίτη επιτυγχάνεται

- μέσω της γνώσης και κατανόησης της πολιτειακής τους ιδιότητας,
- της διαμόρφωσης θετικής στάσης προς τον ρόλο του πολίτη και
- της συμμετοχής τους σε δραστηριότητες στο πλαίσιο της αγωγής του πολίτη (Brese, Jung, Mirazchyski, Schulz & Zuehlke, 2009).

Τα αποτελέσματα της έρευνας τεκμηριώνουν αποκλίσεις μεταξύ των 38 χωρών ως προς τις γνώσεις, τις δράσεις και τις διαθέσεις των μαθητών/ριών. Ταυτόχρονα περιγράφεται ο βαθμός συσχέτισης των αποτελεσμάτων με τα χαρακτηριστικά των χωρών, των μαθητών/ριών και του σχολικού πλαισίου. Τα ερευνητικά ερωτήματα της διεθνούς μελέτης που συμπίπτουν με αυτά της παρούσας έρευνας αφορούν:

- στις πολιτικές γνώσεις των μαθητών/ριών,
- στο πολιτικό ενδιαφέρον,
- την πολιτική εμπιστοσύνη και
- στην πρόθεση των μαθητών/ριών για πολιτική συμμετοχή,

Για τον σκοπό αυτόν επιλέχθηκε ένα σύνολο ερωτήσεων, που εξετάζουν τα χαρακτηριστικά των μαθητών (ενότητα «Δημογραφικά στοιχεία»), σκιαγραφώντας έτσι το προφίλ του υπό διερεύνηση πληθυσμού. Ειδικότερα η ηλικία αποτελεί έναν παράγοντα επιρροής της ευρωπαϊκής ταύτιση, αφού έχει παρατηρηθεί ότι, οι νεότερες γενιές, που είναι περισσότερο μορφωμένες, ζουν σε ευπορότερες

κοινωνίες και έχουν τη δυνατότητα να ταξιδέψουν και να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς, είναι πιο πιθανό να συγκροτήσουν μια ευρωπαϊκή ταυτότητα (Pichler, 2014:384). Έτσι οι νέοι/ες αναμένεται να ταυτιστούν περισσότερο με την Ευρώπη λόγω της προσωπικής τους εμπειρίας (Spanning, Wallace, & Datler, 2008:480-481). Ταυτόχρονα γίνονται δέκτες μιας μαζικής - πέραν των εθνικών συνόρων - καταναλωτικής κουλτούρας, η οποία συνιστά ένα μέσο συγκρότησης ταυτοτήτων. Επί της ουσίας όσο συστηματικότερα εκτίθενται οι νέοι/ες σε ευρωπαϊκά ερεθίσματα, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να αισθανθούν Ευρωπαίοι (Datler et al., 2005:11). Η σημασία του ηλικιακού παράγοντα αποκαλύπτεται και στα αποτελέσματα του Ευρωβαρόμετρου, σύμφωνα με το οποίο οι νέοι/ες Ευρωπαίοι/ες ηλικίας 15 έως 24 ετών διάκεινται θετικά απέναντι στην ένταξη της χώρας τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε ποσοστό 59 τοις εκατό, που είναι το υψηλότερο όλων των ηλικιακών ομάδων (Ευρωβαρόμετρο, 2008:14).

Μια άλλη κοινωνική συντεταγμένη είναι το φύλο των υποκειμένων της έρευνας. Σύμφωνα με την Epstein (2007) το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων είναι το βαθύτερο χάσμα στον κόσμο σήμερα, αφού «ο διαχωρισμός της εργασίας στην οικογένεια, το τοπικό και παγκόσμιο εργατικό δυναμικό, οι πολιτικές οντότητες, τα περισσότερα θρησκευτικά συστήματα και τα έθνη-κράτη οργανώνονται με βάση τη διάκριση των δύο φύλων» (Epstein, 2007:3). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι μαθήτριες αναμένεται να ταυτιστούν λιγότερο με την Ευρώπη εν συγκρίσει με τους μαθητές (Pichler, 2014:384).

Στις επόμενες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου δίνεται έμφαση στο εκπαιδευτικό επίπεδο τόσο των μαθητών/ριών, όσο και των γονιών τους. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η εκπαίδευση ενισχύει την ταύτιση με την Ευρώπη (Macha' Cek, 2004:196), καθώς συνδέεται με γνώσεις για την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία και τον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτισμό, με γλωσσικές δεξιότητες, αλλά και με την ιδιότητα του δημοκρατικού πολίτη. Οι δεξιότητες αυτές αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κι επιτρέπουν στο άτομο να συμμετέχει στις ευρωπαϊκές σχέσεις (Pichler, 2008:383). Για τον Inglehart (1970) ένα υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης αυξάνει την ικανότητα ενός ατόμου να συλλάβει αφηρημένα και περίπλοκα ζητήματα και να αποκτήσει «τις απαραίτητες

δεξιότητες για να ανταπεξέλθει σε μια εκτεταμένη πολιτική κοινότητα» (Inglehart, 1970:47). Επιπρόσθετα οι άνθρωποι «μαθαίνουν» να ταυτίζονται με την Ευρώπη, όταν εκτίθενται σε φιλοευρωπαϊκές ιδέες και κοσμοπολίτικα ιδεώδη κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Hainmueller & Hiscox, 2006:472-473). Τέλος, το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης παρέχει καλύτερες ευκαιρίες για υψηλό βιοτικό επίπεδο. Δεδομένου ότι η ταυτότητα συνδέεται με τα συμφέροντα, οι περισσότεροι μορφωμένοι/ες, που απολαμβάνουν τα οφέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναμένεται να ταυτίζονται περισσότερο με αυτήν (Brubaker & Cooper, 2000:13; Kohli, 2000:118). Η άποψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι τα κοινωνικοοικονομικά προνόμια (επαγγελματική κατάσταση και εισόδημα) και η ευρωπαϊκή ταυτότητα είναι αλληλένδετα (Citrin & Sides, 2004:174). Συνεπώς αναμένεται να παρατηρηθούν υψηλότερα ποσοστά ευρωπαϊκής ταυτοποίησης στους/στις μαθητές/ριες που προσμένουν να ολοκληρώσουν υψηλότερα εκπαιδευτικά επίπεδα.

Η χώρα γεννήσεως του/της μαθητή/ριας και των γονέων διαδραματίζει εξίσου σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Για τον Greg Myers το ερώτημα που αφορά στον τόπο καταγωγής έχει νόημα, καθώς συνιστά έκφραση αυτού που ονομάστηκε από τον Proshansky “place–identity” (Myers, 2006:323-324), ενώ για τον Smith η διάσταση του χώρου ή αλλιώς η εδαφική κατηγορία υποδηλώνει την ταύτιση με μία συγκεκριμένη περιοχή και ενέχει το στοιχείο της συνεκτικότητας (Smith, 1991:17). Παράλληλα η ερώτηση για τη γλώσσα, που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σπίτι, εξυπηρετεί τη διερεύνηση πιθανής σχέσης ανάμεσα στην ελληνική ή άλλη γλώσσα και στις συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Μετά την εκπαίδευση εξετάζεται το κοινωνικό υπόβαθρο της οικογένειας του/της μαθητή/ριας, το οποίο αφορά και στην επαγγελματική κατάσταση των γονιών. Για τον Jackson (1968) η κοινωνική τάξη συνιστά έναν δείκτη διαφοροποιημένης πρόσβασης στο οικονομικό κεφάλαιο και συνδέεται με το εργασιακό περιβάλλον (Jackson, 1968:9). Εάν λάβει κανείς υπόψη ότι η Ευρώπη και η Ευρωπαϊκή Ένωση καθοδηγούνται από την ελίτ (Citrin & Sides, 2004:164), τότε συμπεραίνει ότι, οι μαθητές/ριες, που προέρχονται από ανώτερες κοινωνικές

τάξεις, αναμένεται να ταυτιστούν σε μεγαλύτερο βαθμό με την Ευρώπη εν συγκρίσει με τους/τις μαθητές/ριες χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων (Pichler, 2014:385).

Το ενδιαφέρον των γονιών για κοινωνικοπολιτικά θέματα συνυπολογίζεται στα οικογενειακά χαρακτηριστικά και συνδέεται με τη διαμόρφωση πολιτειακών στάσεων από μέρους των μαθητών/ριών (Ichilov, 1988:433). Έρευνες έδειξαν, ότι η κοινωνικοποίηση των μαθητών/ριών στην πολιτειακή κουλτούρα λαμβάνει χώρα σε διαφορετικούς κοινωνικούς θεσμούς με πρωταρχικό την οικογένεια (Almond & Verba, 1963, όπ. αναφ. στο Rulska, 2005:2) και ότι η κοινωνικοποίηση των στάσεων των γονιών προβλέπει με τον καλύτερο τρόπο τον προσανατολισμό των νέων (Acock & Bengtson, 1980:501). Επιπλέον έχει βρεθεί ότι οι πολιτικές στάσεις και αντιλήψεις των γονιών, οι αξίες και οι συμπεριφορές μεταβιβάζονται στην επόμενη γενιά μέσω της λειτουργίας των προτύπων (Gniewosz, Noak & Buhl, 2009:338). Μελέτες επεκτείνονται στις αντιλήψεις της οικογένειας αναφορικά με τον ρόλο του πολίτη, τις πολιτικές αρμοδιότητες και την ελευθερία του λόγου, οι οποίες θεωρούνται βασικές για την ιδιότητα του πολίτη σε μια δημοκρατική κοινωνία (Jennings & Niemi, 1981; Almond & Verba, 1963; Ichilov & Nave, 1981, όπ. αναφ. στο Ichilov, 1988:435).

Ο αριθμός των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι εξετάζεται στην παρούσα έρευνα, καθώς έχει βρεθεί ότι συνδέεται με τη διάρκεια της σχολικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, ο μεγαλύτερος αριθμός βιβλίων στο σπίτι σχετίζεται με επιπλέον χρόνια σχολικής φοίτησης ανεξάρτητα από το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα και την κοινωνική τάξη των γονιών (Evans, Kelley, Sikora, & Treiman, 2010:1). Παρότι το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των γονιών εθεωρείτο ο ισχυρότερος προγνωστικός παράγοντας για τη μετέπειτα εκπαίδευση του παιδιού, η Evans και οι συνεργάτες της απέδειξαν ότι η ανάπτυξη του παιδιού σε ένα περιβάλλον με μεγάλο αριθμό βιβλίων (500 βιβλία) επιδρά εξίσου αποτελεσματικά στη σχολική φοίτηση του παιδιού με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση των γονιών (Wharton, 2010).

Συμπερασματικά η ταυτότητα, και ιδίως η ευρωπαϊκή, επηρεάζεται από την αντικειμενική και υποκειμενική θέση του ατόμου στην κοινωνία. Ακολούθως η

κοινωνική του θέση βασίζεται στη διάκριση των δύο φύλων, την ηλικία, την εκπαίδευση και την κοινωνική τάξη και μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά ή αποτρεπτικά στη διαδικασία ταύτισης με την Ευρώπη (Pichler, 2008:383).

Ανάμεσα στις συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας και πολιτειότητας εντοπίζονται η ομοιότητα ως προς τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, η διασυνοριακή κινητικότητα και επικοινωνία, η οικονομική και πολιτική σύμπλευση των κρατών-μελών, καθώς και η ενεργή παρουσία στην ευρωπαϊκή κοινότητα, οι οποίες συνιστούν τα θεμέλια για την οικοδόμηση και συνάμα την ενίσχυση οποιασδήποτε ταυτότητας (Bakke, 1995:9). Για τον σκοπό αυτόν διερευνήθηκε η αυτό-εικόνα των μαθητών/ριών, η συχνότητα συμμετοχής τους σε διακρατικές δραστηριότητες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η παρακολούθηση ευρωπαϊκών δρώμενων και οι στάσεις τους σχετικά με τη θέσπιση κοινών ρυθμίσεων, την κατοχύρωση δικαιωμάτων και την κοινωνική αλληλεγγύη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ως δείκτες της πολιτειότητας υπολογίστηκαν το δηλωμένο ενδιαφέρον των μαθητών/ριών για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία, η πρόθεση συμμετοχής τους σε πολιτικούς φορείς και κοινωνικές δράσεις και η αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας αναφορικά με τις πολιτικές τους δεξιότητες.

Ευρωπαϊκή ταυτότητα (V1.1-V1.9)

Η ενότητα του ερωτηματολογίου «Ευρωπαϊκή ταυτότητα» περιέχει ερωτήσεις, που εξετάζουν την αυτοαντίληψη των μαθητών/ριών ως Ευρωπαίων και το αίσθημα περηφάνιας που απορρέει από αυτήν. Σύμφωνα με τον Richard Sinnott (2005) το καλύτερο διαθέσιμο μέτρο για την έκφραση ταυτότητας σε τοπικό, εθνικό ή υπερεθνικό επίπεδο είναι μία ερώτηση ταύτισης (ανήκω σε, ταυτίζομαι με, σκέφτομαι τον εαυτό μου ως, αισθάνομαι δεμένος με) ενσωματωμένη ή ακολουθούμενη από μία κλίμακα που αξιολογεί τη σημασία ή την οξύτητα, ή την ένταση αυτής της ταύτισης (Sinnott, 2005:212). Εξάλλου η αίσθηση του εαυτού είναι στενά συνδεδεμένη με την επίγνωση της παρουσίας του «Άλλου» και με το «ανήκειν» σε μία ευρύτερη συλλογικότητα (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:44). Ταυτόχρονα η έκφραση «είμαι υπερήφανος για (τόπο)» αποτελεί για το Ευρωβαρόμετρο έναν από τους βασικούς δείκτες ταύτισης με τον τόπο

(Eurobarometer data service, 2013) (Ερ. V1.3 και V1.8). Στην ίδια ερώτηση διερευνάται κατά πόσον η ευρωπαϊκή ταυτότητα υπερσχύει της εθνικής και παγκόσμιας, καθώς, όπως προκύπτει από τη θεωρία, «κάθε άτομο κατέχει περισσότερες από μία ταυτότητες, οι οποίες δεν είναι κατάλληλες για οποιαδήποτε συμφραζόμενα» (Γκέφου-Μαδιανού, 2006:49-52) κι επιλέγει την πιο ενδεδειγμένη για την κοινωνική περίσταση, στο όνομα της αποδοχής αλλά και της εξυπηρέτησης του ατομικού τους συμφέροντος (Goffman, 2006:42). Με βάση τα παραπάνω αιτιολογείται βιβλιογραφικά και η επιλογή των ερωτημάτων που αφορούν στην αναγνώριση κοινών σημείων με άλλους Ευρωπαίους, καθώς τα κοινά σημεία ταυτίζονται με τα «κριτήρια μελών», που καθορίζουν το ποιος ανήκει σε κάποιες ομάδες (Berque, 1978, όπ. αναφ. στο Βρύζας, 2005:169-172).

Ευρώπη και συμμετοχή (V2.1-V2.10)

Εν συνεχεία οι ερωτήσεις επικεντρώνονται στην πρόθεση των μαθητών/ριών να γνωρίσουν άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς μέσω της συμμετοχής τους σε δραστηριότητες, που εξυπηρετούν τη συνεργασία και τη σύναψη φιλικών σχέσεων μεταξύ των κρατών-μελών. Είναι χαρακτηριστικό ότι, η Ευρωπαϊκή Ένωση παράγει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών της πληροφορίας και πολιτιστικών εκδηλώσεων με στόχο να τονίσει τις ευρωπαϊκές αξίες (Favell, et. al., 2011:6). Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν διευρύνει σημαντικά το πεδίο των κοινωνικών πρακτικών πέραν των εθνικών συνόρων, αφού στη σημερινή εποχή δίνεται στους Ευρωπαίους η δυνατότητα να ταξιδεύουν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους, να σπουδάζουν και να εργάζονται χωρίς βίζα ή άλλες κρατικές άδειες, να ψηφίζουν στις Ευρωεκλογές ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους, προκαλώντας έτσι τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση (Favell, et al., 2011:5). Μάλιστα σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο η Ευρωπαϊκή Ένωση ταυτίζεται για την πλειονότητα των ερωτηθέντων με «την ελευθερία να ταξιδεύεις, να σπουδάζεις και να εργάζεσαι οπουδήποτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (Eurobarometer 71, 2009:85).

Ευρώπη και πολιτισμός (V3.1-V3.9)

Στην ενότητα «Ευρώπη και πολιτισμός» εξετάζεται η ενημέρωση των μαθητών/ριών ως προς την ευρωπαϊκή επικαιρότητα, καθώς και οι πηγές ενημέρωσής τους (τηλεόραση, Τύπος, διαδίκτυο). Με τον τρόπο αυτόν δηλώνεται το ενδιαφέρον τους για την πολιτική, κοινωνικοοικονομική και πολιτισμική πραγματικότητα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι γεγονός ότι, σε χώρες που τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης προβάλλουν περισσότερο ευρωπαϊκά θέματα, οι πολίτες έχουν την τάση να ταυτίζονται περισσότερο με την Ευρώπη (Stoeckel, 2008:5). Ωστόσο σε αυτό συμβάλλει όχι μόνο η συχνότητα, αλλά και το περιεχόμενο της κάλυψης των μέσων ενημέρωσης. Ο Bruter (2003) ισχυρίζεται ότι η συστηματική προβολή ειδήσεων με θετικό περιεχόμενο ενισχύει την ευρωπαϊκή ταύτιση, ενώ η συνεχής έκθεση του υποκειμένου σε αρνητικές ειδήσεις την αποθαρρύνει (Bruter, 2003:13-16). Συνεπώς οι ομάδες της ελίτ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, αφού σύμφωνα με μια ισπανική έρευνα οι φιλοευρωπαίοι πολίτες, που είναι κατά μέσο όρο περισσότερο μορφωμένοι, είναι πιο πιθανό να διαδώσουν τις απόψεις τους μέσω των κοινωνικών δικτύων, εν συγκρίσει με τον υπόλοιπο πληθυσμό (Garcia Faroldi, 2008, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:18). Αντίστοιχα αξιοσημείωτη είναι και η επιρροή των πολιτικών ηγετών, καθώς έχει βρεθεί ότι, η θετική στάση του κυβερνώντος κόμματος προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση διεγείρει την ευρωπαϊκή ταύτιση ανάμεσα στους πολίτες. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται επίσης η ύπαρξη ενός ισχυρού δεσμού ανάμεσα στις θέσεις του κυβερνώντος κόμματος και της κοινής γνώμης (De Vries & Edwards, 2009:8).

Στην ίδια ενότητα εξετάζεται η συχνότητα διεξαγωγής συζητήσεων ανάμεσα στον/ην μαθητή/ρια και το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον του/της. Πρόκειται για ένα ουσιαστικό ερώτημα, καθώς ο δημόσιος διάλογος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας (Risse, 2010, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:13). Ο Datler και οι συνεργάτες του (2005) συμπληρώνουν ότι, οι διαπροσωπικές συζητήσεις για ευρωπαϊκά ζητήματα της κοινωνικής και πολιτικής σφαίρας συμβάλλουν στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας μεταξύ των νέων (Datler et al., 2005:17). Όσο περισσότερο μάλιστα συζητούν οι

νέοι/ες με την οικογένεια και τους φίλους τους για ευρωπαϊκά θέματα, τόσο ενισχύεται η ευρωπαϊκή τους ταυτότητα (Datler et al., 2005:14).

Ευρώπη και γλωσσομάθεια (V4α-V4β, V5.1-V5.6)

Η επιλογή των ερωτημάτων που αφορούν στην εκμάθηση ξένων γλωσσών («Ευρώπη και γλωσσομάθεια»), βασίζεται στην παραδοχή ότι, η γνώση μίας ή και περισσότερων ευρωπαϊκών γλωσσών λειτουργεί ενισχυτικά στην υιοθέτηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (European Commission, 2012:20,21,23,101). Αυτό οφείλεται στο ότι η εκμάθηση ξένων γλωσσών αφενός επιτρέπει στα άτομα να επικοινωνούν με άλλους Ευρωπαίους και αφετέρου συνεισφέρει στη μετάδοση πολιτιστικών πληροφοριών (Datler et al., 2005:8-9). Την ίδια άποψη υιοθετούν και άλλοι θεωρητικοί, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι, η εκμάθηση διαφορετικών ευρωπαϊκών γλωσσών συμβάλλει στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Glaser, 2005:199-200).

Ευρώπη και κινητικότητα (V6.1-V6.10)

Την ίδια συλλογιστική ακολούθησε η επιλογή των ερωτημάτων, που αναφέρονται στην ευρωπαϊκή κινητικότητα. Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας προκύπτει ότι, η ευρωπαϊκή ταυτότητα αναμένεται να είναι ισχυρότερη σε όσους/ες μεταναστεύουν από τη μία ευρωπαϊκή χώρα στην άλλη (Roeder, 2011:459) και σε όσους/ες εμπλέκονται σε δραστηριότητες ευρωπαϊκής κινητικότητας και αλληλεπίδρασης με άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς (Spannring, et al., 2008:496, Fligstein, 2008:21; Gustafson, 2009:36; Kuhn, 2011:815,827). Ο Díez Medrano (2008) ωστόσο καθιστά σαφές ότι, η αύξηση των ευκαιριών για κινητικότητα και επικοινωνία εντός της Ευρώπης συνιστά αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την αύξηση του αριθμού των πολιτών που αυτοπροσδιορίζονται ως Ευρωπαίοι (Díez Medrano, 2008, όπ. αναφ. στο Favell, et al., 2011:16). Άλλωστε μόνο μια μειοψηφία των Ευρωπαίων εμπλέκεται συστηματικά σε τέτοιας μορφής διασυνοριακές αλληλεπιδράσεις (Fligstein, 2008:). Επιπρόσθετα οι διακρατικές επαφές ενδέχεται να ενισχύσουν την αίσθηση του κοσμοπολιτισμού αντί της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Pichler, 2008:385).

Ευρωπαϊκή πολιτική (V8.1-8.9), Ευρώπη και οικονομία (V9.1-V9.4)

Κριτήριο ταύτισης με την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν επίσης οι κοινοί νόμοι και κανονισμοί μεταξύ των κρατών-μελών. Άλλωστε η οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας αφορά σε κοινωνικές και θεσμικές διαδικασίες και παρέχει ένα σύνολο αξιών, που προσδίδει στους Ευρωπαίους ένα κοινό νόημα, καθώς και το αίσθημα του ανήκειν σε έναν κοινό ευρωπαϊκό πολιτισμό κι ένα ευρωπαϊκό θεσμικό σύστημα (Castells, 2000:6-9; Castells, 2000:3,365). Σύμφωνα με τη θεωρία των πολιτών η ευρωπαϊκή ταυτότητα βασίζεται στη συμφωνία ως προς τους «κανόνες πολιτικής συνύπαρξης, τις κοινές πολιτισμικές νόρμες και τις κοινές πεποιθήσεις» (Jimenez, 2004:5). Με βάση αυτήν την άποψη, η πεμπτούσια της ευρωπαϊκής ταυτότητας εντοπίζεται στην αφοσίωση στις κοινές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως παρουσιάζονται στο καταστατικό της, στην προσήλωση στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της κοινωνίας των πολιτών και στη δέσμευση για πολιτική συμμετοχή (Weiler, Haltern & Mayer, 1995:14). Αποσκοπείται έτσι η διερεύνηση της στάσης των μαθητών/ριών ως προς την εφαρμογή κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών μεταξύ των κρατών-μελών, ενώ παράλληλα διερευνάται η στάση τους ως προς τα δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών στον ελλαδικό χώρο και η πρόθεσή τους για πολιτική συμμετοχή σε ευρωπαϊκό επίπεδο στην ενήλικη ζωή.

Ευρώπη: οφέλη για την Ελλάδα (V10.1-V10.7)

Πέραν των κοινών νόμων και θεσμών μείζονος σημασίας θεωρείται η ανίχνευση των στάσεων των μαθητών/ριών σε σχέση με τα οφέλη που προκύπτουν από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα οφέλη αυτά εστιάζουν στην οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση του δημοκρατικού πολιτεύματος και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και σε μία αποτελεσματική πολιτική για το περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Roeder (2011) οι στάσεις του ατόμου προς την Ευρώπη διαμορφώνονται με βάση την εκτίμησή του για τα κόστη και οφέλη που συνοδεύονται από αυτήν σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο (Roeder, 2011:459). Έρευνες έχουν δείξει ακόμη ότι, εάν το άτομο αισθάνεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί ευεργετικά για το ίδιο προσωπικά, αν δηλαδή είναι σε θέση να ικανοποιήσει τα συμφέροντά του σε αυτό το περιβάλλον καλύτερα από ότι

στο εσωτερικό του κράτους-έθνους, τότε είναι περισσότερο πιθανό να ταυτιστεί με το περιβάλλον αυτό (Azizi, 2014:4).

Ευρώπη: γεωγραφία και ιστορία (V11.1-V11.4, V12.1-V12.4, V13.1-V13.4, V14.1-V14.10, V27.1-V27.3)

Η πιθανότητα ταύτισης με έναν ορισμένο χώρο αυξάνεται ανάλογα με τις διαθέσιμες γνώσεις που έχουν τα άτομα για αυτόν. Όπως προαναφέρεται στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, η γνωστική διάσταση της ταυτότητας προϋποθέτει την επίγνωση του ατόμου για την ιδιότητα του μέλους του σε μια ορισμένη ομάδα, καθώς και μια βασική κατανόηση του τι αντιπροσωπεύει η ομάδα αυτή (Favell, et al., 2011:13-14). Την ανίχνευση των γνώσεων των μαθητών/ριών για την ιστορία και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της γηραιάς ηπείρου αποσκοπούν οι ερωτήσεις της ενότητας «Ευρώπη: γεωγραφία και ιστορία», καθώς η ταύτιση με την ευρωπαϊκή ήπειρο ήταν ανέκαθεν συνδεδεμένη με την ιστορία, τη γεωγραφία και τον πολιτισμό της ηπείρου (Mayer & Palmowski, 2004:592).

Ευρώπη: δικαιώματα και υποχρεώσεις (7.1-7.5, V15.1-V15.7, V16.1-V16.5, V17.1-V17.6)

Η έννοια του «ευρωπαϊού πολίτη» (european citizenship), συνδέεται με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βάσει του οποίου κατοχυρώνονται πλέον τα θεμελιώδη δικαιώματα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η πεμπτουσία της ευρωπαϊκής ταυτότητας εντοπίζεται στην αφοσίωση στις κοινές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως παρουσιάζονται στο καταστατικό της, στην προσήλωση στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της κοινωνίας των πολιτών και στη δέσμευση για πολιτική συμμετοχή (Weiler, Haltern & Mayer, 1995:14). Αποσκοπείται έτσι η διερεύνηση της στάσης των μαθητών/ριών ως προς τα δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών στον ελλαδικό χώρο.

Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες (V20.1-V20.14)

Σύμφωνα με τον Diez Medrano (2010) οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχαν ισχυρό αντίκτυπο στις κοινωνικές δομές των κρατών μελών της (Diez Medrano, 2010:5). Η γνώση των ευρωπαϊκών θεσμών και οργάνων

συνιστά για τον Datler και τους συνεργάτες του (2005) έναν πολιτιστικό παράγοντα, που λειτουργεί ενισχυτικά στην ταύτιση με την Ευρώπη (Datler et al., 2005:481). Στη βιβλιογραφία διακρίνονται διαφορετικοί τύποι εμπιστοσύνης, που αφορούν στην εμπιστοσύνη προς τους ανθρώπους (οριζόντια εμπιστοσύνη) και τους θεσμούς (κατακόρυφη εμπιστοσύνη), στην κοινωνική εμπιστοσύνη, που διαμορφώνεται μέσα από κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, και την πολιτική εμπιστοσύνη, που αφορά στην κυβέρνηση και τους πολιτικούς θεσμούς (Newton, 2001; Hooghe & Stolle, 2003, όπ. αναφ. στο Torney-Purta, Richardson & Barber, 2004:3). Μια διαφορετική προσέγγιση διαχωρίζει την εμπιστοσύνη σε τοπικό κι εθνικό επίπεδο και τη συσχετίζουν τόσο με τη συχνότητα ενημέρωσης των υποκειμένων από τον Τύπο ή την τηλεόραση, όσο και με τις πολιτικές τους αρμοδιότητες (Rahn & Rudolph, 2002, όπ. αναφ. στο Torney-Purta, Richardson & Barber, 2004:3).

Εσύ και η κοινωνία (V18.1-V18.7 και V19.1-V19.6), Συμμετοχή στην κοινωνία (V23.1-V23.7, V24.1-V24.7, V25.1-V25.8, 26.1-V26.5)

Έχει διατυπωθεί πολλάκις ότι η ταυτότητα συνδέεται με την αίσθηση του ανήκειν σε μία ευρύτερη πολιτική κοινότητα (Kohli, 2000:122). Έτσι οι τελευταίες ενότητες του ερωτηματολογίου εστιάζουν στην πολιτική ιδιότητα σε τοπικό, εθνικό κι ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ευρωπαϊκή ιθαγένεια συνιστά προέκταση της ιδιότητας του πολίτη και συνδέεται με τα επιμέρους ειδικά δικαιώματα που προκύπτουν από τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όπως είναι η ευρωπαϊκή κινητικότητα, η διπλωματική προστασία από άλλα κράτη μέλη και το δικαίωμα εκλογής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Azizi, 2014:6). Με βάση την ακαδημαϊκή έρευνα (Geissel, 2008), η ιδιότητα αυτή διακρίνεται από πέντε βασικά χαρακτηριστικά:

- την πολιτική συμμετοχή ανεξάρτητα από τη μορφή του πολιτεύματος, τόσο με τη μορφή της ψήφου, όσο και με τη μορφή της ενεργούς εμπλοκής στην πολιτική ζωή,
- την κατάκτηση ενός ορισμένου επιπέδου πολιτικής γνώσης,
- την ταύτιση με το πολιτικό σύστημα, καθώς ο δημοκρατικός πολίτης δεν είναι αποξενωμένος από την πολιτική, αλλά ταυτίζεται με αυτή,

- την προθυμία των πολιτών να υπερασπιστούν τη δημοκρατία (Geissel, 2008:37-38).

Τα ερωτήματα λοιπόν επικεντρώνονται στις στάσεις των μαθητών/ριών προς:

- την ενεργή πολιτική συμμετοχή μέσω μορφών διαμαρτυρίας (συλλαλητήρια, καταλήψεις, μποϊκοτάζ προϊόντων),
- μέσω της άσκησης του εκλογικού δικαιώματος στις δημοτικές και βουλευτικές εκλογές, αλλά και τις Ευρωεκλογές,
- την ανάληψη πρωτοβουλιών μέσω της συμμετοχής σε πολιτικό κόμμα, συνδικαλιστική ή πολιτική οργάνωση και τοπικές εκλογές και
- την κοινωνική δραστηριοποίηση με τη μορφή του εθελοντισμού και της διεξαγωγής δημοσίας συζήτησης.

Κεφάλαιο 3 - Αποτελέσματα της έρευνας

3.1 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Η παρούσα ενότητα συνοψίζει τα αποτελέσματα της έρευνας, που διεξήχθη την εαρινή περίοδο του έτους 2015 στην πόλη του Πολυκάστρου και της Θεσσαλονίκης και αφορά στις γνώσεις και στάσεις μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και πολιτειότητα.

Αρχικά εφαρμόστηκαν μέτρα κεντρικής τάσης στα δεδομένα της έρευνας, προκειμένου να υπολογιστεί η κεντρική θέση της κάθε μεταβλητής. Ειδικότερα τα μέτρα κεντρικής τάσης, που επιλέχθηκαν, ήταν:

- η διάμεσος (*median*), για τον υπολογισμό της μεσαίας παρατήρησης και
- η επικρατούσα τιμή ή κορυφή (*mode*), για τον εντοπισμό της συχνότερης παρατήρησης.

Να σημειωθεί ότι δεν υπολογίστηκε ο μέσος όρος (*mean*), καθώς διαπιστώθηκε ότι επηρεάζεται πολύ έντονα από τις ακραίες τιμές.

Ταυτόχρονα έγινε υπολογισμός της τυπικής απόκλισης (*standard deviation*), η οποία «συνιστά το κυριότερο μέτρο διασποράς και δηλώνει τη μέση απόσταση κάθε παρατήρησης από το μέσο όρο των δεδομένων.» (Κατσή, Σιδερίδης, Εμβαλωτής, 2011:18). Τα προαναφερθέντα μέτρα περιγραφικής στατιστικής υπολογίστηκαν για όλα τα στοιχεία (*items*) του ερωτηματολογίου.

Προς χάριν της οπτικοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων δημιουργήθηκαν πίνακες και διαγράμματα. Στους πίνακες αποτυπώνονται η συχνότητα και το ποσοστό επί τοις εκατό για κάθε τιμή της μεταβλητής. Για την καλύτερη κατανόηση των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το κυκλικό διάγραμμα (*pie chart*) και το ραβδόγραμμα (*bar chart*) για τον υπολογισμό μεγαλύτερου πλήθους τιμών. Παρακάτω παρουσιάζονται οι πίνακες και ενδεικτικά τα διαγράμματα ορισμένων μεταβλητών.

Στην πρώτη ενότητα σκιαγραφείται το προφίλ των μαθητών/ριών, που συμμετείχαν στην έρευνα και ακολουθεί η παρουσίαση των αντιλήψεών τους για

την Ευρώπη, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα. Το πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε για τη στατιστική επεξεργασία είναι το SPSS Statistics 21.

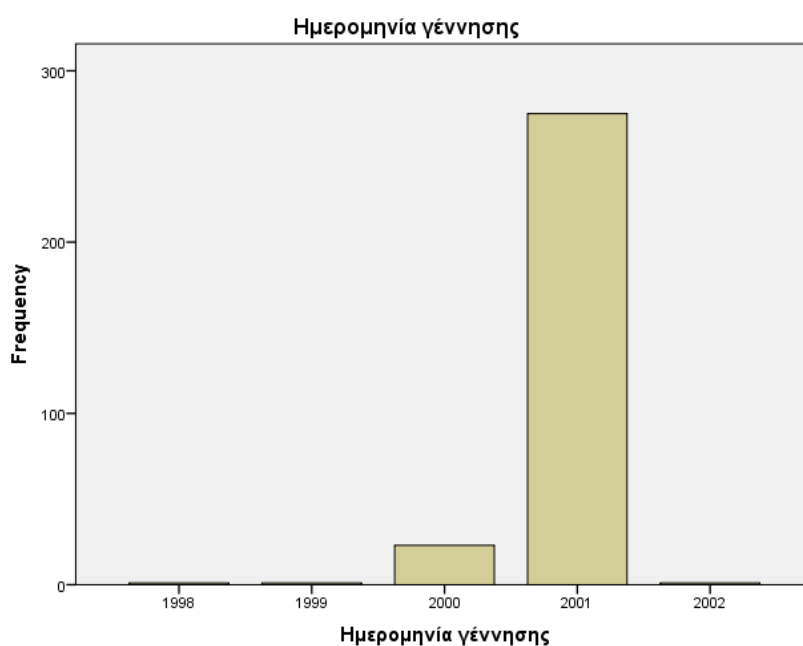
3.1.1 Το προφίλ των μαθητών/ριών που συμμετείχαν στην έρευνα

Ως προς την ηλικία των συμμετεχόντων/χουσών, οι περισσότεροι/ες γεννήθηκαν το έτος 2001.

Πίνακας 3.1.1.: 1 – Ημερομηνία γέννησης.

Δημογραφικά στοιχεία	Έτος 2002	Έτος 2001	Έτος 2000	Έτος 1999	Έτος 1998
Πότε γεννήθηκαν;	1 (0,3%)	273 (90,6%)	23 (7,6%)	3 (0,9%)	1 (0,3%)

Γράφημα 3.1.1: 1 - Ημερομηνία γέννησης.

Αναφορικά με το φύλο η πλειονότητα ήταν κορίτσια και λιγότεροι από τους μισούς αγόρια.

Πίνακας 3.1.1: 2 - Φύλο μαθητή/ριας.

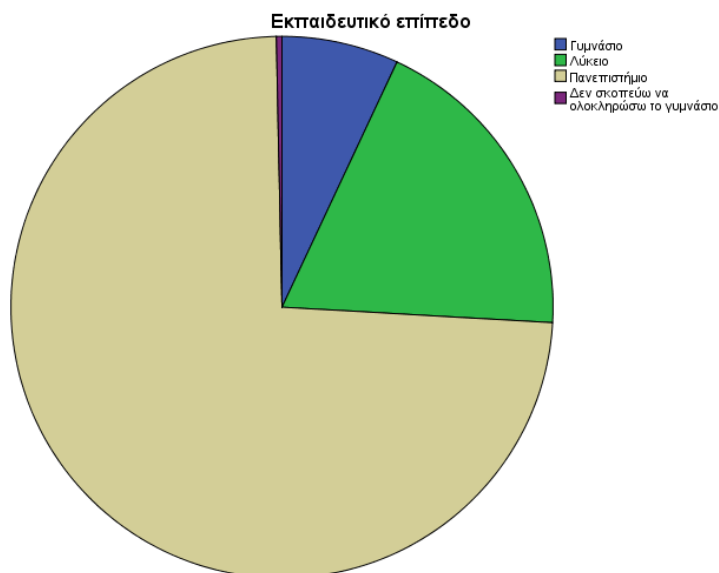
Δημογραφικά στοιχεία	Κορίτσι	Αγόρι
Είσαι αγόρι ή κορίτσι;	162 (53,8%)	139 (46,2%)

Η πλειοψηφία των μαθητών/ριών προσδοκεί να ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ένα μικρό ποσοστό φιλοδοξεί να αποφοιτήσει από το Λύκειο και ακόμη λιγότεροι/ες από το Γυμνάσιο, ενώ 1 μαθητής/ρια δε σκοπεύει να ολοκληρώσει το Γυμνάσιο.

Πίνακας 3.1.1: 3 – Εκπαιδευτικό επίπεδο μαθητή/ριας.

Δημογραφικά στοιχεία	Γυμνάσιο	Λύκειο	Πανεπιστήμιο	Κανένα
Ποιο επίπεδο εκπαίδευσης προσδοκεί ότι θα ολοκληρώσεις;	21 (7%)	57 (18,9%)	222 (73,8%)	1 (0,3%)

Γράφημα 3.1.1: 2 - Εκπαιδευτικό επίπεδο.

Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών/ριών γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Ελλάδα. Σε μεγάλο ποσοστό οι μαθητές/ριες δήλωσαν σαν χώρα γέννησης της μητέρας τους την Ελλάδα και σε μικρότερο άλλη χώρα. Στην περίπτωση του πατέρα το ποσοστό εκείνων που γεννήθηκαν στην Ελλάδα είναι ελαφρώς μεγαλύτερο.

Πίνακας 3.1.1.: 4 – Χώρα γέννησης.

Το σπίτι σου και η οικογένειά σου	Ελλάδα	Άλλη χώρα
Σε ποια χώρα γεννήθηκες εσύ;	272 (90,4%)	29 (9,6%)
Σε ποια χώρα γεννήθηκε η μητέρα σου ή η κηδεμόνας σου;	190 (63,1%)	111 (36,9%)
Σε ποια χώρα γεννήθηκε ο πατέρας σου ή ο κηδεμόνας σου;	202 (67,1%)	99 (32,9%)

Στην πορεία εξετάζεται η γλώσσα που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σπίτι των μαθητών/ριών. Η ελληνική γλώσσα προέκυψε ότι χρησιμοποιείται περισσότερο στο σπίτι από την πλειοψηφία των συμμετεχόντων/χουσών.

Πίνακας 3.1.1: 5 – Γλώσσα.

Το σπίτι σου και η οικογένειά σου	Ελληνική	Άλλη γλώσσα
Ποια γλώσσα μιλάτε περισσότερο στο σπίτι;	275 (91,4%)	26 (8,6%)

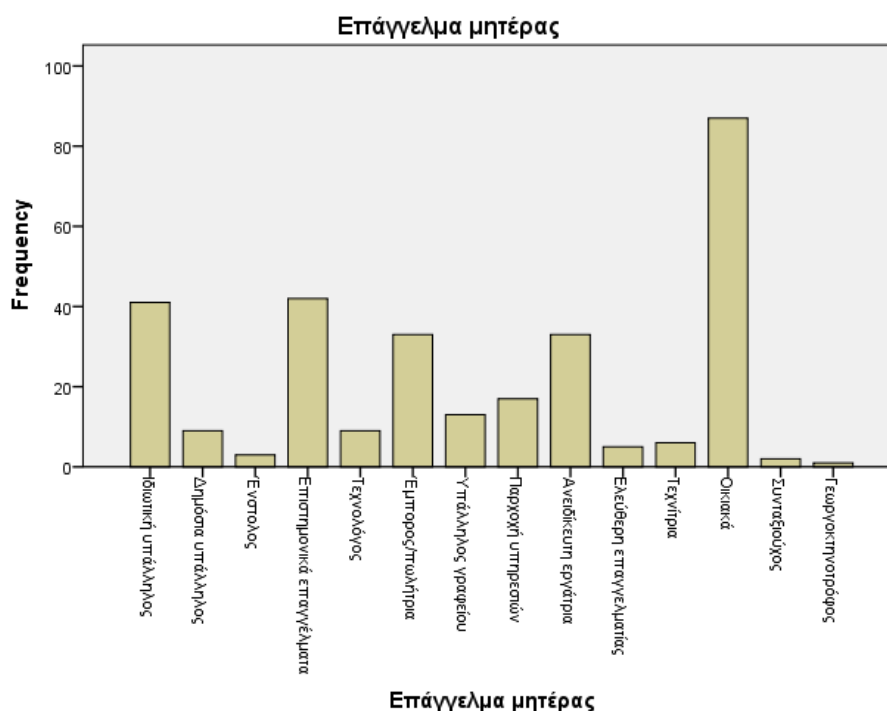
Η ερώτηση για την επαγγελματική κατάσταση της μητέρας είναι ανοικτού τύπου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι απαντήσεις των συμμετεχόντων/χουσών κατηγοριοποιήθηκαν με βάση τη διάκριση των επαγγελμάτων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 1992). Όπως προέκυψε, οι μητέρες των περισσότερων μαθητών/ριών ασχολούνται με τα οικιακά, εν συνεχεία με επιστημονικά επαγγέλματα (π.χ. εκπαιδευτικός, οικονομολόγος, φαρμακοποιός) ή απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα. Αρκετές μητέρες ασχολούνται με το εμπόριο ή τις πωλήσεις,

είναι ανειδίκευτες εργάτριες, απασχολούνται στην παροχή υπηρεσιών (π.χ. σερβιτόρα, μαγειρίσσα) ή είναι υπάλληλοι γραφείου. Εμφανώς λιγότερες είναι οι δημόσιες υπάλληλοι, οι τεχνολόγοι (π.χ. φυσικοθεραπεύτρια, νοσοκόμα), οι τεχνίτριες και οι ελεύθερες επαγγελματίες. Μειοψηφία αποτελούν οι ένστολοι, οι συνταξιούχοι και οι γεωργοκτηνοτρόφοι.

Πίνακας 3.1.1: 6 - Επάγγελμα μητέρας.

Επάγγελμα μητέρας	
Ιδιωτική υπάλληλος	41 (13,6%)
Δημόσια υπάλληλος	9 (3%)
Ένστολος	3 (1%)
Επιστημονικά επαγγέλματα	42 (14%)
Τεχνολόγος	9 (3%)
Έμπορος/πωλήτρια	33 (11%)
Υπάλληλος γραφείου	13 (4,3%)
Παροχή υπηρεσιών	17 (5,6%)
Ανειδίκευτη εργάτρια	33 (11%)
Ελεύθερη επαγγελματίας	5 (1,7%)
Τεχνίτρια	6 (2%)
Οικιακά	87 (28,9%)
Συνταξιούχος	2 (0,7%)
Γεωργοκτηνοτρόφος	1 (0,3%)

Γράφημα 3.1.1: 3 - Επάγγελμα μητέρας.

Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες δήλωσαν ότι η μητέρα τους έχει απολυτήριο Λυκείου, ακολουθούν οι κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου και οι απόφοιτοι Γυμνασίου. Μειοψηφία αποτελούν οι μαθητές/ριες, που απάντησαν ότι η μητέρα τους δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης.

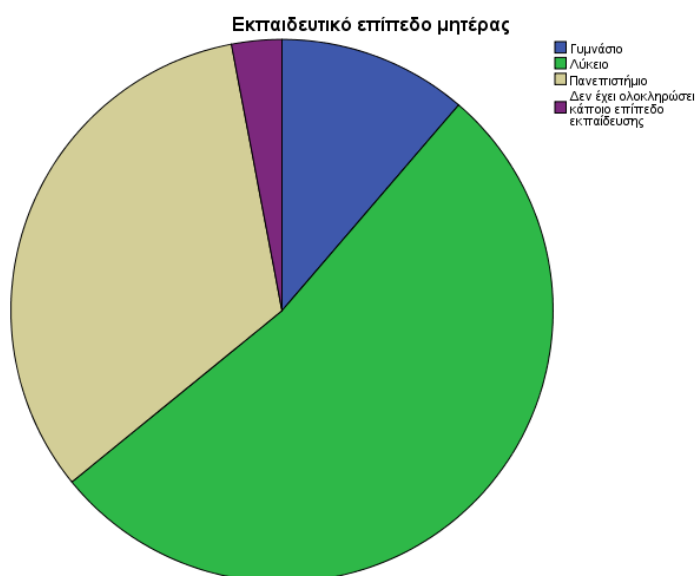
Πίνακας 3.1.1: 7 – Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας

Το σπίτι σου και η οικογένειά σου	Γυμνάσιο	Λύκειο	Πανεπιστήμιο	Κανένα
Ποιο εκπαιδευτικό επίπεδο έχει συμπληρώσει η μητέρα σου;	34 (11,3%)	159 (52,8%)	99 (32,9%)	9 (3%)

Ομοίως η ερώτηση για την επαγγελματική κατάσταση του πατέρα είναι ανοικτού τύπου και ακολούθησε τη διάκριση των επαγγελμάτων της ΕΛ.ΣΤΑΤ.. Οι περισσότεροι πατέρες είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι ή απασχολούνται στην παροχή υπηρεσιών. Δευτερευόντως ασχολούνται με το εμπόριο ή τις πωλήσεις και με επιστημονικά επαγγέλματα. Εμφανώς λιγότεροι είναι οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι γεωργοκτηνοτρόφοι, ενώ μειοψηφία αποτελούν οι

ανειδίκευτοι εργάτες, οι ένστολοι, οι υπάλληλοι γραφείου, οι τεχνολόγοι, οι συνταξιούχοι και οι άνεργοι.

Γράφημα 3.1.1: 4 - Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας.

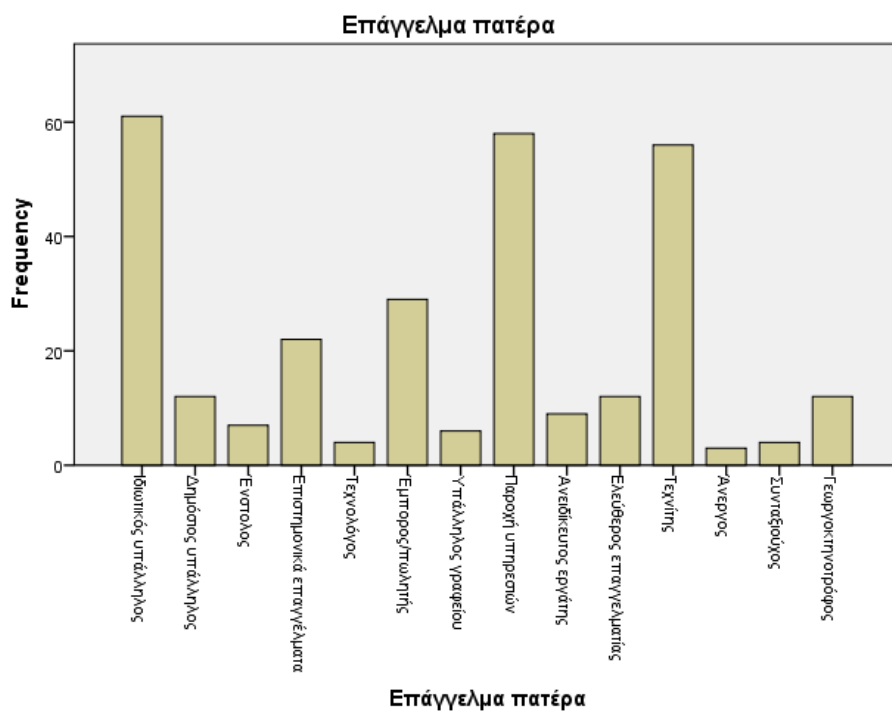
Πίνακας 3.1.1: 8 - Επάγγελμα πατέρα.

Επάγγελμα πατέρα	
Ιδιωτικός υπάλληλος	61 (20,7%)
Δημόσιος υπάλληλος	12 (4,1%)
Ένστολος	7 (2,4%)
Επιστημονικά επαγγέλματα	22 (7,5%)
Τεχνολόγος	4 (1,4%)
Έμπορος/πωλητής	29 (9,8%)
Υπάλληλος γραφείου	6 (2%)
Παροχή υπηρεσιών	58 (19,7%)
Ανειδίκευτος εργάτης	9 (3,1%)
Ελεύθερος επαγγελματίας	12 (4,1%)
Τεχνίτης	56 (19%)

Άνεργος	3 (1%)
Συνταξιούχος	4 (1,4%)
Γεωργοκτηνοτρόφος	12 (4,1%)

Γράφημα 3.1.1: 5 - Επάγγελμα πατέρα.

Ανάλογα με τα ποσοστά του εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας, ήταν και αυτά του πατέρα, όπως προέκυψε από τη στατιστική ανάλυση. Ειδικότερα η πλειονότητα έχει αποφοιτήσει από το Λύκειο, ακολουθούν όσοι έχουν ολοκληρώσει πανεπιστημιακές σπουδές, λιγότεροι αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο, ενώ μειοψηφία αποτελούν όσοι δεν ολοκλήρωσαν κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης.

Πίνακας 3.1.1: 9 - Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα

Το σπίτι σου και η οικογένειά σου	Γυμνάσιο	Λύκειο	Πανεπιστήμιο	Κανένα
Ποιο εκπαιδευτικό επίπεδο έχει συμπληρώσει ο πατέρας σου;	53 (17,7%)	153 (51%)	82 (27,3%)	12 (4%)

Οι προτελευταίες ερωτήσεις της ενότητας «Το σπίτι σου και η οικογένειά σου» εστιάζουν στο ενδιαφέρον των γονιών για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα. Η στατιστική ανάλυση έδειξε μέτριο ενδιαφέρον από την πλευρά της μητέρας, καθώς οι περισσότεροι μαθητές/ριες δήλωσαν ότι η μητέρα τους ενδιαφέρεται «αρκετά» για κοινωνικοπολιτικά θέματα, στη συνέχεια «λίγο», ενώ λιγότεροι δήλωσαν ότι ενδιαφέρεται «πολύ». Μειοψηφία ήταν οι μαθητές/ριες, που δήλωσαν ότι η μητέρα τους δεν ενδιαφέρεται «καθόλου» για κοινωνικοπολιτικά θέματα. Ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον προέκυψε από μέρους του πατέρα, αφού οι περισσότεροι ανέφεραν ότι ο πατέρας τους ενδιαφέρεται «αρκετά» και στη συνέχεια «πολύ». Εμφανώς λιγότεροι/ες ήταν οι μαθητές/ες που δήλωσαν ότι ο πατέρας τους ενδιαφέρεται «λίγο» συγκριτικά με την μητέρα τους.

Γράφημα 3.1.1: 6- Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα.

Πίνακας 3.1.1: 10 - Ενδιαφέρον γονιών για κοινωνικά και πολιτικά θέματα.

Το σπίτι σου και η οικογένειά σου	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Πόσο ενδιαφέρεται η μητέρα σου για κοινωνικοπολιτικά θέματα;	55 (18,3%)	156 (51,8%)	79 (26,2%)	11 (3,7%)
Πόσο ενδιαφέρεται ο πατέρας σου για κοινωνικοπολιτικά θέματα;	100 (33,3%)	139 (46,3%)	48 (16%)	13 (4,3%)

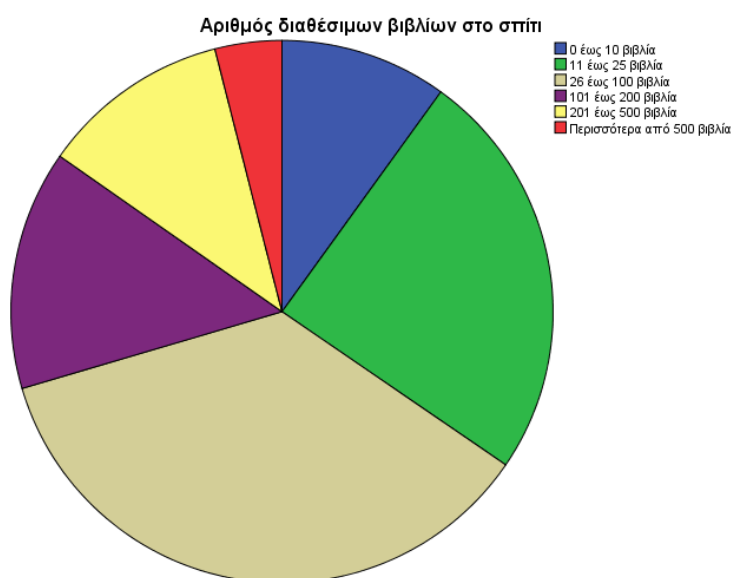
Η ενότητα κλείνει με την ερώτηση του αριθμού των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι, η οποία χρησιμοποιήθηκε συμπληρωματικά με τους δείκτες του μορφωτικού επιπέδου. Η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι από τους/τις 301 μαθητές/ριες:

- 108 δήλωσαν ότι έχουν «26 έως 100» βιβλία στο σπίτι (35,9%),
- 74 έχουν «11 έως 25» βιβλία (24,6%),
- 43 έχουν «101 έως 200» βιβλία (14,3%),
- 34 έχουν «201 έως 500» βιβλία (11,3%),
- 30 έχουν από «0 έως 10» βιβλία (10%), ενώ
- 12 μαθητές/ριες ανέφεραν ότι υπάρχουν διαθέσιμα στο σπίτι τους «περισσότερα από 500» βιβλία (4%).

Πίνακας 3.1.1: 11 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.

Το σπίτι σου και η οικογένειά σου.	0-10 βιβλία	11-25 βιβλία	26-100 βιβλία	101-200 βιβλία	201-500 βιβλία	Περισσότερα από 500 βιβλία
Πόσα περίπου βιβλία υπάρχουν στο σπίτι σας;	30 (10%)	74 (24,6%)	108 (35,9%)	43 (14,3%)	34 (11,3%)	12 (4%)

Γράφημα 3.1.1: 7 - Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.

3.1.2 Οι αντιλήψεις των μαθητών/ριών για την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και πολιτειότητα

«Ευρωπαϊκή Ταυτότητα»

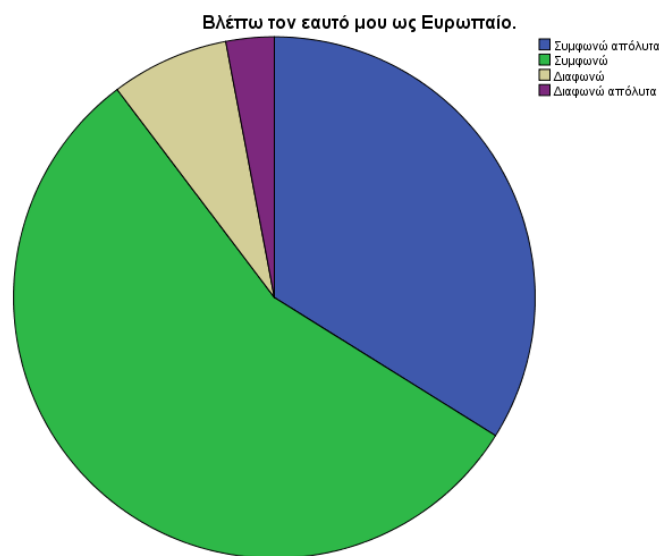
Όπως προέκυψε από τη στατιστική ανάλυση, οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως Ευρωπαίο/α και αισθάνονται μέλη της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ταυτόχρονα σε μεγάλο ποσοστό νιώθουν περήφανοι/ες που ζουν στην Ευρώπη και, σε μικρότερο ποσοστό, που η χώρα τους είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λίγοι/ες περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές βλέπουν τον εαυτό τους πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως πολίτη του κόσμου και θεωρούν ότι έχουν περισσότερα κοινά με νέους/ες που προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι μαθητές/ριες διαφώνησαν με τη δήλωση ότι «βλέπουν τον εαυτό τους πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως Έλληνα πολίτη», και με τη δήλωση ότι «αισθάνονται περισσότερο Ευρωπαίοι/ες παρά Έλληνες».

Πίνακας 3.1.2: 1 - Ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.	102 (33,9%)	168 (55,8%)	22 (7,3%)	9 (3%)
Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως Έλληνα πολίτη.	19 (6,3%)	58 (19,3%)	151 (50,2%)	72 (24%)
Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη.	90 (29,9%)	172 (57,1%)	27 (9%)	12 (4%)
Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.	72 (24%)	174 (58%)	43 (14,3%)	11 (3,7%)
Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως ευρωπαίο πολίτη και μετά ως πολίτη του κόσμου.	46 (15,4%)	109 (36,5%)	98 (32,8%)	46 (15,4%)
Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης.	40 (13,3%)	120 (40%)	99 (32,9%)	41 (13,6%)
Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	57 (18,9%)	174 (57,8%)	53 (17,6%)	17 (5,6%)

Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	78 (26%)	166 (55,3%)	40 (13,3%)	16 (5,3%)
Αισθάνομαι περισσότερο Ευρωπαίος παρά Έλληνας.	15 (5%)	24 (8%)	149 (49,7%)	112 (37,3%)

Γράφημα 3.1.2: 1 - Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.

«Ευρώπη και Γλωσσομάθεια»

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η ικανότητα των συμμετεχόντων/χουσών να κατανοούν και να επικοινωνούν σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα, ενώ ζητείται να σημειώσουν και τον βαθμό αυτής της ικανότητας. Σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες είναι σε θέση να κατανοούν και να χρησιμοποιούν τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα του ευρωπαϊκού χώρου και από αυτούς οι περισσότεροι μπορούν να τη χρησιμοποιούν σε πολύ καλό ή μέτριο βαθμό. Μειονότητα αποτελούν οι μαθητές/ριες, που δε μπορούν να επικοινωνήσουν πολύ καλά και ακόμη λιγότεροι/ες εκείνοι/ες, που δε γνωρίζουν καμία άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα πέραν της ελληνικής.

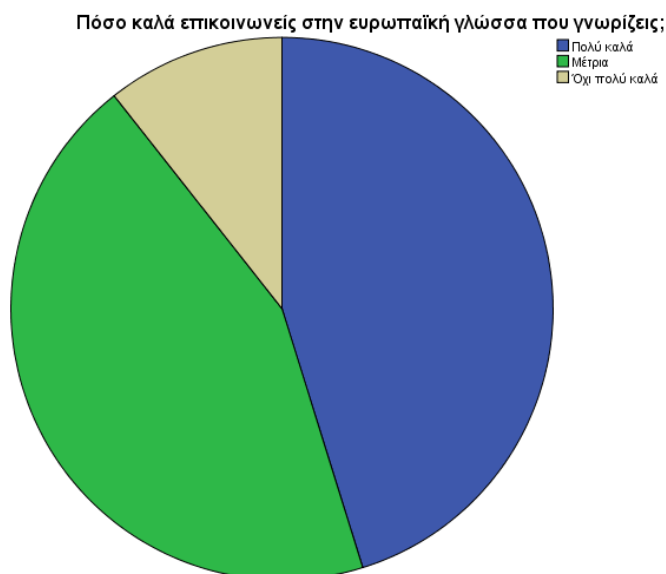
Πίνακας 3.1.2: 2α - Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.

Ευρώπη και γλωσσομάθεια	Ναι	Όχι
Είσαι σε θέση να επικοινωνείς ή να καταλαβαίνεις κάποια γλώσσα, που χρησιμοποιείται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες;	272 (90,4%)	29 (9,6%)

Πίνακας 3.1.2: 2β - Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.

Ευρώπη και γλωσσομάθεια	Πολύ καλά	Μέτρια	Όχι πολύ καλά
Από αυτές τις γλώσσες, σκέψου αυτήν που γνωρίζεις καλύτερα. Πόσο καλά μπορείς να επικοινωνήσεις με τους άλλους σε αυτή τη γλώσσα;	136 (45,2%)	133 (44,2%)	32 (10,6%)

Γράφημα 3.1.2: 2 - Πόσο καλά επικοινωνείς στην ευρωπαϊκή γλώσσα που γνωρίζεις;

Εν συνεχεία οι ερωτήσεις της ενότητας προσανατολίζονται στη στάση των μαθητών/ριών ως προς την εκμάθηση ξένων γλωσσών και συγκεκριμένα στην αντίληψή τους σε σχέση με τα οφέλη και τις δυνατότητες που προκύπτουν από τη γνώση μιας ή και περισσότερων ευρωπαϊκών γλωσσών. Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες αντιλαμβάνονται ότι η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να τους διευκολύνει να εργαστούν και να σπουδάσουν σε μία ευρωπαϊκή χώρα. Επίσης θεωρούν πως η γνώση ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να τους διευκολύνει να ταξιδέψουν σε χώρες της Ευρώπης. Με μεγαλύτερη επιφύλαξη συμφώνησαν οι μαθητές ότι η εκμάθηση ξένων γλωσσών συνεισφέρει στην κατανόηση άλλων ευρωπαϊκών πολιτισμών και ότι όλοι οι νέοι άνθρωποι θα έπρεπε

να μάθουν τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες. Τέλος παρουσιάστηκε διακύμανση ανάμεσα στους/στις μαθητές/ριες που συμφωνούν απόλυτα ή με επιφύλαξη με τη δήλωση ότι «τα σχολεία θα έπρεπε να δίνουν στους νέους ανθρώπους περισσότερες ευκαιρίες να μάθουν ξένες γλώσσες».

Πίνακας 3.1.2: 2γ - Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.

Θα θέλαμε να ξέρουμε τι πιστεύεις για την εκμάθηση γλωσσών που χρησιμοποιούνται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας είναι σημαντική για να ταξιδεύεις ή να πηγαίνεις διακοπές στην Ευρώπη.	187 (62,1%)	108 (35,9%)	5 (1,7%)	1 (0,3%)
Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να με διευκολύνει να βρω μια δουλειά.	213 (70,8%)	78 (25,9%)	4 (1,3%)	6 (2%)
Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	211 (70,1%)	87 (28,9%)	2 (0,7%)	1 (0,3%)
Η εκμάθηση μιας άλλης ευρωπαϊκής γλώσσας με βοηθά να κατανοώ καλύτερα άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.	94 (31,2%)	158 (52,5%)	45 (15%)	4 (1,3%)
Όλοι οι νέοι άνθρωποι στην Ευρώπη θα έπρεπε να μάθουν τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες.	91 (30,2%)	146 (48,5%)	53 (17,6%)	11 (3,7%)
Τα σχολεία θα έπρεπε να δίνουν στους νέους ανθρώπους περισσότερες ευκαιρίες να μάθουν ξένες γλώσσες.	135 (44,9%)	134 (44,5%)	25 (8,3%)	7 (2,3%)

«Ευρώπη και Συμμετοχή»

Προκειμένου να ελεγχθεί η συχνότητα συμμετοχής των μαθητών/ριών του δείγματος σε δραστηριότητες στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, ζητήθηκε να απαντήσουν σε μία σειρά από υποερωτήματα, που προσδιορίζουν:

- εάν η συμμετοχή έλαβε χώρα τους τελευταίους 12 μήνες,

- εάν πέρασαν περισσότεροι από 12 μήνες από τη συμμετοχή ή
- εάν ο/η μαθητής/ρια δεν έλαβε ποτέ μέρος σε ευρωπαϊκές δραστηριότητες.

Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες δεν έχουν συμμετάσχει σε δραστηριότητες στην τοπική κοινότητα μαζί με άλλους Ευρωπαίους ή σε δραστηριότητες για τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα σε μία ελληνική και μία άλλη ευρωπαϊκή πόλη. Αναλόγως δεν έχουν παρακολουθήσει φεστιβάλ μουσικής, χορού ή κινηματογράφου σε άλλες χώρες της Ευρώπης και ακόμη περισσότεροι/ες δεν έχουν παρακολουθήσει αθλητικά δρώμενα. Η συλλογή πληροφοριών για μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα από το διαδίκτυο ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο) συγκέντρωσε τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής κυρίως για τους τελευταίους 12 μήνες. Σε προγράμματα ανταλλαγής μαθητών/ριών δεν έχει συμμετάσχει, όπως προκύπτει από τα μέτρα κεντρικής τάσης, η πλειονότητα των μαθητών/ριών, ενώ στα ίδια περίπου επίπεδα υπολογίζεται το πλήθος εκείνων, που δεν έχουν επισκεφθεί κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα στο πλαίσιο σχολικής εκδρομής. Σε ταξίδια αναψυχής ή διακοπές και σε πολιτιστικά δρώμενα (εκθέσεις, φεστιβάλ μουσικής ή κινηματογράφου) σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες δεν έχουν συμμετάσχει περισσότεροι από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες του δείγματος. Τέλος επανεξετάζεται η συμμετοχή σε ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, χωρίς αυτή τη φορά να πρόκειται για ταξίδια αναψυχής. Στον πίνακα φαίνεται ότι λίγο περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες δεν έχουν ταξιδέψει, ακολουθούν εκείνοι/ες που ταξίδεψαν πριν από 12 μήνες, ενώ λιγότεροι/ες ταξίδεψαν τον τελευταίο χρόνο.

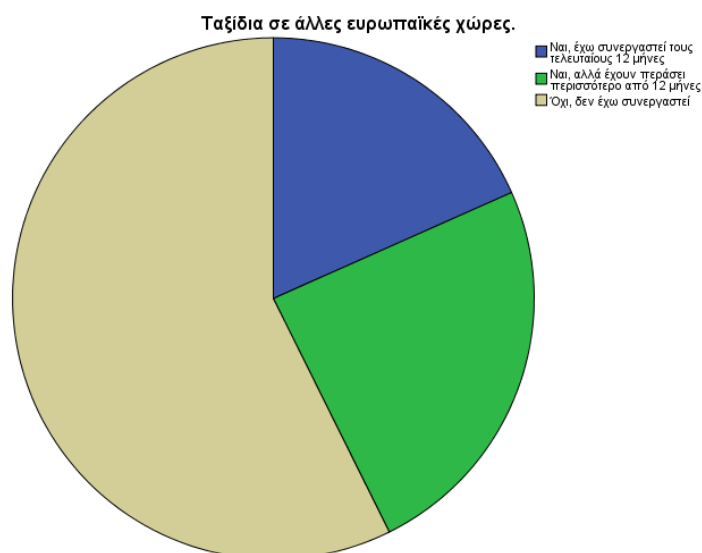
Πίνακας 3.1.2: 3 - Ευρώπη και Συμμετοχή.

Έχεις συνεργαστεί ποτέ σε κάποια από τις παρακάτω δραστηριότητες;	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί
Δραστηριότητες στην τοπική κοινότητα μαζί με ανθρώπους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	41 (13,6%)	40 (13,3%)	220 (73,1%)
Δραστηριότητες για τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στην πόλη μου και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις.	35 (11,6%)	63 (20,9%)	203 (67,4%)

Γιορτές/φεστιβάλ μουσικής, χορού ή κινηματογράφου σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	47 (15,6%)	52 (17,3%)	202 (67,1%)
Αθλητικά δρώμενα σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	24 (8%)	38 (12,7%)	238 (79,3%)
Συλλογή πληροφοριών για μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα από το διαδίκτυο ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.	161 (53,5%)	71 (23,6%)	69 (22,9%)
Προγράμματα ανταλλαγής μαθητών από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	28 (9,3%)	37 (12,3%)	236 (78,4%)
Σχολικές εκδρομές σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	25 (8,3%)	38 (12,6%)	238 (79,1%)
Ταξίδια αναψυχής ή διακοπές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	57 (19%)	69 (23%)	174 (58%)
Εκθέσεις, φεστιβάλ ή άλλα δρώμενα σε σχέση με την τέχνη και τον πολιτισμό.	68 (22,6%)	63 (20,9%)	169 (56,1%)
Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	55 (18,3%)	73 (24,3%)	172 (57,1%)

Γράφημα 3.1.2: 3 - Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

«Ευρώπη και Κινητικότητα»

Η παρούσα ενότητα στοχεύει να ανιχνεύσει τις στάσεις των μαθητών/ριών ως προς το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης των Ευρωπαίων πολιτών εντός της ευρωπαϊκής κοινότητας. Ταυτόχρονα διερευνάται η στάση αποδοχής άλλων

ευρωπαϊκών πολιτισμών από μέρους των μαθητών/ριών, καθώς και το αίσθημα της απειλής μπροστά στην ιδέα της διαμονής και εργασίας άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα.

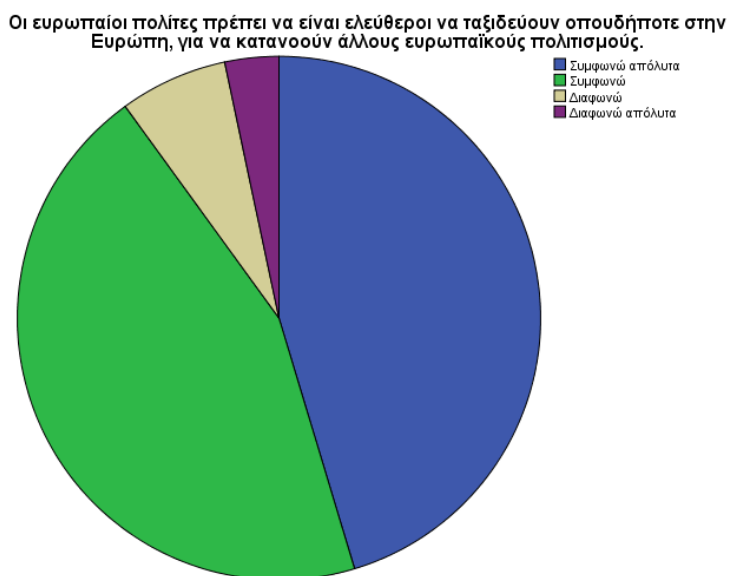
Πίνακας 3.1.2: 4α - Ευρώπη και Κινητικότητα.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν και να εργαστούν οπουδήποτε στην Ευρώπη.	141 (47%)	145 (48,3%)	13 (4,3%)	1 (0,3%)
Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.	24 (8,1%)	123 (41,4%)	136 (45,8%)	14 (4,7%)
Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων.	31 (10,3%)	104 (34,7%)	132 (44%)	33 (11%)
Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	49 (16,3%)	65 (21,6%)	130 (43,3%)	56 (18,7%)
Είναι θετικό να επιτρέπεται σε άλλους Ευρωπαίους να ζήσουν στην Ελλάδα, επειδή οι Ευρωπαίοι αυτοί φέρνουν διαφορετικούς πολιτισμούς μαζί τους.	77 (25,8%)	158 (52,8%)	51 (17,1%)	13 (4,3%)
Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.	83 (27,7%)	100 (33,3%)	86 (28,7%)	31 (10,3%)
Αν οι ευρωπαίοι πολίτες δεν μετακινούνται μέσα στην Ευρώπη, δεν θα τη γνωρίσουν καλύτερα.	92 (30,8%)	143 (47,8%)	49 (16,4%)	15 (5%)
Ο περιορισμός άλλων ευρωπαίων πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας.	39 (13%)	88 (29,4%)	131 (43,8%)	41 (13,7%)
Η κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει να περιοριστεί, αλλιώς	29 (9,7%)	108 (36,1%)	124 (41,5%)	38 (12,7%)

ορισμένες χώρες θα γεμίσουν «μετανάστες».

Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, έτσι ώστε να μπορούν να κατανοούν τους άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς καλύτερα.	136 (45,3%)	134 (44,7%)	20 (6,7%)	10 (3,3%)
--	-------------	-------------	-----------	-----------

Γράφημα 3.1.2: 4 – Οι Ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, για να μπορούν να κατανοούν άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.

Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες συμφωνούν ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν και να εργαστούν οπουδήποτε στην Ευρώπη. Επιπλέον διάκινεται θετικά στη δυνατότητα διαμονής άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, καθώς και στη δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης στην Ευρώπη προς χάριν της πολυπολιτισμικότητας και της κατανόησης ευρωπαϊκών πολιτισμών. Λίγο περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες διαφωνούν με τον περιορισμό της μετακίνησης των Ευρωπαίων πολιτών και δεν πιστεύουν ότι η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα δεν προκαλεί συγκρούσεις ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών εθνοτήτων. Η πλειοψηφία δεν πιστεύει ότι οι Έλληνες πολίτες θα είναι πιο ασφαλείς αν κλείσουν τα σύνορα, ούτε ότι η οικονομία της Ελλάδας θα βελτιωθεί αν περιοριστεί η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στη χώρα. Ωστόσο οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες συμφωνούν ότι η διαμονή και εργασία

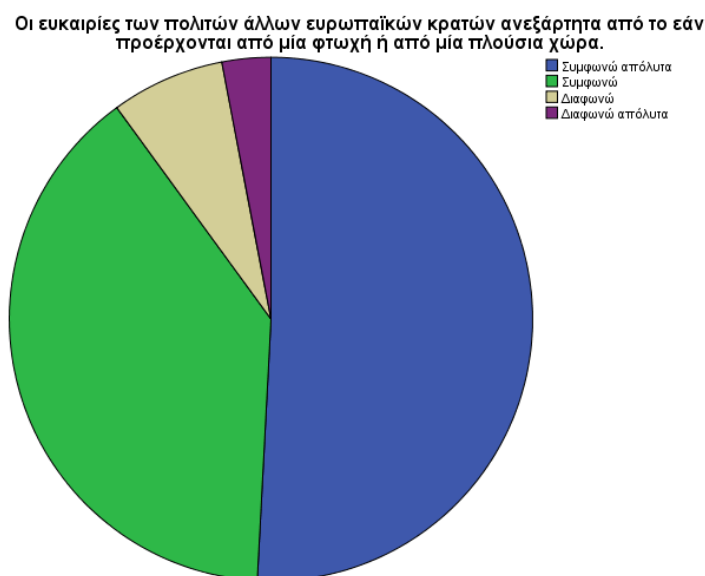
άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.

Η επόμενη ερώτηση της ενότητας «Ευρώπη και Κινητικότητα» εξετάζει τις αντιλήψεις των μαθητών/ριες σε σχέση με τις ευκαιρίες άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών/ριών υποστηρίζει την ισότητα των ευκαιριών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή, τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις, τη γλώσσα και την οικονομική κατάσταση της χώρας προέλευσης των Ευρωπαίων πολιτών. Στην περίπτωση του μορφωτικού επιπέδου παρουσιάστηκε διακύμανση στις απαντήσεις των μαθητών, με την πλειοψηφία ωστόσο να συμφωνεί με επιφύλαξη.

Πίνακας 3.1.2: 4β - Ευρώπη και Κινητικότητα.

Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών που έρχονται στην Ελλάδα, θα πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους ανθρώπους που προέρχονται από την Ελλάδα...	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.	134 (44,8%)	135 (45,2%)	24 (8%)	6 (2%)
Ανεξάρτητα από τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις.	131 (43,8%)	141 (47,2%)	23 (7,7%)	4 (1,3%)
Ανεξάρτητα από τη γλώσσα που μιλούν.	116 (38,8%)	141 (47,2%)	38 (12,7%)	4 (1,3%)
Ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα.	152 (50,8%)	117 (39,1%)	21 (7%)	9 (3%)
Ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο.	93 (31,1%)	125 (41,8%)	66 (22,1%)	15 (5%)

Γράφημα 3.1.2: 5 - Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα.

«Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις»

Η παρούσα ενότητα εξετάζει τις απόψεις των μαθητών/ριών σχετικά με τους κοινωνικούς ρόλους της γυναίκας και του άνδρα.

Πίνακας 3.1.2: 5α - Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.

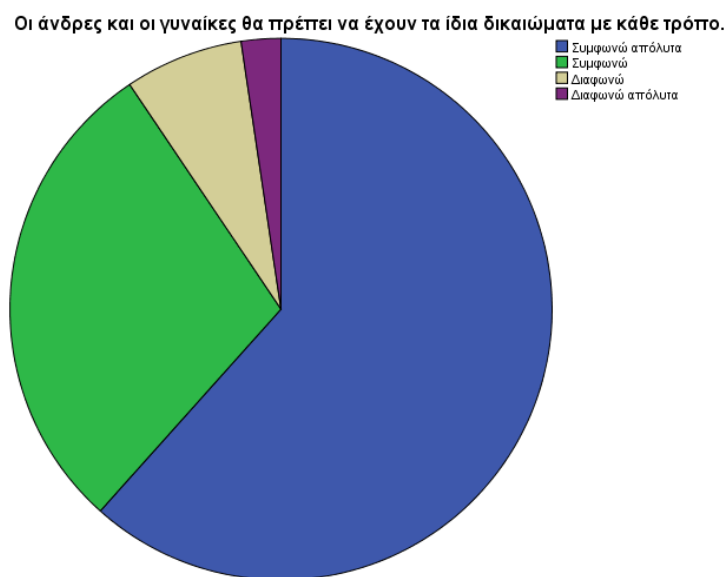
Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για να συμμετέχουν στην κυβέρνηση.	186 (62,6%)	93 (31,3%)	10 (3,4%)	8 (2,7%)
Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.	183 (61,6%)	86 (29%)	21 (7,1%)	7 (2,4%)
Οι γυναίκες θα πρέπει να μείνουν έξω από την πολιτική.	13 (4,4%)	18 (6,1%)	97 (32,7%)	169 (56,9%)
Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, οι άνδρες θα πρέπει να έχουν περισσότερα δικαιώματα σε μία θέση εργασίας από ό, τι οι γυναίκες.	12 (4%)	51 (17,2%)	86 (29%)	148 (49,8%)
Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να αμείβονται το ίδιο όταν κάνουν τις ίδιες	192 (64,6%)	78 (26,3%)	23 (7,7%)	4 (1,3%)

δουλειές.				
Οι άνδρες είναι περισσότερο κατάλληλοι από τις γυναίκες για πολιτικοί ηγέτες.	21 (7,1%)	57 (19,2%)	107 (36%)	112 (37,7%)
Η πρώτη προτεραιότητα των γυναικών θα πρέπει να είναι η ανατροφή των παιδιών.	63 (21,2%)	141 (47,5%)	57 (19,2%)	36 (12,1%)

Συνολικά σημειώθηκε απόλυτη συμφωνία με τις δηλώσεις που περιγράφουν την ισότητα ευκαιριών για συμμετοχή στην κυβέρνηση, την ισότητα των δικαιωμάτων εν γένει και την ίδια αμοιβή. Απόλυτη διαφωνία εκφράστηκε στις δηλώσεις, που αναφέρουν την αποχή των γυναικών από την πολιτική και από την εργασία, όταν δεν υπάρχουν αρκετές διαθέσιμες θέσεις. Ομοίως οι μαθητές/ριες διαφωνούν απόλυτα με την άποψη, σύμφωνα με την οποία οι άνδρες είναι περισσότερο κατάλληλοι από τις γυναίκες για πολιτικοί ηγέτες. Διακύμανση εμφανίστηκε στη δήλωση για την ανατροφή των παιδιών σαν πρώτη προτεραιότητα των γυναικών, με την οποία η πλειοψηφία των μαθητών/ριών συμφωνεί με επιφύλαξη.

Από τις απαντήσεις που σημειώθηκαν, γίνεται κατανοητό, ότι οι μαθητές/ριες στο σύνολό τους πιστεύουν στην ισότητα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των δύο φύλων. Η μόνη περίπτωση που αποκλίνει, είναι η ανατροφή των παιδιών, καθώς η πλειονότητα των μαθητών την αντιλαμβάνεται σαν πρωταρχική υποχρέωση των γυναικών.

Γράφημα 3.1.2: 6 - Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.

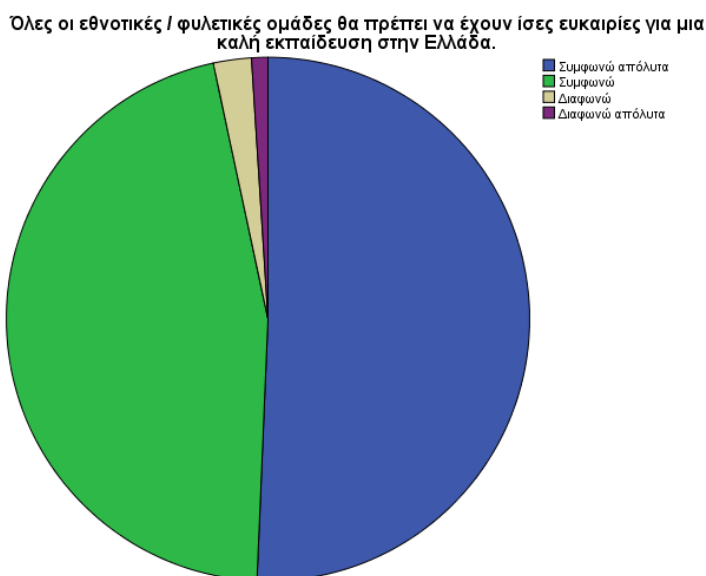
Στην ίδια ενότητα εντάσσεται η ερώτηση (16), που διερευνά τις αντιλήψεις των μαθητών/ριών ως προς τα δικαιώματα και τις ευθύνες διαφορετικών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων.

Πίνακας 3.1.2: 5β - Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα.	151 (50,7%)	137 (46%)	7 (2,3%)	3 (1%)
Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση σε καλές θέσεις εργασίας στην Ελλάδα.	110 (36,9%)	146 (49%)	36 (12,1%)	6 (2%)
Τα σχολεία πρέπει να διδάσκουν τους μαθητές να σέβονται τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων.	164 (55%)	116 (38,9%)	11 (3,7%)	7 (2,3%)
Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στις εκλογές για να λάβουν πολιτικά αξιώματα.	76 (25,5%)	152 (51%)	58 (19,5%)	12 (4%)

Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.	133 (44,6%)	139 (46,6%)	18 (6%)	8 (2,7%)
--	-------------	-------------	---------	----------

Γράφημα 3.1.2: 7 - Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Συνολικά οι μαθητές/ριες υποστηρίζουν την ισότητα ευκαιριών για τα μέλη των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων όσον αφορά μια καλή εκπαίδευση και σε μικρότερο βαθμό σε καλές θέσεις εργασίας. Ταυτόχρονα συμφωνούν απόλυτα με τον σεβασμό των μελών όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων, που θα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο, καθώς και με την ισότητα των δικαιωμάτων και των ευθυνών γενικά. Η μεγαλύτερη διακύμανση στις απαντήσεις των μαθητών/ριών σημειώθηκε στην περίπτωση της ανάληψης πολιτικών αξιωμάτων από τα μέλη των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων, όπου η πλειοψηφία συμφωνεί με επιφύλαξη.

Βάσει της ίδιας συλλογιστικής η επόμενη ερώτηση εστιάζει στο ζήτημα της μετανάστευσης, στα δικαιώματα των μεταναστών στην Ελλάδα και στη μεταναστευτική πολιτική της χώρας.

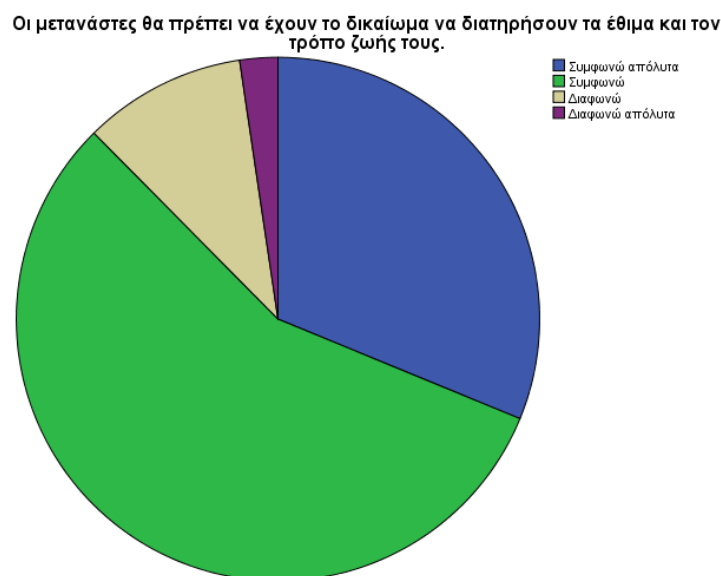

Πίνακας 3.1.2: 5γ - Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με τους μετανάστες;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να μιλούν τη γλώσσα τους.	83 (27,9%)	172 (57,9%)	32 (10,8%)	10 (3,4%)
Τα παιδιά των μεταναστών θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση όπως και τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα.	149 (50%)	132 (44,3%)	12 (4%)	5 (1,7%)
Οι μετανάστες που ζουν σε μια χώρα αρκετά χρόνια θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να ψηφίσουν στις εκλογές.	109 (36,7%)	146 (49,2%)	33 (11,1%)	9 (3%)
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να διατηρήσουν τα έθιμά τους και τον τρόπο ζωής τους.	93 (31,2%)	168 (56,4%)	30 (10,1%)	7 (2,3%)
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.	126 (42,4%)	131 (44,1%)	36 (12,1%)	4 (1,3%)
Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, η μετανάστευση θα πρέπει να περιορίζεται.	57 (19,3%)	110 (37,2%)	86 (29,1%)	43 (14,5%)

Η ισχυρότερη συμφωνία παρατηρήθηκε στην ισότιμη πρόσβαση των μεταναστών στην εκπαίδευση και στην ισότητα των δικαιωμάτων εν γένει. Παράλληλα οι μαθητές υποστηρίζουν με επιφύλαξη την ευκαιρία των μεταναστών να ψηφίσουν στις εκλογές και να διατηρήσουν τα έθιμα, τον τρόπο ζωής τους και τη γλώσσα τους. Η μεγαλύτερη διακύμανση παρουσιάστηκε στην περίπτωση του περιορισμού της μετανάστευσης, όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, όπου λίγοι/ες περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες συμφώνησαν με τη δήλωση.

Γράφημα 3.1.2: 8 - Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τα έθιμα και τον τρόπο ζωής τους.

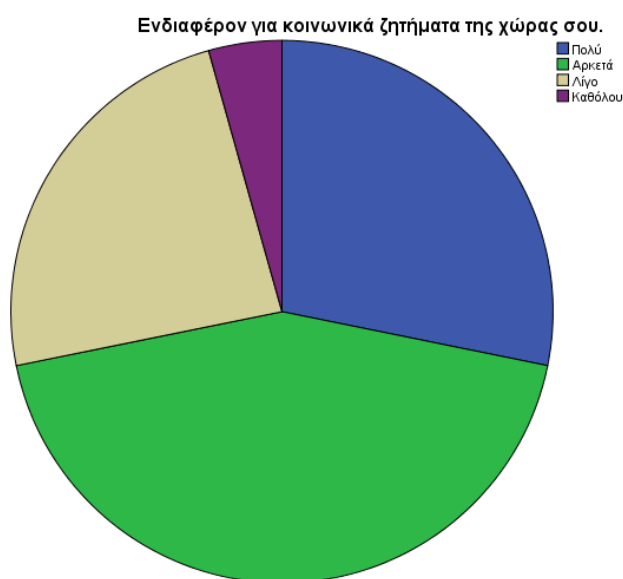
«Εσύ και η Κοινωνία – Ευρωπαϊκή Πολιτική»

Στην τρέχουσα ενότητα επιδιώκεται η ανίχνευση των ενδιαφερόντων των μαθητών/ριών για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, που εκδηλώνονται στην τοπική κοινότητα, τη χώρα, την Ευρώπη και παγκόσμια.

Πίνακας 3.1.2: 6α - Εσύ και η Κοινωνία – Ευρωπαϊκή Πολιτική.

Πόσο σε ενδιαφέρουν τα παρακάτω ζητήματα;	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.	44 (14,8%)	102 (34,2%)	108 (36,2%)	44 (14,8%)
Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.	85 (28,5%)	126 (42,3%)	69 (23,2%)	18 (6%)
Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.	84 (28,2%)	130 (43,6%)	71 (23,8%)	13 (4,4%)
Πολιτική άλλων χωρών.	21 (7%)	62 (20,8%)	140 (47%)	75 (25,2%)
Διεθνής πολιτική.	33 (11,1%)	69 (23,2%)	118 (39,6%)	78 (26,2%)
Περιβαλλοντικά ζητήματα.	104 (34,9%)	124 (41,6%)	52 (17,4%)	18 (6%)
Ευρωπαϊκά ζητήματα	53 (17,8%)	94 (31,5%)	114 (38,3%)	37 (12,4%)

Γράφημα 3.1.2: 9 - Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.

Από τα ερευνητικά αποτελέσματα προέκυψε ότι οι μαθητές/ριες ενδιαφέρονται περισσότερο για κοινωνικά και δευτερευόντως για πολιτικά ζητήματα σε εθνικό επίπεδο. Μέτριο είναι το ενδιαφέρον τους για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα και για ευρωπαϊκά ζητήματα. Τα χαμηλότερα ποσοστά παρουσιάστηκαν στην πολιτική άλλων χωρών και τη διεθνή πολιτική, ενώ τα περιβαλλοντικά ζητήματα συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Στην ίδια ενότητα ανήκει η ερώτηση (19), η οποία εξετάζει τη σχέση των μαθητών/ριών με την πολιτική. Η ερώτηση επικεντρώνεται στις πολιτικές δεξιότητες των συμμετεχόντων/χουσών, που αφορούν στην κατανόηση και προσέγγιση πολιτικών προβλημάτων, καθώς και στη συγκρότηση πολιτικής άποψης.

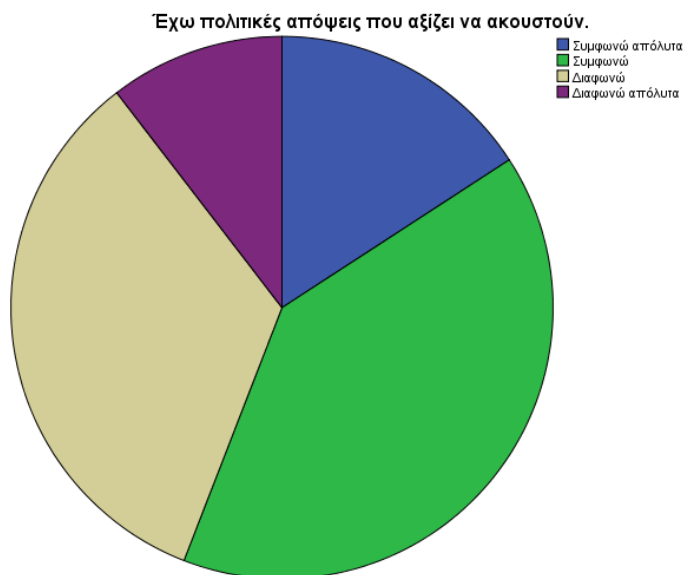
Πίνακας 3.1.2: 6β - Εσύ και η Κοινωνία – Ευρωπαϊκή Πολιτική.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με εσένα και την πολιτική;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Γνωρίζω περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου.	41 (13,8%)	70 (23,6%)	146 (49,2%)	40 (13,5%)
Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω.	36 (12,1%)	153 (51,5%)	78 (26,3%)	30 (10,1%)

Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.	38 (12,8%)	137 (46,1%)	95 (32%)	27 (9,1%)
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.	47 (15,8%)	119 (40,1%)	100 (33,7%)	31 (10,4%)
Σαν ενήλικας θα είμαι σε θέση να συμμετέχω στην πολιτική.	49 (16,5%)	120 (40,4%)	98 (33%)	30 (10,1%)
Κατανώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.	82 (27,6%)	143 (48,1%)	56 (18,9%)	16 (5,4%)

Συνολικά οι μαθητές/ριες θεωρούν ότι κατανοούν καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και ότι μπορούν να εκφράσουν την άποψή τους, όταν συζητιούνται πολιτικά θέματα. Ακόμη οι περισσότεροι/ες θεωρούν ότι μπορούν να κατανοήσουν τα περισσότερα πολιτικά προβλήματα με ευκολία. Λίγοι/ες περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές πιστεύουν ότι έχουν πολιτικές απόψεις, που αξίζει να ακουστούν και ότι σαν ενήλικες θα συμμετέχουν στην πολιτική. Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες δεν πιστεύουν ότι γνωρίζουν περισσότερα για την πολιτική από τον/την μέσο/η 14χρονο/η.

Γράφημα 3.1.2: 10 - Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.

Παρακάτω παρουσιάζεται η ερώτηση αναφορικά με την εθνική ταυτότητα των μαθητών/ριών. Περιλαμβάνει δηλαδή δηλώσεις σχετικά με την Ελλάδα, τη

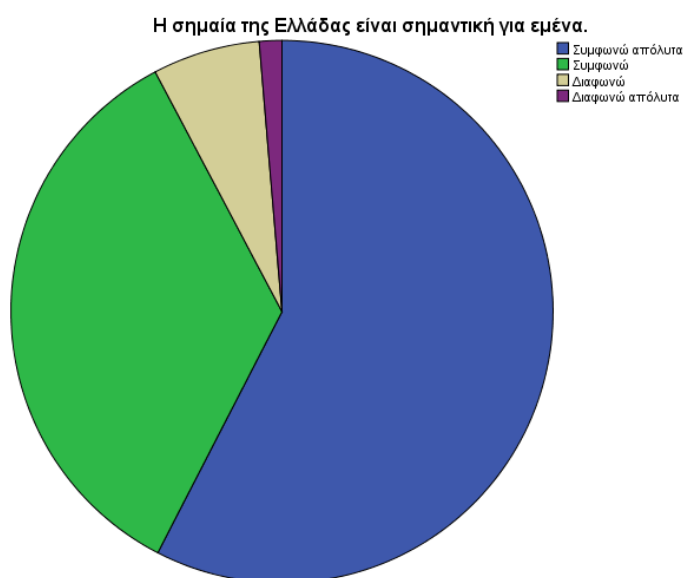
σημαία της, τη λειτουργία του εθνικού πολιτικού συστήματος, τον σεβασμό και την περηφάνια για τη χώρα διαμονής.

Πίνακας 3.1.2: 7 - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με την Ελλάδα;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Η σημαία της Ελλάδας είναι σημαντική για εμένα.	171 (57,6%)	103 (34,7%)	19 (6,4%)	4 (1,3%)
Το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας λειτουργεί καλά.	19 (6,4%)	68 (23%)	148 (50%)	61 (20,6%)
Έχω σεβασμό για την Ελλάδα.	170 (57,2%)	117 (39,4%)	6 (2%)	4 (1,3%)
Στην Ελλάδα θα πρέπει να είμαστε περήφανοι για όσα έχουμε επιτύχει.	117 (39,4%)	132 (44,4%)	38 (12,8%)	10 (3,4%)
Θα προτιμούσα να μένω μόνιμα σε κάποια άλλη χώρα.	38 (12,8%)	60 (20,2%)	118 (39,7%)	81 (27,3%)
Είμαι περήφανος/-η που μένω στην Ελλάδα.	124 (41,9%)	132 (44,6%)	32 (10,8%)	8 (2,7%)
Γενικά μιλώντας, είναι καλύτερα να ζεις στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες.	49 (16,5%)	118 (39,7%)	108 (36,4%)	22 (7,4%)

Όπως προέκυψε από τα στατιστικά αποτελέσματα, η ελληνική σημαία είναι σημαντική για τους/τις μαθητές/ριες, το αίσθημα του σεβασμού και της περηφάνιας για τη χώρα και όσα έχουν επιτευχθεί σε αυτήν εμφανίζεται ισχυρό και η Ελλάδα προτιμάται σαν χώρα διαμονής. Λίγοι/ες περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες πιστεύουν ότι είναι καλύτερα να ζει κανείς στην Ελλάδα σε σχέση με τις περισσότερες χώρες, ενώ οι περισσότεροι θεωρούν ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα δε λειτουργεί αποτελεσματικά.

Γράφημα 3.1.2: 11 - Η σημαία της Ελλάδας είναι σημαντική για εμένα.

«Συμμετοχή στην Κοινωνία – Ευρώπη και Συμμετοχή»

Στην τρέχουσα ενότητα ελέγχονται οι πολιτικές δεξιότητες των μαθητών/ριών σχετικά με τη συγκρότηση και έκφραση πολιτικής και κοινωνικής άποψης, τη συμμετοχή σε μαθητικά συλλογικά όργανα, την ανάληψη πρωτοβουλιών στο σχολικό πλαίσιο, την παρακολούθηση και κατανόηση τηλεοπτικών συζητήσεων και τη σύσταση επιστολής για τον Τύπο.

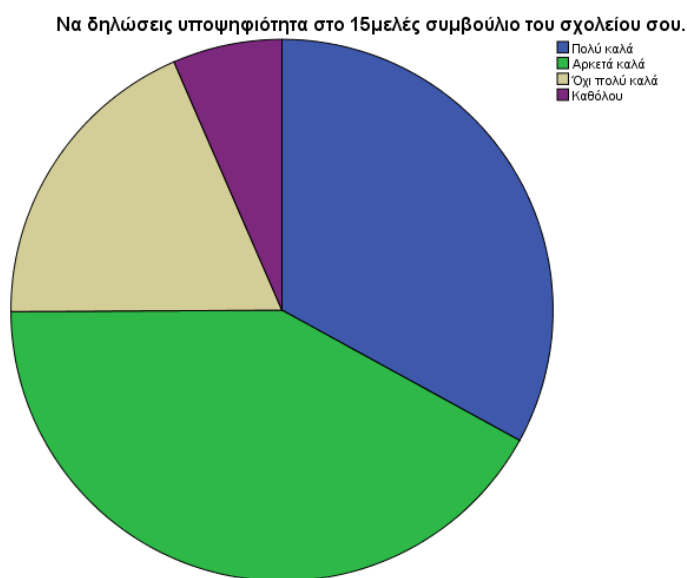
Πίνακας 3.1.2: 8α - Συμμετοχή στην Κοινωνία.

Πόσο καλά πιστεύεις ότι θα μπορούσες να συμμετέχεις στις ακόλουθες δραστηριότητες:	Πολύ καλά	Αρκετά καλά	Όχι πολύ καλά	Καθόλου
Με αφορμή ένα άρθρο εφημερίδας να συζητήσεις για τη σύγκρουση μεταξύ των χωρών.	54 (18,5%)	95 (32,5%)	122 (41,8%)	21 (7,2%)
Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα.	55 (18,9%)	117 (40,2%)	93 (32%)	26 (8,9%)
Να δηλώσεις υποψηφιότητα στο 15μελές συμβούλιο του σχολείου σου.	96 (33%)	122 (41,9%)	54 (18,6%)	19 (6,5%)
Να οργανώσεις μια ομάδα μαθητών για να πετύχετε αλλαγές στο σχολείο σου.	89 (30,6%)	120 (41,2%)	60 (20,6%)	22 (7,6%)

Να παρακολουθήσεις μια τηλεοπτική συζήτηση σε σχέση με ένα επίμαχο θέμα.	74 (25,4%)	116 (39,9%)	75 (25,8%)	26 (8,9%)
Να γράψεις και να στείλεις μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα επίκαιρο θέμα.	34 (11,7%)	90 (30,9%)	126 (43,3%)	41 (14,1%)
Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.	67 (23%)	102 (35,1%)	85 (29,2%)	37 (12,7%)

Στον πίνακα φαίνεται ότι, οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες θεωρούν ότι μπορούν να αναλάβουν δράση εντός του σχολικού πλαισίου, τόσο μέσα από τη συμμετοχή τους στο 15μελές συμβούλιο, όσο και μέσα από την οργάνωση μιας ομάδας μαθητών/ριών για την επίτευξη αλλαγών. Παράλληλα στην πλειονότητά τους θα μπορούσαν αρκετά καλά να υποστηρίξουν την άποψή τους μπροστά στους συμμαθητές/ριες τους για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα και να παρακολουθήσουν μια τηλεοπτική συζήτηση για ένα επίμαχο θέμα. Λιγότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές απάντησαν ότι δε θα μπορούσαν να συζητήσουν επαρκώς για τη σύγκρουση μεταξύ των χωρών, ή να συντάξουν μία επιστολή σε εφημερίδα με σκοπό την εξέταση ενός επίκαιρου θέματος.

Γράφημα 3.1.2: 12 - Να δηλώσεις υποψηφιότητα στο 15μελές συμβούλιο του σχολείου σου.

Στην επόμενη ερώτηση της ενότητας παρουσιάζονται διαφορετικοί τρόποι διαμαρτυρίας, που επιλέγουν οι πολίτες ενάντια σε πράγματα που θεωρούν λάθος. Οι συμμετέχοντες/χουσες κλήθηκαν να απαντήσουν εάν θα έπαιρναν μέρος ως ενήλικες σε κάποια μορφή διαμαρτυρίας.

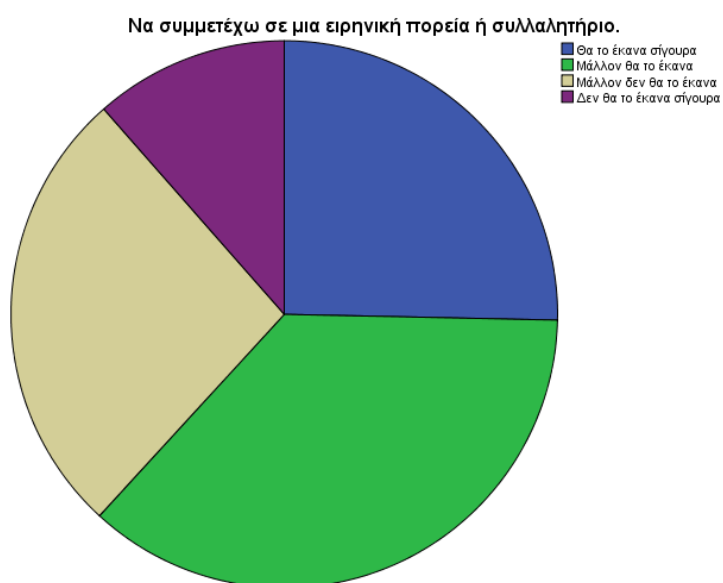
Πίνακας 3.1.2: 8β - Συμμετοχή στην Κοινωνία.

Θα έπαιρνες μέρος σε κάποια από τις ακόλουθες μορφές διαμαρτυρίας στο μέλλον;	Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δε θα το έκανα σίγουρα
Να γράψω μια επιστολή σε εφημερίδα.	42 (14,2%)	114 (38,5%)	107 (36,1%)	33 (11,1%)
Να φορέσω ένα σήμα/μια κονκάρδα ή μια μπλούζα για να εκφράσω την άποψή μου.	53 (17,9%)	94 (31,8%)	90 (30,4%)	59 (19,9%)
Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.	75 (25,3%)	108 (36,5%)	79 (26,7%)	34 (11,5%)
Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.	85 (28,9%)	112 (38,1%)	68 (23,1%)	29 (9,9%)
Να μην αγοράσω σκόπιμα ορισμένα προϊόντα.	68 (23,1%)	99 (33,6%)	95 (32,2%)	33 (11,2%)
Να γράψω συνθήματα διαμαρτυρίας σε τοίχους.	44 (14,9%)	60 (20,3%)	77 (26%)	115 (38,9%)
Να κάνω κατάληψη.	69 (23,3%)	75 (25,3%)	72 (24,3%)	80 (27%)

Οι μαθητές/ριες διαπιστώθηκε ότι διάκινται θετικότερα στη συλλογή υπογραφών και στη συμμετοχή σε ένα ειρηνικό συλλαλητήριο, δευτερευόντως στη σύσταση επιστολής σε εφημερίδα και στο μποϊκοτάζ προϊόντων. Περίπου οι μισοί/ές απάντησαν ότι δε θα φορούσαν μια κονκάρδα για να εκφράσουν την άποψή τους και δε θα έκαναν κατάληψη. Επίσης οι περισσότεροι/ες δε θα έγραφαν συνθήματα σε τοίχους.

Γράφημα 3.1.2: 13 - Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.

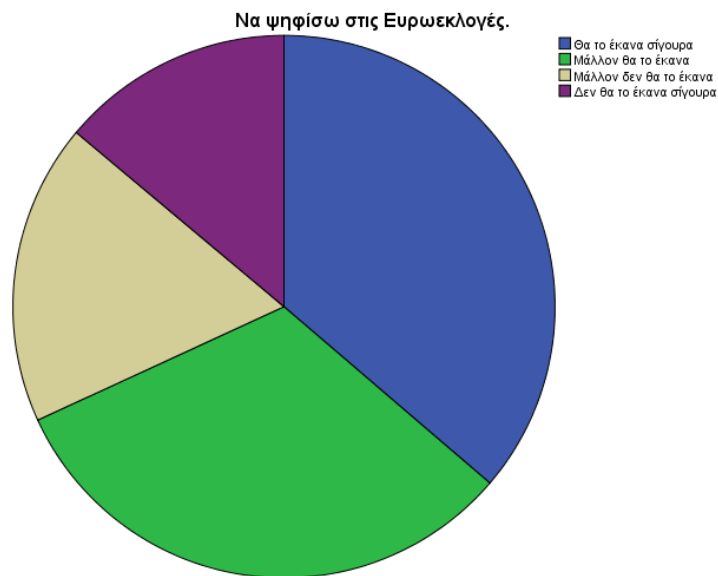
Παρακάτω στην ίδια ενότητα οι μαθητές/ριες κλήθηκαν να δηλώσουν την προθυμία τους για ενεργή πολιτική συμμετοχή στην ενήλικη ζωή. Μεταξύ άλλων ερωτήθηκαν εάν θα ψήφιζαν ή θα υπέβαλλαν υποψηφιότητα στις εκλογές και αν θα συμμετείχαν σε ένα πολιτικό κόμμα ή σε μια συνδικαλιστική οργάνωση.

Πίνακας 3.1.2: 8γ - Συμμετοχή στην Κοινωνία.

Όταν θα είσαι ενήλικας, τι πιστεύεις ότι θα έκανες από τα παρακάτω:	Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δε θα το έκανα σίγουρα
Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.	173 (58,6%)	84 (28,5%)	20 (6,8%)	18 (6,1%)
Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.	149 (50,5%)	79 (26,8%)	49 (16,6%)	18 (6,1%)
Να λάβω πληροφορίες σχετικά με τους υποψηφίους, πριν αποφασίσω ποιους θα ψηφίσω.	134 (45,7%)	96 (32,8%)	47 (16%)	16 (5,5%)
Να βοηθήσω ένα υποψήφιο ή ένα πολιτικό κόμμα στην προεκλογική του εκστρατεία.	40 (13,6%)	95 (32,2%)	107 (36,3%)	53 (18%)
Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα.	26 (8,8%)	56 (19%)	114 (38,8%)	98 (33,3%)
Να συμμετέχω σε μια συνδικαλιστική οργάνωση.	15 (5,1%)	48 (16,3%)	120 (40,7%)	112 (38%)

Να υποβάλλω υποψηφιότητα στις τοπικές εκλογές.	36 (12,2%)	65 (22%)	104 (35,3%)	90 (30,5%)
Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.	107 (36,3%)	94 (31,9%)	53 (18%)	41 (13,9%)

Γράφημα 3.1.2: 14 - Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.

Οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες/χουσεσ απάντησαν ότι θα ψήφιζαν σίγουρα στις δημοτικές εκλογές και δευτερευόντως στις βουλευτικές και στις Ευρωεκλογές. Θα συνέλεγαν πληροφορίες για τους υποψηφίους, πριν τους επιλέξουν, αλλά δε θα βοηθούσαν κάποιον υποψήφιο στην προεκλογική του εκστρατεία. Στο σύνολό τους οι μαθητές/ριες δε θα συμμετείχαν σε ένα πολιτικό κόμμα ή σε μια συνδικαλιστική οργάνωση και δε θα υπέβαλλαν υποψηφιότητα στις τοπικές εκλογές.

Η τελευταία ερώτηση της ενότητας αφορά στο ενδιαφέρον και την πρόθεση των μαθητών/ριών να συμμετέχουν σε μία σειρά από πολιτικές και κοινωνικές δράσεις στην ενήλικη ζωή, όπως είναι ο εθελοντισμός, η σύσταση επιστολής σε εφημερίδα, η ανταλλαγή απόψεων σε έναν διαδικτυακό τόπο και η συμμετοχή σε μια κοινωνική ή πολιτική οργάνωση.

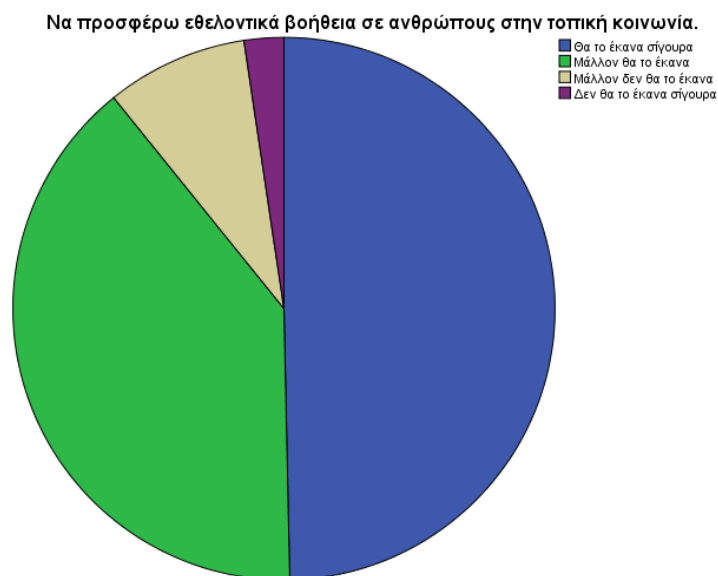
Πίνακας 3.1.2: 8δ - Συμμετοχή στην Κοινωνία.

Τι πιστεύεις ότι θα έκανες από τα παρακάτω:	Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δε θα το έκανα σίγουρα
--	---------------------	--------------------	------------------------	------------------------

Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.	147 (49,7%)	117 (39,5%)	25 (8,4%)	7 (2,4%)
Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.	82 (27,7%)	123 (41,6%)	76 (25,7%)	15 (5,1%)
Να στείλω μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα.	35 (11,8%)	85 (28,7%)	132 (44,6%)	44 (14,9%)
Να συμμετέχω σε μια συζήτηση σε ένα φόρουμ σχετικά με ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα.	35 (11,8%)	92 (31,1%)	120 (40,5%)	49 (16,6%)
Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.	43 (14,5%)	94 (31,8%)	117 (39,5%)	42 (14,2%)

Συνολικά οι μαθητές/ριες δήλωσαν ότι θα συμμετείχαν σίγουρα σε μια εθελοντική δράση στην τοπική κοινωνία και με επιφύλαξη ότι θα συζητούσαν για τις απόψεις τους πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Οι περισσότεροι/ες δε θα έστελναν επιστολή σε εφημερίδα και δε θα συμμετείχαν σε μια συζήτηση σε φόρουμ για ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα. Λίγοι/ες περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές απάντησαν ότι δε θα συμμετείχαν σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.

Γράφημα 3.1.2: 15 - Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινότητα.

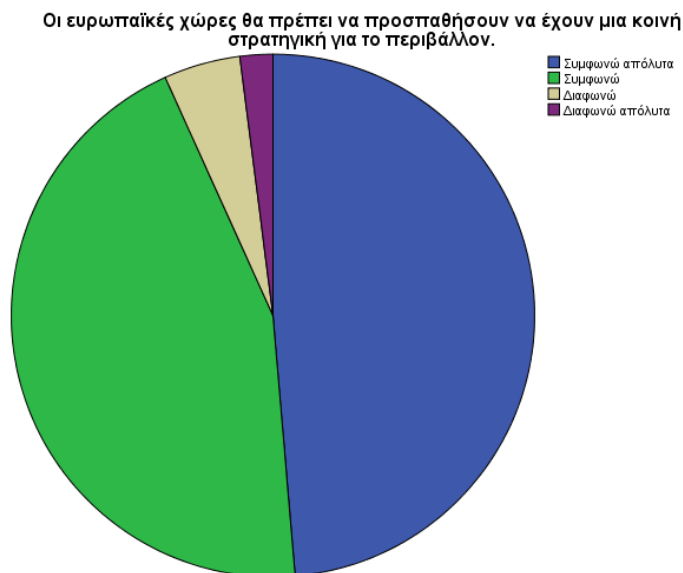
«Ευρωπαϊκή Ταυτότητα και Ευρωπαϊκή Πολιτική»

Στη συγκεκριμένη ενότητα παρατίθεται μία σειρά από δηλώσεις σε σχέση με τις ευρωπαϊκές χώρες και τον τρόπο που πρέπει να οργανώνονται.

Πίνακας 3.1.2: 9 - Ευρωπαϊκή Πολιτική.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Οι ευρωπαϊκές χώρες θα χάσουν τις ατομικές τους ταυτότητες, εάν ενταχθούν σε μια μεγάλη πολιτική ένωση.	36 (12%)	106 (35,3%)	135 (45%)	23 (7,7%)
Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να διατηρούν τις ίδιες σχέσεις με τις χώρες εκτός Ευρώπης.	98 (32,7%)	141 (47%)	47 (15,7%)	14 (4,7%)
Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον.	144 (48,6%)	132 (44,6%)	14 (4,7%)	6 (2%)
Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να έχουν κοινά εκπαιδευτικά συστήματα.	102 (34,2%)	133 (44,6%)	52 (17,4%)	11 (3,7%)
Οι αρχηγοί κρατών των ευρωπαϊκών χωρών («πρόεδροι, πρωθυπουργοί», κλπ.) θα πρέπει κάποτε να αντικατασταθούν από έναν «Πρόεδρο» για όλη την Ευρώπη.	34 (11,4%)	63 (21,1%)	120 (40,1%)	82 (27,4%)
Θα ήταν καλό εάν οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν περισσότερους κοινούς κανόνες και νόμους.	88 (29,5%)	148 (49,7%)	47 (15,8%)	15 (5%)
Κάθε ευρωπαϊκή χώρα πρέπει να είναι ελεύθερη να αποφασίζει για τις υποθέσεις της.	110 (36,9%)	148 (49,7%)	37 (12,4%)	3 (1%)
Όταν οι χώρες εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρέπει να εγκαταλείπουν τις ατομικές τους κυβερνήσεις.	24 (8,1%)	61 (20,5%)	144 (48,5%)	68 (22,9%)
Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει κάποτε να αντικαταστήσει τα κοινοβούλια όλων των ευρωπαϊκών	33 (11,1%)	72 (24,2%)	133 (44,6%)	60 (20,1%)

Γράφημα 3.1.2: 16 - Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον.

Οι μαθητές/ριες υποστηρίζουν την υιοθέτηση κοινών κανόνων από μέρους των ευρωπαϊκών κρατών, κυρίως σε ό,τι αφορά στην περιβαλλοντική πολιτική και το εκπαιδευτικό σύστημα. Ταυτόχρονα πιστεύουν ότι κάθε ευρωπαϊκή χώρα πρέπει να είναι ελεύθερη να αποφασίζει για τις υποθέσεις της και ότι όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να διατηρούν τις ίδιες σχέσεις με τις χώρες εκτός Ευρώπης. Δεν υποστηρίζουν την εγκατάλειψη της εθνικής κυβέρνησης, ούτε την αντικατάσταση θεσμικών οργάνων και προσώπων από αντίστοιχα ευρωπαϊκά. Ακόμη η ένταξη μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δε συνεπάγεται για τους/τις μαθητές/ριες του δείγματος την εγκατάλειψη της ατομικής της ταυτότητας.

«Ευρώπη και Οικονομία»

Στο σημείο αυτό διερευνώνται οι απόψεις των μαθητών/ριών για τις οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών και τα νομίσματα που χρησιμοποιούν. Τα ζητήματα που προβάλλονται, εκτείνονται από τις ευρωπαϊκές οικονομικές πολιτικές μέχρι την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ως απόρροια αυτής.

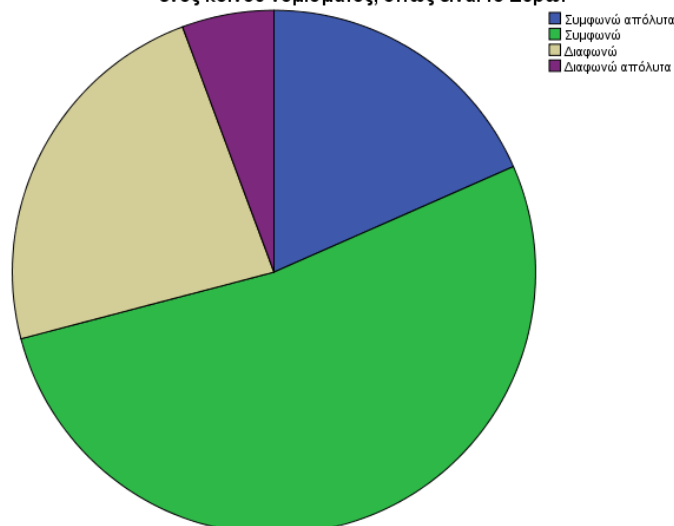
Συνολικά οι συμμετέχοντες/χουσεσ της έρευνας υποστηρίζουν με επιφύλαξη την υιοθέτηση κοινών οικονομικών πολιτικών από μέρους των ευρωπαϊκών χωρών. Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες θεωρούν ότι η καθιέρωση του ίδιου νομίσματος θα επέφερε οικονομικά οφέλη για τις ευρωπαϊκές χώρες και ότι η καθιέρωση του Ευρώ έχει περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα. Η μεγαλύτερη διακύμανση στις απαντήσεις σημειώθηκε στην περίπτωση της καθιέρωσης του Ευρώ από όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, με την πλειοψηφία να συμφωνεί με επιφύλαξη.

Πίνακας 3.1.2: 10 - Ευρώπη και Οικονομία.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Όλεσ οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.	76 (25,4%)	141 (47,2%)	71 (23,7%)	11 (3,7%)
Εάν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν το ίδιο νόμισμα, θα ήταν οικονομικά ισχυρότερες.	59 (19,7%)	142 (47,5%)	85 (28,4%)	13 (4,3%)
Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.	55 (18,4%)	157 (52,5%)	70 (23,4%)	17 (5,7%)
Όλεσ οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να καθιερώσουν το Ευρώ.	60 (20,1%)	130 (43,5%)	86 (28,8%)	23 (7,7%)

Γράφημα 3.1.2: 17 - Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.

Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.

«Ευρώπη: Οφέλη για την Ελλάδα»

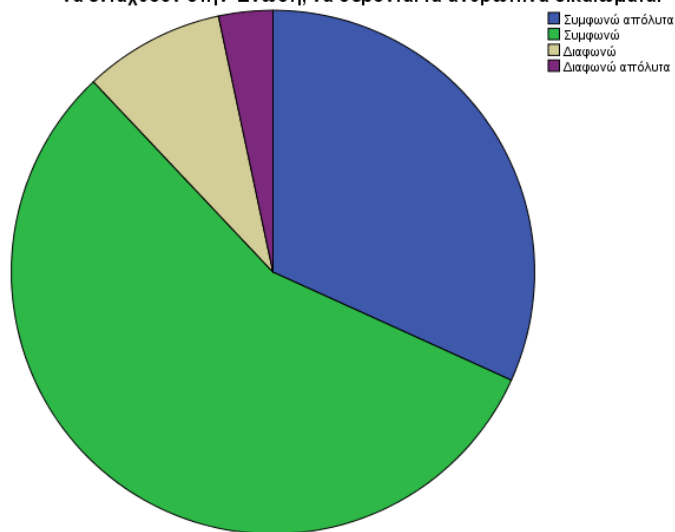
Στην ενότητα «Ευρώπη: οφέλη για την Ελλάδα» περιλαμβάνονται δηλώσεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη διεύρυνσή της.

Πίνακας 3.1.2: 11 - Ευρώπη: Οφέλη για την Ελλάδα.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	52 (17,3%)	142 (47,3%)	95 (31,7%)	11 (3,7%)
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διευρυνθεί, για να επωφεληθούν οικονομικά οι περισσότερες χώρες.	54 (18,1%)	182 (61,1%)	53 (17,8%)	9 (3%)
Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	42 (14%)	133 (44,5%)	105 (35,1%)	19 (6,4%)
Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να είναι δημοκρατικές.	67 (22,5%)	172 (57,7%)	49 (16,4%)	10 (3,4%)
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο, αν ενταχθούν σε αυτήν περισσότερες χώρες.	66 (22,1%)	173 (58,1%)	48 (16,1%)	11 (3,7%)
Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για να είναι μια αξιόλογη οργάνωση.	49 (16,4%)	127 (42,6%)	98 (32,9%)	24 (8,1%)
Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.	95 (31,8%)	168 (56,2%)	26 (8,7%)	10 (3,3%)

Γράφημα 3.1.2: 18 - Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Παρότι οι απαντήσεις των μαθητών/ριών παρουσιάζουν διακύμανση αναφορικά με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι περισσότεροι την υποστηρίζουν με επιφύλαξη. Λίγοι/ες περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες πιστεύουν ότι όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ότι η ένταξη όλων των ευρωπαϊκών χωρών θα την καταστήσει αξιόλογη οργάνωση. Περισσότεροι/ες μαθητές/ριες συμφωνούν με τα οικονομικά οφέλη, που θα προκύψουν για τις ευρωπαϊκές χώρες ως απόρροια της επέκτασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και με την ενίσχυση της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον οι μαθητές/ριες θεωρούν ότι η ένταξη περισσότερων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη επιρροή της στον κόσμο.

«Ευρώπη και Πολιτισμός»

Στην παρούσα ενότητα διερευνάται το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι μαθητές/ριες για ευρωπαϊκά πολιτιστικά χαρακτηριστικά και δρώμενα μέσα από την ενημέρωση από διάφορα μέσα (τηλεόραση, Τύπος) και μέσα από τη διεξαγωγή συζητήσεων με το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον. Η τετράβαθμη κλίμακα αποσκοπεί στην καταγραφή της συχνότητας της ενημέρωσης ή της διεξαγωγής

συζητήσεων και κυμαίνεται από «τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα» έως «ποτέ ή σχεδόν ποτέ».

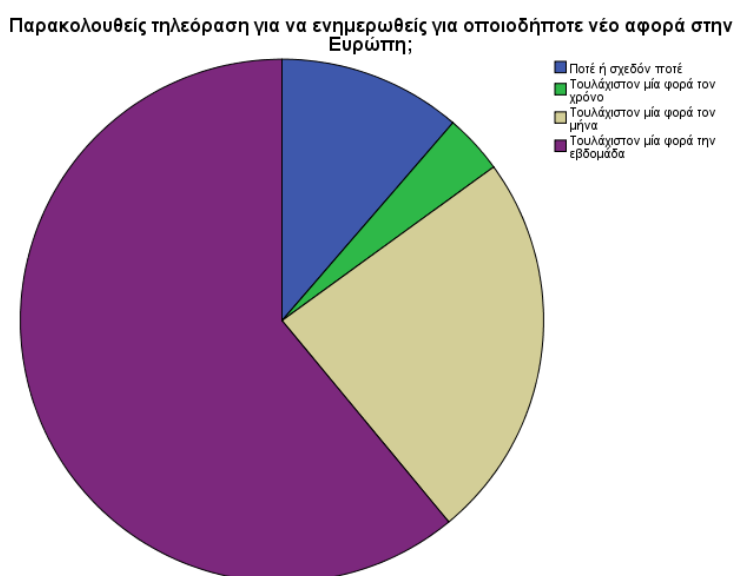
Πίνακας 3.1.2: 12 - Ευρώπη και Πολιτισμός.

Πόσο συχνά ασχολείσαι με κάποια από τις παρακάτω δραστηριότητες;	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα
Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;	34 (11,3%)	11 (3,7%)	72 (24%)	183 (61%)
Διαβάζεις εφημερίδα για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;	204 (68%)	41 (13,7%)	33 (11%)	22 (7,3%)
Συζητάς για την πολιτική και την οικονομική κατάσταση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	96 (32%)	45 (15%)	90 (30%)	69 (23%)
Συζητάς για ευρωπαϊκά αθλητικά δρώμενα με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	56 (18,7%)	50 (16,7%)	67 (22,3%)	127 (42,3%)
Συζητάς για τέχνες και πολιτισμό από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	53 (17,7%)	46 (15,3%)	100 (33,3%)	101 (33,7%)
Συζητάς για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	101 (33,8%)	59 (19,7%)	80 (26,8%)	59 (19,7%)
Συζητάς για θέματα του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	184 (61,3%)	54 (18%)	39 (13%)	23 (7,7%)
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	38 (12,7%)	57 (19%)	118 (39,3%)	87 (29%)
Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πώς θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;	38 (12,6%)	77 (25,6%)	96 (31,9%)	90 (29,9%)

Όπως φαίνεται στον πίνακα, οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες προτιμούν την τηλεόραση σε εβδομαδιαία βάση για να ενημερωθούν για οποιοδήποτε νέο αφορά

στην Ευρώπη. Εμφανώς μικρότερο είναι το ενδιαφέρον των μαθητών/ριών να ενημερωθούν μέσω του Τύπου, αφού η πλειονότητα απάντησε ότι δε διαβάζει ποτέ ή σχεδόν ποτέ εφημερίδα. Αναφορικά με το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, οι μαθητές/ριες συζητούν συστηματικότερα για ευρωπαϊκά αθλητικά δρώμενα, έπειτα για πολιτιστικά, αλλά και για τον τρόπο που ζουν, εργάζονται ή σπουδάζουν οι Ευρωπαίοι σε άλλες χώρες. Τελευταία ανέρχονται στα ενδιαφέροντά τους η πολιτική και οικονομική κατάσταση άλλων ευρωπαϊκών χωρών, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Γράφημα 3.1.2: 19 - Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;

«Ευρώπη και Οικονομία, Ευρώπη: Θεσμοί, Όργανα και Διαδικασίες»

Στο σημείο αυτό παρουσιάζεται μία ερώτηση, που κατασκευάστηκε προκειμένου να ανιχνευθούν οι γνώσεις των μαθητών/ριών σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά. Για τον σκοπό αυτόν αναφέρονται γεγονότα σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση (έτος δημιουργίας, ύμνος της Ένωσης), τους νόμους και τις πολιτικές της, τα θεσμικά της όργανα και το επίσημο κοινό νόμισμα πολλών ευρωπαϊκών χωρών.

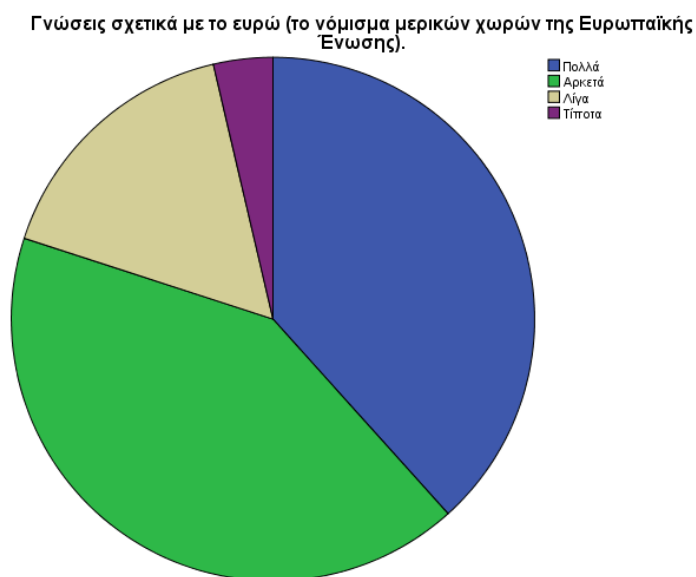
Πίνακας 3.1.2: 13 - Ευρώπη: Θεσμοί, Όργανα και Διαδικασίες

Πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα;	Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα
Γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή	54 (18%)	134 (44,7%)	97 (32,3%)	15 (5%)

Ένωση.				
Τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	29 (9,7%)	89 (29,7%)	155 (51,7%)	27 (9%)
Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	40 (13,4%)	82 (27,4%)	112 (37,5%)	65 (21,7%)
Το ευρώ.	115 (38,3%)	125 (41,7%)	49 (16,3%)	11 (3,7%)

Όπως φαίνεται στον πίνακα, οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες δήλωσαν ότι γνωρίζουν αρκετά σε σχέση με γεγονότα που συνδέονται με τον σχηματισμό και τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ταυτόχρονα οι μαθητές/ριες θεωρούν ότι έχουν περιορισμένες γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και για την ύπαρξη ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Τα υψηλότερα επίπεδα γνώσεων παρατηρούνται για το επίσημο νόμισμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γράφημα 3.1.2: 20 - Γνώσεις σχετικά με το Ευρώ.

«Ευρώπη και Γεωγραφία»

Με την ίδια μορφή διατυπώνονται οι ερωτήσεις της παρούσας ενότητας, οι οποίες εξετάζουν τις γνώσεις των μαθητών γύρω από ιστορικά και γεωγραφικά ζητήματα.

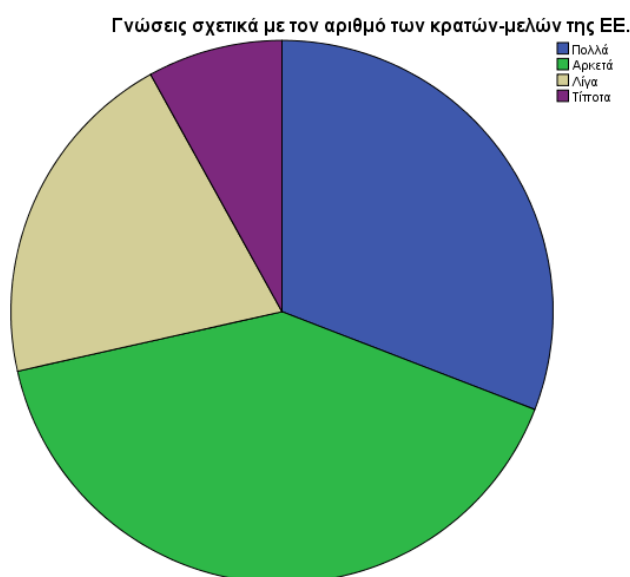
Πίνακας 3.1.2: 14α - Ευρώπη και Γεωγραφία.

Πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα;	Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα
Τον αριθμό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	92 (30,9%)	121 (40,6%)	61 (20,5%)	24 (8,1%)
Τις σημαίες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.	99 (33%)	140 (46,7%)	55 (18,3%)	6 (2%)
Τις επίσημες γλώσσες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.	86 (28,7%)	127 (42,3%)	79 (26,3%)	8 (2,7%)
Τη γεωγραφική θέση των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.	100 (33,4%)	118 (39,5%)	65 (21,7%)	16 (5,4%)

Οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες/χουσες θεωρούν ότι γνωρίζουν περισσότερα για τη γεωγραφική θέση των άλλων ευρωπαϊκών κρατών και στη συνέχεια για τις σημαίες των κρατών-μελών, ενώ οι γνώσεις αναφορικά με τον αριθμό και τις επίσημες γλώσσες κυμαίνονται στα ίδια περίπου επίπεδα.

Ακολουθώντας το ίδιο σκεπτικό, η επόμενη ερώτηση εστιάζει σε γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Ευρώπης και ζητά από τους/τις μαθητές/ριες να σημειώσουν τον βαθμό των σχετικών τους γνώσεων.

Γράφημα 3.1.2: 21 - Γνώσεις σχετικά με τον αριθμό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 3.1.2: 14β - Ευρώπη και Γεωγραφία.

Πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα;	Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα
Τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χερσονήσους.	100 (33,3%)	106 (35,3%)	78 (26%)	16 (5,3%)
Τις οροσειρές της Ευρώπης.	97 (32,3%)	124 (41,3%)	67 (22,3%)	12 (4%)
Τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης.	122 (40,7%)	117 (39%)	51 (17%)	10 (3,3%)
Τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά νησιά.	126 (42%)	105 (35%)	58 (19,3%)	11 (3,7%)

Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες θεωρούν ότι γνωρίζουν πολλά για τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης και δευτερευόντως για τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά νησιά. Ακολουθούν οι ευρωπαϊκές οροσειρές και οι χερσόνησοι.

Η ενότητα κλείνει με μία ερώτηση σε σχέση με ιστορικά γεγονότα, που έλαβαν χώρα στην Ευρώπη και ζητείται από τους/τις μαθητές/ριες να δηλώσουν το επίπεδο των γνώσεων, που διαθέτουν για αυτά.

Πίνακας 3.1.2: 14γ - Ευρώπη και Γεωγραφία.

Πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ιστορικά γεγονότα;	Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα
Τη Βιομηχανική Επανάσταση.	46 (15,3%)	104 (34,7%)	108 (36%)	42 (14%)
Τον Διαφωτισμό.	22 (7,3%)	76 (25,3%)	125 (41,7%)	77 (25,7%)
Τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο.	85 (28,3%)	127 (42,3%)	73 (24,3%)	15 (5%)
Τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.	106 (35,3%)	119 (39,7%)	60 (20%)	15 (5%)
Το Τείχος του Βερολίνου.	53 (17,7%)	78 (26%)	114 (38%)	55 (18,3%)
Την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).	53 (17,7%)	67 (22,3%)	107 (35,7%)	73 (24,3%)
Το έτος ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.	110 (36,7%)	81 (27%)	67 (22,3%)	42 (14%)
Τους διαφορετικούς πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη.	56 (18,7%)	116 (38,7%)	100 (33,3%)	28 (9,3%)
Τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.	33 (11%)	34 (11,3%)	72 (24%)	161 (53,7%)

Τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.	15 (5%)	41 (13,7%)	92 (30,7%)	152 (50,7%)
-----------------------------------	---------	------------	------------	-------------

Όπως προέκυψε από τη στατιστική ανάλυση, οι μαθητές/ριες γνωρίζουν περισσότερα για τους δύο παγκόσμιους πολέμους και το έτος ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε μέτρια επίπεδα κυμαίνονται οι γνώσεις των μαθητών/ριών για το Τείχος του Βερολίνου, την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, τους διαφορετικούς ευρωπαϊκούς πολιτισμούς και τη Βιομηχανική Επανάσταση. Λιγότεροι/ες είναι οι μαθητές/ριες, που δήλωσαν ότι διαθέτουν επαρκείς γνώσεις για τον Διαφωτισμό και τις συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η επόμενη ερώτηση εντάσσεται επίσης στην ενότητα «Ευρώπη: και Γεωγραφία». Στο ερώτημα αυτό παρουσιάζονται δύο χάρτες, καθώς και μία σειρά από σημαίες. Στον πρώτο χάρτη ζητείται από τους μαθητές να χρωματίσουν τις χώρες, που θεωρούν ότι ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πίνακας 3.1.2: 15α - Ευρώπη και Γεωγραφία.

Ευρώπη και γεωγραφία	0-5 χώρες	6-10 χώρες	11-20 χώρες	21-24 χώρες	25-28 χώρες
Χρωμάτισε τις χώρες, που θεωρείς ότι ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.	59 (19,9%)	27 (9,1%)	82 (27,7%)	73 (24,7%)	55 (18,6%)

Παρατηρήθηκε ότι η πλειονότητα των μαθητών/ριών γνωρίζει αρκετές από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (11-20 χώρες και 21-24 χώρες). Λιγότεροι/ες ήταν οι μαθητές/ριες που βρήκαν έως 5 χώρες, καθώς και εκείνοι που βρήκαν όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στον δεύτερο χάρτη οι μαθητές/ριες καλούνται να ονομάσουν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που εμφανίζονται αριθμημένες.

Πίνακας 3.1.2: 15β - Ευρώπη και Γεωγραφία.

Ευρώπη και γεωγραφία	0-4 χώρες	5-7 χώρες	8-9 χώρες
Ονόμασε τις χώρες, που έχουν σημειωθεί με τους αριθμούς 1-9.	113 (38,2%)	42 (14,2%)	141 (47,6%)

Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες ονόμασαν σωστά όλες ή σχεδόν όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολουθούν οι μαθητές/ριες που βρήκαν έως 4 χώρες, ενώ μέτριες ήταν οι γνώσεις των λιγότερων μαθητών/ριών.

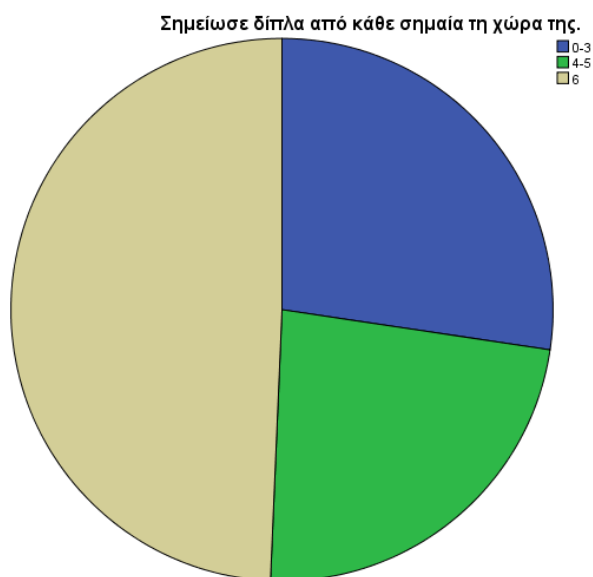
Στο τελευταίο υποερώτημα παρουσιάζονται έξι διαφορετικές σημαίες κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο σημείο αυτό ζητείται από τους/τις συμμετέχοντες/χουσες να συμπληρώσουν το όνομα της εκάστοτε ευρωπαϊκής χώρας δίπλα από τη σημαία που την αντιπροσωπεύει.

Πίνακας 3.1.2: 15β - Ευρώπη και Γεωγραφία.

Ευρώπη και γεωγραφία	0-3 χώρες	4-5 χώρες	6 χώρες
Σημείωσε δίπλα από κάθε χώρα τη σημαία της.	81 (27,4%)	69 (23,3%)	146 (49,3%)

Ομοίως σε αυτήν την ερώτηση οι απαντήσεις της πλειονότητας των μαθητών/ριών τοποθετούνται στις ακραίες τιμές.

Γράφημα 3.1.2: 22 - Σημείωσε δίπλα από κάθε σημαία τη χώρα της.

«Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία – Ευρώπη: Θεσμοί, Όργανα και Διαδικασίες»

Στην ενότητα αυτή ελέγχεται η στάση εμπιστοσύνης των μαθητών/ριών προς τοπικά, εθνικά κι ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα.

Πίνακας 3.1.2: 16α - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.

Πόσο εμπιστεύεσαι καθεμία από τις ακόλουθες ομάδες ή τα ακόλουθα θεσμικά όργανα;	Απόλυτα	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.	31 (10,4%)	114 (38,4%)	115 (38,7%)	37 (12,5%)
Την τοπική αυτοδιοίκηση.	34 (11,4%)	126 (42,4%)	112 (37,7%)	25 (8,4%)
Τα εθνικά Δικαστήρια.	41 (13,8%)	118 (39,7%)	103 (34,7%)	35 (11,8%)
Την ελληνική Αστυνομία.	56 (18,9%)	127 (42,8%)	76 (25,6%)	38 (12,8%)
Τα πολιτικά κόμματα.	24 (8,1%)	52 (17,5%)	123 (41,4%)	98 (33%)
Το εθνικό Κοινοβούλιο.	25 (8,4%)	83 (27,9%)	132 (44,4%)	57 (19,2%)
Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.	51 (17,2%)	84 (28,3%)	115 (38,7%)	47 (15,8%)
Τις Ένοπλες Δυνάμεις.	92 (31,1%)	95 (32,1%)	80 (27%)	29 (9,8%)
Τα σχολεία	99 (33,3%)	136 (45,8%)	49 (16,5%)	13 (4,4%)
Τα Ηνωμένα Έθνη.	44 (14,8%)	104 (35%)	115 (38,7%)	34 (11,4%)
Τους ανθρώπους γενικά.	49 (16,5%)	131 (44,1%)	95 (32%)	22 (7,4%)
Την Ευρωπαϊκή Ένωση.	42 (14,1%)	109 (36,7%)	107 (36%)	39 (13,1%)
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.	28 (9,4%)	90 (30,3%)	126 (42,4%)	53 (17,8%)
Την Πολιτεία.	43 (14,5%)	113 (38%)	114 (38,4%)	27 (9,1%)

Συνολικά διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές/ριες εμπιστεύονται περισσότερο τα σχολεία, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία και τους ανθρώπους γενικά. Εμφανώς λιγότερη εμπιστοσύνη έχουν προς τα πολιτικά κόμματα, το εθνικό και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενώ σε μέτρια επίπεδα κυμαίνεται η εμπιστοσύνη τους προς την

εθνική κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση, τα εθνικά δικαστήρια, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα Ηνωμένα Έθνη, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την πολιτεία.

Γράφημα 3.1.2: 23 - Πόσο εμπιστεύεσαι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Στην τελευταία ερώτηση της ενότητας εξετάζεται η προτίμηση των μαθητών/ριών για κάποιο συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα, καθώς και η υποστήριξη που θα παρείχαν σε αυτό το κόμμα.

Πίνακας 3.1.2: 16β - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.

Θεσμικά όργανα και κοινωνία	Ναι	Όχι
Υπάρχουν πολλά διαφορετικά πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα. Υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που να προτιμάς περισσότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα;	139 (46,8%)	158 (53,2%)

Πίνακας 3.1.2: 16γ - Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.

Θεσμικά όργανα και κοινωνία	Πολύ	Σε κάποιον βαθμό	Λίγο
Εάν ναι, πόσο υποστηρίζεις αυτό το πολιτικό κόμμα;	31 (22,5%)	83 (60,1%)	24 (17,4%)

Όπως αποκαλύπτεται στον πίνακα, περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές μαθητές/ριες δεν έχουν προτίμηση για κάποιο συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα, ενώ

από αυτούς/ές που έχουν, οι περισσότεροι/ες θα υποστήριζαν αυτό το πολιτικό κόμμα σε μέτριο βαθμό.

Γράφημα 3.1.2: 24 - Εάν ναι, πόσο υποστηρίζεις αυτό το πολιτικό κόμμα;

3.1.3 Παραγοντική ανάλυση

Η παραγοντική ανάλυση είναι μία τεχνική αλληλεξάρτησης, η οποία στοχεύει αφενός στον εντοπισμό ομάδων μεταβλητών, που αποτελούν (λίγα) ενιαία ανεξάρτητα μεταξύ τους υποσύνολα των αρχικών μεταβλητών κι αφετέρου στη δημιουργία παραγόντων (factors), που απαρτίζονται από αλληλένδετες μεταβλητές και συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο δυνατό κομμάτι της πληροφορίας του συνόλου (Κατσης, Σιδερίδης, Εμβαλωτής, 2011:253). Είναι χαρακτηριστικό ότι οι παράγοντες παρουσιάζουν υψηλές συσχετίσεις μεταξύ τους, όπως φανερώνει άλλωστε και η ανάλυση αξιοπιστίας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης στο υπό εξέταση δείγμα, προκειμένου να ανιχνευθούν και να περιγραφούν οι γνώσεις και στάσεις των μαθητών/ριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς την ευρωπαϊκή τους πολιτειότητα και ταυτότητα. Η εφαρμογή της μεθόδου γίνεται με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS. Στόχος είναι η μείωση του αριθμού των αρχικών μεταβλητών του ερωτηματολογίου, που αναφέρονται στην ευρωπαϊκή πολιτειότητα, σε ένα μικρότερο σύνολο παραγόντων και η επιλογή από ένα μεγάλο σύνολο ένα υποσύνολο μεταβλητών, στο οποίο οι αρχικές μεταβλητές παρουσιάζουν υψηλές συσχετίσεις μεταξύ τους.

Η παραγοντική ανάλυση που εφαρμόζεται στην παρούσα εργασία εντάσσεται στην κατηγορία της *διερευνητικής (exploratory) παραγοντικής ανάλυσης*. Αυτής της μορφής η παραγοντική ανάλυση χρησιμοποιείται, όταν δεν υπάρχει εκ των προτέρων κάποια πληροφορία για τη σχέση των μεταβλητών και αποκαλύπτει σύνολα των μεταβλητών αυτών. Το μειονέκτημα αυτής της μεθόδου είναι ότι μπορεί να προκαλέσει υπερπροσαρμογή των δεδομένων με αποτέλεσμα να μη μπορούν να γενικευθούν στον πληθυσμό. Για την εξαγωγή των παραγόντων χρησιμοποιήθηκε η *μέθοδος της ανάλυσης των κύριων συνιστωσών* (Principal Component Analysis). Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται στη διερευνητική παραγοντική ανάλυση, όπου ο ερευνητής δε χρειάζεται να έχει ένα αιτιολογικό μοντέλο, αλλά επιδιώκει τη μείωση ενός μεγάλου συνόλου αντικειμένων σε ένα μικρότερο αριθμό αφανέρωτων υποσυνόλων.

Αρχικά αποσκοπείται η απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων, που αφορούν στην ευρωπαϊκή πολιτειότητα:

- Ποια είναι η στάση των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς την πολιτική συμμετοχή σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (V23, V24, V25);
- Ποιες είναι οι πολιτικές γνώσεις των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με πολιτικά ζητήματα και πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα τους (V19);
- Σε ποιον βαθμό εκδηλώνουν οι μαθητές/ριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κοινωνικό και πολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (V18);
- Ποιες είναι οι στάσεις των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα που ισχύουν στο ευρωπαϊκό πλαίσιο (V16, V17);

Για τους σκοπούς των μετρήσεων έγινε διάκριση των μεταβλητών (items) του ερωτηματολογίου που αφορούν στην ευρωπαϊκή πολιτειότητα και στην ευρωπαϊκή ταυτότητα. Οι απαντήσεις στα επιμέρους ερωτήματα του ερωτηματολογίου συγχωνεύθηκαν για να δημιουργήσουν μία συμπληρωματική μεταβλητή (δηλαδή, «κλίμακα») που παρείχε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη της προβλεπόμενης κατασκευής από όσο οι μεμονωμένες ατομικές μεταβλητές θα μπορούσαν να παρέχουν (Brese, Jung, Mirazchiyski, Schulz, and Zuehlke, 2011). Αρχικά επιλέχθηκαν από το σύνολο των ερωτήσεων - που εστιάζουν στην πολιτειότητα - οι μεταβλητές εκείνες, που συνοψίζουν τις διαφορετικές παραμέτρους της. Πιο συγκεκριμένα από τις ερωτήσεις (16) και (17) της ενότητας «Ευρώπη: δικαιώματα και υποχρεώσεις» επιλέχθηκαν οι μεταβλητές που εστιάζουν στα δικαιώματα των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων και των μεταναστών και συνοψίζουν πολιτειακές αξίες και αντιλήψεις κοινωνικής δικαιοσύνης:

- ε) «Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες» (ερώτηση 16),

- ε) «Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα» (ερώτηση 17).

Από την ερώτηση (18), που εντάσσεται στις ενότητες «Εσύ και η κοινωνία» και «Ευρωπαϊκή πολιτική», επιλέχθηκαν οι μεταβλητές:

- α) «Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα»,
- β) «Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου»,
- γ) «Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου», και
- η) «Ευρωπαϊκά ζητήματα».

Ο λόγος που επιλέχθηκαν οι παραπάνω μεταβλητές έγκειται στο ότι συνοψίζουν το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον των μαθητών/ριών στις τρεις διαστάσεις της πολιτειακής τους ιδιότητας: την τοπική, την εθνική και την ευρωπαϊκή.

Στη συνέχεια από την ερώτηση (19) των ίδιων ενοτήτων επιλέχθηκαν οι μεταβλητές:

- δ) «Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν», και
- ε) «Σαν ενήλικας θα έχω τη δυνατότητα να συμμετέχω στην πολιτική»,

οι οποίες δηλώνουν συνοπτικά την αυτό-αποτελεσματικότητα των μαθητών/ριών ως προς τις πολιτειακές τους δεξιότητες.

Ακολουθεί η παράμετρος της εμπιστοσύνης στην ερώτηση (20) της ενότητας «Θεσμικά όργανα και κοινωνία, Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες», από την οποία επιλέχθηκαν οι μεταβλητές που αφορούν στη γνώση των θεσμικών οργάνων από μέρος των μαθητών/ριών, καθώς και στη στάση εμπιστοσύνης τους προς αυτά:

- α) «Την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας»,
- β) «Την τοπική αυτοδιοίκηση»,
- γ) «Την Ευρωπαϊκή Ένωση».

Έπονται οι μεταβλητές που αφορούν τόσο στην έκφραση της άποψης της ερώτησης (23) από την ενότητα «Συμμετοχή στην κοινωνία, Ευρώπη και συμμετοχή»:

- β) «Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα»,

όσο και στη συμμετοχή σε μία νόμιμη διαμαρτυρία της ερώτησης (24) της ίδιας ενότητας:

- γ) «Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο».

Τέλος η πρόθεση συμμετοχής σε εκλογικές διαδικασίες σε τοπικό, εθνικό κι ευρωπαϊκό πλαίσιο αποτυπώνεται στην ερώτηση (25) του ερωτηματολογίου και συγκεκριμένα στις μεταβλητές:

- α) «Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές»,
- β) «Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές»,
- ε) «Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα»,
- θ) «Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές».

Πίνακας 3.1.3: 1. Παράγοντες ευρωπαϊκής πολιτικότητας.

Ευρώπη: δικαιώματα και υποχρεώσεις
Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες. Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.
Εσύ και η κοινωνία - Ευρωπαϊκή πολιτική
Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα. Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου. Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. Ευρωπαϊκά ζητήματα. Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν. Σαν ενήλικας θα έχω τη δυνατότητα να συμμετέχω στην πολιτική.

Θεσμικά όργανα και κοινωνία - Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες
(Εμπιστεύομαι) την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας. (Εμπιστεύομαι) την τοπική αυτοδιοίκηση. (Εμπιστεύομαι) την Ευρωπαϊκή Ένωση.
Συμμετοχή στην κοινωνία - Ευρώπη και συμμετοχή
Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα. Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο. Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές. Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές. Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα.

Οι προαναφερθείσες μεταβλητές επιλέχθηκαν για την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης. Οι παράγοντες, που προέκυψαν, παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό κι ευρωπαϊκό επίπεδο.
2. Προθυμία ψήφου σε δημοτικές, βουλευτικές εκλογές κι ευρωεκλογές.
3. Προθυμία για κοινωνική και πολιτική συμμετοχή.
4. Στάση εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και την Ευρωπαϊκή Ένωση.
5. Δικαιώματα κι ευθύνες μεταναστών.

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζεται το εννοιολογικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτειότητας. Οι παράγοντες που περιλαμβάνονται στο πλαίσιο βασίζονται στις απαντήσεις των 301 μαθητών/ριών ηλικίας 14 ετών από 7 ελληνικά Γυμνάσια. Όλοι οι παράγοντες τυγχάνουν ίσης σημασίας.

Σχήμα 3.1.3: 1 – Παράγοντες ευρωπαϊκής πολιτειότητας.

Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα

Κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.

Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.

Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.

Ευρωπαϊκά ζητήματα.

Προθυμία ψήφου σε δημοτικές, βουλευτικές εκλογές και ευρωεκλογές.

Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.

Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.

Προθυμία για κοινωνική και πολιτική συμμετοχή.

Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.

Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα.

Στάση εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

(Εμπιστεύομαι) την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.

(Εμπιστεύομαι) την τοπική αυτοδιοίκηση.

(Εμπιστεύομαι) την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Δικαιώματα και ευθύνες μεταναστών.

Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.

Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.

Για τη στατιστική επιλογή και ομαδοποίηση των μεταβλητών χρησιμοποιείται ως βάση η ιδιοτιμή μιας συνιστώσας, η οποία αντανακλά το ποσοστό της διακύμανσης των δεδομένων του εκάστοτε παράγοντα. Στον πίνακα Total Variance Explained παρουσιάζονται όλοι οι παράγοντες και το ποσοστό της διακύμανσης των δεδομένων που εξηγεί ο καθένας. Επιλέγονται λοιπόν οι πρώτοι 4 παράγοντες, καθώς έχουν ιδιοτιμές μεγαλύτερες του 1. Το συνολικό ποσοστό των ιδιοτιμών θα πρέπει να είναι ίσο με τον αριθμό των μεταβλητών που περιλαμβάνονται στην ανάλυση.

Δύο κύρια κριτήρια είναι το μέτρο επάρκειας της δειγματοληψίας των Kaiser-Meyer-Olkin (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) και το Scree Plot. Η τιμή του δείκτη KMO είναι αποδεκτή, αφού είναι 0,836. Συνεπώς υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών και τα δεδομένα είναι κατάλληλα για παραγοντική ανάλυση. Το Scree Plot δημιουργεί ένα οπτικό κριτήριο, στο οποίο φαίνεται η γραφική αναπαράσταση του αριθμού των συνιστωσών των παραγόντων (άξονας X) με τις αντίστοιχες ιδιοτιμές τους (άξονας Y). Καθώς κάποιος κινείται από τα αριστερά προς τα δεξιά, οι ιδιοτιμές μειώνονται. Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει μια απότομη αλλαγή της κλίσης της γραμμής από τον 6^ο παράγοντα και μετά. Συνεπώς το κριτήριο προτείνει να απορρίψουμε όλες τις συνιστώσες που βρίσκονται μετά το σημείο αλλαγής της κλίσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή του σημείου αλλαγής της κλίσης μπορεί να είναι υποκειμενική και άρα εξαρτάται από την κρίση του ερευνητή.

Στη συνέχεια λαμβάνονται υπόψη τα φορτία (factor loadings) των παραγόντων. Για κάθε μεταβλητή μελετάται ο βαθμός συσχέτισής της με τον παράγοντα. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός συσχέτισης, τόσο πιο σημαντική είναι η συγκεκριμένη μεταβλητή για την ερμηνεία του παράγοντα. Συγκεκριμένα τα Factor loadings που είναι:

- Πάνω από 0,30 μέχρι περίπου 0,40: δηλώνουν ότι η μεταβλητή συνεισφέρει σε μικρό βαθμό στην ερμηνεία του παράγοντα.
- Μεγαλύτερα από 0,50: δηλώνουν ότι η μεταβλητή συνεισφέρει σημαντικά στην ερμηνεία του παράγοντα.

- Πάνω από 0,70: δηλώνουν ότι η μεταβλητή συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στην ερμηνεία του παράγοντα.

Στο SPSS παρουσιάζεται το *αρχικό μητρώο χωρίς περιστροφή*, που περιέχει τα factor loadings για κάθε μεταβλητή σε κάθε παράγοντα. Ωστόσο επιλέγεται η επικέντρωση στους συντελεστές *μετά την περιστροφή* (Rotated Component Matrix^a), καθώς απλοποιεί τη δομή των παραγόντων και επιτυγχάνει μια απλούστερη και πιο κατανοητή λύση. Ουσιαστικά στην περιστροφή οι αρχικοί άξονες των παραγόντων περιστρέφονται μέχρι να επιτευχθεί μια πιο κατάλληλη θέση.

Στην *αξιολόγηση των factor loadings* της περιστρεφόμενης λύσης για κάθε μεταβλητή σκοπός είναι να οριστούν οι μεταβλητές που συμμετέχουν περισσότερο στη δομή του κάθε παράγοντα και να διαγραφούν μία ή περισσότερες μεταβλητές από την ανάλυση. Το αρχικό σετ δεδομένων με τις πολλές μεταβλητές «συρρικνώνεται» σε ένα σαφώς μικρότερο αριθμό ξεχωριστών παραγόντων, οι οποίοι συμπυκνώνουν μεγάλο μέρος της δειγματικής πληροφορίας και ο καθένας από τους οποίους έχει τη δική του ερευνητική ερμηνεία.

Προκειμένου να ελεγχθεί η αξιοπιστία των παραγόντων, επιχειρήθηκε ανάλυση αξιοπιστίας για καθέναν από αυτούς. Από τις ήδη υπάρχουσες μεταβλητές έγινε επιλογή αυτών με τον υψηλότερο δείκτη αξιοπιστίας. Για τον σκοπό αυτόν εφαρμόστηκε ο συντελεστής συσχέτισης intraclass (Intraclass correlation coefficient - ICC), «ο οποίος χρησιμοποιείται κυρίως για τη συσχέτιση πολλών διατακτικών μεταβλητών, οι οποίες συνήθως μετρούν το ίδιο φαινόμενο.» (Κατσή, Σιδερίδης, Εμβαλωτής, 2011:127).

Παράλληλα χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα του Cronbach. Στη μέθοδο αυτή μετράται η εσωτερική σταθερότητα ενός τεστ. Ο δείκτης συνάφειας άλφα του Cronbach συγκρίνει τη διακύμανση της συνολικής βαθμολογίας του τεστ, με άλλα λόγια το άθροισμα των διακυμάνσεων όλων των ερωτήσεων με κάθε μια ερώτηση ξεχωριστά. Σκοπός της μεθόδου είναι να μεγιστοποιήσει ή να μετρήσει την εσωτερική σταθερότητα του τεστ. Αυτό επιτυγχάνεται με τον υπολογισμό του

συντελεστή άλφα του Cronbach, συμπεριλαμβάνοντας ή όχι κάθε ερώτηση. Στην περίπτωση που ο συντελεστής είναι μεγαλύτερος όταν μια ερώτηση παραλείπεται, τότε αυτή απορρίπτεται. Ο συντελεστής άλφα του Cronbach είναι ο πιο διαδεδομένος και ο πιο σημαντικός συντελεστής αξιοπιστίας.

Να σημειωθεί ότι στην περίπτωση των δικαιωμάτων κι ευθυνών των μεταναστών και των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων προστέθηκαν δύο επιπλέον μεταβλητές, για να επιτευχθεί υψηλότερη εσωτερική συνοχή στον παράγοντα. Ειδικότερα από την ερώτηση (16) επιλέχθηκε το 1^ο υποερώτημα, που αφορά στο ισότιμο δικαίωμα στην εκπαίδευση:

- «Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα» (V16.1).

Αντίστοιχα από την ερώτηση (17) επιλέχθηκε το 2^ο υποερώτημα, που σχετίζεται με την ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση για τα παιδιά των μεταναστών:

- «Τα παιδιά των μεταναστών θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση όπως και τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα» (V17.2).

Παρακάτω συνοψίζονται οι διαστάσεις της ευρωπαϊκής πολιτιότητας, όπως παρουσιάζονται από τους προκύπτοντες παράγοντες, καθώς και οι τιμές του δείκτη αξιοπιστίας άλφα του Cronbach:

Πίνακας 3.1.3: 2 - Τιμές του δείκτη αξιοπιστίας άλφα του Cronbach.

Πολιτειακές Διαστάσεις	Τιμές Chronbach Alpha
<i>Κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό κι ευρωπαϊκό επίπεδο.</i>	<i>0,859</i>
<i>Προθυμία ψήφου σε δημοτικές, βουλευτικές εκλογές κι ευρωεκλογές.</i>	<i>0,774</i>
<i>Προθυμία για κοινωνική και πολιτική συμμετοχή.</i>	<i>0,633</i>
<i>Στάση εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και</i>	<i>0,694</i>

την Ευρωπαϊκή Ένωση.	
Δικαιώματα κι ευθύνες μεταναστών.	0,723

Πίνακας 3.1.3: 3 - Rotated Component Matrix.

Rotated Component Matrix^a

	Component				
	1	2	3	4	5
Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.	,723	,062	,218	,237	-,077
Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.	,827	,163	-,044	,164	-,075
Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.	,776	,218	-,066	,263	,084
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.	,690	,131	,191	,233	,045
Πόσο εμπιστεύεσαι την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.	,162	-,012	,119	,756	-,042
Πόσο εμπιστεύεσαι την τοπική αυτοδιοίκηση.	,118	,222	-,004	,777	-,096
Πόσο εμπιστεύεσαι την Ευρωπαϊκή Ένωση.	,067	,033	,155	,732	,187
Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.	,255	,844	,081	,119	,027
Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.	,206	,857	,077	,091	,108
Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.	,193	,563	,430	,048	,157
Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα.	,441	,087	,392	,007	,348
Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.	-,052	,363	,503	,049	,028
Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα.	,198	-,009	,746	-,032	-,127
Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.	,375	,172	,496	,134	,243
Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.	,073	,073	,752	,292	,013
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.	,657	-,005	,117	-,132	,280
Σαν ενήλικας θα έχω τη δυνατότητα/θα είμαι σε θέση να συμμετέχω στην πολιτική.	,568	,200	,175	-,098	,020

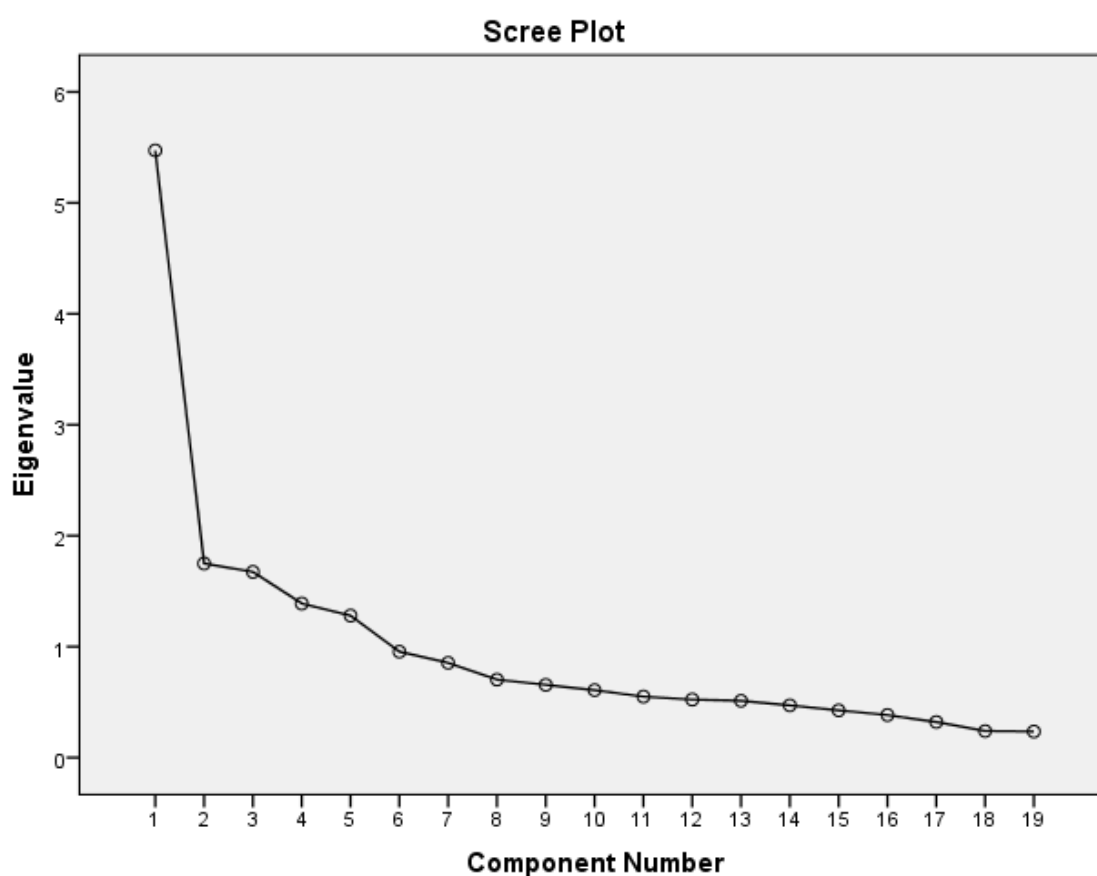
Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.	,084	,184	-,022	-,056	,771
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.	,015	-,012	,016	,082	,764

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.^a

a. Rotation converged in 6 iterations.

Σχήμα 3.1.3: 2 - Scree Plot.

Με αντίστοιχο τρόπο επιλέχθηκε μία σειρά από μεταβλητές, που αφορούν στην ευρωπαϊκή ταυτότητα των μαθητών/ριών. Από το σύνολο των μεταβλητών δημιουργήθηκαν με τη μέθοδο της παραγοντικής ανάλυσης 4 (τέσσερις) νέοι παράγοντες. Ειδικότερα οι μεταβλητές που επιλέχθηκαν αφορούν στα ερευνητικά ερωτήματα:

- Αντιλαμβάνονται οι μαθητές/ριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τους εαυτούς τους ως Ευρωπαίους πολίτες (V1);
- Ποιες είναι οι γνώσεις και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γύρω από ζητήματα ευρωπαϊκής ιστορίας, γεωγραφίας και επικαιρότητας (V3, V11);
- Ποιες είναι οι αντιλήψεις των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με την εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών (V4); Έχουν συμμετάσχει ενεργά σε δραστηριότητες σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα (V2);
- Ποια είναι η αντίληψη των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την ευρωπαϊκή κινητικότητα (V6); Έχουν συμμετάσχει ενεργά σε πολιτικές δραστηριότητες σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα (V2);
- Σε ποιον βαθμό εκδηλώνουν οι μαθητές/ριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κοινωνικό και πολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (V18);
- Ποιες είναι οι γνώσεις των μαθητών/ριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (V11, V20); Ποιος ο βαθμός εμπιστοσύνης τους στα θεσμικά όργανα (V20);
- Διακρίνονται οι μαθητές/ριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από πολιτική γνώση και εμπιστοσύνη, όσον αφορά τα οφέλη της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών πολιτικών για τα κράτη-μέλη της (V10);

Ειδικότερα επιλέχθηκαν μεταβλητές από την πρώτη (1) ερώτηση της ενότητας «Ευρωπαϊκή ταυτότητα»:

- α) «Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο» (μεταβλητή V1.1),
- δ) «Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης» (V1.4),
- ζ) «Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης» (V1.6),
- η) «Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (V1.7).

Τα παραπάνω στοιχεία εστιάζουν στην αυτοαντίληψη των μαθητών/ριών ως Ευρωπαίων, στο αίσθημα του ανήκειν στην Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση,

καθώς και στην αναγνώριση κοινών χαρακτηριστικών με άλλους Ευρωπαίους πολίτες.

Από τη δεύτερη (2) ερώτηση της ενότητας «Ευρώπη και συμμετοχή» επιλέχθηκε η μεταβλητή:

- κ) «Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες» (V2.10)

καθώς θεωρήθηκε περισσότερο αντιπροσωπευτική, μιας και η πλειονότητα των μαθητών/ριών της Β' τάξης Γυμνασίου δεν έχει συμμετέχει σε εκδρομές ή εκπαιδευτικά προγράμματα σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακολουθεί η τρίτη (3) ερώτηση της ενότητας «Ευρώπη και πολιτισμός», από την οποία ξεχώρισαν τα στοιχεία:

- ζ) «Συζητήσεις με την οικογένεια σε σχέση με την ευρωπαϊκή ένωση» (V3.6),
- θ) «Συζητήσεις με την οικογένεια σε σχέση με τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες» (V3.8).

Ο λόγος που διακρίθηκαν οι παραπάνω μεταβλητές έγκειται στο ότι εστιάζουν στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, που είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της αυτοαντίληψης του/της μαθητή/ριας.

Στη συνέχεια το ερωτηματολόγιο επικεντρώνεται στη γλωσσομάθεια των μαθητών/ριών, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους δήλωσαν ότι μιλούν μία ευρωπαϊκή γλώσσα. Πρόκειται για την ερώτηση (4) από την ενότητα «Ευρώπη και γλωσσομάθεια»:

- α) «Είσαι σε θέση να επικοινωνείς ή να καταλαβαίνεις κάποια γλώσσα που χρησιμοποιείται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες;» (V4.1).

Έπεται η διερεύνηση της στάσης των μαθητών/ριών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της αντίληψης των οφελών που προκύπτουν από την ένταξη της χώρας τους σε αυτή. Από την ερώτηση (10) της ενότητας «Ευρώπη: Οφέλη για την Ελλάδα» επιλέχθηκαν οι μεταβλητές:

- α) «Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης» (V10.1),
- γ) «Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (V10.3).

Ακολουθεί το ζήτημα της γνώσης των μαθητών/ριών γύρω από ζητήματα που αφορούν στην Ένωση με το υποερώτημα:

- α) «Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση» (V11.1)

της ερώτησης (11) από την ενότητα «Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες».

Η προτελευταία μεταβλητή επικεντρώνεται στο ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι μαθητές/ριες για ζητήματα της Ένωσης, από την ερώτηση (18) της ενότητας «Ευρωπαϊκή πολιτική»:

- η) «Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα» (V18.7).

Τέλος η έρευνα εστιάζει στη στάση εμπιστοσύνης των μαθητών προς τα θεσμικά όργανα της Ένωσης στην ερώτηση (20) της ενότητας «Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες»:

- μ) «Εμπιστοσύνη προς την Ευρωπαϊκή Ένωση» (V20.12),
- ν) «Εμπιστοσύνη προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο» (V20.13).

Πίνακας 3.1.3: 4 – Παράγοντες ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Ευρωπαϊκή ταυτότητα
Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.
Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.
Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης.
Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Ευρώπη και συμμετοχή
Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

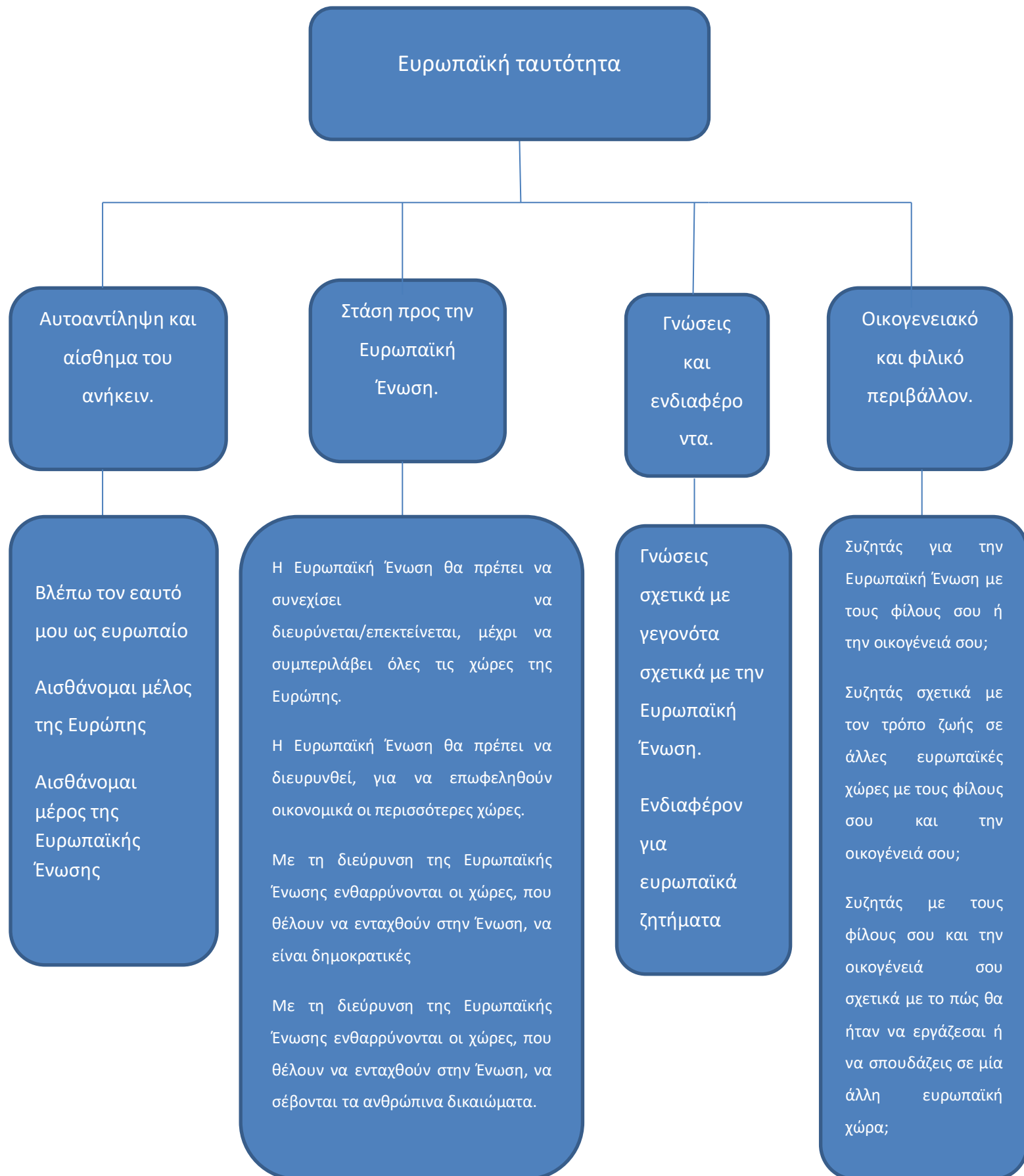
Ευρώπη και πολιτισμός
Συζητήσεις με την οικογένεια σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συζητήσεις με την οικογένεια σε σχέση με τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.
Ευρώπη και γλωσσομάθεια
Είσαι σε θέση να επικοινωνείς ή να καταλαβαίνεις κάποια γλώσσα που χρησιμοποιείται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.
Ευρώπη: οφέλη για την Ελλάδα
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Ευρώπη: θεσμοί, όργανα και διαδικασίες
Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εμπιστοσύνη προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εμπιστοσύνη προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
Ευρωπαϊκή πολιτική
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.

Οι προαναφερθείσες μεταβλητές επιλέχθηκαν για την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης. Οι παράγοντες, που προέκυψαν, παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Αυτοαντίληψη και αίσθημα του ανήκειν.
2. Στάση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.
3. Γνώσεις και ενδιαφέροντα.
4. Οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον.

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζεται το εννοιολογικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Όλοι οι παράγοντες τυγχάνουν ίσης σημασίας.

Σχήμα 3.1.3: 3 – Παράγοντες ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Αναφορικά με τη στατιστική επιλογή και ομαδοποίηση των μεταβλητών ισχύει ό,τι και στην ευρωπαϊκή πολιτειότητα. Η τιμή του δείκτη ΚΜΟ και σε αυτήν την περίπτωση είναι αποδεκτή, αφού είναι 0,715.

Πίνακας 3.1.3: 5 - Rotated Component Matrix.

Rotated Component Matrix^a

	Component			
	1	2	3	4
Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.	,768	-,011	-,115	-,160
Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.	,830	,085	,164	-,012
Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	,771	,107	,155	-,041
Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.	,023	,035	,770	-,188
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.	,291	,120	,778	-,049
Συζητάς για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	,124	,014	-,620	,481
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	-,109	-,067	-,132	,845
Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πώς θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;	-,123	-,041	-,188	,730
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	,059	,705	,009	-,073
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διευρυνθεί, για να επωφεληθούν οικονομικά οι περισσότερες χώρες.	,095	,767	-,002	,040
Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να είναι δημοκρατικές.	-,048	,713	-,036	-,236
Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.	,086	,570	,243	,135

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.^a

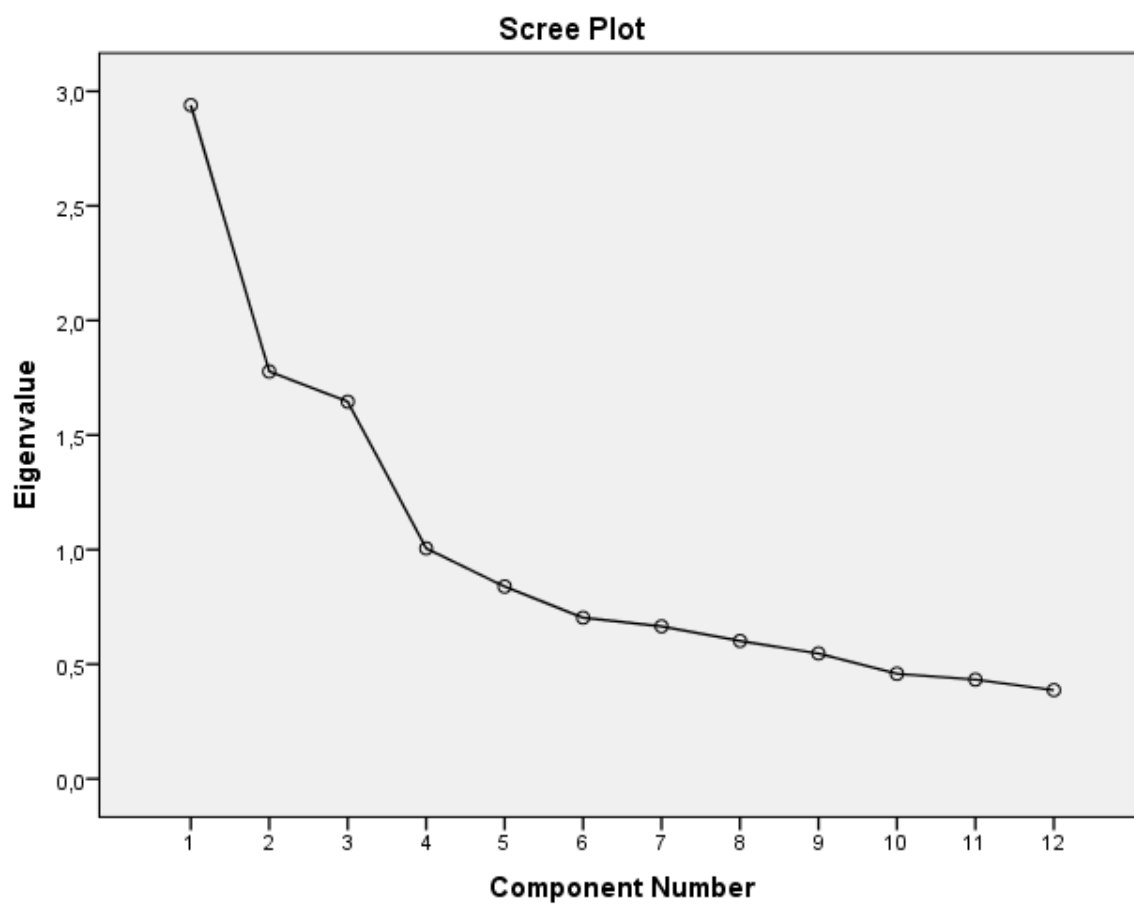
a. Rotation converged in 5 iterations.

Παρακάτω συνοψίζονται οι διαστάσεις της ευρωπαϊκής ταυτότητας, όπως παρουσιάζονται από τους προκύπτοντες παράγοντες, καθώς και οι τιμές του δείκτη αξιοπιστίας άλφα του Cronbach:

Πίνακας 3.1.3: 6 - Τιμές του δείκτη αξιοπιστίας άλφα του Cronbach.

<u>Διαστάσεις ευρωπαϊκής ταυτότητας</u>	<u>Τιμές Chronbach Alpha</u>
<i>Αυτοαντίληψη και αίσθημα του ανήκειν.</i>	<i>0,729</i>
<i>Στάση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.</i>	<i>0,638</i>
<i>Γνώσεις και ενδιαφέροντα.</i>	<i>0,602</i>
<i>Οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον.</i>	<i>0,647</i>

Σχήμα 3.1.3: 4 - Scree Plot.

3.1.4 Διμεταβλητή ανάλυση

Προκειμένου να ανιχνευτεί η συνάφεια μεταξύ δύο μεταβλητών, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο χ^2 (Chi-square) ή διαφορετικά ο έλεγχος ανεξαρτησίας του Pearson για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων.

Η αρχική ή μηδενική υπόθεση (H_0) δηλώνει ότι υπάρχει ανεξαρτησία μεταξύ των δύο μεταβλητών, ενώ η εναλλακτική της (H_1) ότι δεν υπάρχει ανεξαρτησία μεταξύ των δύο μεταβλητών. Οι συσχετίσεις που παρουσιάζονται, πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Πιο συγκεκριμένα στην παρούσα ενότητα εξετάζεται η ενδεχόμενη σχέση ανεξάρτητων μεταβλητών, που σκιαγραφούν το προφίλ των μαθητών/ριών που συμμετείχαν στην έρευνα με μία σειρά μεταβλητών που, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, συνεισφέρουν στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και πολιτειότητας.

Από τις ανεξάρτητες μεταβλητές επελέγησαν το φύλο, το επίπεδο ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης των μαθητών/ριών, η χώρας γέννησης των μαθητών/ριών, η γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι, το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας και του πατέρα, το ενδιαφέρον της μητέρας και του πατέρα για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, ο αριθμός των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.

Στις εξαρτημένες μεταβλητές περιλαμβάνονται η αυτοαντίληψη αναφορικά με την ευρωπαϊκή ταυτότητα, το πολιτισμικό ενδιαφέρον σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η στάση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, η στάση προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γυναικών, των μελών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων και των μεταναστών, η εμπιστοσύνη προς τα θεσμικά όργανα, τα κοινωνικοπολιτικά ενδιαφέροντα και η πρόθεση για ενεργή κοινωνικοπολιτική συμμετοχή.

Ο έλεγχος ενδεχόμενης σχέσης των ανεξάρτητων μεταβλητών με τους παράγοντες, που συνιστούν στοιχεία της ευρωπαϊκής ταυτότητας, καθώς δεν συγκροτήθηκαν ικανοποιητικά οι σχετικοί παράγοντες.

Συσχέτιση του φύλου των μαθητών/ριών με συνιστώσες της ευρωπαϊκής τους ταυτότητας

Εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ φύλου (A2) και αυτοαντίληψης ως Ευρωπαίου πολίτη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Σύμφωνα με την Epstein (2007) το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων είναι το βαθύτερο χάσμα στον κόσμο σήμερα, αφού «ο διαχωρισμός της εργασίας στην οικογένεια, το τοπικό και παγκόσμιο εργατικό δυναμικό, οι πολιτικές οντότητες, τα περισσότερα θρησκευτικά συστήματα και τα έθνη-κράτη οργανώνονται με βάση τη διάκριση των δύο φύλων» (Epstein, 2007:3). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι μαθήτριες αναμένεται να ταυτιστούν λιγότερο με την Ευρώπη εν συγκρίσει με τους μαθητές (Pichler, 2014:384). Ταυτόχρονα στη διεθνή έρευνα αναφέρεται ισχυρότερη ευρωπαϊκή ταύτιση ανάμεσα στα αγόρια (Kerr, Sturman, Schulz & Burge, 2010:65). Ωστόσο από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι για το συγκεκριμένο δείγμα η σχέση των μεταβλητών δεν είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=301)=.639, p=.887$ (Πίνακες 3.1.4:1 και 3.1.4:2 Παραρτήματος).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών λειτουργεί ενισχυτικά στην υιοθέτηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (European Commission, 2012:20,21,23,101), καθώς δημιουργεί δυνατότητες επικοινωνίας με άλλους Ευρωπαίους και συνεισφέρει στη μετάδοση πολιτιστικών πληροφοριών (Datler et al., 2005:8-9). Στη διεθνή έρευνα προέκυψε θετικότερη στάση από μέρους των κοριτσιών ως προς την εκμάθηση ξένων γλωσσών (Kerr, et. al., 2010:101). Για τον σκοπό αυτόν εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ φύλου (A2) και της εκμάθησης ευρωπαϊκών γλωσσών με απώτερο σκοπό τις σπουδές ή την εργασία σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα (V5.3) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από τα αποτελέσματα προκύπτει στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση για το συγκεκριμένο δείγμα ανάμεσα στις μεταβλητές $\chi^2(3, N=301)=10.455, p=.015^{*3}$ (Πίνακες 3.1.4:3 και 3.1.4:4 Παραρτήματος).

---

³ *Με επιφύλαξη του αριθμού των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5.

Λόγω της νέας πολυπολιτισμικής πραγματικότητας προκύπτει η ανάγκη εξισορρόπησης των δικαιωμάτων και συνύπαρξης του πολιτισμού και των παραδόσεων διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στην κοινωνία (Kiwan, 2008; Modood, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:87). Σε προηγούμενες έρευνες και στη διεθνή έρευνα βρέθηκαν θετικότερες στάσεις ως προς τα δικαιώματα και τις ευθύνες άλλων Ευρωπαίων πολιτών (Amadeo, Torney-Purta, Lehmann, Husfeldt, & Nikolova, 2002; Sotelo, 1999; Torney-Purta, Lehmann, Oswald, & Schulz, 2001, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:93). Ακολουθώντας τη μεθοδολογία της διεθνούς έρευνας, εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο φύλο των μαθητών/ριών (A2) και στη στάση τους ως προς τα δικαιώματα και τις ευθύνες των Ευρωπαίων πολιτών στην Ελλάδα (V7.1). Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=299)=15.572, p=.001$ (Πίνακες 3.1.4:5 και 3.1.4:6 Παραρτήματος).

Συσχέτιση της χώρας γέννησης με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Η χώρα γέννησης του/της μαθητή/ριας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Για τον Greg Myers το ερώτημα που αφορά στον τόπο καταγωγής έχει νόημα, καθώς συνιστά έκφραση αυτού που ονομάστηκε από τον Proshansky “place–identity” (Myers, 2006:323-324), ενώ για τον Smith η διάσταση του χώρου υποδηλώνει την ταύτιση με μια συγκεκριμένη περιοχή και ενέχει το στοιχείο της συνεκτικότητας (Smith, 1991:17). Στη διεθνή έρευνα βρέθηκαν αξιοσημείωτες διαφορές στην ευρωπαϊκή ταύτιση των μαθητών/ριών βάσει του μεταναστευτικού τους υπόβαθρου σε ορισμένες συμμετέχουσες χώρες (Kerr, et. al., 2010:67). Αντίστοιχα στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της χώρας προέλευσης (B1.1) και της αυτοαντίληψης ως Ευρωπαίου πολίτη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά

σημαντική $\chi^2(3, N=301)=11.245, p=.001$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:7 και 3.1.4:8 Παραρτήματος).

Στη διεθνή έρευνα διαπιστώθηκαν θετικότερες στάσεις για την από κοινού εφαρμογή οικονομικών πολιτικών ανάμεσα στα κράτη-μέλη από μέρους των μαθητών/ριών, των οποίων η χώρα προέλευσης είναι μέλος της Ευρωζώνης (Kerr, et. al., 2010:78). Ομοίως στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της χώρας προέλευσης (B1.1) και της στάσης ως προς την εφαρμογή της ίδιας οικονομικής πολιτικής από μέρους των ευρωπαϊκών χωρών (V9.1). Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=299)=15.102, p=.002$ (Πίνακες 3.1.4:9 και 3.1.4:10 Παραρτήματος).

Στη διεθνή έρευνα διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους/στις μαθητές/ριες με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο όσον αφορά τη στάση τους για τα δικαιώματα και τις ευθύνες των μεταναστών (Kerr, et. al., 2010:91-92). Στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της χώρας προέλευσης (B1.1) και της στάσης ως προς την ισότητα δικαιωμάτων για τους μετανάστες (V17.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα δεν είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(1, N=297)=.003, p=.957$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:11 και 3.1.4:12 Παραρτήματος).

Επίσης στη διεθνή έρευνα αναφέρεται ότι, οι μαθητές/ριες με μεταναστευτικό υπόβαθρο διάκεινται λιγότερο θετικά στον περιορισμό της μετανάστευσης σε σύγκριση με τους/τις υπόλοιπους/ες μαθητές/ριες (Kerr, et. al, 2010:96). Εφαρμόστηκε λοιπόν έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της χώρας προέλευσης (B1.1) και της στάσης ως προς τον περιορισμό της μετανάστευσης για την ενίσχυση του αγώνα κατά της τρομοκρατίας (V6.2), την αποφυγή συγκρούσεων (V6.3), την ασφάλεια των Ελλήνων πολιτών (V6.4), τη μείωση της ανεργίας (V6.6) και τη βελτίωση της

οικονομίας (V6.8) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα δεν είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(3, N=297)=1.650, p=.648$ (Πίνακες 3.1.4:13 και 3.1.4:14 Παραρτήματος).
- $\chi^2(3, N=300)=3.078, p=.380$ (Πίνακες 3.1.4:15 και 3.1.4:16 Παραρτήματος).
- $\chi^2(3, N=300)=2.380, p=.497$ (Πίνακες 3.1.4:17 και 3.1.4:18 Παραρτήματος).
- $\chi^2(3, N=300)=2.960, p=.398$ (Πίνακες 3.1.4:19 και 3.1.4:20 Παραρτήματος).
- $\chi^2(3, N=299)=4.188, p=.242$ (Πίνακες 3.1.4:21 και 3.1.4:22 Παραρτήματος).

Συσχέτιση της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι με την ευρωπαϊκή ταυτότητα και πολιτειότητα

Ως συνέχεια της συσχέτισης της χώρας γέννησης με τις διαφορετικές πτυχές της ευρωπαϊκής ταυτότητας εξετάζεται η πιθανή διαφοροποίηση των τιμών βάσει της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι. Πιο συγκεκριμένα εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι (B2) και της ευρωπαϊκής αυτοαντίληψης (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα δεν είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=301)=7.426, p=.060$ (Πίνακες 3.1.4:23 και 3.1.4:24 Παραρτήματος).

Επίσης εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι (B2) και του πολιτικού ενδιαφέροντος των μαθητών/ριών για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα (V18.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=298)=8.173, p=.043$ (Πίνακες 3.1.4:25 και 3.1.4:26 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη ταύτιση ανάμεσα στους/στις μαθητές/ριες, που μιλούν στο σπίτι κατά κύριο λόγο την ελληνική γλώσσα στο σπίτι. Παρεμφερή ήταν τα αποτελέσματα για τα κοινωνικά

ζητήματα της χώρας (V18.3) $\chi^2(3, N=298)=8.165$, $p=.043$ (Πίνακες 3.1.4:27 και 3.1.4:28 Παραρτήματος).

Όμοια εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι (B2) και της ικανότητας των μαθητών/ριών να κατανοούν πολιτικά ζητήματα με ευκολία (V19.3) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=297)=9.188$, $p=.027$ (Πίνακες 3.1.4:29 και 3.1.4:30 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη ταύτιση ανάμεσα στους/στις μαθητές/ριες, που μιλούν κατά κύριο λόγο την ελληνική γλώσσα στο σπίτι.

Ανάλογα ήταν τα αποτελέσματα της σχέσης ανάμεσα στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο σπίτι (B2) και την προθυμία των μαθητών/ριών να ψηφίσουν στις δημοτικές εκλογές (V25.1) για το συγκεκριμένο δείγμα $\chi^2(3, N=295)=18.028$, $p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:31 και 3.1.4:32 Παραρτήματος) και στις βουλευτικές εκλογές (V25.2) $\chi^2(3, N=295)=10.609$, $p=.014$ (Πίνακες 3.1.4:33 και 3.1.4:34 Παραρτήματος). Και στις δύο περιπτώσεις διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές/ριες που μιλούν κατά κύριο λόγο την ελληνική γλώσσα στο σπίτι είναι περισσότεροι πρόθυμοι να ψηφίσουν στις δημοτικές και στις βουλευτικές εκλογές ως ενήλικες.

Τέλος εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σπίτι (B2) και της προθυμίας των μαθητών/ριών να προσφέρουν εθελοντικά βοήθεια στην τοπική κοινωνία (V26.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=296)=9.725$, $p=.021$ (Πίνακες 3.1.4:35 και 3.1.4:36 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη προθυμία ανάμεσα στους/στις μαθητές/ριες, που μιλούν κατά κύριο λόγο την ελληνική γλώσσα στο σπίτι.

Συσχέτιση του αναμενόμενου εκπαιδευτικού επιπέδου με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η εκπαίδευση ενισχύει την ταύτιση με την Ευρώπη (Macha' Cek, 2004:196), καθώς συνδέεται με γνώσεις για την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία και τον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτισμό, με γλωσσικές δεξιότητες, αλλά και με την ιδιότητα του δημοκρατικού πολίτη. Προκειμένου να ελεγχθεί η υπόθεση ότι το αναμενόμενο εκπαιδευτικό επίπεδο των μαθητών/ριών ασκεί στατιστικά σημαντική επίδραση στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), για την πιθανότητα ύπαρξης σχέσης ανάμεσα στο αναμενόμενο εκπαιδευτικό επίπεδο (A3) και την ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=301)=7.801, p=.050^{*4}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:37 και 3.1.4:38 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι οι μαθητές/ριες, που προσδοκούν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τείνουν να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως Ευρωπαίο σε μεγαλύτερο βαθμό από τους/τις μαθητές/ριες, που αναμένουν να ολοκληρώσουν το Γυμνάσιο και το Λύκειο.

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία οι άνθρωποι «μαθαίνουν» να ταυτίζονται με την Ευρώπη, όταν εκτίθενται σε φιλοευρωπαϊκές ιδέες και κοσμοπολίτικα ιδεώδη κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Hainmueller & Hiscox, 2006:472-473). Ταυτόχρονα οι περισσότερο μορφωμένοι τείνουν να απολαμβάνουν περισσότερο τα οφέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Brubaker & Cooper, 2000:13; Kohli, 2000:118), καθώς τα κοινωνικοοικονομικά προνόμια (επαγγελματική κατάσταση και εισόδημα) και η ευρωπαϊκή ταυτότητα είναι αλληλένδετα (Citrin & Sides, 2004:174). Βάσει αυτής της συλλογιστικής εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του επιπέδου ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης (A3) και της συχνότητας διεξαγωγής συζητήσεων σχετικά με τον τρόπο εργασίας ή τις σπουδές σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα (V3.9) για τις περιπτώσεις του

---

⁴ *Με επιφύλαξη του αριθμού των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5.

δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=301)=9.662$, $p=.022$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:39 και 3.1.4:40 Παραρτήματος). Ουσιαστικά οι μαθητές/ριες που αναμένουν να ολοκληρώσουν το Πανεπιστήμιο, συζητούν συστηματικότερα με τους γονείς ή τους φίλους τους για τον τρόπο εργασίας ή τις σπουδές σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα συγκριτικά με εκείνους/ες που αναμένουν να ολοκληρώσουν το Γυμνάσιο ή το Λύκειο.

Για τον Inglehart (1970) ένα υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης αυξάνει την ικανότητα ενός ατόμου να συλλάβει αφηρημένα και περίπλοκα ζητήματα και να αποκτήσει «τις απαραίτητες δεξιότητες για να ανταπεξέλθει σε μια εκτεταμένη πολιτική κοινότητα» (Inglehart, 1970:47). Για τον λόγο αυτόν εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του αναμενόμενου εκπαιδευτικού επιπέδου (A3) και της πολιτικής γνώσης που αφορά στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γυναικών (V15.2), των μελών όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων (V16.5) και των μεταναστών (V17.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(3, N=297)=20.368$, $p=.000^{*5}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:41 και 3.1.4:42 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=298)=15.568$, $p=.001^{*6}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:43 και 3.1.4:44 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=297)=8.103$, $p=.044^{*7}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:45 και 3.1.4:46 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη συμφωνία αναφορικά με την ισότητα των δικαιωμάτων από τους/τις μαθητές/ριες που αναμένουν να ολοκληρώσουν υψηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Ομοίως εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο αναμενόμενο εκπαιδευτικό επίπεδο (A3) και το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν για κοινωνικά ζητήματα της χώρας (V18.3) για τις

---

⁵ *Με επιφύλαξη του αριθμού των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5.

⁶ *Όπως παραπάνω.

⁷ *Όπως παραπάνω.

περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=298)=12.114$, $p=.007$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:47 και 3.1.4:48 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ισχυρότερο κοινωνικό ενδιαφέρον από τους/τις μαθητές/ριες που αναμένουν να ολοκληρώσουν υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης.

Επιπρόσθετα εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του αναμενόμενου εκπαιδευτικού επιπέδου (Α3) και της προθυμίας των μαθητών/ριών να μιλήσουν μπροστά σε όλη την τάξη για ένα πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα (V23.7) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=291)=17.074$, $p=.001$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:49 και 3.1.4:50 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι οι μαθητές/ριες που αναμένουν να ολοκληρώσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, μπορούν να εκφράσουν την άποψή τους επαρκέστερα εν συγκρίσει με εκείνους/ες που αναμένουν να ολοκληρώσουν το Γυμνάσιο και το Λύκειο.

Παρεμφερή αποτελέσματα προέκυψαν όταν εφαρμόστηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του αναμενόμενου εκπαιδευτικού επιπέδου (Α3) και της προθυμίας των μαθητών/ριών για:

- τη συλλογή υπογραφών για μία αναφορά στην ενήλικη ζωή (V24.4) $\chi^2(3, N=294)=10.023$, $p=.018$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:51 και 3.1.4:52 Παραρτήματος).
- την προθυμία ψήφου στις δημοτικές εκλογές (V25.1) $\chi^2(3, N=295)=21.896$, $p=.000^*$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:53 και 3.1.4:54 Παραρτήματος).
- τις βουλευτικές εκλογές (V25.2) $\chi^2(3, N=295)=31.919$, $p=.000^*$ ⁸ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:55 και 3.1.4:56 Παραρτήματος) και

---

⁸ Με επιφύλαξη του αριθμού των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5.

- στις Ευρωεκλογές (V25.8) $\chi^2(3, N=295)=16.566, p=.001$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:57 και 3.1.4:58 Παραρτήματος) και
- για την εθελοντική προσφορά βοήθειας στην τοπική κοινότητα (V26.1) $\chi^2(3, N=296)=14.799, p=.002^{*9}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:59 και 3.1.4:60 Παραρτήματος).

Συσχέτιση του εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Στη συνέχεια εξετάστηκε η πιθανότητα ύπαρξης συνάφειας ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας και στις μεταβλητές της ευρωπαϊκής ταυτότητας και πολιτειότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων συνιστά έναν δείκτη κοινωνικοοικονομικής τάξης, καθώς συνδέεται με καλύτερα κοινωνικοοικονομικά προνόμια (Citrin & Sides, 2004:174) και σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, οι μαθητές/ριες, που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, αναμένεται να ταυτιστούν περισσότερο με την Ευρώπη (Pichler, 2014:385). Εφαρμόστηκε λοιπόν έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας (B4) και της ισότητας των δικαιωμάτων και των ευθυνών των μελών όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων (V16.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=298)=10.080, p=.018$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:61 και 3.1.4:62 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη συμφωνία από τους/τις μαθητές/ριες, των οποίων οι μητέρες έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο και το Πανεπιστήμιο, εν συγκρίσει με εκείνους/ες, των οποίων οι μητέρες έχουν ολοκληρώσει το Γυμνάσιο ή δεν έχουν ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης.

Όμοια εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας (B4) και του ενδιαφέροντος των μαθητών/ριών για κοινωνικά ζητήματα της χώρας

---

⁹ *Όπως παραπάνω.

(V18.3) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=298)=11.425, p=.010$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:63 και 3.1.4:64 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη συμφωνία από τους/τις μαθητές/-τριες, των οποίων οι μητέρες έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο και το Πανεπιστήμιο, εν συγκρίσει με εκείνους/ες, των οποίων οι μητέρες έχουν ολοκληρώσει το Γυμνάσιο ή δεν έχουν ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης.

Ανάλογα ήταν τα αποτελέσματα όταν εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας (B4) και:

- το ενδιαφέρον των μαθητών/ριών ως προς τα ευρωπαϊκά ζητήματα (V18.7) $\chi^2(3, N=298)=10.446, p=.015$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:65 και 3.1.4:66 Παραρτήματος),
- την πρόθεση των μαθητών/ριών να μιλήσουν για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα ενώπιον της τάξης (V23.7) $\chi^2(3, N=291)=19.789, p=.000$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:67 και 3.1.4:68 Παραρτήματος),
- την πρόθεση των μαθητών/ριών να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές (V25.2) $\chi^2(3, N=295)=9.941, p=.019$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:69 και 3.1.4:70 Παραρτήματος) και
- στις Ευρωεκλογές (V25.8) $\chi^2(3, N=295)=7.962, p=.047$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:71 και 3.1.4:72 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη προθυμία από εκείνους/ες, των οποίων οι μητέρες ολοκλήρωσαν το Λύκειο ή το Πανεπιστήμιο.

Συσχέτιση του εκπαιδευτικού επιπέδου του πατέρα με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Ακολουθώντας την ίδια συλλογιστική, εξετάζεται η πιθανή διαφοροποίηση των τιμών βάσει του εκπαιδευτικού επιπέδου του πατέρα. Ειδικότερα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα (B6) και στη στάση των μαθητών/ριών ως προς την ισότητα των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των

δύο φύλων (V15.2) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα δεν είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=296)=8.732, p=.033$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:73 και 3.1.4:74 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι το ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα (Λύκειο, Πανεπιστήμιο) συνδέεται με μεγαλύτερη συμφωνία από μέρους των μαθητών/ριών.

Ταυτόχρονα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα (B6) και το ενδιαφέρον των μαθητών/ριών για κοινωνικά ζητήματα της χώρας (V18.3) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=297)=13.208, p=.004$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:75 και 3.1.4:76 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι το ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα (Λύκειο, Πανεπιστήμιο) συνδέεται με μεγαλύτερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον από μέρους των μαθητών/ριών.

Συσχέτιση του κοινωνικοπολιτικού ενδιαφέροντος της μητέρας με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Το ενδιαφέρον των γονιών για κοινωνικοπολιτικά θέματα συνυπολογίζεται στα οικογενειακά χαρακτηριστικά και συνδέεται με τη διαμόρφωση πολιτειακών στάσεων από μέρους των μαθητών/ριών (Ichilov, 1988:433). Εφαρμόστηκε έτσι έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας (B7.1) και την ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=301)=13.815, p=.003$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:77 και 3.1.4:78 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι το ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας συνδέεται με ισχυρότερη ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη από μέρους των μαθητών/ριών.

Όμοια εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας (B7.1) και το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον των μαθητών/ριών για:

- πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα (V18.1),
- πολιτικά ζητήματα στη χώρα (V18.2),
- κοινωνικά ζητήματα στη χώρα (V18.3) και
- ευρωπαϊκά ζητήματα (V18.7) για τις περιπτώσεις του δείγματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=298)=37.722, p=.000$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:79 και 3.1.4:80 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=298)=21.148, p=.000$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:81 και 3.1.4:82 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=298)=37.307, p=.000$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:83 και 3.1.4:84 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=298)=24.853, p=.003$ (Πίνακες 3.1.4:85 και 3.1.4:86 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι το ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας συνδέεται με ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον από μέρους των μαθητών/ριών.

Όπως διαπιστώνεται από τα αποτελέσματα, η πρόθεση των μαθητών/ριών για ενεργή πολιτική και κοινωνική συμμετοχή αυξάνεται, ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας. Αναλυτικότερα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας (B7.1) και το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον των μαθητών/ριών για:

- να ψηφίσουν στις δημοτικές εκλογές (V25.1),
- να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές (V25.2),
- να δραστηριοποιηθούν εθελοντικά στην τοπική κοινωνία (V26.1) και
- να συμμετάσχουν σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση (V26.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(3, N=295)=15.722$, $p=.001$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:87 και 3.1.4:88 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=295)=13.019$, $p=.005$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:89 και 3.1.4:90 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=296)=15.551$, $p=.001$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:91 και 3.1.4:92 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=18.778$, $p=.027$ (Πίνακες 3.1.4:93 και 3.1.4:94 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας μεγαλύτερη συμμετοχή από μέρους των μαθητών/ριών, όταν η μητέρα τους επιδεικνύει ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον.

Συσχέτιση του κοινωνικοπολιτικού ενδιαφέροντος του πατέρα με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Στο ίδιο πλαίσιο ανιχνεύεται η πιθανή διαφοροποίηση των τιμών στην ευρωπαϊκή ταυτότητα και πολιτειότητα των μαθητών/ριών, με βάση το ενδιαφέρον που επιδεικνύει ο πατέρας για κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα. Εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον του πατέρα (B7.2) και την ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(3, N=300)=8.832$, $p=.032$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:95 και 3.1.4:96 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ισχυρότερη ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη από μέρους των μαθητών/ριών, όταν ο πατέρας τους επιδεικνύει ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον.

Όπως και στην περίπτωση της μητέρας, εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον του πατέρα (B7.2) και το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον των μαθητών/ριών:

- πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα (V18.1),

- πολιτικά ζητήματα στη χώρα (V18.2),
- κοινωνικά ζητήματα στη χώρα (V18.3) και
- ευρωπαϊκά ζητήματα (V18.7) για τις περιπτώσεις του δείγματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=297)=37.178, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:97 και 3.1.4:98 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=297)=38.576, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:99 και 3.1.4:100 Παραρτήματος),
- $\chi^2(3, N=297)=38.199, p=.000$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:101 και 3.1.4:102 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=297)=23.728, p=.005$ (Πίνακες 3.1.4:103 και 3.1.4:104 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον από μέρους των μαθητών/ριών, όταν ο πατέρας τους επιδεικνύει ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον.

Επίσης εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον της μητέρας (B7.1) και την πολιτική συμμετοχή των μαθητών/ριών για:

- να μιλήσουν για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα ενώπιον της τάξης (V23.7),
- να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές (V25.2) και
- στις Ευρωεκλογές (V25.8).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=290)=27.017, p=.001$ (Πίνακες 3.1.4:105 και 3.1.4:106 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=294)=25.940, p=.002$ (Πίνακες 3.1.4:107 και 3.1.4:108 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=294)=23.342, p=.005$ (Πίνακες 3.1.4:109 και 3.1.4:110 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον από μέρους των μαθητών/ριών, όταν ο πατέρας τους επιδεικνύει ισχυρότερο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον.

Συσχέτιση του αριθμού των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι με συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Όπως προαναφέρθηκε, ο μεγαλύτερος αριθμός βιβλίων στο σπίτι σχετίζεται με επιπλέον χρόνια σχολικής φοίτησης ανεξάρτητα από το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα και την κοινωνική τάξη των γονιών (Evans, Kelley, Sikora, & Treiman, 2010:1). Εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι (B8) και την ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(5, N=301)=13.307, p=.021^{*10}$ (Πίνακες 3.1.4:111 και 3.1.4:112 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι οι μαθητές/ριες που δήλωσαν μεγαλύτερο αριθμό διαθέσιμων βιβλίων, τείνουν να αντιλαμβάνονται περισσότερο τον εαυτό τους ως Ευρωπαίο.

Επιπλέον εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι (B8) και τη στάση των μαθητών σε σχέση με τα δικαιώματα των μελών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων (V16.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(5, N=298)=18.198, p=.003^{*11}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:113 και 3.1.4:114 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι οι μαθητές/ριες που δήλωσαν μεγαλύτερο αριθμό διαθέσιμων βιβλίων, τείνουν να συμφωνούν περισσότερο με τη ισότητα των ευθυνών και των δικαιωμάτων των μελών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων.

Ακόμη εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι (B8) και το ενδιαφέρον των μαθητών/ριών σε σχέση με κοινωνικά ζητήματα της χώρας (V18.3) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(5, N=298)=15.803, p=.007$ (Επανακωδικοποίηση)

¹⁰ *Με επιφύλαξη του αριθμού των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5.

¹¹ *Όπως παραπάνω.

(Πίνακες 3.1.4:115 και 3.1.4:116 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ότι οι μαθητές/-τριες που δήλωσαν μεγαλύτερο αριθμό διαθέσιμων βιβλίων, τείνουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για κοινωνικά ζητήματα σε εθνικό επίπεδο.

Τέλος εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι (B8) και την πρόθεση των μαθητών/ριών:

- να ψηφίσουν ως ενήλικες στις δημοτικές εκλογές (V25.1)
- στις βουλευτικές εκλογές (V25.2) και
- στις Ευρωεκλογές (V25.8) για τις περιπτώσεις του δείγματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(5, N=295)=15.764, p=.008$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:117 και 3.1.4:118 Παραρτήματος),
- $\chi^2(5, N=295)=23.491, p=.000$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:119 και 3.1.4:120 Παραρτήματος),
- $\chi^2(15, N=295)=26.934, p=.029$ (Πίνακες 3.1.4:121 και 3.1.4:122 Παραρτήματος), υποδεικνύοντας ισχυρότερη πρόθεση από τους/τις μαθητές/ριες με τον μεγαλύτερο αριθμό διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.

Συσχέτιση εξαρτημένων μεταβλητών

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η εθνική ταυτότητα όχι μόνο δεν απειλείται από την ευρωπαϊκή, αλλά συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για την κτήση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Σερέτη, 2004:108-109; Τσαούσης, 2004:227). Για τον λόγο αυτόν εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο αίσθημα περηφάνιας για την Ελλάδα (V21.6) και την ευρωπαϊκή αυτοαντίληψη (V1.1) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το

συγκεκριμένο δείγμα δεν είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(1, N=296)=.284, p=.594$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:123 και 3.1.4:124 Παραρτήματος).

Στη συνέχεια, ακολουθώντας τη μεθοδολογία της διεθνούς έρευνας, εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στην εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών (V5.3) και στη στάση ανοχής προς τα μέλη εθνοτικών / φυλετικών ομάδων (V16.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(9, N=298)=17.939, p=.036^{*12}$ (Πίνακες 3.1.4:125 και 3.1.4:126 Παραρτήματος).

Όμοια εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στην εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών (V5.3) και στη στάση ανοχής προς τους μετανάστες (V17.5) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα δεν είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(1, N=297)=.472, p=.492^{*13}$ (Επανακωδικοποίηση) (Πίνακες 3.1.4:127 και 3.1.4:128 Παραρτήματος).

Στην ευρωπαϊκή έκθεση αναφέρεται ότι οι μαθητές/ριες με περισσότερες πολιτειακές γνώσεις διάκινται αρνητικότερα στην πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Kerr, et. al., 2010:80). Εφαρμόστηκε λοιπόν, έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στη στάση ως προς την επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V10.1) και

- την πεποίθηση των μαθητών/ριών ότι γνωρίζουν περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία τους (V19.1),
- ότι όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα συνήθως έχω κάτι να πουν (V19.2),
- ότι μπορούν να κατανοήσουν τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία (V19.3),
- ότι έχουν πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν (V19.4) και

---

¹² *Με επιφύλαξη του αριθμού των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5.

¹³ *Όπως παραπάνω.

- ότι κατανοούν καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα (V19.6) για τις περιπτώσεις του δείγματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=297)=20.930$, $p=.013$ (Πίνακες 3.1.4:129 και 3.1.4:130 Παραρτήματος).
- $\chi^2(9, N=297)=29.871$, $p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:131 και 3.1.4:132 Παραρτήματος).
- $\chi^2(9, N=297)=20.499$, $p=.015$ (Πίνακες 3.1.4:133 και 3.1.4:134 Παραρτήματος).
- $\chi^2(9, N=297)=20.200$, $p=.017$ (Πίνακες 3.1.4:135 και 3.1.4:136 Παραρτήματος).
- $\chi^2(9, N=297)=33.146$, $p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:137 και 3.1.4:138 Παραρτήματος).

Η διεθνής έρευνα επικεντρώθηκε επίσης στο πολιτικό ενδιαφέρον και τη συμμετοχή των μαθητών/ριών, καθώς το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον θεωρείται σημαντική προϋπόθεση για την πολιτειακή δέσμευση και εμπλοκή (Van Deth, 2000; Verba, Schlozman, & Brady, 1995, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:108). Βάσει αυτής της συλλογιστικής εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test) προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο ενδιαφέρον των μαθητών/ριών για ευρωπαϊκά ζητήματα (V18.7) και:

- τη συχνότητα συμμετοχής τους σε συζητήσεις για ευρωπαϊκά ζητήματα (V3.8) και
- την πρόθεση τους να ψηφίσουν ως ενήλικες στις Ευρωεκλογές (V25.8).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=297)=25.512$, $p=.002$ (Πίνακες 3.1.4:139 και 3.1.4:140 Παραρτήματος),

- $\chi^2(9, N=294)=40.446, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:141 και 3.1.4:142 Παραρτήματος).

Επίσης, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, όσα περισσότερα γνωρίζουν τα άτομα για την πολιτική, τόσο πιο εύκολα αναπτύσσουν πολιτικές και συμμετοχικές δεξιότητες (Morin, 1996, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:43). Εφαρμόστηκε λοιπόν έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στην πεποίθηση των μαθητών/ριών ότι μπορούν να κατανοήσουν τα περισσότερα ζητήματα με ευκολία (V19.3) και:

- τις γνώσεις για γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση (V11.1),
- τις γνώσεις για τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.2),
- τις γνώσεις για τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.3) και
- τις γνώσεις σχετικά με το ευρώ (V11.4).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=296)=47.975, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:143 και 3.1.4:144 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=41.549, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:145 και 3.1.4:146 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=27.600, p=.001$ (Πίνακες 3.1.4:147 και 3.1.4:148 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=31.711, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:149 και 3.1.4:150 Παραρτήματος).

Ανάλογα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στην πεποίθηση των μαθητών/ριών ότι έχουν πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν (V19.4) και:

- τις γνώσεις για γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση (V11.1),
- τις γνώσεις για τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.2),

- τις γνώσεις για τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.3) και
- τις γνώσεις σχετικά με το ευρώ (V11.4).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=296)=40.095, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:151 και 3.1.4:152 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=24.598, p=.003$ (Πίνακες 3.1.4:153 και 3.1.4:154 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=31.215, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:155 και 3.1.4:156 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=296)=28.723, p=.001$ (Πίνακες 3.1.4:157 και 3.1.4:158 Παραρτήματος).

Επίσης εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στην ικανότητα των μαθητών/ριών να μιλήσουν για ένα κοινωνικό ή πολιτικό θέμα μπροστά στη σχολική τάξη (V23.7) και:

- τις γνώσεις για γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση (V11.1),
- τις γνώσεις για τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.2),
- τις γνώσεις για τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.3) και
- τις γνώσεις σχετικά με το ευρώ (V11.4).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=290)=40.160, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:159 και 3.1.4:160 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=290)=32.127, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:161 και 3.1.4:162 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=290)=31.914, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:163 και 3.1.4:164 Παραρτήματος),
- $\chi^2(9, N=290)=39.893, p=.000$ (Πίνακες 3.1.4:165 και 3.1.4:166 Παραρτήματος).

Επιπρόσθετα η ερευνητική ομάδα της διεθνούς έρευνας επέλεξε να ερευνήσει την πιθανότητα ύπαρξης σχέσης ανάμεσα στις πολιτικές γνώσεις των μαθητών/ριών και τη συμμετοχή τους σε διαπροσωπικές συζητήσεις σχετικά με την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Kerr, et. al., 2010:114). Αντίστοιχα στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στη συχνότητα συμμετοχής σε συζητήσεις σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (V3.8) και:

- τις γνώσεις των μαθητών/ριών σε σχέση με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (V11.3),
- την πεποίθηση των μαθητών/ριών ότι μπορούν να κατανοήσουν τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία (V19.3) και
- την πεποίθηση των μαθητών/ριών ότι έχουν πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν (V19.4) για τις περιπτώσεις του δείγματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική:

- $\chi^2(9, N=298)=17.001, p=.049$ (Πίνακες 3.1.4:167 και 3.1.4:168 Παραρτήματος).
- $\chi^2(9, N=296)=17.467, p=.042$ (Πίνακες 3.1.4:169 και 3.1.4:170 Παραρτήματος).
- $\chi^2(9, N=296)=26.781, p=.002$ (Πίνακες 3.1.4:171 και 3.1.4:172 Παραρτήματος),

υποδεικνύοντας ότι οι μαθητές/ριες με περισσότερες γνώσεις και μεγαλύτερη αίσθηση αυτό-αποτελεσματικότητας συμμετέχουν συστηματικότερα σε συζητήσεις με το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον σχετικά με τον τρόπο ζωής, την εργασία και τις σπουδές σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.

Επίσης οι μαθητές/ριες που ήταν περισσότερο πρόθυμοι να συμμετέχουν σε συζητήσεις για γενικά κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, ήταν περισσότερο πιθανό να συμμετέχουν σε συζητήσεις για ευρωπαϊκά θέματα με το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον (Kerr, et. al., 2010:114-115). Εφαρμόστηκε έτσι έλεγχος

ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στη συχνότητα συμμετοχής σε συζητήσεις σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (V3.8) και την πρόθεση συμμετοχής σε συζητήσεις πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα (V26.2) για τις περιπτώσεις του δείγματος. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η σχέση των μεταβλητών για το συγκεκριμένο δείγμα είναι στατιστικά σημαντική $\chi^2(9, N=295)=23.156, p=.006$ (Πίνακες 3.1.4:173 και 3.1.4:174 Παραρτήματος).

3.1.5 Ανάλυση παλινδρόμησης

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Ainley, Schulz & Fraillon, 2009) η πολιτειακή ιδιότητα μπορεί να προβλεφθεί από μεταβλητές, που συγκροτούν το υπόβαθρο του/της εκάστοτε μαθητή/ριας. Οι μεταβλητές αυτές αναφέρονται:

- στο φύλο,
- στο αναμενόμενο εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή στην εκπαιδευτική βαθμίδα που προσδοκεί να ολοκληρώσει ο/η μαθητής/ρια (Γυμνάσιο, Λύκειο, Πανεπιστήμιο),
- στο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας του/της μαθητή/ριας, δηλαδή στο επάγγελμα και στο μορφωτικό επίπεδο των γονιών του/της. Το μορφωτικό τους επίπεδο τεκμηριώνεται τόσο με το εκπαιδευτικό επίπεδο που έχουν ολοκληρώσει, όσο και με τον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι,
- το ενδιαφέρον των μαθητών/ριών για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα (Ainley, Schulz & Fraillon, 2009:9).

Προκειμένου να εξετάσει η ερευνητική ομάδα το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας του/της μαθητή/ριας, δημιούργησε έναν εθνικά τυποποιημένο σύνθετο δείκτη (nationally z-standardized composite index), που βασίζεται στο επάγγελμα των γονιών, στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο του και στον αριθμό των διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι.

Για την πρόβλεψη της πολιτειακής ιδιότητας των μαθητών μέσω των προαναφερθέντων μεταβλητών χρησιμοποιείται η ανάλυση παλινδρόμησης, καθώς είναι «η πιο απλή και διαδεδομένη τεχνική πρόβλεψης.» (Κατσής, Σιδερίδης, Εμβαλωτής, 2011:131).

Τα στατιστικά αποτελέσματα, που προέκυψαν από την ανάλυση παλινδρόμησης, δεν μας επιτρέπουν να τα αξιοποιήσουμε. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά οι τιμές του δείκτη Pearson R για τις διαστάσεις της ευρωπαϊκής πολιτειότητας και ταυτότητας:

Πίνακας 3.1.5: 1 – Τιμές Pearson R.

<u>Πολιτειακές Διαστάσεις</u>	<u>Τιμές Pearson R</u>
<i>Κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον σε τοπικό, εθνικό κι ευρωπαϊκό επίπεδο.</i>	<i>0,321</i>
<i>Προθυμία ψήφου σε δημοτικές, βουλευτικές εκλογές κι ευρωεκλογές.</i>	<i>0,370</i>
<i>Προθυμία για κοινωνική και πολιτική συμμετοχή.</i>	<i>0,205</i>
<i>Στάση εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και την Ευρωπαϊκή Ένωση.</i>	<i>0,219</i>
<i>Δικαιώματα κι ευθύνες μεταναστών.</i>	<i>0,264</i>

Πίνακας 3.1.5: 2 – Τιμές Pearson R.

<u>Διαστάσεις ευρωπαϊκής ταυτότητας</u>	<u>Τιμές Pearson R</u>
<i>Αυτοαντίληψη και αίσθημα του ανήκειν.</i>	<i>0,245</i>
<i>Στάση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.</i>	<i>0,156</i>
<i>Γνώσεις και ενδιαφέροντα.</i>	<i>0,382</i>
<i>Οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον.</i>	<i>0,322</i>

4.1 Συζήτηση

Η ανίχνευση γνώσεων και στάσεων των μαθητών αποτελεί μέρος της διαδικασίας αξιολόγησης της ευρωπαϊκής ταυτότητας και απαιτείται τόσο για την κατανόηση του τρόπου συγκρότησής της, όσο και για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης ενεργών πολιτών στο πλαίσιο της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην παρούσα έρευνα ανιχνεύθηκαν τα επίπεδα της ευρωπαϊκής ταύτισης μαθητών/ριών ηλικίας 14 ετών μέσω δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο αξιοποίησε στοιχεία της Διεθνούς Έρευνας για την πολιτειότητα και την αγωγή του πολίτη (The International Civic and Citizenship Education Study - ICCS).

Ανάμεσα στις συνιστώσες της ευρωπαϊκής ταυτότητας και πολιτειότητας εντοπίζονται η ομοιότητα ως προς τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, η διασυνοριακή κινητικότητα και επικοινωνία, η οικονομική και πολιτική συναίνεση των κρατών-μελών, καθώς και η ενεργή παρουσία στην ευρωπαϊκή κοινότητα. Οι παράγοντες αυτοί συνιστούν τα θεμέλια για την οικοδόμηση και συνάμα την ενίσχυση οποιασδήποτε ταυτότητας (Bakke, 1995:9). Για τον σκοπό αυτό διερευνήθηκε η αυτό-εικόνα των μαθητών, η συχνότητα συμμετοχής τους σε διακρατικές δραστηριότητες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η παρακολούθηση ευρωπαϊκών δρώμενων και οι στάσεις τους σχετικά με τη θέσπιση κοινών ρυθμίσεων, την κατοχύρωση δικαιωμάτων και την κοινωνική αλληλεγγύη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ως δείκτες της πολιτειότητας υπολογίστηκαν το δηλωμένο ενδιαφέρον των μαθητών για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία, η πρόθεση συμμετοχής τους σε πολιτικούς φορείς και κοινωνικές δράσεις και η αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας αναφορικά με τις πολιτειακές τους δεξιότητες.

Συνολικά οι μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως μέλη της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αισθάνονται περήφανοι ως απόρροια της ιδιότητας αυτής. Παρεμφερή με μικρές ή μεγαλύτερες αποκλίσεις παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της διεθνούς έρευνας για την ευρωπαϊκή ταυτότητα και πολιτειότητα (ICCS) το 2009, όπου η αίσθηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας ήταν κοινή σε όλες τις συμμετέχουσες

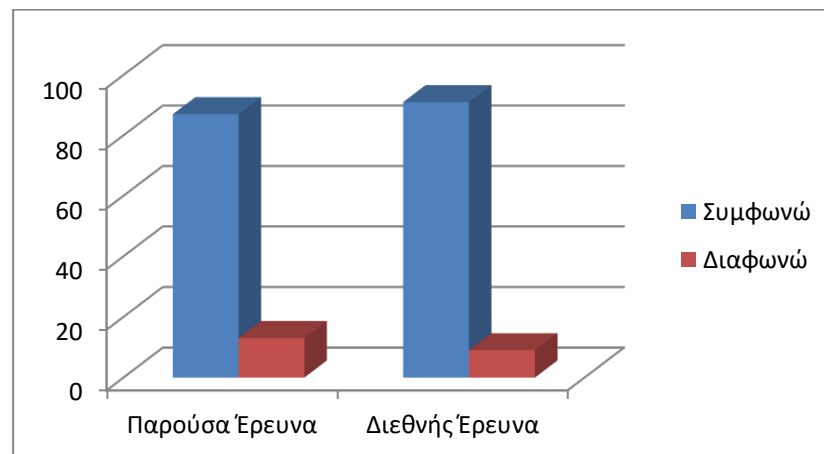
χώρες. Οι απαντήσεις των μαθητών στην παρούσα έρευνα κινούνται γύρω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 2009, όπως η περίπτωση της ευρωπαϊκής αυτοαντίληψης (EL:89,7%, EU:91%), ενώ σε άλλες τον υπερβαίνουν. Παραδείγματος χάριν, οι μαθητές στην παρούσα έρευνα αισθάνονται λιγότερο περήφανοι που ζουν στην Ευρώπη (EL:87%, EU:91%) και που η χώρα τους είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EL:81,3%, EU:86%) συγκριτικά με τους μαθητές που συμμετείχαν στη διεθνή έρευνα. Αντίθετα το αίσθημα του ανήκειν στην Ευρώπη (EL:82%, EU:79%) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (EL:76,7%, EU:70%) εμφανίζεται εντονότερο στους μαθητές της παρούσας έρευνας σε σύγκριση με το διεθνές δείγμα. Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε αντιδιαστολή με εκείνα του Ευρωβαρόμετρου το 2014, όπου οι Έλληνες ηλικίας άνω των 15 ετών δήλωσαν στην πλειοψηφία τους ότι δεν αισθάνονται συνδεδεμένοι με την Ευρωπαϊκή Ένωση (63%), ούτε και πολίτες της Ένωσης (55%) (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:5). Παρότι στη διεθνή έρευνα αναφέρεται ισχυρότερη ευρωπαϊκή ταύτιση ανάμεσα στα αγόρια (Kerr, Sturman, Schulz & Burge, 2010:65), δεν προέκυψε ανάλογη σχέση στο παρόν δείγμα ($p=.887$). Εν τούτοις υπήρξε σχέση ανάμεσα στη χώρα καταγωγής των μαθητών/ριών και την ευρωπαϊκή τους αυτοαντίληψη, υποδεικνύοντας ισχυρότερη ευρωπαϊκή ταύτιση από μέρους των μαθητών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ($p=.001$). Στη διεθνή έρευνα βρέθηκαν επίσης αξιοσημείωτες διαφορές στην ευρωπαϊκή ταύτιση των μαθητών βάσει του μεταναστευτικού τους υπόβαθρου σε ορισμένες συμμετέχουσες χώρες (Kerr, et. al., 2010:67). Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι δεν υπήρχε η δυνατότητα διαπίστωσης της ευρωπαϊκής ή μη προέλευσης των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο, η οποία ενδεχόμενα θα διευκόλυνε την ερμηνεία των διαφορών βάσει της ιδιότητας μέλους της χώρας προέλευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πίνακας 4.1: 1 – Ευρωπαϊκή Ταυτότητα.

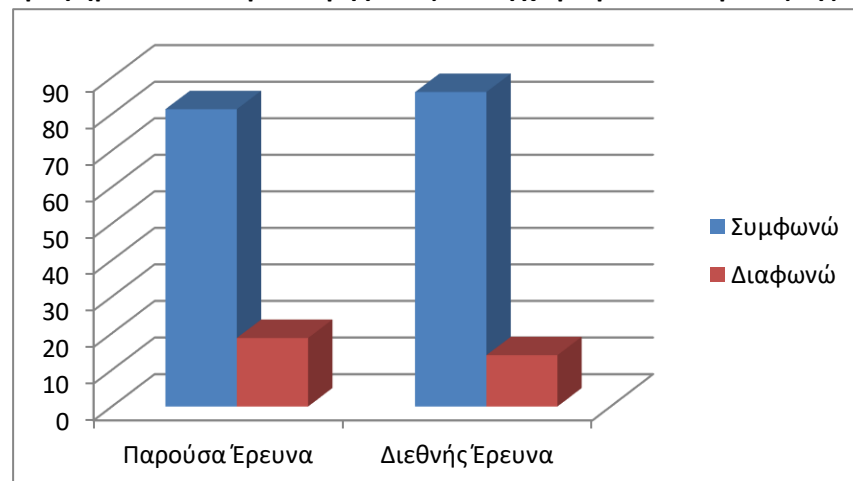
Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.	91%	89,7%	9%	10,3%
Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως πολίτη της	37%	25,6%	63%	74,2%

χώρας μου.				
Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη.	91%	87%	10%	13%
Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.	79%	82%	21%	18%
Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως ευρωπαϊό πολίτη και μετά ως πολίτη του κόσμου.	69%	51,9%	31%	48,2%
Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης.	65%	53,3%	35%	46,5%
Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	70%	76,7%	30%	23,2%
Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	86%	81,3%	14%	18,6%

Γράφημα 4.1: 1 - Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη.

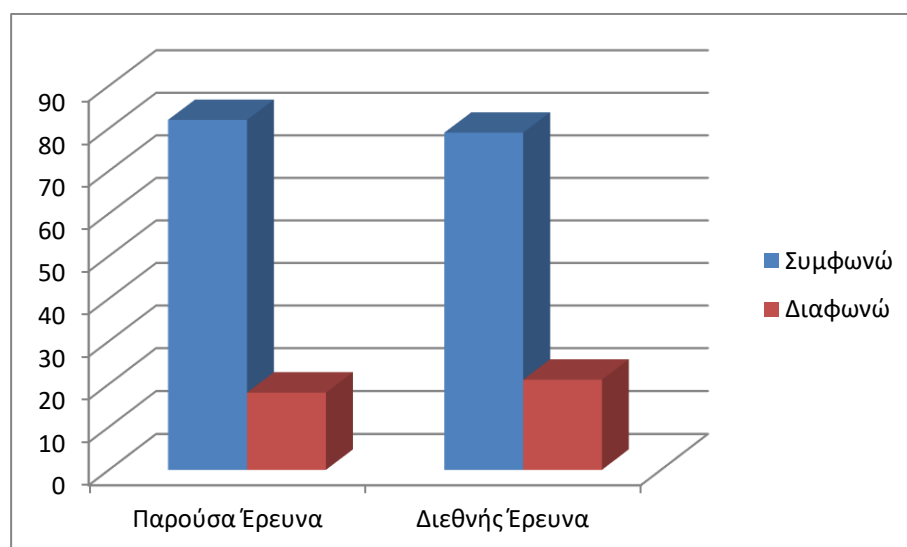

Γράφημα 4.1: 2 - Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

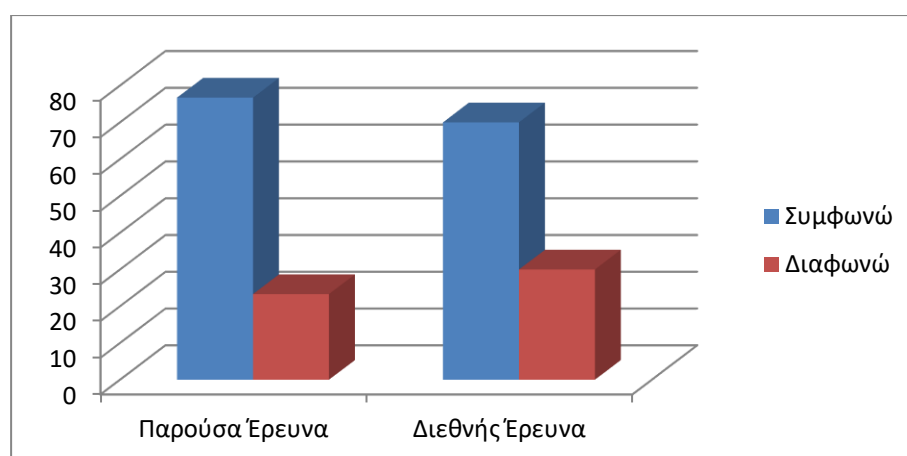

Γράφημα 4.1: 3 - Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.

Γράφημα 4.1: 4 - Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην ευρωπαϊκή έκθεση επισημαίνεται η πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ της ευρωπαϊκής, εθνικής και παγκόσμιας ταυτότητας σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες (Kerr, et. al., 2010:68). Η πολυπλοκότητα αυτή αποκαλύπτεται και στην παρούσα έρευνα, όπου οι απαντήσεις των μαθητών σχετικά με την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ταυτότητα παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση με μικρή υπερίσχυση της πρώτης. Το παρόν δείγμα διακρίνεται από ισχυρή αίσθηση της εθνικής ταυτότητας, που θεμελιώνεται από τη μεγαλύτερη αξία που αποδίδεται στην ελληνική σημαία - σε σχέση τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες της διεθνούς έρευνας (EL:92,3%, EU:83%), τον μεγαλύτερο σεβασμό στην Ελλάδα (EL:96,6%, EU:88%), καθώς και το αίσθημα περηφάνιας για την Ευρώπη (EL:83,8%, EU:86%) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (EL:86,5%, EU:84%), που συμπίπτει

με του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Οι μαθητές δεν θα προτιμούσαν να διαμένουν σε άλλη χώρα, παρά την επίγνωση της κακής λειτουργίας του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα, εν συγκρίσει με τις άλλες χώρες της Ευρώπης. Η υπερίσχυση της εθνικής ταυτότητας αιτιολογείται πιθανά από το ελληνικό σχολικό πρόγραμμα σπουδών με την ιδιαίτερη έμφαση στην εθνική ιστορία και τον προσανατολισμό σε πατριωτικές αξίες έως το 1999 (Makrinioti & Solomon, 1999; Papanastasiou & Koutselini-Ioannidou, 1999).

Πίνακας 4.1: 2 – Εθνική Ταυτότητα.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με την Ελλάδα;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Η σημαία της χώρας μου είναι σημαντική για εμένα.	83%	92,3%	18%	7,7%
Το πολιτικό σύστημα της χώρας μου λειτουργεί καλά.	62%	29,4%	38%	70,6%
Έχω σεβασμό για τη χώρα μου.	88%	96,6%	13%	3,3%
Στη χώρα μου θα πρέπει να είμαστε περήφανοι για όσα έχουμε επιτύχει.	86%	83,8%	14%	16,2%
Είμαι περήφανος/-η που μένω σε αυτή τη χώρα.	84%	86,5%	15%	13,5%
Γενικά μιλώντας, είναι καλύτερα να ζεις σε αυτή τη χώρα σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες.	68%	56,2%	32%	43,8%

Τα ευρήματα αυτά δεν τεκμηριώνουν απαραίτητα την αντικατάσταση της μίας ταυτότητας ή της άλλης. Όπως είναι εφικτή η διατήρηση μιας παγκόσμιας ταυτότητας σε συνδυασμό με μια ισχυρή ευρωπαϊκή ταυτότητα, είναι επίσης δυνατό να διατηρηθεί η ευρωπαϊκή ταυτότητα παράλληλα με μια ισχυρή εθνική ταυτότητα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η εθνική ταυτότητα όχι μόνο δεν απειλείται από την ευρωπαϊκή, αλλά συνιστά την αναγκαία προϋπόθεση για την κτήση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Σερέτη, 2004:108-109; Τσαούσης, 2004:227). Βάσει της συλλογιστικής αυτής εξετάστηκε η συμμεταβλητότητα του σεβασμού προς την Ελλάδα και της ευρωπαϊκής αυτοαντίληψης με την εφαρμογή του ελέγχου

ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-Square Test), χωρίς ωστόσο να προκύψει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών ($p=.594$).

Σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο, η Ευρωπαϊκή Ένωση ταυτίζεται για την πλειονότητα των ερωτηθέντων με «την ελευθερία να ταξιδεύεις, να σπουδάζεις και να εργάζεσαι οπουδήποτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (Eurobarometer 71, 2009:85; Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:3). Στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας συνυπολογίζεται λοιπόν, η συμμετοχή σε διακρατικές δραστηριότητες στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως μέσο μετάδοσης και υιοθέτησης πολιτισμικών χαρακτηριστικών και αξιών. Η συμμετοχή των μαθητών της παρούσας έρευνας σε δραστηριότητες ευρωπαϊκού χαρακτήρα εμφανίζεται σχεδόν σε όλες τις μορφές της χαμηλότερη του ευρωπαϊκού μέσου όρου, με εξαίρεση τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στις ευρωπαϊκές πόλεις. Μία πιθανή ερμηνεία αφορά στο έτος διεξαγωγής της διεθνούς έρευνας (2009), όταν υπήρχε οικονομική σταθερότητα στην Ευρώπη και οι ανησυχίες για την οικονομική κατάσταση είχαν μόλις αρχίσει να διαδίδονται παγκοσμίως (Kerr et. al., 2010:78).

Πίνακας 4.1: 3 - Ευρώπη και Συμμετοχή.

Έχεις συνεργαστεί ποτέ σε κάποια από τις παρακάτω δραστηριότητες;	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί
Δραστηριότητες στην τοπική κοινότητα μαζί με ανθρώπους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	EU:13% EL:13,6%	EU:21% EL:13,3%	EU:66% EL:73,1%
Δραστηριότητες για τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στην πόλη μου και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις.	EU:9% EL:11,6%	EU:21% EL:20,9%	EU:71% EL:67,4%
Γιορτές/φεστιβάλ μουσικής, χορού ή κινηματογράφου σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	EU:14% EL:15,6%	EU:22% EL:17,3%	EU:65% EL:67,1%
Αθλητικά δρώμενα σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	EU:16% EL:8%	EU:20% EL:12,7%	EU:64% EL:79,3%
Προγράμματα ανταλλαγής μαθητών από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	EU:10% EL:9,3%	EU:15% EL:12,3%	EU:75% EL:78,4%

Σχολικές εκδρομές σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	EU:17% EL:8,3%	EU:20% EL:12,6%	EU:62% EL:79,1%
Ταξίδια αναψυχής ή διακοπές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	EU:46% EL:19%	EU:28% EL:23%	EU:27% EL:58%
Εκθέσεις, φεστιβάλ ή άλλα δρώμενα σε σχέση με την τέχνη και τον πολιτισμό.	EU:20% EL:22,6%	EU:27% EL:20,9%	EU:53% EL:56,1%

Η άποψη ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαδραματίζουν καίριο ρόλο για τη συγκρότηση της συλλογικής και της ευρωπαϊκής ταυτότητας επιβεβαιώνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία (Morley, 2001; Kaitatzi-Whitlock, 2007). Ο Γεωργίου (2006) υποστηρίζει ότι «τα μέσα ενημέρωσης (...) έχουν γίνει οργανωμένοι μηχανισμοί εξέχουσας σημασίας για την κατασκευή ταυτοτήτων σε τοπικό, εθνικό και διακρατικό πλαίσιο στη νεωτερική εποχή» (Georgiou, 2006:11, όπ. αναφ. στο Hillje, 2013:7). Η παρακολούθηση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με την Ευρώπη εμφανίστηκε αυξημένη για τους μαθητές της παρούσας έρευνας σε σχέση με τους μαθητές των άλλων ευρωπαϊκών χωρών το 2009. Η Ελλάδα παρουσίασε τα χαμηλότερα ποσοστά στη διεθνή έρευνα για την ανάγνωση εφημερίδας σε εβδομαδιαία βάση, ενώ ακόμη χαμηλότερα εμφανίστηκαν στην παρούσα έρευνα. Αντιθέτως υψηλή συχνότητα παρουσίασε η χρήση του διαδικτύου για τη συλλογή πληροφοριών. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, οι έφηβοι αποκτούν ολοένα αυξανόμενη πρόσβαση σε διαφορετικά μέσα με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών για πολιτικά ζητήματα (Harris, 2004, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:111). Από άλλες μελέτες βρέθηκε ότι η χρήση Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης κινητοποιεί τους/τις νέους/ες να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή. Παρότι οι εφημερίδες και το διαδίκτυο εμφανίζονται να ασκούν ισχυρότερη επίδραση σε σχέση με τα μέσα ενημέρωσης «παθητικής υποδοχής» (τηλεόραση, ραδιόφωνο), οι νέοι/ες χρησιμοποιούν συστηματικότερα την τηλεόραση για να ενημερωθούν σχετικά με την πολιτική (Spannring, Ogris και Gaiser, 2008, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:111).

Οι διαπροσωπικές συζητήσεις με το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον για ευρωπαϊκά ζητήματα κοινωνικής και πολιτικής φύσης έχει βρεθεί ότι ενισχύουν την

ευρωπαϊκή ταύτιση μεταξύ των μαθητών (Datler et al., 2005:14,17). Επιπλέον, σύμφωνα με το τακτικό Ευρωβαρόμετρο (2014), η συμμετοχή σε συζητήσεις σε εθνικό επίπεδο σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης προτείνεται από τους συμμετέχοντες για την ενδυνάμωση του αισθήματος του Ευρωπαίου πολίτη (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:6). Στην παρούσα έρευνα προέκυψε ότι οι μαθητές συζητούν συχνότερα με τους γονείς τους ή τους φίλους τους εν συγκρίσει με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Την προσοχή των μαθητών συγκεντρώνουν περισσότερο τα αθλητικά και τα πολιτισμικά ευρωπαϊκά δρώμενα, ο τρόπος ζωής, η εργασία και οι σπουδές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Το ενδιαφέρον για την πολιτική και οικονομική κατάσταση άλλων κρατών-μελών κυμαίνεται σε μέτρια επίπεδα. Η συστηματικότερη διεξαγωγή συζητήσεων με τον περίγυρο για ευρωπαϊκά ζητήματα δεν είναι ανεξάρτητη από τις τελευταίες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, που αφορούν στα ολοένα μεγαλύτερα κύματα μετανάστευσης, την επικέντρωση στις εργασιακές συνθήκες σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και τις πολιτικές διαβουλεύσεις που προβάλλονταν από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης τη χρονική περίοδο που διεξήχθη η παρούσα έρευνα. Εξάλλου η αυξανόμενη προβολή ευρωπαϊκών θεμάτων από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχει βρεθεί ότι ενισχύει την ταύτιση με την Ευρώπη (Stoeckel, 2008:5).

Πίνακας 4.1: 4 – Ευρώπη και Πολιτισμός.

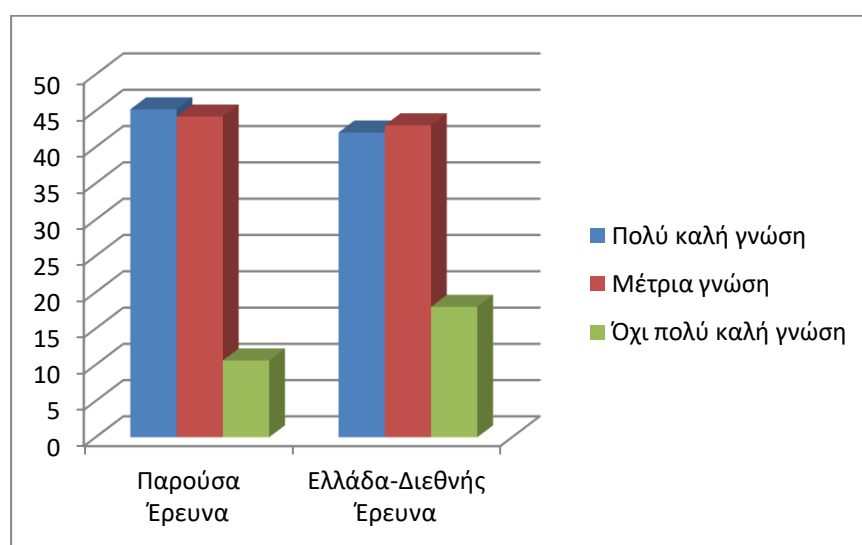
Πόσο συχνά ασχολείσαι με κάποια από τις παρακάτω δραστηριότητες;	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα
Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;	EU:21% EL:11,3%	EU:14% EL:3,7%	EU:26% EL:24%	EU:39% EL:61%
Διαβάζεις εφημερίδα για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;	EU:29% EL:68%	EU:18% EL:13,7%	EU:29% EL:11%	EU:24% EL:7,3%
Συζητάς για την πολιτική και την οικονομική κατάσταση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	EU:40% EL:32%	EU:22% EL:15%	EU:27% EL:30%	EU:12% EL:23%
Συζητάς για ευρωπαϊκά αθλητικά δρώμενα με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	EU:24% EL:18,7%	EU:20% EL:16,7%	EU:27% EL:22,3%	EU:12% EL:42,3%

Συζητάς για τέχνες και πολιτισμό από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	EU:29% EL:17,7%	EU:23% EL:15,3%	EU:28% EL:33,3%	EU:20% EL:33,7%
Συζητάς για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	EU:44% EL:33,8%	EU:27% EL:19,7%	EU:21% EL:26,8%	EU:8% EL:19,7%
Συζητάς για θέματα του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;	EU:56% EL:61,3%	EU:23% EL:18%	EU:15% EL:13%	EU:6% EL:7,7%
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	EU:29% EL:12,7%	EU:29% EL:19%	EU:29% EL:39,3%	EU:13% EL:29%
Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πώς θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;	EU:34% EL:12,6%	EU:27% EL:25,6%	EU:26% EL:31,9%	EU:13% EL:29,9%

Η επικοινωνία και μετάδοση πολιτιστικών πληροφοριών σχετίζεται με την εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών, η οποία την καθιστά ευκολότερη και λειτουργεί ενισχυτικά στην υιοθέτηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (The Development of European Identity/Identities: Unfinished Business, 2012; Datler et al., 2005; Glaser, 2005). Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών του δείγματος μπορεί να επικοινωνεί σε πολύ καλό (45,2%) ή μέτριο βαθμό (44,2%) τουλάχιστον σε μία ακόμη ευρωπαϊκή γλώσσα, σε υψηλότερα του ευρωπαϊκού μέσου όρου επίπεδα για την πρώτη περίπτωση (27% και 48% αντίστοιχα). Τα ποσοστά στην παρούσα έρευνα ξεπερνούν ελαφρώς τον μέσο όρο των μαθητών στην Ελλάδα το 2009 (42% και 43%) και ιδιαίτερα της Κύπρου (38% και 37%), ενώ προσιδιάζουν στους μέσους όρους της Δανίας (43% και 45%), του Λιχτενστάιν (57% και 32%), του Λουξεμβούργου (42% και 49%), της Σλοβενίας (48% και 36%) και της Σουηδίας (41% και 44%). Επιπλέον οι μαθητές/ριες του παρόντος δείγματος υποστηρίζουν την εκμάθηση ξένων γλωσσών περισσότερο από τους μαθητές άλλων ευρωπαϊκών χωρών, λαμβάνοντας υπόψη τα προκύπτοντα οφέλη για τις μετακινήσεις τους, την εργασία και τις σπουδές τους εντός της Ευρώπης, αλλά και την κατανόηση ευρωπαϊκών πολιτιστικών στοιχείων. Όπως στη διεθνή έρευνα, έτσι κι εδώ η στάση των μαθητών ως προς την εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών προέκυψε ότι

επηρεάζεται από το φύλο τους ($p=.015$). Επίσης η θετική στάση των μαθητών/ριών ως προς την εκμάθηση ξένων γλωσσών σχετίζεται με την ανοχή τους προς τα μέλη εθνοτικών / φυλετικών ομάδων και τους μετανάστες ($p=.036$).

Γράφημα 4.1: 5 – Πόσο καλά μπορείς να επικοινωνήσεις με τους άλλους στην ευρωπαϊκή γλώσσα που γνωρίζεις;

Πίνακας 4.1: 5 – Ευρώπη και Γλωσσομάθεια.

Θα θέλαμε να ξέρουμε τι πιστεύεις για την εκμάθηση γλωσσών που χρησιμοποιούνται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας είναι σημαντική για να ταξιδεύεις ή να πηγαίνεις διακοπές στην Ευρώπη.	93%	98%	7%	2%
Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να με διευκολύνει να βρω μια δουλειά.	93%	96,7%	7%	3,3%
Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	94%	99%	7%	1%
Η εκμάθηση μιας άλλης ευρωπαϊκής γλώσσας με βοηθά να κατανοώ καλύτερα άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.	83%	83,7%	18%	16,3%
Όλοι οι νέοι άνθρωποι στην Ευρώπη θα έπρεπε να μάθουν τουλάχιστον δύο ξένες	74%	78,7%	27%	21,3%

γλώσσες.

Τα σχολεία θα έπρεπε να δίνουν στους νέους ανθρώπους περισσότερες ευκαιρίες να μάθουν ξένες γλώσσες.	84%	89,4%	17%	10,6%
--	-----	-------	-----	-------

Οι μετακινήσεις από τη μία χώρα στην άλλη και η εμπλοκή σε δραστηριότητες ευρωπαϊκής κινητικότητας και αλληλεπίδρασης με άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς έχει διαπιστωθεί ότι ενισχύουν την ευρωπαϊκή ταύτιση (Roeder, 2011:459; Spanning, et al., 2008:496, Fligstein, 2008:21; Gustafson, 2009:36; Kuhn, 2011:815,827). Παρόλο που η ευρωπαϊκή κινητικότητα εμφανίστηκε περιορισμένη στο παρόν δείγμα, οι μαθητές στην Ελλάδα διάκινται θετικά στο δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης των Ευρωπαίων εντός της ευρωπαϊκής κοινότητας, αφού στο σύνολό τους την ταυτίζουν με την πολιτισμική ποικιλομορφία και την οικονομική ευημερία για τη χώρα τους. Ταυτόχρονα η πολιτιστική πολυμορφία και η οικονομική δύναμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προέκυψε ότι ταυτίζονται με τις θετικές έννοιες / πρακτικές της για τους/τις συμμετέχοντες/χουσες στο τακτικό Ευρωβαρόμετρο (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:3). Τα επίπεδα συμφωνίας των μαθητών του δείγματός μας συμπίπτουν με εκείνα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Παραδείγματος χάριν, οι μαθητές της παρούσας έρευνας υποστηρίζουν περισσότερο την ελευθερία διαμονής και εργασίας των ευρωπαίων πολιτών στην Ευρώπη (EL:95,3%, EU:90%), συμβαδίζοντας με τη Βουλγαρία (95%), τη Λιθουανία (95%), την Πολωνία (95%), την Τσεχία (95%) και την Ισπανία (94%). Ομοίως η εκτίμηση των πολιτισμικού πλούτου υπερβαίνει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (EL:78,6%, EU:76%) και συνάδει με τα ποσοστά της Ιταλίας (78%), της Δανίας (78%), και της Ελλάδας (77%), όπως εκτιμήθηκαν στη διεθνή έρευνα το 2009. Ταυτόχρονα οι περισσότεροι μαθητές στην παρούσα έρευνα δεν ταυτίζουν τον περιορισμό της μετακίνησης και το κλείσιμο των συνόρων με την προστασία και τη γενικευμένη αίσθηση ασφάλειας για τη χώρα, μέσω της ενίσχυσης του αγώνα κατά της τρομοκρατίας, της αποφυγής των συγκρούσεων και τη μείωση της ανεργίας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι απαντήσεις των μαθητών δε διαφοροποιούνται με βάση τη χώρα προέλευσης ($p < .648$), όπως συνέβη με τη διεθνή έρευνα (Kerr, et. al.,

2010:96) και ότι ο ευρωπαϊκός μέσος όρος το 2009 παρουσιάζει υψηλότερα επίπεδα συμφωνίας σχετικά με τον περιορισμό των μετακινήσεων (ΕΛ:45,8%, ΕΥ:65%).

Πίνακας 4.1: 6 – Ευρώπη και Κινητικότητα.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν και να εργαστούν οπουδήποτε στην Ευρώπη.	90%	95,3%	10%	4,6%
Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαϊών πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.	53%	49,5%	47%	50,5%
Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων.	49%	45%	52%	55%
Οι πολίτες της χώρας θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.	45%	37,9%	55%	62%
Είναι θετικό να επιτρέπεται σε άλλους Ευρωπαίους να ζήσουν στην Ελλάδα, επειδή οι Ευρωπαίοι αυτοί φέρνουν διαφορετικούς πολιτισμούς μαζί τους.	76%	78,6%	24%	21,4%
Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στη χώρα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους πολίτες της χώρας.	65%	61%	34%	39%
Η κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει να περιοριστεί, αλλιώς ορισμένες χώρες θα γεμίσουν «μετανάστες».	65%	45,8%	35%	54,2%
Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, έτσι ώστε να μπορούν να κατανοούν τους άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς καλύτερα.	88%	90%	12%	10%

Ως απόρροια της αυξημένης κυκλοφορίας προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, προκύπτει μία νέα νοηματοδότηση για την πολιτειακή ιδιότητα, διαμορφούμενη από την εθνοτική, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική ποικιλομορφία και πολυπολιτισμικότητα (Merryfield & Duty, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:87). Κατ' αυτόν τον τρόπο εμφανίζεται η ανάγκη εξισορρόπησης των δικαιωμάτων και συνύπαρξης του πολιτισμού και των παραδόσεων διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στην κοινωνία (Kiwan, 2008; Modood, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:87). Οι μαθητές στην Ελλάδα αντιλαμβάνονται και υποστηρίζουν την ισότιμη προσφορά ευκαιριών στους Ευρωπαίους πολίτες ανεξαρτήτως των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους σε ελαφρώς μεγαλύτερο βαθμό από τις ευρωπαϊκές χώρες το 2009. Ομοίως οι Έλληνες και οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι πολίτες αξιολογούν θετικά το δικαίωμα των πολιτών να ζουν (76%) και να εργάζονται (76%) σε κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:6). Η μεγαλύτερη απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της διεθνούς έρευνας παρατηρείται στην περίπτωση της γλώσσας, όπου η συμφωνία των μαθητών/ριών του παρόντος δείγματος είναι εμφανώς μεγαλύτερη (EL:86%, EU:78%), ενώ στην περίπτωση της οικονομικής προέλευσης τα ποσοστά ταυτίζονται (EL:89,9%, EU:89%). Επίσης παρουσιάστηκαν διαφυλικές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των μαθητών ($p=.001$), όπως και στην περίπτωση της διεθνούς έρευνας.

Πίνακας 4.1: 7 – Ευρώπη και Κινητικότητα.

Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών που έρχονται στην Ελλάδα, θα πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους ανθρώπους που προέρχονται από την Ελλάδα...	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.	84%	90%	15%	10%
Ανεξάρτητα από τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις.	85%	91%	15%	9%
Ανεξάρτητα από τη γλώσσα που μιλούν.	78%	86%	23%	14%
Ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα.	89%	89,9%	11%	10%

Ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο.	70%	72,9%	31%	27,1%
--	-----	-------	-----	-------

Επιπρόσθετα οι περισσότεροι μαθητές υποστηρίζουν τον σεβασμό και την ισότητα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μελών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων. Η συμφωνία εμφανίστηκε ισχυρότερη - συγκριτικά με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες - για την ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση (ΕΛ:96,7%, ΕΥ:92%), ενώ στην περίπτωση της εργασίας προέκυψε μειωμένη (ΕΛ:85,9%, ΕΥ:89%). Τα ευρήματα αυτά ενδέχεται να συνδέονται με τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις της τελευταίας πενταετίας, δηλαδή με τις ανησυχητικές διαστάσεις που έλαβε η ανεργία, αλλά και με την άνοδο στον πολιτικό στίβο μορφωμάτων συγκεκριμένων ιδεολογικών αρχών και πεποιθήσεων.

Πίνακας 4.1: 8 – Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα.	92%	96,7%	8%	3,3%
Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση σε καλές θέσεις εργασίας στην Ελλάδα.	89%	85,9%	11%	14,1%
Τα σχολεία πρέπει να διδάσκουν τους μαθητές να σέβονται τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων.	88%	93,9%	13%	6%
Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στις εκλογές για να λάβουν πολιτικά αξιώματα.	69%	76,5%	31%	23,5%
Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.	88%	91,2%	11%	8,7%

Στη διεθνή έρευνα η συμφωνία των μαθητών υπέρ της ισότητας των δικαιωμάτων και ευθυνών των μεταναστών εμφανίζεται ελαφρώς μειωμένη συγκριτικά με την περίπτωση των μελών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων. Ωστόσο

στην παρούσα έρευνα η συμφωνία των μαθητών για τις δύο περιπτώσεις δε διαφοροποιείται. Ειδικότερα οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα συμφωνούν με το δικαίωμα διατήρησης της γλώσσας, των εθίμων και άλλων πολιτισμικών στοιχείων από μέρος των μεταναστών, υποστηρίζουν την παροχή ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών, καθώς και τη δυνατότητα ψήφου για τους μετανάστες. Μεγάλη διακύμανση παρουσιάζουν οι δηλώσεις στην περίπτωση του περιορισμού της μετανάστευσης, λόγω της έλλειψης διαθέσιμων θέσεων εργασίας, με το ήμισυ και πλέον των μαθητών να συμφωνεί (56,5%). Οι πεποιθήσεις αυτές ίσως να σχετίζονται με το ιστορικό υπόβαθρο της εκάστοτε χώρας, τις μετακινήσεις των φυλών που συγκροτούν τον πληθυσμό της, αλλά και την υποδοχή μεταναστευτικών ρευμάτων κατά τα χρόνια (Kerr, et. al., 2010:65,89). Να σημειωθεί ότι σε αντίθεση με τη διεθνή έρευνα, δεν διαπιστώθηκε σχέση ανάμεσα στις στάσεις των μαθητών/ριών ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών και τη χώρα προέλευσης ($p=.957$).

Πίνακας 4.1: 9 – Ευρώπη: Δικαιώματα και Υποχρεώσεις.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με τους μετανάστες;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να μιλούν τη γλώσσα τους.	72%	85,8%	28%	14,2%
Τα παιδιά των μεταναστών θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση όπως και τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα.	91%	94,3%	9%	5,7%
Οι μετανάστες που ζουν σε μια χώρα αρκετά χρόνια θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να ψηφίσουν στις εκλογές.	77%	85,9%	23%	14,1%
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να διατηρήσουν τα έθιμά τους και τον τρόπο ζωής τους.	77%	87,6%	23%	12,4%
Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.	84%	86,5%	16%	13,4%

Στο πλαίσιο της κοινωνικής δικαιοσύνης εντάσσονται συν τοις άλλοις οι πεποιθήσεις που αφορούν στους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων. Την ισότιμη

συμμετοχή στη διακυβέρνηση (93,9%) και την ισότητα ως προς αμοιβή υποστηρίζουν οι μαθητές στην Ελλάδα (90,9%), ενώ αντιτίθενται στην άποψη που θέλει τους άνδρες περισσότερο κατάλληλους για την ανάληψη ενεργού πολιτικού ρόλου (73,7%) και έχοντες περισσότερα δικαιώματα στην αγορά εργασίας (78,8%). Συμφωνία σημειώνεται, αν και σε χαμηλότερα ποσοστά, για την ανατροφή των παιδιών ως πρώτη προτεραιότητα των γυναικών (68,7%), αποκαλύπτοντας ίσως τα πατροπαράδοτα ήθη της ελληνικής κοινωνίας.

Προς χάριν μιας κοινής ευρωπαϊκής συνύπαρξης εξετάζεται η συμφωνία των μαθητών ως προς την θέσπιση κοινών πολιτικών γραμμών μεταξύ των κρατών-μελών. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας αφορά σε κοινωνικές και θεσμικές διαδικασίες και παρέχει ένα σύνολο αξιών, που προσδίδει στους Ευρωπαίους ένα κοινό νόημα, καθώς και το αίσθημα του ανήκειν σε έναν κοινό ευρωπαϊκό πολιτισμό κι ένα ευρωπαϊκό θεσμικό σύστημα (Castells, 2000:6-9; Castells, 2000:3,365). Η πλειονότητα των συμμετεχόντων/χουσών υποστηρίζει μία μεγαλύτερη εναρμόνιση της πολιτικής στο εσωτερικό της Ευρώπης σε ένα ευρύ φάσμα τομέων. Ειδικότερα η μεγαλύτερη συμφωνία σημειώθηκε για τις περιβαλλοντικές πολιτικές (93,2%), εν συνεχεία για τη διατήρηση ισότιμων σχέσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών (79,7%) κι έπειτα για τα εκπαιδευτικά συστήματα (78,8%). Η πλειονότητα των συμμετεχόντων/χουσών στο Ευρωβαρόμετρο εκφράστηκε επίσης θετικά για την εισαγωγή ενός ευρωπαϊκού κύκλου μαθημάτων σχετικά με την αγωγή του πολίτη στο δημοτικό (18%), τη δημιουργία ενός εναρμονισμένου μεταξύ των κρατών-μελών συστήματος κοινωνικής πρόνοιας (50%), την ύπαρξη μιας ευρωπαϊκής υπηρεσίας αντιμετώπισης έκτακτων περιστατικών για την καταπολέμηση διεθνών φυσικών καταστροφών (29%), την ύπαρξη μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (78%), μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής (72%) και μιας κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας (77%) (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:6,10). Οι απόψεις των μαθητών της παρούσας έρευνας συνάδουν με εκείνες των μαθητών της διεθνούς έρευνας στις περισσότερες συμμετέχουσες χώρες. Τόσο στην παρούσα, όσο και στη διεθνή έρευνα, η μεγαλύτερη διακύμανση στις απαντήσεις των μαθητών παρατηρήθηκε στην αντικατάσταση των ατομικών κυβερνήσεων, των

θεσμικών οργάνων και προσώπων. Οι περισσότεροι μαθητές στην Ελλάδα δεν επιθυμούν την αντικατάσταση των εθνικών θεσμικών οργάνων και προσώπων από αντίστοιχα ευρωπαϊκά. Μάλιστα η διαφωνία κυμαίνεται σε υψηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, ιδιαίτερα στην περίπτωση εγκατάλειψης της εθνικής κυβέρνησης (EL:71,4%, EU:67%). Στην ευρωπαϊκή έκθεση αναφέρεται ότι οι μαθητές με λιγότερες πολιτικές γνώσεις διάκινται θετικότερα στην πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκύπτει δηλαδή αρνητική σχέση ανάμεσα στις πολιτικές γνώσεις και τις αντιλήψεις ως προς την επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Kerr, et. al., 2010:80-82). Ωστόσο στην παρούσα έρευνα προέκυψε θετική σχέση μεταξύ των μεταβλητών ($p=.013$).

Πίνακας 4.1: 10 – Ευρωπαϊκή Πολιτική.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να διατηρούν τις ίδιες σχέσεις με τις χώρες εκτός Ευρώπης.	77%	79,7%	23%	20,4%
Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον.	87%	93,2%	13%	6,7%
Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να έχουν κοινά εκπαιδευτικά συστήματα.	79%	78,8%	21%	21,1%
Οι αρχηγοί κρατών των ευρωπαϊκών χωρών («πρόεδροι, πρωθυπουργοί», κλπ.) θα πρέπει κάποτε να αντικατασταθούν από έναν «Πρόεδρο» για όλη την Ευρώπη.	34%	32,5%	66%	67,5%
Θα ήταν καλό εάν οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν περισσότερους κοινούς κανόνες και νόμους.	76%	79,2%	24%	20,8%
Όταν οι χώρες εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρέπει να εγκαταλείπουν τις ατομικές τους κυβερνήσεις.	33%	28,6%	67%	71,4%
Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει κάποτε να αντικαταστήσει τα κοινοβούλια όλων των ευρωπαϊκών	36%	35,3%	64%	64,7%

χωρών.

Ανάλογη διακύμανση παρατηρήθηκε στις αντιλήψεις των μαθητών όσον αφορά την εφαρμογή κοινών οικονομικών πολιτικών και την καθιέρωση ενός κοινού για όλα τα κράτη-μέλη νομίσματος. Όπως προαναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, η πολιτική και οικονομική συναίνεση των κρατών-μελών εξυπηρετεί την αφοσίωση των πολιτών στις κοινές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στους «κανόνες πολιτικής συνύπαρξης, τις κοινές πολιτισμικές νόρμες και τις κοινές πεποιθήσεις» (Jimenez, 2004:5). Η θετική στάση που καταγράφηκε αναφορικά με την καθιέρωση του ευρώ (63,6%) συνάδει με την ελληνική κοινή γνώμη, η οποία στην πλειονότητά της (63%) συνεχίζει να τάσσεται υπέρ μίας Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης, με νόμισμα το Ευρώ, εκφράζοντας, εμμέσως πλην σαφώς, εμπιστοσύνη και προτίμηση στο ευρωπαϊκό νόμισμα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014:7). Συνολικά οι στάσεις στην παρούσα έρευνα εμφανίζονται λιγότερο θετικές σε σχέση με τη διεθνή έρευνα και συνδέονται με τη χώρα προέλευσης, υποδεικνύοντας θετικότερη στάση από τους μαθητές, που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ($p=.002$). Η επίγνωση της ευρωπαϊκής ή μη προέλευσης των μαθητών/ριών θα μπορούσε να διευκολύνει την ερμηνεία των ευρημάτων, ενώ οι αντιλήψεις τους δεν αποκλείεται να είναι απότοκο σκεπτικισμού αναφορικά με τα οφέλη του νομίσματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν καιρώ οικονομικής κρίσης.

Πίνακας 4.1: 11 – Ευρώπη και Οικονομία.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.	68%	72,6%	32%	27,4%
Εάν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν το ίδιο νόμισμα, θα ήταν οικονομικά ισχυρότερες.	75%	67,2%	25%	32,7%
Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.	77%	70,9%	24%	29,1%
Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να	66%	63,6%	34%	36,5%

καθιερώσουν το Ευρώ.

Έχει διαπιστωθεί ότι οι στάσεις του ατόμου προς την Ευρώπη διαμορφώνονται με βάση την εκτίμησή του για τα κοινωνικοοικονομικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα κόστη που συνοδεύονται από αυτήν (Roeder, 2011:459). Επιπλέον στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι, εάν το άτομο αισθάνεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί ευεργετικά για το ίδιο, είναι περισσότερο πιθανό να ταυτιστεί με αυτήν (Azizi, 2014:4). Βάσει αυτής της συλλογιστικής εξετάστηκαν οι στάσεις των μαθητών για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της ένταξης περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών, καθώς και για τα συνακόλουθα πλεονεκτήματα που θα επιφέρει για την Ελλάδα. Αν και οι μαθητές του δείγματος αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερο σκεπτικισμό την επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τους μαθητές της διεθνούς έρευνας, θεωρούν στο σύνολό τους ότι η επέκταση συνεπάγεται την οικονομική ανάπτυξη των κρατών-μελών (79,2%), την ενίσχυση του δημοκρατικού ιδεώδους (80,2%) και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (88%). Στα σημεία αυτά τα επίπεδα της συμφωνίας ταυτίζονται με τα διεθνή επίπεδα. Αναλόγως οι Έλληνες πολίτες, όπως και οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι πολίτες, αναγνωρίζουν τη διασφάλιση της ειρήνης που επικρατεί μεταξύ των κρατών-μελών της και απολαμβάνουν οι πολίτες της (54%), θεωρούν ότι συμβάλλει στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων απειλών και προκλήσεων (54%) και αναγνωρίζουν την πολιτική και διπλωματική της επιρροή στον υπόλοιπο κόσμο (25%) (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:3). Ωστόσο οι Έλληνες περισσότερο από κάθε άλλον Ευρωπαίο πολίτη πιστεύουν ότι τα συμφέροντα της χώρας τους δε λαμβάνονται καλά υπόψη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (EL:81%), με το ελληνικό (αρνητικό) ποσοστό να είναι το υψηλότερο του συνολικού δείγματος της έρευνας και να αποκλίνει σε μεγάλο βαθμό από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (50%) (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:6).

Πίνακας 4.1: 12 – Ευρώπη: Οφέλη για την Ελλάδα.

Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;	Συμφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Συμφωνώ (Παρούσα Έρευνα)	Διαφωνώ (Διεθνής Έρευνα)	Διαφωνώ (Παρούσα Έρευνα)
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να	71%	64,6%	29%	35,4%

συνεχίσει να διευρύνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.				
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διευρυνθεί, για να επωφεληθούν οικονομικά οι περισσότερες χώρες.	79%	79,2%	22%	20,8%
Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	66%	58,5%	34%	41,5%
Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να είναι δημοκρατικές.	77%	80,2%	23%	19,8%
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο, αν ενταχθούν σε αυτήν περισσότερες χώρες.	81%	80,2%	19%	19,8%
Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για να είναι μια αξιόλογη οργάνωση.	58%	59%	42%	41%
Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.	85%	88%	15%	12%

Πέραν της συγκρότησης στάσεων, οι γνώσεις των υποκειμένων για την ομάδα, στην οποία εντάσσονται, έχει βρεθεί ότι αυξάνει την πιθανότητα ταύτισης με αυτήν (Favell, et al., 2011:13-14). Στις περισσότερες περιπτώσεις οι μαθητές/ριες θεωρούν ότι διαθέτουν επαρκείς γνώσεις για την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, με εξαίρεση τους ευρωπαϊκούς νόμους και τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, που συγκεντρώνουν χαμηλότερα ποσοστά (39,4% και 40,8% αντίστοιχα). Στο τακτικό Ευρωβαρόμετρο οι Έλληνες πολίτες εκφράζουν την επιθυμία να μάθουν περισσότερα σχετικά με τα δικαιώματα που έχουν ως Ευρωπαίοι πολίτες (ΕΛ:69%, ΕU28:68%), καθώς ομολογούν ότι δε γνωρίζουν ποια είναι τα δικαιώματά τους ως πολίτες της (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:6) Οι μαθητές της παρούσας έρευνας εμφανίζουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση σχετικά με τις γεωγραφικές τους γνώσεις, ενώ λίγες έως μηδαμινές υπολογίζονται οι γνώσεις τους για συγκεκριμένα ιστορικά

συγκείμενα. Επίσης οι περισσότεροι μαθητές γνωρίζουν σε μέτριο ή πολύ καλό βαθμό τον αριθμό, τη γεωγραφική θέση και τις σημαίες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, όσα περισσότερα γνωρίζουν τα άτομα για την πολιτική, τόσο πιο εύκολα αναπτύσσουν πολιτικές και συμμετοχικές δεξιότητες (Morin, 1996, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:43). Για τον λόγο αυτόν εξετάστηκαν οι γνώσεις των μαθητών για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με τις πολιτειακές τους αρμοδιότητες και προέκυψε ότι συσχετίζονται συγκεκριμένα με την κατανόηση πολιτικών προβλημάτων ($p=.000$), την πεποίθησή τους ότι οι απόψεις τους αξίζει να ακουστούν ($p=.000$) και την ικανότητά τους να μιλήσουν για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα ενώπιον της σχολικής τάξης ($p=.000$). Οι γνώσεις των μαθητών/ριών για την Ευρώπη συνδέονται με τα σχολικά εγχειρίδια και το σχολικό πρόγραμμα σπουδών, το οποίο προσδιορίζεται από τα εθνικά κράτη, παρά τα ψηφίσματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εισαγωγή «ευρωπαϊκού περιεχομένου / ευρωπαϊκής διάστασης» στα σχολικά προγράμματα σπουδών (Soysal, 2002:57). Με τον τρόπο αυτό αποτυγχάνει ο σεβασμός και η ενίσχυση της πολυμορφίας, στην οποία βασίζεται ο ευρωπαϊκός πολιτισμός (Coulby, 2002:44).

Πίνακας 4.1: 13 – Ευρώπη: Θεσμοί, Όργανα και Διαδικασίες.

Πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα;	Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα
Γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.	EU:9% EL:18%	EU:30% EL:44,7%	EU:49% EL:32,3%	EU:12% EL:5%
Τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	EU:5% EL:9,7%	EU:24% EL:29,7%	EU:54% EL:51,7%	EU:17% EL:9%
Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	EU:6% EL:13,4%	EU:19% EL:27,4%	EU:51% EL:37,5%	EU:24% EL:21,7%
Το ευρώ.	EU:26% EL:38,3%	EU:44% EL:41,7%	EU:24% EL:16,3%	EU:6% EL:3,7%

Στη συνέχεια η έρευνα επικεντρώθηκε στο πολιτικό ενδιαφέρον και τη συμμετοχή των μαθητών. Το ζήτημα αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας για μεγάλο χρονικό διάστημα (βλ. Almond & Verba, 1965), επειδή το κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον θεωρείται σημαντική προϋπόθεση για την πολιτική δέσμευση και εμπλοκή (Van Deth, 2000; Verba, Schlozman, & Brady, 1995, όπ. αναφ. στο Kerr, et.

al., 2010:108). Συνεπώς, όσο περισσότερο ενδιαφέρονται οι νέοι/ες γίνονται για πολιτικά ζητήματα, τόσο πιθανότερη είναι η πολιτική συμμετοχή στο παρόν και στο μέλλον. Βάσει αυτής της συλλογιστικής εφαρμόστηκε έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi Square) ανάμεσα στο ενδιαφέρον των μαθητών για ευρωπαϊκά ζητήματα και την πρόθεση των μαθητών να ψηφίσουν ως ενήλικες στις Ευρωεκλογές αφενός και τη συχνότητα συμμετοχής τους σε συζητήσεις για ευρωπαϊκά ζητήματα αφετέρου. Και στις δύο περιπτώσεις προέκυψε θετική σχέση ($p=.000$ και $p=.002$ αντίστοιχα). Τόσο στην παρούσα όσο και στη έρευνα οι μαθητές/ριες ενδιαφέρονται περισσότερο για πολιτικά ζητήματα στο εθνικό πλαίσιο (EL:70,8%, EU: 49%). Το ενδιαφέρον για την τοπική και την ευρωπαϊκή κοινότητα κυμαίνεται στα ίδια περίπου επίπεδα και στις δύο περιπτώσεις (EL: 49% και 49,3%, EU:40% και 38% αντίστοιχα). Τελευταία στις προτεραιότητες των μαθητών/ριών εμφανίζονται τα πολιτικά ζητήματα άλλων χωρών και η διεθνής πολιτική (EL:27,8% και 34,3%, EU:33% και 38%).

Πίνακας 4.1: 14 – Ευρωπαϊκή Πολιτική.

Πόσο σε ενδιαφέρουν τα παρακάτω ζητήματα;	Πολύ ή αρκετά (Διεθνής Έρευνα)	Πολύ ή αρκετά (Παρούσα Έρευνα)
Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.	40%	49%
Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.	49%	70,8%
Πολιτική άλλων χωρών.	26%	27,8%
Διεθνής πολιτική.	33%	34,3%
Ευρωπαϊκά ζητήματα	38%	49,3%

Αναφορικά με την εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς, μελέτες που έχουν διεξαχθεί με υποκείμενα ενήλικες, έχουν δείξει μειωμένη εμπιστοσύνη τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ιδιαίτερα στις δυτικές βιομηχανοποιημένες κοινωνίες (Newton & Norris, 2000; Putnam, 2000, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:83). Αντίστοιχα έρευνες, στις οποίες συμμετείχαν φοιτητές, παρουσίασαν σχετικά χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς θεσμούς (Hahn, 1998; Torney-Purta, Lehmann, Oswald, και Schulz, 2001, όπ. αναφ. στο Kerr, et. al., 2010:83). Μεταξύ των μαθητών της έρευνας μεγαλύτερος είναι ο βαθμός εμπιστοσύνης προς τα σχολεία, τις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους ανθρώπους γενικά. Η μικρότερη εμπιστοσύνη αφορά στην εθνική κυβέρνηση, τα

πολιτικά κόμματα, το εθνικό Κοινοβούλιο, τα Ηνωμένα Έθνη και την πολιτεία, ενώ σε μέτρια επίπεδα κυμαίνεται η εμπιστοσύνη προς τα εθνικά δικαστήρια, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τα ευρήματα αυτά συμπίπτουν εν μέρει με του τακτικού Ευρωβαρόμετρου (2014), όπου οι Έλληνες συμμετέχοντες εκφράζουν εμπιστοσύνη μόνο στο στρατό (71%) και την αστυνομία (59%), ενώ ο μεγαλύτερος βαθμός δυσπιστίας σημειώνεται προς τα πολιτικά κόμματα (91%), την εθνική κυβέρνηση (89%), τη Βουλή των Ελλήνων (85%), τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (79%), τις περιφερειακές ή τοπικές δημόσιες αρχές (78%), την Ευρωπαϊκή Ένωση (76%), τα Ηνωμένα Έθνη (72%), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (65%) και το εθνικό νομικό σύστημα (54%) (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:4). Συνολικά οι μαθητές/ριες της παρούσας έρευνας παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά εμπιστοσύνης εν συγκρίσει με τους Έλληνες πολίτες που συμμετείχαν στο Ευρωβαρόμετρο.

Πίνακας 4.1: 15 – Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.

Πόσο εμπιστεύεσαι καθεμία από τις ακόλουθες ομάδες ή τα ακόλουθα θεσμικά όργανα;	Λίγο ή καθόλου (Ελλάδα-Ευρωβαρόμετρο)	Λίγο ή καθόλου (Παρούσα Έρευνα)
Την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.	89%	51,2%
Την τοπική αυτοδιοίκηση.	78%	46,1%
Τα εθνικά Δικαστήρια.	54%	46,5%
Την ελληνική αστυνομία.	41%	38,4%
Τα πολιτικά κόμματα.	91%	74,4%
Το εθνικό Κοινοβούλιο.	85%	63,6%
Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.	79%	54,5%
Τις ένοπλες δυνάμεις.	29%	36,8%
Τα Ηνωμένα Έθνη.	72%	50,1%
Την Ευρωπαϊκή Ένωση.	76%	49,1%
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.	65%	60,2%

Ο βαθμός εμπιστοσύνης των μαθητών στην παρούσα έρευνα προέκυψε σαφώς χαμηλότερος συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της διεθνούς έρευνας. Συγκριτικά με τον βαθμό εμπιστοσύνης των μαθητών/ριών στην Ελλάδα το 2009, οι μαθητές στο δείγμα μας έδειξαν υψηλότερη εμπιστοσύνη στην εθνική κυβέρνηση (48,8%) και ελαφρώς προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (50,8%), ενώ χαμηλότερη σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις και ιδιαίτερα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (39,7%). Η εμπιστοσύνη στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κυμαίνεται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα (45,5%). Στη διεθνή έρευνα η Ελλάδα τοποθετείται σε θέση χαμηλότερη του ευρωπαϊκού μέσου όρου μαζί με την Κύπρο, τη Λετονία και την Πολωνία. Συνολικά έχουν παρατηρηθεί χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς θεσμούς στις χώρες της Νότιας και Κεντρικής Ευρώπης, εν αντιθέσει με τις Βόρειες, όπως η Φιλανδία, γεγονός που πιθανότατα οφείλεται στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος κάθε ευρωπαϊκής χώρας. Για τον Newton (2001) «η σχέση μεταξύ της κοινωνικής και πολιτικής εμπιστοσύνης των υποκειμένων διαμεσολαβείται από την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών και πολιτικών θεσμών.» (Newton, 2001, όπ. αναφ. στο Torney-Purta, Richardson & Barber, 2004:3). Επιπρόσθετα η έρευνα για τις Παγκόσμιες Αξίες (World Values Survey) έδειξε ότι στις χώρες με πρόσφατες πολιτικές μεταβάσεις, οι πολίτες τείνουν να έχουν χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στους πολιτικούς θεσμούς (Klingemann, 1999, όπ. αναφ. στο Torney-Purta, et. al., 2004:3).

Πίνακας 4.1: 16 – Θεσμικά Όργανα και Κοινωνία.

Πόσο εμπιστεύεσαι καθεμία από τις ακόλουθες ομάδες ή τα ακόλουθα θεσμικά όργανα;	Απόλυτα ή αρκετά (Διεθνής Έρευνα)	Απόλυτα ή αρκετά (Διεθνής Έρευνα-Ελλάδα)	Απόλυτα ή αρκετά (Παρούσα Έρευνα)
Την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.	61%	41%	48,8%
Την τοπική αυτοδιοίκηση.	65%	55%	53,8%
Το εθνικό Κοινοβούλιο.	52%	42%	36,3%
Τα Ηνωμένα Έθνη.	65%	52%	49,8%
Την Ευρωπαϊκή Ένωση.	58%	48%	50,8%
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.	59%	50%	39,7%

Όπως αναφέρεται στο θεωρητικό μέρος, η πολιτειακή ιδιότητα τεκμηριώνεται από τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή, η οποία διευκολύνεται από τις πολιτικές δεξιότητες (Hoskins, 2006, όπ. αναφ. στο Hoskins, et al., 2012:10). Ανάμεσά τους εντοπίζονται οι γνώσεις για τα κοινά και η αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας για την ανάληψη ενεργού ρόλου και την ένταξη στο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο (Almond & Verba, 1963; Parker & Jarolimek, 1984). Οι μαθητές, που έλαβαν μέρος στην έρευνα, κατανοούν τα πολιτικά ζητήματα της χώρας τους (75,7%), αλλά και τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία (58,9%) και συνήθως παίρνουν τον λόγο σε συζητήσεις πολιτικού περιεχομένου (63,9%). Ωστόσο, δεν πιστεύουν ότι διαθέτουν περισσότερες γνώσεις από τον/την μέσο/η 14χρονο/η (37,4%). Λίγοι περισσότεροι από τους μισούς πιστεύουν ότι οι απόψεις τους αξίζει να ακουστούν (55,9%) και ότι θα είναι σε θέση να εμπλακούν ενεργά στην πολιτική ως ενήλικες (56,9%). Ανάλογη διακύμανση παρουσίασε η προτίμηση των μαθητών για ένα κάποιο πολιτικό κόμμα, με την πλειοψηφία να μην εκδηλώνει συγκεκριμένη προτίμηση (53,2%). Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ότι οι μαθητές με μεγαλύτερη αίσθηση αυτό-αποτελεσματικότητας συμμετέχουν συστηματικότερα σε συζητήσεις με το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον σχετικά με τον τρόπο ζωής, την εργασία και τις σπουδές σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα ($p=.002$).

Οι πολιτικές δεξιότητες ενισχύονται από τις συμμετοχικές στάσεις όχι μόνο εκτός, αλλά και εντός του σχολικού πλαισίου (Kahne & Sporte, 2008; Verba, et.al., 1995; Campbell, 2006; Torney-Purta, 2002; όπ. αναφ. στο Hoskins et. al., 2014:17). Σε σχολικό επίπεδο η αυτοπεποίθηση της πλειονότητας των μαθητών/ριών εμφανίζεται ισχυρότερη, ιδιαίτερα ως προς τη συμμετοχή στο μαθητικό συμβούλιο (74,9%) και την οργάνωση ομάδων για την επίτευξη αλλαγών (71,8%). Επίσης οι περισσότεροι μαθητές θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν τηλεοπτικές συζητήσεις για πολιτικά ζητήματα (65,3%) και να υποστηρίξουν την άποψή τους για αυτά (59,1%). Λιγότεροι από τους μισούς θα μπορούσαν να διαβάσουν ένα άρθρο εφημερίδας, που πραγματεύεται τη σύγκρουση μεταξύ χωρών (51%), ή να συντάξουν μία επιστολή με σκοπό την εξέταση ενός επίκαιρου θέματος (42,6%).

Έχει προαναφερθεί ότι η ευρωπαϊκή ιθαγένεια συνιστά προέκταση της ιδιότητας του πολίτη, η οποία διακρίνεται από την πολιτική συμμετοχή, την ταύτιση με το πολιτικό σύστημα, και την προθυμία των πολιτών να υπερασπιστούν τη δημοκρατία (Geissel, 2008:37-38). Στο πλαίσιο αυτό εξετάστηκε η πρόθεση των μαθητών/ριών για συμμετοχή σε μορφές νόμιμης διαμαρτυρίας στην ενήλικη ζωή, για εκλογική συμμετοχή και ανεπίσημη πολιτική δράση. Οι μαθητές διάκεινται θετικότερα στη συλλογή υπογραφών για ένα ζήτημα (67%) και στη συμμετοχή σε ένα ειρηνικό συλλαλητήριο (61,8%) έναντι της συμμετοχής σε μποϊκοτάζ (56,7%) και της σύστασης επιστολής σε εφημερίδα (52,7%). Περισσότεροι από τους μισούς δε θα φορούσαν μια κονκάρδα για να εκφράσουν την άποψή τους (50,3%), δε θα έκαναν κατάληψη (51,3%), ούτε θα έγραφαν συνθήματα σε τοίχους (64,9%). Στη διεθνή έρευνα η Ελλάδα τοποθετείται ανάμεσα στις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε μορφές διαμαρτυρίας μαζί με το Βέλγιο, τη Βουλγαρία και την Κύπρο (Husfeldt, Barber, & Torney-Purta, 2005:14)

Αναφορικά με την εκλογική διαδικασία, οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες θα περιορίζονταν στη συμμετοχή ως ψηφοφόροι κυρίως στις δημοτικές και δευτερευόντως στις βουλευτικές εκλογές, γεγονός που αντιτίθεται με το δηλωμένο ενδιαφέρον τους για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινωνία και τη χώρα. Παράλληλα οι μαθητές/ριες του δείγματος θα συνέλεγαν πληροφορίες για τους υποψηφίους πριν τους ψηφίσουν και στο σύνολό τους θα ψήφιζαν στις Ευρωεκλογές. Δε θα συμμετείχαν στην πολιτική ζωή μέσω της υποβολής υποψηφιότητας στις τοπικές εκλογές, της υποστήριξης πολιτικού προσώπου στην προεκλογική του εκστρατεία και της ενεργής εμπλοκής σε πολιτικό κόμμα ή συνδικαλιστική οργάνωση. Συγκριτικά με τη διεθνή έρευνα οι μαθητές του δείγματος διαπιστώθηκε ότι είναι περισσότερο πρόθυμοι να ψηφίσουν στην ενήλικη ζωή, ιδιαίτερα στις δημοτικές εκλογές (EL:87,1%, EU:80%) και στις Ευρωεκλογές (EL:68,2%, EU:58%). Στην περίπτωση των βουλευτικών εκλογών τα ποσοστά σχεδόν ταυτίζονται (EL:77,3%, EU:78%).

Πίνακας 4.1: 17 – Συμμετοχή στην Κοινωνία.

Όταν θα είσαι ενήλικας, τι πιστεύεις ότι θα έκανες από τα παρακάτω:	Θα το έκανα σίγουρα ή μάλλον	Θα το έκανα σίγουρα ή μάλλον θα το έκανα
--	------------------------------	--

	θα το έκανα (Διεθνής Έρευνα)	(Παρούσα Έρευνα)
Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.	80%	87,1%
Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.	78%	77,3%
Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.	58%	68,2%

Η ανεπίσημη πολιτειακή δραστηριοποίηση εκφράζεται πιο ισχυρή κυρίως μέσω του εθελοντισμού (89,2%) και της διεξαγωγής συζητήσεων γύρω από κοινωνικοπολιτικά ζητήματα (69,3%). Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες δε θα έστελναν επιστολή σε εφημερίδα (59,5%), δε θα συμμετείχαν σε πολιτική συζήτηση σε διαδικτυακό τόπο (57,1%), ούτε θα έπαιρναν μέρος σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση (53,7%). Τα ευρήματα αυτά ενδεχομένως συνδέονται με την πρόσφατη μετάβασης της χώρας σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, καθώς και με το χρόνο παραμονής σε αυτό. Μία πιθανή εξήγηση είναι ότι οι μνήμες των παλαιότερων γενεών από την εμπειρία τους σε μη δημοκρατικά καθεστώτα περνούν στις νεότερες γενιές, ενισχύοντας έτσι την αξία της δημοκρατικής συμμετοχής (Hoskins, et. al., 2014:14). Για τους Almond και Verba (1963) δεν μεταβιβάζονται στους νέους οι εμπειρίες καθαυτές, αλλά τα ιδανικά (Almond & Verba, 1963).

Εν κατακλείδι οι μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα θεωρούν ότι γνωρίζουν αρκετά για την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενημερώνονται κυρίως από την τηλεόραση και συζητούν συχνά με την οικογένεια και τους/τις φίλους/ες τους για ευρωπαϊκά ζητήματα. Δε συμμετέχουν σημαντικά σε ευρωπαϊκές δραστηριότητες, ωστόσο μιλούν επαρκώς τουλάχιστον μία ακόμη ευρωπαϊκή γλώσσα και αναγνωρίζουν τα οφέλη, που προκύπτουν από την ελεύθερη διακίνηση και την ευρωπαϊκή ενοποίηση, κυρίως για τη Δημοκρατία και την ισότητα, αξίες αδιαπραγμάτευτες για τους μαθητές. Μεγαλύτερος δισταγμός εκδηλώνεται για την οικονομική συμπόρευση των κρατών-μελών, ενώ η εμπιστοσύνη προς αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα δεν υπολείπεται για τα αντίστοιχα εθνικά. Στα ενδιαφέροντά των μαθητών τα ευρωπαϊκά ζητήματα συμπλέουν με τα τοπικά και προηγούνται από τα διεθνή ζητήματα. Οι μαθητές στην Ελλάδα το 2015 έχουν ισχυρή αίσθηση της εθνικής τους ταυτότητας και συνειδητοποιούν τις

δυσλειτουργίες του πολιτικού συστήματος. Έχουν αναπτύξει αρκετά πολιτικές αρμοδιότητες, ειδικά στο σχολικό πλαίσιο, και πιστεύουν ότι μπορούν να εκφράσουν άποψη, να την στηρίξουν και βάσει αυτής να λάβουν αποφάσεις στο μέλλον. Η συμμετοχή σε εκλογικές διαδικασίες και ο εθελοντισμός ως μορφές πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής τους βρίσκουν περισσότερο σύμφωνους.

Η εκτίμηση και προώθηση της ευρωπαϊκής πολιτειότητας και ταυτότητας αποτελεί προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να κατακτήσουν οι Ευρωπαίοι πολίτες τις κοινές αξίες, στη βάση των οποίων σχηματίζεται η ευρωπαϊκή οντότητα (Hourmat, 2013), αλλά και να αντιμετωπιστεί το δημοκρατικό έλλειμμα, για το οποίο κατηγορείται συχνά η Ευρωπαϊκή Ένωση (Tsaliki, 2007:157). Ταυτόχρονα η ιδέα της ευρωπαϊκής ιθαγένειας δεν πρέπει να θεωρηθεί ως ένα επαναστατικό φαινόμενο που αποδυναμώνει τη φυσική κλίση των ευρωπαίων πολιτών προς τις εθνικές τους ταυτότητες, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης (Yeong, 2013:12). Η κρίση στην ευρωζώνη χαρακτηρίζεται από βαθιά δυσπιστία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και έφερε στο προσκήνιο τα εθνικά συμφέροντα και την εθνική ταυτότητα, που φαίνεται να υπερισχύουν του ευρωπαϊκού ιδεώδους (Fligstein, Polyakova & Sandholtz, 2011:5). Ως εκ τούτου ορισμένοι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η οικονομική κρίση μετατράπηκε σε μια ευρωπαϊκή κρίση ταυτότητας (Guibernau, 2011; Galpin, 2012). Η ελληνική κοινή γνώμη προκύπτει ότι επηρεάζεται από αυτές τις τάσεις, καθώς συνδιαλέγεται με δυσπιστία, επιφυλακτικότητα και εσωστρέφεια με την πραγματικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:11). Οι Έλληνες πολίτες εμφανίζονται απαισιόδοξοι για το μέλλον της Ευρώπης, ενώ εκτιμούν επιπλέον ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πάρει λάθος δρόμο (Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, 2014:11). Εν ολίγοις, η Ευρώπη βρίσκεται στο σταυροδρόμι της ενίσχυσης της αλληλεγγύης και ολοκλήρωσης ή της έναρξης της αποτυχίας της (Boldt, et. al., 2012, όπ. αναφ. στο Hillje, 2013:3). Η τήρηση ή όχι των προϋποθέσεων της ευρωπαϊκής κοινωνικής αλληλεγγύης και ισότητας των κρατών-μελών, όπως εμφανίζονται στις διακηρύξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορεί να ισχυροποιήσει ή να κλονίσει περαιτέρω τις διακρατικές σχέσεις και το ευρωπαϊκό οικοδόμημα εν γένει.

4.2 Περιορισμοί

Η παρούσα έρευνα υπόκειται σε μεθοδολογικούς περιορισμούς, οι οποίοι σχετίζονται με ζητήματα, όπως:

α) Το μέγεθος του δείγματος

Το μικρό σχετικά δείγμα που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας δε μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή και γενικεύσιμα συμπεράσματα για το σύνολο των μαθητών, που φοιτούν σε ελληνικά σχολεία. Ωστόσο, αποτελεί μια αξιοσημείωτη ένδειξη.

β) Η δειγματοληπτική μέθοδος

Η βολική δειγματοληψία ή δειγματοληψία ευκολίας ή ευχέρειας (convenience sampling) μας επιτρέπει να σχηματίσουμε δείγματα με γνώμονα την ευκολία και τη διαθεσιμότητα των μελών που τα αποτελούν (Ζαφειρόπουλος, 2005:137). Τα εξαγόμενα αποτελέσματα ωστόσο από ένα δείγμα ευχέρειας δεν είναι γενικεύσιμα, έχουν πολλούς περιορισμούς και στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κάποιο μέτρο εκτίμησης της ακρίβειάς τους, άρα και του σφάλματός τους (Ζαφειρόπουλος, 2005:137).

γ) Οι μεθοδολογικές αποκλίσεις από τη διεθνή έρευνα

Όπως προαναφέρθηκε, η παρούσα έρευνα βασίστηκε στη διεθνή μελέτη για την πολιτειακή ιδιότητα και την αγωγή του πολίτη (The International Civic and Citizenship Education Study - ICCS), η οποία δημοσιεύθηκε το 2009 και διεξήχθη σε 38 ευρωπαϊκές χώρες. Οι μεθοδολογικές επιλογές όμως, δεν ταυτίζονται απόλυτα. Παραδείγματος χάριν, στη διεθνή έρευνα έγινε ομαδοποίηση των μαθητών βάσει των στάσεων που υιοθετούν ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών και των μελών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων, χωρίς να γνωστοποιείται η μεθοδολογία. Ομοίως ομαδοποιήθηκαν οι μαθητές βάσει των στάσεων που υιοθετούν ως προς την εθνική τους ταυτότητα, την επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την πολιτική τους γνώση και συμμετοχή. Επίσης στην παρούσα έρευνα δεν κατέστη εφικτό να κατασκευαστούν παράγοντες για το σύνολο των

μεταβλητών, με απώτερο σκοπό την αξιοποίησή τους στη διμεταβλητή ανάλυση και την ανάλυση παλινδρόμησης.

δ) Η μονοδιάστατη ερευνητική προσέγγιση

Προς χάριν της άντλησης μεγάλου αριθμού δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα και λόγω περιορισμένων οικονομικών πόρων, επιλέχθηκε η ποσοτική προσέγγιση και ως ερευνητικό εργαλείο το κλειστό δομημένο ερωτηματολόγιο. Παρά τα πλεονεκτήματα της ποσοτικής έρευνας, ολοένα και περισσότεροι κοινωνικοί ερευνητές (Anderson & Burns, 1989; Hopkins, 1995; Flick, 1998; Dragonas et al., 1999) υιοθετούν την πολυμεθοδική προσέγγιση, δηλαδή τον συνδυασμό διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων, με σκοπό να αξιοποιήσουν το σύνολο των πλεονεκτημάτων, που ο παραπάνω συνδυασμός τους προσφέρει (Μάγος, 2005:7). Επίσης, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, κάθε εφαρμοσμένο κοινωνικό ερευνητικό πρόγραμμα γίνεται περισσότερο αξιόπιστο και έγκυρο, εφόσον χρησιμοποιηθεί ένας συνδυασμός ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων (Trochim, 2002).

4.3 Θέματα περαιτέρω διερεύνησης

Η παρούσα έρευνα συνέλεξε στάσεις και αντιλήψεις μαθητών/-τριών σε ελληνικά Γυμνάσια γύρω από τις συνιστώσες της ταυτότητας και της ιδιότητας του πολίτη σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο εν καιρώ οικονομικής κρίσης και παρέχει ένα ευρύ φάσμα αποτελεσμάτων.

Ως συνέχεια του παρόντος εγχειρήματος προτείνεται η λεπτομερέστερη διερεύνηση των συσχετίσεων ανάμεσα στις πολιτικές γνώσεις και τις πολιτικές στάσεις με ιδιαίτερη έμφαση στην ευρωπαϊκή διάσταση. Η μελλοντική έρευνα θα μπορούσε επίσης να εστιάσει στις πολιτικές στάσεις των μαθητών σε σχέση με την αγωγή του πολίτη, όπως έχει διαμορφωθεί στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο, αλλά και στα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας εν συνόλω, προκειμένου να διευκρινιστούν τα χαρακτηριστικά του εθνικού πλαισίου και η επιρροή τους στην πολιτική συμπεριφορά των μαθητών/-τριών.

Προτείνεται επίσης ο συγκερασμός ποσοτικής και ποιοτικής μεθόδου, επί παραδείγματι δομημένου ερωτηματολογίου και συνέντευξης, καθώς εξασφαλίζει τη συλλογή δεδομένων μεγαλύτερης εγκυρότητας και αξιοπιστίας, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να αποκαλύψει τις κοινωνικές διαδικασίες, που εμπλέκονται στη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας των εφήβων. Επιπροσθέτως η συμμετοχή γονιών και εκπαιδευτικών στην ερευνητική διαδικασία μπορεί να παρέχει στον ερευνητή σημαντικές πληροφορίες και να οδηγήσει σε μια πληρέστερη θεώρηση του ζητήματος.

Τέλος προτείνεται η επιλογή δειγματοληπτικής μεθόδου με πιθανότητα (probability sampling), εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του χρόνου και των οικονομικών πόρων, έτσι ώστε τα εξαγόμενα συμπεράσματα να είναι γενικεύσιμα στον ευρύτερο πληθυσμό, αλλά και να καθίσταται δυνατός ο υπολογισμός του σφάλματος εκτίμησης.

4.4 Λειτουργικοί ορισμοί

Εθνική ταυτότητα: μια από τις ταυτότητες που διαθέτουμε ως μέλη μιας κοινωνίας και η οποία μας εντάσσει στην κοινωνική και πολιτισμική ομάδα του έθνους στο οποίο γεννιόμαστε και μεγαλώνουμε. Η υπαγωγή στην ταυτότητα αυτή, όπως άλλωστε συμβαίνει και με το φύλο και τη φυλή, δεν είναι, τουλάχιστον αρχικά, εθελοντική, δηλαδή δεν επιλέγει κανείς να ενταχθεί σε αυτήν για κοινωνικούς ή πολιτικούς λόγους, αλλά εντάσσεται μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Μεγαλώνοντας όμως, το περιεχόμενο της ταυτότητας αυτής (όπως και των άλλων, π.χ., φύλου, τάξης, επαγγελματικής ομάδας) μπορεί να ανασηματοδοτηθεί με βάση τις εμπειρίες, τη μόρφωση, τις επιθυμίες του κάθε ανθρώπου (Σακκά & Μπρεντάνου, 2013).

Πολιτειότητα ή ιδιότητα του πολίτη (Citizenship): αναφέρεται και αυτή στη σχέση πολίτη - κράτους, δηλαδή στην ιθαγένεια, φωτίζοντάς την περισσότερο από τη σκοπιά του πολίτη ως ενεργού πολιτικού υποκειμένου (Σακκά & Μπρεντάνου, 2013).

Ιθαγένεια: η πολιτική και νομική σχέση που έχει ένας πολίτης με ένα συγκεκριμένο κράτος από την οποία προκύπτουν και για τα δύο μέρη συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις (Σακκά & Μπρεντάνου, 2013).

Πολιτική Αρμοδιότητα (Civic Competence): οι γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες που απαιτούνται για την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών, την πολιτική και κοινωνική ζωή (Hoskins, 2006, όπ. αναφ. στο Hoskins, et al., 2012:10).

Πολιτικό Ενδιαφέρον (Civic Interest): σχετίζεται με το κοινό καλό μιας ευρύτερης κοινότητας ή κοινωνίας υπό ορισμένες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Είναι το ατομικό ενδιαφέρον, που μοιράζονται τα μέλη μιας κοινωνίας και αντιπροσωπεύει το κοινό καλό, με την προϋπόθεση ότι το συνολικό όφελος της κοινωνίας ταυτίζεται με το συμφέρον κάθε μέλους ξεχωριστά (Hanyane, 2005:258)

Πολιτική Στάση (Civic Attitude): Οι προσωπικές πεποιθήσεις και τα συναισθήματα του ατόμου για την εμπλοκή του στην κοινότητα. Η αντίληψή του ως προς την ικανότητά του να συνεισφέρει στην κοινότητα (Doolittle & Faul, 2013:2).

Πολιτική συμπεριφορά (Civic Behavior): Οι ενέργειες του ατόμου, που προσπαθεί να συμμετέχει ενεργά και να συνεισφέρει στην κοινότητα, στην οποία ανήκει (Doolittle & Faul, 2013:2).

Πολιτική Γνώση (Civic Knowledge): συστατικό στοιχείο της πολιτικής αρμοδιότητας (civic competence) που προαπαιτείται για την πολιτική δράση και την ενεργή συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών, την πολιτική και κοινωνική ζωή (Hoskins, 2006, όπ. αναφ. στο Hoskins, et al., 2012:10). Η γνώση αυτή δεν έγκειται σε μεμονωμένα πολιτικά γεγονότα, αλλά στις αρχές της συνταγματικής δημοκρατίας, στη διάκριση και την κατανομή των εξουσιών, τη διαφορά μεταξύ της αντιπροσωπευτικής και της άμεσης δημοκρατίας και την κατανόηση των δικαιωμάτων (Muirhead, 2011:7).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αβδελά, Ε. (1997). Η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας στο ελληνικό σχολείο: «εμείς» και οι «άλλοι» στο Φραγκουδάκη, Α. Δραγώνα, Θ. (Επιμ.), «*Τι είν' η πατρίδα μας;*» - *Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Αντονάκου, Αι. (2008). *Η διαμόρφωση της πολιτικής κουλτούρας στην Ελλάδα: Ο τύπος του έλληνα πολίτη*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Anderson, Β. (1997). *Φαντασιακές κοινότητες, στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.

Αριστοτέλους Πολιτικά, Έκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Βιβλίο Γ, 239. χ. χ..

Berdah, J. F. (2010). Ιδιότητα του πολίτη και εθνική ταυτότητα στη Γαλλία από τη Γαλλική Επανάσταση έως σήμερα, στο Ellis, G., Halfdanarson, G. & Isaacs, A. K. (2010). *Πολίτες στην Ευρώπη*, Αθήνα: Επίκεντρο.

Βρύζας Κωνσταντίνος, 2005. *Παγκόσμια Επικοινωνία και Πολιτισμικές Ταυτότητες*. Αθήνα: Gutenberg.

Δημητρίου Α., (2009). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

de Benoist, Α. (2013). Περί Ταυτότητας. *Ιδεάπολις*. Διαθέσιμο στο <http://www.ideapolis.info/2013/11/alain-de-benoist.html>

Ellis, G., Halfdanarson, G. & Isaacs, Α. Κ. (2010). *Πολίτες στην Ευρώπη*, Αθήνα: Επίκεντρο.

Eliot, T., S. (1980). *Σημειώσεις για τον ορισμό της κουλτούρας*, μτφ. Ησαΐα Νανά, Αθήνα, Πλέθρον.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2005). *Πρόταση Σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη δια βίου μάθηση*, 548

τελικό, Βρυξέλλες, 10.11.2005. Παράρτημα, σ.σ. 15-23. Διαθέσιμο στο:
<http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=el&DosId=192711>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2014). *Κοινή γνώμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Εθνική ανάλυση – Ελλάδα, Τακτικό Ευρωβαρόμετρο 82, σ.σ. 1-11.

Φλουρή Γ. & Πασιά Γ. (2003). Η παιδεία του πολίτη και η ευρωπαϊκή ενοποίηση. Προβληματισμοί για την Ελλάδα. Στο Α. Καζαμιά και Λ. Πετρονικολό (επιμ.) *«Παιδεία και πολίτης: Η παιδεία του πολίτη της Ελλάδας, της Ευρώπης και του κόσμου»*, Αθήνα: Ατραπός, σ.σ. 201-226.

Φραγκουδάκη Άννα, 2013, "Το παραμύθι έθνος", *Ελεύθερη Έρευνα*. Διαθέσιμο στο
<<http://www.freeinquiry.gr/pro.php?id=3317>>

Φραγκουδάκη, Α., Δραγώνα, Θ. (1997) Εισαγωγή στο Φραγκουδάκη, Α. Δραγώνα, Θ. (επιμ.), *«Τι είν' η πατρίδα μας;» - Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (2006). «Εννοιολογήσεις του Εαυτού και του «Άλλου»: ζητήματα ταυτότητας στη σύγχρονη Ανθρωπολογική θεωρία» στο Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (επιμ.), *Εαυτός και «Άλλος»: Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Αθήνα: Gutenberg.

Garcia, S. (1993). Είδωλα της Ευρώπης, στο Φωκάς, Ν., Ζήρας, Α., Λαμπράκη-Πλάκα, Μ., Φιλιππίδης, Δ., Γεωργοςόπουλος, Κ., Βαροπούλου, Ε., Αντωνίου, Θ. & Garcia, S. (1993). *Ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και ευρωπαϊκή ενοποίηση*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».

Gellner, E. (1992). *Έθνη και εθνικισμός*. μτφ. Λαφαζάνη Δ., 2η έκδ., Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Goffman, E. (1996). *Συναντήσεις*. Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Goffman, E. (2006). *Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή*. Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Habermas, J. (2003). *Ο μεταεθνικός αστερισμός*. (μτφ. Αναγνώστου, Λ.). Αθήνα: Πόλις.

Hobsbawm, E., J. (1994). *Έθνη και εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Θεολόγου, Κ. (2005). *Πολίτης και κοινωνία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.

Καρακατσάνη, Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Καζαμίας, Α., Πετρονικολός, Λ., (επιμ.) (2003). *Παιδεία και Πολίτης. Η Παιδεία του Πολίτη της Ελλάδας, της Ευρώπης και του κόσμου*. Αθήνα: Ατραπός.

Κασιμάτη, Κ. (2004). *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα, συγκλίσεις και αποκλίσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Κοκοσαλάκης, Ν. (2004). *Ελληνική ταυτότητα και Ευρώπη*, στο Κασιμάτη, Κ. (2004). *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα, συγκλίσεις και αποκλίσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Kymlicka, W. (2006). *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας*. (μτφ. Μολυβάς, Γ.). Αθήνα: Πόλις.

Λέκκας, Π. Ε. (1992). *Η εθνικιστική ιδεολογία: Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, Αθήνα: ΕΜΝΕ – Μνήμων.

Μάγος, Κ. (2005). «Συνέντευξη ή παρατήρηση;»: *Η έρευνα στη σχολική τάξη*. Τ.Ε.Α.Π.Η. Πανεπιστημίου Αθηνών. Διαθέσιμο στο:

< <file:///C:/Users/TURBO/Desktop/005-019.pdf> >

Μαράτου – Αλιπραντή, Λ., Γαληνού, Π. (1999) *Πολιτισμικές ταυτότητες: από το τοπικό στο παγκόσμιο*, στο Κωνσταντοπούλου, Χ. Μαράτου-Αλιπράντη, Λ, Γερμανός, Δ., κ.α. (επιμ.), *Εμείς και οι Άλλοι: Αναφορές στις τάξεις και τα σύμβολα*, Αθήνα: Τυπωθήτω.

Marshall, T.H., & Bottomore, T. (1995). *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη*. Αθήνα: Gutenberg.

Οικονόμου Α.. *Έννοιες νομικού και πολιτικού περιεχομένου στα νέα σχολικά βιβλία «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» της Ε' και ΣΤ' τάξης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε 12-5-2012, από

<http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=11&ep=195>

Παπασυμεών, Β. (2008). Η εθνική συνταγματική ταυτότητα: όριο στην διαδικασία "συνταγματοποίησης" της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ή προϋπόθεση και παράγοντας εμπλουτισμού της; *Διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, Θεσσαλονίκη*.

Πασιάς, Γ. Κ. (2006). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση*. τόμος Β'. Αθήνα: Gutenberg.

Radulovic, I. (2010). *Ιδιότητα του πολίτη στην αρχαία Ελλάδα*, στο Ellis, G., Halfdanarson, G. & Isaacs, A. K. (2010). *Πολίτες στην Ευρώπη*, Αθήνα: Επίκεντρο.

Σακκά, Β., & Μπρεντάνου, Κ. (2013). «Εχθροί της Δημοκρατίας: ο Ναζισμός» (επιμ. Ψημίτης, Παππά, Καζάκος), στο πλαίσιο του προγράμματος «Δημοκρατία και Εκπαίδευση», Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων. Διαθέσιμο στο:

<http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/Nazismos/0_Onazismos.pdf>

Σακκέτος, Ά. «Καλύτερα να ανάψεις ένα κερι, παρά να καταριέσαι το σκοτάδι!...», Διαθέσιμο στο <<http://www.sakketosaggelos.gr/Article/3341/>>

Σερέτη, Ν. (2004). Μια ποσοτική ανάλυση, στο Κασιμάτη, Κ. (2004). *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα, συγκλίσεις και αποκλίσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Σίμογλου Α. (2013). Η διαμόρφωση ευρωπαϊκής ταυτότητας στο χώρο του δημοτικού σχολείου: η περίπτωση του δήμου Αθηναίων. *Διπλωματική εργασία στο*

πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, Αθήνα.

Στεφανίδης, Π. (2010). Η Ευρωπαϊκή πολιτική ολοκλήρωση. Η προοπτική της δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής πολιτείας. *Διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, Θεσσαλονίκη.*

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Απόφαση αριθ. 1934/2000/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουλίου 2000, για ανακήρυξη του 2001 ως ευρωπαϊκού έτους γλωσσών, ΕΕ L 232, Βρυξέλλες, 14.9.2000, σ.σ. 1-5. Διαθέσιμο στο:

<<http://old.lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000D1934:EL:NOT>>

Τσαούσης, Δ., Γ. (1998). *Ελληνισμός και ελληνικότητα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "Εστίας" Ι. Δ. Κολλάρου & ΣΙΑΣ Α.Ε..

Τσαούσης, Δ., Γ. (2004). *Ελληνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα*, στο Κασιμάτη, Κ. (2004). *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα, συγκλίσεις και αποκλίσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Woolf, S. (1999). *Ο εθνικισμός στην Ευρώπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Abowitz, K. & Harnish, J. (2006) Contemporary Discourses of Citizenship. *Review of Educational Research*. 76(4), pp. 653–690.

Acock., A., C., & Bengtson, V., L. (1980). Socialization and Attribution Processes: Actual versus Perceived Similarity among Parents and Youth. *Journal of Marriage and Family*, 42(3), pp. 501-515.

Agirdag, O., Huyst, P., & Van Houtte, M. (2012). Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), p.p. 198 – 213.

Anderson, B. (1998). *Die Erfindung der Nation, zur Karrier eines folgenreichen Konzepts*, Propyläen Taschenbuch bei Ullstein.

Azizi, A. (2014). National and state identity as hostage of euro-integration process of the republic of Macedonia, *The 2nd International Conference on Research and Education – “Challenges Toward the Future” (ICRAE2014)*

Bakke, E. (1995) Towards a European Identity? *Advanced Research on the Europeanisation of the Nation-state (ARENA) Working Paper*, Oslo, 10.

Barrett, M., Wilson, H., & Lyons, E. (2003). The Development of National In-Group Bias: English Children’s Attributions of Characteristics to English, American and German People, *British Journal of Developmental Psychology*, 21, 193–220 στο

Agirdag, O., Huyst, P., Van Houtte, M. (2012). Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), p.p. 198 – 213.

Barbalet, J. M. (1988). *Citizenship*. Milton Keynes: Open University Press.

Barrett, M., Lyons, E. & del Valle, A. (2004). The development of national identity and social identity processes: do social identity theory and self-categorization theory provide useful heuristic frameworks for developmental research? In M. Bennett & F. Sani (Eds.), *The Development of the Social Self*. Hove, UK: Psychology Press. Pp. 159-188.

Barry, B. (1991). 'Self-Government Revisited' in his: *Democracy and Power; Essays in Political Theory*, vol 1. Oxford: Clarendon Press; 156-86.

Beiner, R. (1995). "Why citizenship constitutes a theoretical problem in the last decade of the twentieth century". In: R. Beiner (ed.), *Theorizing Citizenship*. Albany: State University of New York Press; 1-28.

Billig, M. (1995) *Banal nationalism*, London: Sage.

Boehnke, K., & Fuss, D. (2008). What Part does Europe Play in the Identity Building of Young European Adults, *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), 466–79
στο Agirdag, O., Huyst, P., Van Houtte, M. (2012) Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), p.p. 198 – 213.

Brese, F., Jung, M., Mirazchiyski, P., Schulz, W., & Zuehlke, O. (2011). *ICCS 2009 user guide for the international database*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

Brubaker, R. & Frederick, C. (2000). "Beyond 'Identity'." *Theory and Society*, 29 (1): 1-47.

Bruter, M. (2004a). "Civic and Cultural Components of a European Identity: A Pilot Model of Measurement of Citizens' Levels of European Identity." Στο Herrmann, R., K., Risse, T. and Brewer, M. B. (2004). *Transnational Identities. Becoming European in the EU*, edited. Lanham: Rowman & Littlefield.

Bruter, M. (2004b). "On What Citizens Mean by Feeling 'European': Perceptions of News, Symbols and Borderless-ness." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30(1): pp 21-39.

Cameron, J., E. (2004). A three-factor model of social identity, *Self and Identity*, 3(3), στο Hadler, M., Tsutsui, K. and Chin, L., G. (2012). Conflicting and Reinforcing Identities in Expanding Europe: Individual- and Country-Level Factors Shaping National and European Identities, 1995–2003. *Sociological Forum*, 27(2), doi: 10.1111/j.1573-7861.2012.01323.x.

Castano, E. (2004). "European Identity: A Social-psychological Perspective." Στο Herrmann, R., K., Risse, T. and Brewer M., B. *Transnational Identities. Becoming European in the EU*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Castells, M. (2000). *The construction of european identity*. Statement prepared for the European Presidency of the European Union. p.p. 1-9.

Castells, M. (2000). *End of Millennium*. 2nd Edition, Malden: Blackwell Publishing.

Castells, M. (2004). *The power of identity*. Malden, Mass: Blackwell Pub.

Cinnirella, M. (1997). Towards a European identity? Interactions between the national and European social identities manifested by university students in Britain and Italy. *British Journal of Social Psychology*, 36, p.p. 19-31.

Citrin, J., & Sides, J. (2004). More than Nationals: How Identity Choice Matters in the New Europe στο Herrmann, R., Risse, T., Brewer, M. (Eds.), *Transnational Identities: Becoming European in the EU*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield

Crick, B. (2000). *Essays on citizenship*. London: Continuum.

Crick, B. (2003). The English Citizenship Order 1999: context, content and presuppositions, in: Hoskins, B. L., M.H. Villalba C., & Saisana M. (2012). The 2011 Civic Competence Composite Indicator (CCCI-2), *JRC Scientific and technical reports*. p.p. 1-21.

Cogan, J. (2000). *Citizenship for the 21st century. An international perspective on education*. London: Kogan Page.

Coulby, D. (2002). Education and the european space of flows, in Nóvoa, A., & Lawn, M., *Fabricating Europe, The Formation of an Education Space*. Kluwer academic publishers.

Datler, G., Wallace, C. & Spannring, R. (2005). What leads young people to identify with Europe? An exploration of 'exposure' to Europe and resources for identification among young Europeans, *Sociological Series 69*. Institute for Advanced Studies, Vienna. Available at

<[http://www.academia.edu/3380492/What leads young people to identify with Europe An exploration of exposure to Europe and resources for identification among young Europeans](http://www.academia.edu/3380492/What_leads_young_people_to_identify_with_Europe_An_exploration_of_exposure_to_Europe_and_resources_for_identification_among_young_Europeans)>

De Vries, C., E. and Edwards, E., E. (2009). "Taking Europe to its Extremes: Extremist Parties and Public Euroscepticism." *Party Politics*, 15(1). pp 5-28.

Delli Carpini, M. and Keeter, S. (1996) What Americans know about politics and why it matters (New Haven, CT, Yale University). στο Print, M., & Lange, D. (2013). *Civic Education and Competences for Engaging Citizens in Democracies*. Sense Publishers: Roteerdam.

Díez Medrano, Juan. (2010a). *A New Society in the Making: European Integration and European Social Groups*. Mimeo. Barcelona: IBEI.

Díez Medrano, Juan. (2008). Europeanization and the Emergence of a European Society. Working paper 2008/12. Barcelona: IBEI, στο

Doolittle, A., & Faul, A., C. (2013). Civic engagement scale: a validation study. *Sage Open*, pp. 1-7. DOI: 10.1177/2158244013495542.

Epstein, A. (1978). *Ethos and identity*. Λονδίνο: Tavistock. Διαθέσιμο στο: <http://books.google.gr/books?id=NPjC2Qu39SIC&pg=PA91&hl=el&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false>

Epstein, C. F. (2007) Great divides: The cultural, cognitive, and social bases of the global subordination of women, *American Sociological Review*, 72(1), pp. 1–22.

Eurobarometer 71 (2009). *Public Opinion in the European Union*. Full Report. Luxembourg: *Office for Official Publications of the European Communities*.

Eurobarometer data service (2013). ανακτήθηκε στις 19/06/2015 από το gesis <http://www.gesis.org/eurobarometer-data-service/topics-trends/eb-trends-trend-files/list-of-trends/national-pride/>

European Commission. (2006). *Europeans and Mobility: First Results of an EU-wide Survey*. Luxembourg: *Office for Official Publications of the European Communities*.

European Commission. (2012). The Development of European Identity/Identities: Unfinished Business, *A policy review, Brussels: Directorate-General for Research and Innovation Socio-economic sciences and humanities.*

Evans, M., D., R., Kelley, J., Sikora, J., & Treiman, D., J. (2007). Family scholarly culture and educational success: Books and schooling in 27 nations. *Research in Social Stratification and Mobility*, 28(2):171-197.

Falkner, G. (2003). "Comparing Europeanisation Effects: From Metaphor to Operationalisation." *European Integration Online Papers* 7.

Favell, A., Recchi, E., Kuhn, T., Jensen, J., S., & Klein, J. (2011). The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens, *Eucross Working Paper 1.*

Ferreira, M. & Alexandre, F. (2000). *Education for citizenship: the challenge of teacher education in postmodernity.* Available at: <<http://www.ioe.ac.uk/ccs/conference2000/papers/epsd/ferreiraandal Alexandre.html>>

Fligstein, N. & Frédéric, M. (2002). "Globalization or Europeanization? Evidence on the European Economy since 1980." *Acta Sociologica* 45 (1). pp 7-22.

Fligstein, N. (2008). Euroclash: The EU, European Identity and the Future of Europe. Oxford, Oxford University Press, στο Favell, A., Recchi, E., Kuhn, T., Jensen, J., S., & Klein, J. (2011). The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens, *Eucross Working Paper 1.*

Fligstein, N., Polyakova, A. and Sandholtz, W. (2011) European Integration, Nationalism and European Identity, *UC Berkeley Institute for Research on Labor and Employment, Working Paper Series.*

Flockhart, T. (2010). "Europeanization or EU-ization? The Transfer of European Norms across Time and Space." *Journal of Common Market Studies* 48 (4). pp 787-810.

Galpin, C. (2012). Unity or Disunity? Conceptualising Change in European Identity Discourses During the Eurozone Crisis, paper presented at the workshop 'European Identity in Times of Crisis: Sociological Perspectives on Identification With Europe in Turbulent Times', European University Institute, Florence, Italy.

Galston, W. (1988). Liberal virtues. *American Political Science Review*. 82(4). p.p. 1277-1290. Available at: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1961760?uid=3738128&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21105337596573>>

Galston, W. (2001). Political knowledge, political engagement and civic education. *Annual Review of Political Science*, 4, p.p. 217–234.

Geissel, Brigitte (2008). Reflections and Findings on the Critical Citizen. Civic Education – What For?, *European Journal of Political Research*, 74(1), pp. 34–63.

Glaser, E. (2005). Plurilingualism in Europe: More than a means for communication, *Language and Cultural Communication*, 5(3&4). pp. 195–208.

Gniewosz, B., Noack, P., & Buhl, M. (2009). Political alienation in adolescence: Associations with parental role models, parenting styles, and classroom climate. *International Journal of Behavioral Development*, 33(4), pp. 337-346. DOI: 10.1177/0165025409103137

Green, D., M. (2007). *The Europeans: Political Identity in an Emerging Polity*, London: Lynne Rienner
στο Agirdag, O., Huyst, P., Van Houtte, M. (2012) Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), p.p. 198 – 213.

Guibernau, M. (2011). Prospects for a European Identity, *International Journal of Politics, Culture and Society*, 24(1), pp. 31-43.

Gustafson, P. (2009). "More Cosmopolitan, No Less Local - The Orientations of International Travellers." *European Societies*, 11(1). pp 25-47.

Gutiérrez, P., & Medrano, J., D. (2001). Nested identities: national and European identity in Spain, *Ethnic and Racial Studies*, 24(5), 753-778.

Habermas, J. (1992). Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe. *Praxis International*. 12(1), pp. 1-19.

Hadler, M., Tsutsui, K. and Chin, L., G. (2012). Conflicting and Reinforcing Identities in Expanding Europe: Individual- and Country-Level Factors Shaping National and European Identities, 1995–2003. *Sociological Forum*, 27(2), doi: 10.1111/j.1573-7861.2012.01323.x.

Hainmueller, J. & Hiscox, M., J. (2006). "Learning to Love Globalization: Education and Individual Attitudes Toward International Trade." *International Organization*, 60(2). pp 469-498.

Hanyane, B. (2005). Defining the concept of civic interest in post-apartheid South Africa: A question of administrative philosophy in the making. *Politeia*, 24(2), pp. 255-270.

Haus, L. (2009). Europeanization, Education, and School Curricula: The Role of Historical Legacies in Explaining Policy Variation Between England and France, *Comparative Political Studies*, doi:10.1177/0010414008330598.

Held, D. (2010). *Cosmopolitanism: Ideals, realities and deficits*. Cambridge: Polity. Available at http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=63dSg56GrgkC&oi=fnd&pg=PR3&dq=Held,+D.+%282010%29.+Cosmopolitanism:+Ideals,+realities+and+deficits.+Cambridge:+Polity./&ots=UOoppZf622&sig=Dt0i-Z64K0fvWrTPCAgpfuTj97U&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Hepburn, M. (1997). Service learning in civic education: a concept with long, sturdy roots. *Theory into practice*. Vol. 36(3). pp. 136-142.

- Hillje, J. (2013). *Saving Europe online? European identity and the European Union's Facebook communication during the Eurozone crisis*. MSc in Politics and Communication. LSE Department of Media and Communications.
- Honohan, I. (2007). Civic republicanism and the multicultural city στο W. J.V. Neill and H.-U. Schwedler, (2007). *Migration and Cultural Inclusion in the European City*, eds. Palgrave, pp.63-73.
- Honohan, I. (2002). *Civic Republicanism*. London: Routledge
- Hourmat, M. (2013). *Europe and Europeans - questions of identity*. Available at:
< <http://one-europe.info/europe-and-europeans-questions-of-identity>>
- Hoskins, B., Kerr, D. (2012). *Final Study Summary and Policy Recommendations*, European Commission, Europe for Citizens Programme, Report 4. pp. 1-36.
- Hoskins, B. L., M.H. Villalba C., & Saisana M. (2012). The 2011 Civic Competence Composite Indicator (CCCI-2), *JRC Scientific and technical reports*. p.p. 1-21.
- Hoskins, B., Saisana, M., & Villaba, C. (2014). Civic Competence of Youth in Europe: Measuring Cross National Variation Through the Creation of a Composite Indicator. *Springer-International Publisher Science*. pp. 1-27. doi 10.1007/s11205-014-0746-z.
- Howard, J. (2000). Social psychology of identities, *Annual Review of Sociology*, 26, pp. 367–393.
- Huddy, L. (2001). From social to political identity: A critical examination of Social Identity Theory. *Political Psychology*, 22(1):127-156.
- Husfeldt, V., Barber, C., & Torney-Purta, J. (2005). *Students' Social Attitudes and Expected Political Participation: New Scales in the Enhanced Database of the IEA Civic Education Study*. Working Paper from CEDARS—Civic Education Data and Researcher Services.
- Hutchinson, J. (1987). *The dynamics of cultural nationalism: The Gaelic revival and the creation of Irish nation state*, London: Allen & Unwin.

Ichilov, O. (1988). Family Politicization and Adolescents' Citizenship Orientations. *Political Psychology*, 9(3), pp. 431-444.

Imig, Douglas R. and Sidney G. Tarrow. (2001). Contentious Europeans: Protest and Politics in an Emerging Polity. Lanham: Rowman & Littlefield
στο Favell, A., Recchi, E., Kuhn, T., Jensen, J., S., & Klein, J. (2011). The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens, *Eucross Working Paper 1*.

Inglehart, R. (1970). Cognitive Mobilization and European Identity. *Comparative Politics*, 3(1), pp. 45–70.

Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Jackson, J. A. (1968). *Social Stratification*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Jamieson, L. (2002). Theorising identity, nationality and citizenship: Implications for European citizenship identity. *Sociología*, 34(6): 507-532.

Jenkins, R. (1996). *Social identity*. (3rd ed.). Routledge: London and New York.

Jimenez, A., M., R. (2004). Cultural, Instrumental, Civic and Symbolic Components of National and European Identities in Old and New European Union Member States, *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, 4(9), Available at

<http://aei.pitt.edu/8124/1/ruizcultural_identity.pdf>

Johnson, L., & Morris, P. (2010). Towards a framework for critical citizenship education. *Curriculum Journal*, 21(1), 77–96.

Kaina, V., & Karolewski, I., P. (2009). EU governance and European identity, *Living Reviews in European Governance*, 4(2).

Kaitatzi-Whitlock, S. (2007). The missing European Public Sphere and the Absence of Imagined European Citizenship, *European Societies*, 9(5), pp. 685-704.

Karolewski, I., P. (2010). *Citizenship and collective identity in Europe*. London and New York: Routledge.

Kerr, D. (1999). Re-examining citizenship education in England. στο Torney-Purta, J., Scwille, J., Amadeo, J. *Civic education across countries, case studies from IEA Civic Education Project*. Netherlands: Eburon.

Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W., & Burge, B. (2010). *ICCS 2009 European Report, Civic knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary students in 24 European countries*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

King, Desmond S. & J. Waldron (1988). Citizenship, Social Citizenship and the Defence of Welfare Provision. *British Journal of Political Science*, 18, pp. 415-43.

Kohli, M. (2000). "The Battlegrounds of European Identity." *European Societies*, 2(2). pp 113-137.

Kohn, H. (2008). *The Idea Of Nationalism: A Study In Its Origins And Background*. London: Transaction Publishers.

Kuhn, T. (2011). "Individual Transnationalism, Globalisation and Euroscepticism: An Empirical Test of Deutsch's Transactionalist Theory." *European Journal of Political Research*, 50 (6). pp 811-837.

Kymlicka, W. & Norman, W. (1994). Return of the citizen: a survey of recent work on citizenship theory. *Ethics*, 104, pp. 352-381.

Lehning, P., B. (1999). European citizenship: towards a European identity? *Working Paper Series in European Studies*, 2(3), pp. 1-56

Lovett, Frank, "Republicanism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.). Available at <http://plato.stanford.edu/archives/sum2010/entries/republicanism/>.

Macha' cek, L. (2004). Young People in Bratislava and Prague: National and Supra-National Identities, *Slovak Sociological Review*, 36(3), pp. 195–217.

Makrinioti, D. & Solomon, J. (1999) 'The discourse of citizenship Education in Greece: National identity and social diversity'. Στο Torney-Purta, J. Schwille, J., Amadeo, J., (1999). *Civic Education Across Countries, Case Studies from the IEA Civic Education Project*. Delft, Amsterdam: IEA. Available at:

<<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED431705.pdf>>

Marshall, T.H. (2009). Citizenship and Social Class (first published in 1950). In Manza, J., Sauder, M. (2009). *Inequality and Society*. New York: W. W. Norton and Co. Available at: <<file:///C:/Users/TURBO/Desktop/marshall-citizenship-and-social-class.pdf>>

Martinsen, D., S. (2005). "The Europeanization of Welfare: The Domestic Impact of Intra-European Social Security." *Journal of Common Market Studies*, 43(5). pp 1027-1054.

Mayer, F. C., Palmowski, J. (2004). European Identities and the EU: The Ties that Bind the Peoples of Europe, *Journal of Common Market Studies*, 42(3), 573–98.

Mau, S., & Verwiebe, R. (2009). *Die Sozialstruktur Europas*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft.

Mouffe, C. (1992). *Democratic citizenship and the political community*. In *Dimensions of radical democracy*. London: Verso.

Morley, D. (2001). Belongings: Place, space and identity in a mediated world, *European Journal of Cultural Studies*, 4(4), pp. 425-448.

Moscovici, S. (1988) Notes towards a description of social representations, *European Journal of Social Psychology*, 18, pp. 211–250.

Muirhead, R. (2011). Civic knowledge, in *Endangered Virtues* (Essay), Hoover Institution, Stanford University.

Myers, G. (2006). 'Where are you from?': Identifying place, *Journal of Sociolinguistics*, 10(3), pp 320-343.

Norman, J. (2010). *The big society: The anatomy of the new politics*. Buckingham: The University of Buckingham Press. στο Hoskins, B. L., M.H. Villalba C., & Saisana M. (2012). *The 2011 Civic Competence Composite Indicator (CCCI-2)*, *JRC Scientific and technical reports*. p.p. 1-21.

Nowotny, S. (2000). *Ethnos or Demos? Ideological implications within the discourse on "European culture"*. *EIPCP – European Institute for Progressive Cultural Policies*. Available at: <<http://eipcp.net/transversal/1100/nowotny/en>>

Oakes, P. J., Haslam, S. A., Turner, J. C. (1994). *Stereotyping and Social Reality*, Oxford: Blackwell στο Agirdag, O., Huyst, P., Van Houtte, M. (2012) *Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences*, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), 198 – 213.

Papanastasiou, C., & Koutselini-Ioannidou, M. (1999). "National Identity in the Civic Education of Cyprus", in Torney-Purta, J., Schwille, J., & Amadeo, J. (1999). *Civic Education across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project*, Amsterdam: IEA.

Pichler, F. (2008). *Social-structural differences in identification with Europe*, *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), pp. 381-396.

Putnam, R. (1995). *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. *Journal of Democracy*. 6(1), pp. 65-78.

Risse, T. (2003). *The Euro between National and European Identity*, *Journal of European Public Policy*, 10(4), p.p. 487–505.

Risse, T. (2005). *Neofunctionalism, European Identity and the Puzzles of European Integration*, *Journal of European Public Policy*, 12(2), p.p. 291–309.

Risse, T. (2010). *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*. Ithaca: Cornell University Press στο Favell, A., Recchi, E., Kuhn, T., Jensen, J., S., & Klein, J. (2011). *The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens*, *Eucross Working Paper 1*.

Roeder, Antje. (2011). Does Mobility Matter for Attitudes to Europe? A Multi-level Analysis of Immigrants' Attitudes to European Unification. *Political Studies* 59(2), pp. 458-471.

Rulska, A. (2005). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. (Essay). Available at:
<<https://dub113.mail.live.com/mail/ViewOfficePreview.aspx?messageid=mgbagG9SRH5RGfpgAiZMGUPg2&folderid=flinbox&attindex=9&cp=-1&attdepth=9&n=45186671>>

Sassatelli, M. (2002). Imagined Europe: The Shaping of a European Cultural Identity Through EU Cultural Policy, *European Journal of Social Theory*, 5, p.p. 435-451.

Schissler, H. & Soysal, Y., N. 2005. The Nation, Europe, and the World: Textbooks and Curricula in Transition. New York: Berghahn
στο Favell, A., Recchi, E., Kuhn, T., Jensen, J., S., & Klein, J. (2011). The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens, *Eucross Working Paper 1*.

Schlenker, A. (2011). *Cosmopolitan Europeans or Partisans of Fortress Europe? Supra-National Identity Patterns in the EU*. Paper presented at the ECPR General Conference, Reykjavik.

Simon, B., & Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity: a social psychological analysis. *American Psychologist*, 56(4):319-331.

Sinnott, R. (2005). An evaluation of the measurement of national, subnational and supranational identity in crossnational surveys, *International Journal of Public Opinion Research*, 18(2), pp. 211–223.

Smith, A., D., (1992). National Identity and the Idea of European Unity, *International Affairs*, 68(1), p.p. 55–76.

Soysal, Y. (1994). *Limits of citizenship. Migrants and postnational membership in Europe*. USA: The University of Chicago Press.

Soysal, Y. (2002). Locating European Identity in Education, in Nóvoa, A., & Lawn, M., *Fabricating Europe, The Formation of an Education Space*. Kluwer academic publishers.

Spannring, R., Wallace, C., & Datler, G. (2008). What leads young people to identify with Europe? An exploration of 'exposure' to Europe and resources for identification among young Europeans, *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), pp. 480-498.

Special Eurobarometer 346 / Wave 73.3 (2011). New Europeans Report. Luxembourg: *Office for Official Publications of the European Communities*.

Stoeckel, F. (2008). *The European Public Sphere, the Media and Support for the European Integration*. Berlin: Free University Berlin.

Tajfel, H. (1974). "Social Identity and Intergroup Behaviour." *Social Science Information*, 13(2). pp 65-93.

Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*, Cambridge: Cambridge University Press
στο Agirdag, O., Huyst, P., Van Houtte, M. (2012). Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), p.p. 198 – 213.

Tajfel, H., & Turner, J., C. (1986). *The Social Identity Theory of Inter-group Behaviour* στο Worchel S. A. (Ed.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago, IL: Nelson- Hall
στο Agirdag, O., Huyst, P., Van Houtte, M. (2012). Determinants of the Formation of a European Identity among Children: Individual - and School - Level Influences, *Journal of Common Market Studies*, 50(2), p.p. 198 – 213.

Telhaug, A., Asbjørn Media's, O., & Aasen, P. (2006). The Nordic model in education: Education as part of the political system in the last 50 years. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50(3), 245–283.

Toots, A., & Idnurm, T. (2011). Does the context matter? Attitudes towards cosmopolitanism among Russian-speaking students in Estonia, Latvia and the

Russian Federation. *Journal of Baltic Studies*. 43(1), pp. 117–134.
doi.org/10.1080/01629778.2011.633762.

Torney-Purta, J., Schwille, J., & Amadeo, J. (1999). *Civic Education across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project*, Amsterdam: IEA.

Torney-Purta, J., Richardson, W., K., & Barber, C., H. (2004). Trust in Government-Related Institutions and Civic Engagement among Adolescents: Analysis of Five Countries from the IEA Civic Education Study, in *Circle Working Paper 17*.

Trochim, W. (2002). *The Qualitative-Quantitative Debate*. Available at:

<<http://www.socialresearchmethods.net/kb/qualdeb.php>>

Tsaliki, L. (2007). The construction of European identity and citizenship through cultural policy, *European Studies*, 24, p.p. 157-182.

Wharton, C. (2010). Books in the home as important as parent's educational level. Available at:

<<http://www.unr.edu/nevada-today/news/2010/books-in-the-home-as-important-as-parents-education-level>>

Wallace, H. (2000). "Europeanisation and Globalisation: Complementary or Contradictory Trends?" *New Political Economy*, 5 (3): 369-382.

Weiler, J., Haltern, U., & Mayer, F. (1995). *European Democracy and its Critique Five Uneasy Pieces*, *European University Institute*: Florence.

Weiler, J., H. (1997). To be a European citizen – Eros and civilization, *Journal of European Public Policy*, 4(4), 495–519 στο Gutiérrez, P., Medrano, J. D. (2001). Nested identities: national and European identity in Spain, *Ethnic and Racial Studies*, 24(5), p.p. 753-778.

Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The politics of Education of Democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), p.p. 237-269.

Yeong, L., H. (2013). EU citizenship - Citizenship and identity beyond national borders. *Background Brief No. 10* . EU Centre in Singapore. Available at:

<<http://www.eucentre.sg/wp-content/uploads/2013/10/BB10-EU-citizenship-and-identity.pdf>>

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ:

Ο στόχος του ερωτηματολογίου είναι να μάθουμε τι σκέφτεσαι για την Ευρώπη και για ευρωπαϊκά θέματα. Στο ερωτηματολόγιο θα βρεις ερωτήσεις για τον εαυτό σου, τις γλώσσες που μιλάς και τις απόψεις σου για την εκμάθηση γλωσσών, καθώς και τις απόψεις σου για μια σειρά από πολιτικά και κοινωνικά θέματα. Δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις. Θα θέλαμε να έχουμε τις προσωπικές σου απόψεις και για το λόγο αυτό σου ζητούμε να απαντήσεις ειλικρινά και μόνος σου. Σε παρακαλούμε σημείωσε με προσοχή την κάθε σου επιλογή στο κατάλληλο τετραγωνάκι, ώστε να μη δημιουργούνται συγχύσεις. Εάν κάνεις κάποιο λάθος κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, μουντζούρωσε ή σβήσε το λάθος και σημείωσε το τετραγωνάκι που σε εκφράζει. Κανείς, εκτός από τους ερευνητές, δεν θα δει, ούτε θα συζητήσει τις απαντήσεις σου. Έχεις στη διάθεσή σου 40 λεπτά.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Πότε γεννήθηκες; **(A1)**
(Σημείωσε τον μήνα και το έτος)

Μήνας: _____ Έτος: _____

2. Είσαι αγόρι ή κορίτσι; **(A2)**

Κορίτσι ₁

Αγόρι ₂

3. Ποιο επίπεδο εκπαίδευσης πιστεύεις/προσδοκείς ότι θα ολοκληρώσεις; **(A3)**
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι)

α) ₁ Γυμνάσιο

β) ₂ Λύκειο

γ) ₃ Πανεπιστήμιο

δ) ₄ Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το Γυμνάσιο

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΟΥ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΟΥ

1. Σε ποια χώρα γεννήθηκες εσύ και οι γονείς σου; **(B1.1)**
(B1.2) (B1.3)
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	Εσύ	Η μητέρα σου ή η κηδεμόνας σου	Ο πατέρας σου ή ο κηδεμόνας σου
Ελλάδα	☐ ₁	☐ ₁	☐ ₁
Άλλη χώρα	☐ ₂	☐ ₂	☐ ₂

2. Ποια γλώσσα μιλάτε περισσότερο στο σπίτι; **(B2)**
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)
- α) ₁την ελληνική
- β) ₂άλλη γλώσσα
3. Ποιο είναι το επάγγελμα της μητέρας σου ή της κηδεμόνας σου; **(B3)**
(π.χ. οικιακά, καθηγήτρια, πωλήτρια).
Εάν δεν εργάζεται τώρα, σημείωσε την τελευταία της εργασία.
Αν δεν έχει εργαστεί ποτέ, σημείωσε με τι ασχολείται αυτό το διάστημα.
- Γράψε σε παρακαλώ το επάγγελμά της: _____
4. Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχει συμπληρώσει η μητέρα σου ή η κηδεμόνας σου; Αν δεν είσαι σίγουρος/η για το τετραγωνάκι που θα σημειώσεις, ζήτησε βοήθεια από αυτόν/ήν που σου χορήγησε το ερωτηματολόγιο. **(B4)**
(Παρακαλώ σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι)
- α) ₁Γυμνάσιο
- β) ₂Λύκειο
- γ) ₃Πανεπιστήμιο
- δ) ₄Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης
5. Ποιο είναι το βασικό επάγγελμα του πατέρα σου ή του κηδεμόνα σου; (π.χ. μάγειρας, καθηγητής, πωλητής). Εάν δεν εργάζεται τώρα, σημείωσε την τελευταία του εργασία.
Αν δεν έχει εργαστεί ποτέ, σημείωσε με τι ασχολείται αυτό το διάστημα. **(B5)**
- Γράψε σε παρακαλώ το επάγγελμά του: _____
6. Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχει συμπληρώσει ο πατέρας σου ή ο κηδεμόνας σου; Αν δεν είσαι σίγουρος/η για το πλαίσιο που θα σημειώσεις, ζήτησε βοήθεια από αυτόν/ήν που σου χορήγησε το ερωτηματολόγιο. **(B6)**
(Παρακαλώ σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι)
- α) ₁Γυμνάσιο

- β) ₂Λύκειο
- γ) ₃Πανεπιστήμιο
- δ) ₄Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης

7. Πόσο ενδιαφέρονται οι γονείς σου για κοινωνικά και πολιτικά θέματα; **(B7)**
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
α) Μητέρα	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Πατέρας	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

8. Πόσα περίπου βιβλία υπάρχουν στο σπίτι σας; **(B8)**
Υπάρχουν συνήθως περίπου 40 βιβλία σε κάθε ράφι.
Μην συνυπολογίσεις περιοδικά, εφημερίδες, κόμικς ή τα σχολικά σου βιβλία.
(Παρακαλώ σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι)

- α) ₁0-10 βιβλία
- β) ₂11-25 βιβλία
- γ) ₃26-100 βιβλία
- δ) ₄101-200 βιβλία
- ε) ₅201-500 βιβλία
- ζ) ₆Περισσότερα από 500 βιβλία

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

1. Θα θέλαμε να μάθουμε πως βλέπεις τον εαυτό σου σε μια γραμμή από θέματα. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις; (Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. (V1.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως Έλληνα πολίτη. (V1.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη. (V1.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης. (V1.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως πολίτη του κόσμου. (V1.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης. (V1.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η) Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (V1.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
θ) Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (V1.8)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ι) Αισθάνομαι περισσότερο Ευρωπαίος παρά Έλληνας. (V1.9)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

2. Έχεις συνεργαστεί ποτέ σε κάποια από τις παρακάτω δραστηριότητες; (Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)
	<i>Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες</i>	<i>Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες</i>	<i>Όχι, δεν έχω συνεργαστεί</i>
α) Δραστηριότητες στην τοπική κοινότητα σε συνεργασία/μαζί με ανθρώπους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. (V2.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
β) Δραστηριότητες για τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στην πόλη μου και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. (V2.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
γ) Γιορτές/φεστιβάλ μουσικής, χορού ή κινηματογράφου σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. (V2.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
δ) Αθλητικά δρώμενα σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. (V2.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
ε) Συλλογή πληροφοριών για μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα από το διαδίκτυο ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τύπος-εφημερίδες, τηλεόραση ή ραδιόφωνο). (V2.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
ζ) Προγράμματα ανταλλαγής μαθητών από άλλες ευρωπαϊκές χώρες (να πας εσύ στο εξωτερικό ή με το να υποδεχτείς άλλους στη χώρα σου). (V2.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
η) Σχολικές εκδρομές σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. (V2.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
θ) Ταξίδια αναψυχής ή διακοπές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. (V2.8)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
ι) Εκθέσεις, φεστιβάλ ή άλλα δρώμενα σε σχέση με την τέχνη και τον	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃

πολιτισμό (π.χ. μουσική, κινηματογράφος) σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. **(V2.9)**

- κ) Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. ₁ ₂ ₃
(V2.10)

ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

3. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;
Πόσο συχνά ασχολείσαι με κάποια από τις παρακάτω δραστηριότητες;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε σειρά)

	<i>Ποτέ ή σχεδόν ποτέ</i>	<i>Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο</i>	<i>Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα</i>	<i>Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα</i>
α) Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη; (V3.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Διαβάζεις εφημερίδα για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη. (V3.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Συζητάς για την πολιτική και την οικονομική κατάσταση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου; (V3.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Συζητάς για ευρωπαϊκά αθλητικά δρώμενα με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου; (V3.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Συζητάς για τέχνες και πολιτισμό (π.χ. μουσική, κινηματογράφο) από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου; (V3.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Συζητάς για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου; (V3.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η) Συζητάς για θέματα του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου; (V3.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

- θ) Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου; **(V3.8)**
- ₁   ₂   ₃   ₄
- ι) Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πώς θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα; **(V3.9)**
- ₁   ₂   ₃   ₄

ΕΥΡΩΠΗ & ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

- 4.α Είσαι σε θέση να επικοινωνείς ή να καταλαβαίνεις κάποια γλώσσα που χρησιμοποιείται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες; (εξαιρείται η ελληνική γλώσσα). **(V4.1)**

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

₁ Ναι

₂ Όχι

- 4.β. Από αυτές τις γλώσσες, σκέψου αυτήν που γνωρίζεις καλύτερα. Πόσο καλά μπορείς να επικοινωνήσεις με τους άλλους σε αυτή τη γλώσσα; **(V4.2)**

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

₁ Πολύ καλά

₂ Μέτρια

₃ Όχι πολύ καλά

5. Θα θέλαμε να ξέρουμε τι πιστεύεις για την εκμάθηση γλωσσών που χρησιμοποιούνται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας είναι σημαντική για να ταξιδεύεις ή να πηγαίνεις διακοπές στην Ευρώπη. (V5.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να με διευκολύνει να βρω μια δουλειά. (V5.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. (V5.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Η εκμάθηση μιας άλλης ευρωπαϊκής γλώσσας με βοηθά να κατανοώ καλύτερα άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς. (V5.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Όλοι οι νέοι άνθρωποι στην Ευρώπη θα έπρεπε να μάθουν τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες. (V5.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Τα σχολεία θα έπρεπε να δίνουν στους νέους ανθρώπους περισσότερες ευκαιρίες να μάθουν ξένες γλώσσες. (V5.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΥΡΩΠΗ & ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

6. Ακολουθούν μερικές δηλώσεις για τους πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών, που ταξιδεύουν στην Ευρώπη ή μετακινούνται σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα (δηλαδή γίνονται αντιληπτοί εκεί ως «μετανάστες»). Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν και να εργαστούν οπουδήποτε στην Ευρώπη. (V6.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ενάντια στην τρομοκρατία. **(V6.2)**

γ)	Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων. (V6.3)	☐	☐	☐	☐
δ)	Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. (V6.4)	☐	☐	☐	☐
ε)	Είναι θετικό να επιτρέπεται σε άλλους Ευρωπαίους να ζήσουν στην Ελλάδα, επειδή οι Ευρωπαίοι αυτοί φέρνουν διαφορετικούς πολιτισμούς μαζί τους. (V6.5)	☐	☐	☐	☐
ζ)	Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες. (V6.6)	☐	☐	☐	☐
η)	Αν οι ευρωπαίοι πολίτες δεν μετακινούνται μέσα στην Ευρώπη, δεν θα τη γνωρίσουν καλύτερα. (V6.7)	☐	☐	☐	☐
θ)	Ο περιορισμός άλλων ευρωπαίων πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας. (V6.8)	☐	☐	☐	☐
ι)	Η κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει να περιοριστεί, αλλιώς ορισμένες χώρες θα γεμίσουν «μετανάστες». (V6.9)	☐	☐	☐	☐
κ)	Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, έτσι ώστε να μπορούν να κατανοούν τους άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς καλύτερα. (V6.10)	☐	☐	☐	☐

7. Παρακάτω ακολουθούν μερικές δηλώσεις σχετικά με τις ευκαιρίες που θα πρέπει να έχουν στην Ελλάδα οι πολίτες άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών που έρχονται στην Ελλάδα, θα πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους ανθρώπους που προέρχονται από την Ελλάδα...

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή. (V7.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Ανεξάρτητα από τη θρησκείας και τις πεποιθήσεις. (V7.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Ανεξάρτητα από τη γλώσσα που μιλούν. (V7.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα. (V7.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο. (V7.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

8. Ακολουθούν μερικές δηλώσεις σε σχέση με τις ευρωπαϊκές χώρες και με το πώς θα πρέπει να οργανώνονται. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Οι ευρωπαϊκές χώρες θα χάσουν τις ατομικές τους ταυτότητες, εάν ενταχθούν σε μια μεγάλη πολιτική ένωση. (V8.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να διατηρούν τις ίδιες σχέσεις με τις χώρες εκτός Ευρώπης. (V8.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

γ)	Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον. (V8.3)	☐	☐	☐	☐
δ)	Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να έχουν κοινά εκπαιδευτικά συστήματα. (V8.4)	☐	☐	☐	☐
ε)	Οι αρχηγοί κρατών των ευρωπαϊκών χωρών («πρόεδροι, πρωθυπουργοί», κλπ.) θα πρέπει κάποτε να αντικατασταθούν από έναν «Πρόεδρο» για όλη την Ευρώπη. (V8.5)	☐	☐	☐	☐
ζ)	Θα ήταν καλό εάν οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν περισσότερους κοινούς κανόνες και νόμους. (V8.6)	☐	☐	☐	☐
η)	Κάθε ευρωπαϊκή χώρα πρέπει να είναι ελεύθερη να αποφασίζει για τις υποθέσεις/δραστηριότητές της. (V8.7)	☐	☐	☐	☐
θ)	Όταν οι χώρες εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρέπει να εγκαταλείπουν τις ατομικές τους κυβερνήσεις. (V8.8)	☐	☐	☐	☐
ι)	Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει κάποτε να αντικαταστήσει τα κοινοβούλια όλων των ευρωπαϊκών χωρών. (V8.9)	☐	☐	☐	☐

ΕΥΡΩΠΗ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

9. Ακολουθούν μερικές δηλώσεις για τις ευρωπαϊκές χώρες, τις οικονομίες τους και τα νομίσματα που χρησιμοποιούν. Ορισμένες δηλώσεις αναφέρονται στο Ευρώ, το οποίο χρησιμοποιείται σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική. (V9.1)	☐	☐	☐	☐
β) Εάν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν το ίδιο νόμισμα, θα ήταν οικονομικά ισχυρότερες. (V9.2)	☐	☐	☐	☐

γ)	Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ. (V9.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ)	Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να καθιερώσουν το Ευρώ. (V9.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΥΡΩΠΗ: ΟΦΕΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

10. Ακολουθούν μερικές δηλώσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη διεύρυνσή της (την αύξηση του αριθμού των χωρών που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

		<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α)	Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. (V10.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β)	Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διευρυνθεί, για να επωφεληθούν οικονομικά οι περισσότερες χώρες. (V10.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ)	Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (V10.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ)	Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να είναι δημοκρατικές. (V10.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε)	Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο, αν ενταχθούν σε αυτήν περισσότερες χώρες. (V10.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ)	Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για να είναι μια αξιόλογη οργάνωση. (V10.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

- η) Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. **(V10.7)**
- ₁   ₂   ₃   ₄

ΕΥΡΩΠΗ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΕΥΡΩΠΗ: ΘΕΣΜΟΙ, ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

11. Πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)
	<i>Πολλά</i>	<i>Αρκετά</i>	<i>Λίγα</i>	<i>Τίποτα</i>
α) Γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση. (V11.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (V11.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο). (V11.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης). (V11.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΥΡΩΠΗ: ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

12. Θα θέλαμε να μάθουμε πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα.
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)
	<i>Πολλά</i>	<i>Αρκετά</i>	<i>Λίγα</i>	<i>Τίποτα</i>
α) Τον αριθμό των κρατών-μελών της ΕΕ. (V12.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Τις σημαίες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. (V12.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Τις επίσημες γλώσσες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. (V12.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Τη γεωγραφική θέση των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. (V12.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

13. Θα θέλαμε να μάθουμε πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ζητήματα.
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)
	<i>Πολλά</i>	<i>Αρκετά</i>	<i>Λίγα</i>	<i>Τίποτα</i>
α) Τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χερσονήσους (Σκανδιναβική, Ιβηρική, των Απεννίνων, Βαλκανική). (V13.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Τις οροσειρές της Ευρώπης (Άλπεις, Απέννινα, Καρπάθια, Αίμος). (V13.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης (Βόλγας, Δούναβης). (V13.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά νησιά (Ισλανδία, Κορσική, Σαρδηνία, Σικελία, Κύπρος, Κρήτη). (V13.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
14. Θα θέλαμε να μάθουμε πόσα γνωρίζεις σε σχέση με τα ακόλουθα ιστορικά γεγονότα.
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)
	<i>Πολλά</i>	<i>Αρκετά</i>	<i>Λίγα</i>	<i>Τίποτα</i>
α) Τη Βιομηχανική Επανάσταση. (V14.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Τον Διαφωτισμό. (V14.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. (V14.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. (V14.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Το Τείχος του Βερολίνου. (V14.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). (V14.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η) Το έτος ένταξης της Ελλάδας στην ΕΕ. (V14.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

θ)	Τους διαφορετικούς πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη. (V14.8)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ι)	Τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. (V14.9)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
κ)	Τη Συνθήκη του Άμστερνταμ. (V14.10)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΥΡΩΠΗ: ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

15. Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τους ρόλους των γυναικών και των ανδρών στην κοινωνία. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις;
(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
α)	Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για να συμμετέχουν στην κυβέρνηση. (V15.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β)	Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο. (V15.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ)	Οι γυναίκες θα πρέπει να μείνουν έξω από την πολιτική. (V15.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ)	Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, οι άνδρες θα πρέπει να έχουν περισσότερα δικαιώματα σε μία θέση εργασίας από ό, τι οι γυναίκες. (V15.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε)	Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να αμείβονται το ίδιο όταν κάνουν τις ίδιες δουλειές. (V15.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ)	Οι άνδρες είναι περισσότερο κατάλληλοι από τις γυναίκες για πολιτικοί ηγέτες. (V15.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η)	Η πρώτη προτεραιότητα των γυναικών θα πρέπει να είναι η ανατροφή των παιδιών. (V15.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

16. Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τα δικαιώματα και τις ευθύνες διαφορετικών εθνοτικών / φυλετικών ομάδων στην κοινωνία. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
α) Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα. (V16.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση σε καλές θέσεις εργασίας στην Ελλάδα. (V16.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Τα σχολεία πρέπει να διδάσκουν τους μαθητές να σέβονται τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων. (V16.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στις εκλογές για να λάβουν πολιτικά αξιώματα. (V16.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες. (V16.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

17. Οι άνθρωποι μετακινούνται όλο και περισσότερο από τη μια χώρα στην άλλη. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με τους μετανάστες;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
α) Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να μιλούν τη γλώσσα τους. (V17.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Τα παιδιά των μεταναστών θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση όπως και τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα. (V17.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Οι μετανάστες που ζουν σε μια χώρα αρκετά χρόνια θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ψηφίσουν στις εκλογές. **(V17.3)**

δ) Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να διατηρήσουν τα έθιμά τους και τον τρόπο ζωής τους. (V17.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα. (V17.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, η μετανάστευση θα πρέπει να περιορίζεται. (V17.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΕΣΥ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

18. Πόσο σε ενδιαφέρουν τα παρακάτω ζητήματα;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Πολύ</i>	<i>Αρκετά</i>	<i>Λίγο</i>	<i>Καθόλου</i>
α) Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα. (V18.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου. (V18.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. (V18.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Πολιτική άλλων χωρών. (V18.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Διεθνής πολιτική. (V18.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Περιβαλλοντικά ζητήματα. (V18.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η) Ευρωπαϊκά ζητήματα. (V18.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

19. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με εσένα και την πολιτική;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Γνωρίζω περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου. (V19.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω. (V19.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. (V19.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν. (V19.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Σαν ενήλικας θα έχω τη δυνατότητα/θα είμαι σε θέση να συμμετέχω στην πολιτική. (V19.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα. (V19.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΥΡΩΠΗ: ΘΕΣΜΟΙ, ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

20. Πόσο εμπιστεύεσαι καθεμία από τις ακόλουθες ομάδες ή τα ακόλουθα θεσμικά όργανα;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Απόλυτα</i>	<i>Αρκετά</i>	<i>Λίγο</i>	<i>Καθόλου</i>
α) Την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας. (V20.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Την τοπική αυτοδιοίκηση (το δήμο της περιοχής σου). (V20.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Τα εθνικά Δικαστήρια. (V20.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Την ελληνική Αστυνομία. (V20.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

ε)	Τα πολιτικά κόμματα. (V20.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ)	Το εθνικό Κοινοβούλιο. (V20.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η)	Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, εφημερίδες/Τύπος, ραδιόφωνο). (V20.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
θ)	Τις Ένοπλες Δυνάμεις. (V20.8)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ι)	Τα σχολεία. (V20.9)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
κ)	Τα Ηνωμένα Έθνη. (V20.10)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
λ)	Τους ανθρώπους γενικά. (V20.11)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
μ)	Την Ευρωπαϊκή Ένωση. (V20.12)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ν)	Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (V20.13)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ξ)	Την Πολιτεία. (V20.14)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

21. Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις σχετικά με την Ελλάδα;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Συμφωνώ απόλυτα</i>	<i>Συμφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ</i>	<i>Διαφωνώ απόλυτα</i>
α) Η σημαία της Ελλάδας είναι σημαντική για εμένα. (V21.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας λειτουργεί καλά. (V21.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

- γ) Έχω σεβασμό για την Ελλάδα. **(V21.3)** ₁ ₂ ₃ ₄
- δ) Στην Ελλάδα θα πρέπει να είμαστε περήφανοι για όσα έχουμε επιτύχει. **(V21.4)** ₁ ₂ ₃ ₄
- ε) Θα προτιμούσα να μένω/ζω μόνιμα σε κάποια άλλη χώρα. **(V21.5)** ₁ ₂ ₃ ₄
- ζ) Είμαι περήφανος/η που μένω/ζω στην Ελλάδα. **(V21.6)** ₁ ₂ ₃ ₄
- η) Γενικά μιλώντας, είναι καλύτερα να ζεις/μένεις στην Ελλάδα σε σχέση/σύγκριση με τις περισσότερες χώρες. **(V21.7)** ₁ ₂ ₃ ₄

22.α Υπάρχουν πολλά διαφορετικά πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα. Υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που να προτιμάς περισσότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα; **(V22.1)**

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

₁ Ναι

₂ Όχι

22.β Εάν ναι, πόσο υποστηρίζεις αυτό το πολιτικό κόμμα; **(V22.2)**

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

₁ Πολύ

₂ Σε κάποιον βαθμό

₃ Λίγο

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΥΡΩΠΗ & ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

23. Πόσο καλά πιστεύεις ότι θα μπορούσες να κάνεις τα παρακάτω/να συμμετέχεις στις ακόλουθες δραστηριότητες:

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	Πολύ καλά	Αρκετά καλά	Όχι πολύ καλά	Καθόλου
α) Με αφορμή ένα άρθρο εφημερίδας να συζητήσεις για τη σύγκρουση μεταξύ των χωρών. (V23.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα. (V23.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Να δηλώσεις υποψηφιότητα στο 15μελές συμβούλιο του σχολείου σου. (V23.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Να οργανώσεις μια ομάδα μαθητών για να πετύχετε αλλαγές στο σχολείο σου. (V23.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Να παρακολουθήσεις μια τηλεοπτική συζήτηση σε σχέση με ένα επίμαχο θέμα. (V23.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Να γράψεις και να στείλεις μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα επίκαιρο θέμα. (V23.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η) Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα. (V23.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

24. Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τρόποι για να διαμαρτυρηθούν οι πολίτες ενάντια σε πράγματα που θεωρούν λάθος. Θα έπαιρνες μέρος σε κάποια από τις ακόλουθες μορφές διαμαρτυρίας στο μέλλον;

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Θα το έκανα σίγουρα</i>	<i>Μάλλον θα το έκανα</i>	<i>Μάλλον δεν θα το έκανα</i>	<i>Δε θα το έκανα σίγουρα</i>
α) Να γράψω μια επιστολή σε εφημερίδα. (V24.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Να φορέσω ένα σήμα/μια κονκάρδα ή μια μπλούζα για να εκφράσω την άποψή μου. (V24.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο. (V24.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα. (V24.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Να μην αγοράσω σκόπιμα ορισμένα προϊόντα. (V24.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ζ) Να γράψω συνθήματα διαμαρτυρίας σε τοίχους. (V24.6)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
η) Να κάνω κατάληψη. (V24.7)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

2 Παρακάτω αναφέρονται διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους οι ενήλικες μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή. Όταν θα είσαι κι εσύ ενήλικας, τι πιστεύεις ότι θα έκανες από τα παρακάτω:

(Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Θα το έκανα σίγουρα</i>	<i>Μάλλον θα το έκανα</i>	<i>Μάλλον δεν θα το έκανα</i>	<i>Δε θα το έκανα σίγουρα</i>
α) Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές. (V25.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές. (V25.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

- γ) Να λάβω πληροφορίες σχετικά με τους υποψηφίους, πριν αποφασίσω ποιους θα ψηφίσω. **(V25.3)** ₁ ₂ ₃ ₄
- δ) Να βοηθήσω ένα υποψήφιο ή ένα πολιτικό κόμμα στην προεκλογική του εκστρατεία. **(V25.4)** ₁ ₂ ₃ ₄
- ε) Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα. **(V25.5)** ₁ ₂ ₃ ₄
- ζ) Να συμμετέχω σε μια συνδικαλιστική οργάνωση. **(V25.6)** ₁ ₂ ₃ ₄
- η) Να υποβάλλω υποψηφιότητα στις τοπικές εκλογές. **(V25.7)** ₁ ₂ ₃ ₄
- θ) Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές. **(V25.8)** ₁ ₂ ₃ ₄

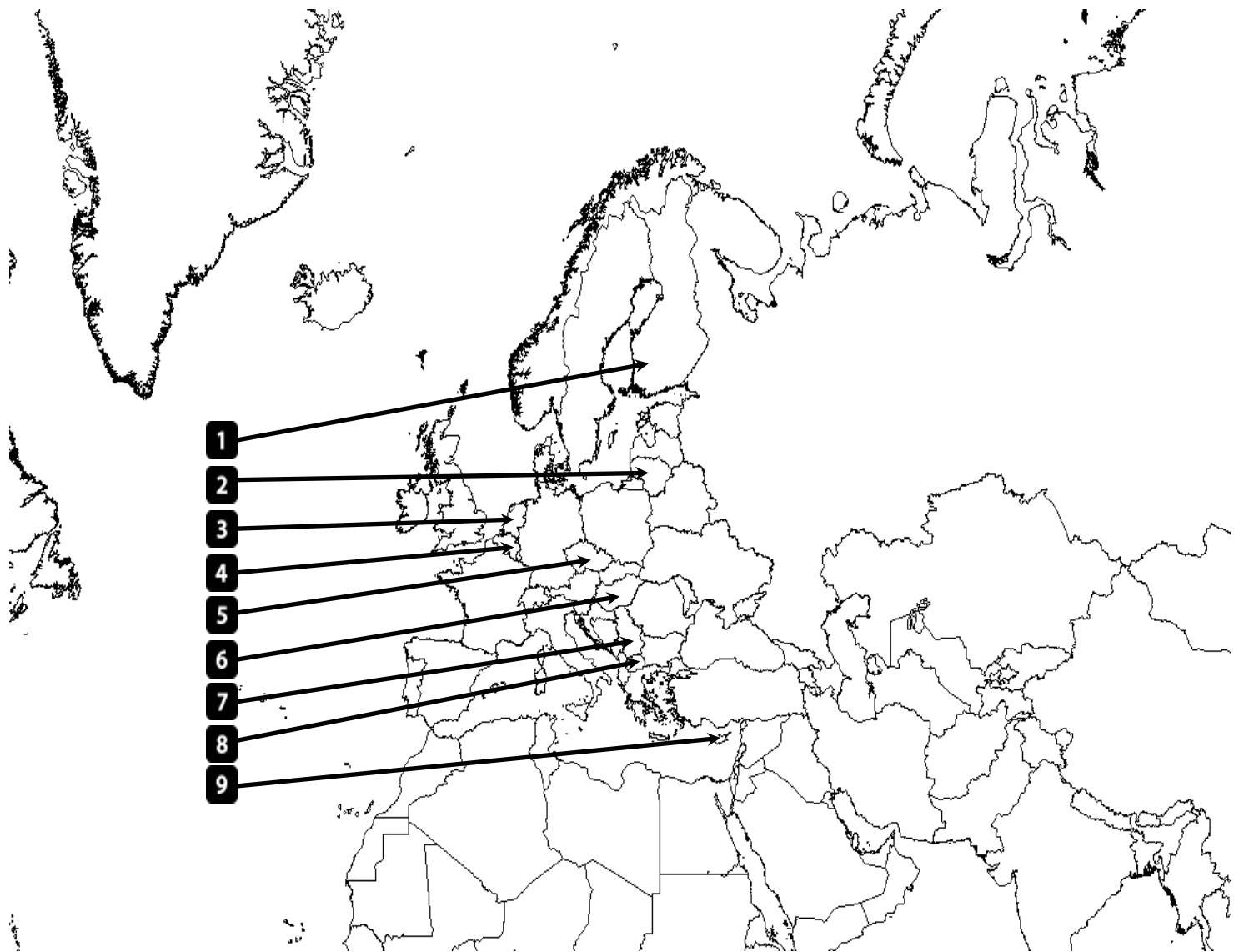
26. Παρακάτω αναφέρονται διαφορετικές ενέργειες, που θα μπορούσες να κάνεις στα επόμενα χρόνια. Τι πιστεύεις ότι θα έκανες από τα παρακάτω: (Σημείωσε μόνο ένα τετραγωνάκι σε κάθε γραμμή)

	<i>Θα το έκανα σίγουρα</i>	<i>Μάλλον θα το έκανα</i>	<i>Μάλλον δεν θα το έκανα</i>	<i>Δε θα το έκανα σίγουρα</i>
α) Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία. (V26.1)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
β) Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. (V26.2)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
γ) Να στείλω μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα. (V26.3)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
δ) Να συμμετέχω σε μια συζήτηση σε ένα φόρουμ σχετικά με ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα. (V26.4)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
ε) Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση. (V26.5)	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

27. α) Χρωμάτισε τις χώρες που θεωρείς ότι ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (V27.1)

27. β) Ονόμασε τις χώρες που έχουν σημειωθεί με τους αριθμούς 1-9.
(V27.2)

1:

2:

3:

4:

5:

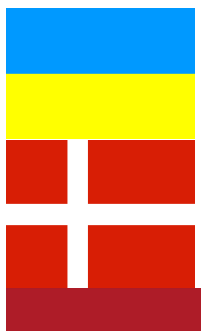
6:

7:

8:

9:

27. γ) Σημείωσε δίπλα από την κάθε σημαία τη χώρα της. **(V27.3)**

Σε ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σου!
Η βοήθειά σου ήταν πολύτιμη!

Παράρτημα 2 – Κατάλογος πινάκων

Παράρτημα πινάκων 2.1

Πίνακας Π2.1: 1.

<i>Φύλο μαθητή/-τριας</i>					
		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Κορίτσι	162	53,8	53,8	53,8
Valid	Αγόρι	139	46,2	46,2	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 2.

<i>Ημερομηνία γέννησης</i>					
		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	1:01	11	3,7	3,7	3,7
	2:00	2	,7	,7	4,3
	2:01	15	5,0	5,0	9,3
	3:00	1	,3	,3	9,6
	3:01	19	6,3	6,3	15,9
	4:00	2	,7	,7	16,6
	4:01	27	9,0	9,0	25,6
	5:01	24	8,0	8,0	33,6
	6:00	1	,3	,3	33,9
	6:01	29	9,6	9,6	43,5
	7:00	1	,3	,3	43,9
Valid	7:01	26	8,6	8,6	52,5
	8:00	3	1,0	1,0	53,5
	8:01	22	7,3	7,3	60,8
	9:00	4	1,3	1,3	62,1
	9:01	22	7,3	7,3	69,4
	9:02	1	,3	,3	69,8
	10:00	2	,7	,7	70,4
	10:01	29	9,6	9,6	80,1
	11:00	4	1,3	1,3	81,4
	11:01	26	8,6	8,6	90,0
	12:00	3	1,0	1,0	91,0
	12:01	23	7,6	7,6	98,7

98:10	1	,3	,3	99,0
99:01	1	,3	,3	99,3
99:05	1	,3	,3	99,7
99:08	1	,3	,3	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 3.

Εκπαιδευτικό επίπεδο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Γυμνάσιο	21	7,0	7,0	7,0
	Λύκειο	57	18,9	18,9	25,9
	Πανεπιστήμιο	222	73,8	73,8	99,7
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	1	,3	,3	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 4.

Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελλάδα	272	90,4	90,4	90,4
	Άλλη χώρα	29	9,6	9,6	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 5.

Χώρα γεννήσεως μητέρας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελλάδα	190	63,1	63,1	63,1
	Άλλη χώρα	111	36,9	36,9	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 6.*Χώρα γεννήσεως πατέρα*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ελλάδα	202	67,1	67,1	67,1
Valid Άλλη χώρα	99	32,9	32,9	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 7.*Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ελληνική	275	91,4	91,4	91,4
Valid Άλλη γλώσσα	26	8,6	8,6	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 8.*Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Γυμνάσιο	34	11,3	11,3	11,3
Λύκειο	159	52,8	52,8	64,1
Πανεπιστήμιο	99	32,9	32,9	97,0
Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	9	3,0	3,0	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 9.*Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Γυμνάσιο	53	17,6	17,7	17,7
Λύκειο	153	50,8	51,0	68,7
Valid Πανεπιστήμιο	82	27,2	27,3	96,0
Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	12	4,0	4,0	100,0
Total	300	99,7	100,0	

Missing	System	1	,3
Total		301	100,0

Πίνακας Π2.1: 10.

Επάγγελμα μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ιδιωτική υπάλληλος	41	13,6	13,6	13,6
Δημόσια υπάλληλος	9	3,0	3,0	16,6
Ένστολος	3	1,0	1,0	17,6
Επιστημονικά επαγγέλματα	42	14,0	14,0	31,6
Τεχνολόγος	9	3,0	3,0	34,6
Έμπορος/πωλήτρια	33	11,0	11,0	45,5
Υπάλληλος γραφείου	13	4,3	4,3	49,8
Valid Παροχή υπηρεσιών	17	5,6	5,6	55,5
Ανειδίκευτη εργάτρια	33	11,0	11,0	66,4
Ελεύθερη επαγγελματίας	5	1,7	1,7	68,1
Τεχνίτρια	6	2,0	2,0	70,1
Οικιακά	87	28,9	28,9	99,0
Συνταξιούχος	2	,7	,7	99,7
Γεωργοκτηνοτρόφος	1	,3	,3	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 11.

Επάγγελμα πατέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ιδιωτικός υπάλληλος	61	20,3	20,7	20,7
Δημόσιος υπάλληλος	12	4,0	4,1	24,7
Ένστολος	7	2,3	2,4	27,1
Επιστημονικά επαγγέλματα	22	7,3	7,5	34,6
Valid Τεχνολόγος	4	1,3	1,4	35,9
Έμπορος/πωλητής	29	9,6	9,8	45,8
Υπάλληλος γραφείου	6	2,0	2,0	47,8
Παροχή υπηρεσιών	58	19,3	19,7	67,5
Ανειδίκευτος εργάτης	9	3,0	3,1	70,5
Ελεύθερος επαγγελματίας	12	4,0	4,1	74,6

	Τεχνίτης	56	18,6	19,0	93,6
	Άνεργος	3	1,0	1,0	94,6
	Συνταξιούχος	4	1,3	1,4	95,9
	Γεωργοκτηνοτρόφος	12	4,0	4,1	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 12.

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	55	18,3	18,3	18,3
	Αρκετά	156	51,8	51,8	70,1
Valid	Λίγο	79	26,2	26,2	96,3
	Καθόλου	11	3,7	3,7	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 13.

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	100	33,2	33,3	33,3
	Αρκετά	139	46,2	46,3	79,7
Valid	Λίγο	48	15,9	16,0	95,7
	Καθόλου	13	4,3	4,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 14.

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	0 έως 10 βιβλία	30	10,0	10,0	10,0
Valid	11 έως 25 βιβλία	74	24,6	24,6	34,6
	26 έως 100 βιβλία	108	35,9	35,9	70,4
	101 έως 200 βιβλία	43	14,3	14,3	84,7

201 έως 500 βιβλία	34	11,3	11,3	96,0
Περισσότερα από 500 βιβλία	12	4,0	4,0	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 15.

Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	102	33,9	33,9	33,9
Συμφωνώ	168	55,8	55,8	89,7
Valid Διαφωνώ	22	7,3	7,3	97,0
Διαφωνώ απόλυτα	9	3,0	3,0	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 16.

Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως Έλληνα πολίτη.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	19	6,3	6,3	6,3
Συμφωνώ	58	19,3	19,3	25,7
Valid Διαφωνώ	151	50,2	50,3	76,0
Διαφωνώ απόλυτα	72	23,9	24,0	100,0
Total	300	99,7	100,0	
Missin g System	1	,3		
Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 17.

Είμαι περήφανος που ζω στην Ευρώπη.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	90	29,9	29,9	29,9
Συμφωνώ	172	57,1	57,1	87,0
Valid Διαφωνώ	27	9,0	9,0	96,0
Διαφωνώ απόλυτα	12	4,0	4,0	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 18.*Αισθάνομαι μέλος της Ευρώπης.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	72	23,9	24,0	24,0
	Συμφωνώ	174	57,8	58,0	82,0
	Διαφωνώ	43	14,3	14,3	96,3
	Διαφωνώ απόλυτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 19.*Βλέπω τον εαυτό μου πρώτα ως Ευρωπαίο πολίτη και μετά ως πολίτη του κόσμου.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	46	15,3	15,4	15,4
	Συμφωνώ	109	36,2	36,5	51,8
	Διαφωνώ	98	32,6	32,8	84,6
	Διαφωνώ απόλυτα	46	15,3	15,4	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 20.*Έχω περισσότερα κοινά με Ευρωπαίους, παρά με νέους που προέρχονται από άλλες χώρες εκτός Ευρώπης.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	40	13,3	13,3	13,3
	Συμφωνώ	120	39,9	40,0	53,3
	Διαφωνώ	99	32,9	33,0	86,3
	Διαφωνώ απόλυτα	41	13,6	13,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 21.*Αισθάνομαι μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	57	18,9	18,9	18,9
Συμφωνώ	174	57,8	57,8	76,7
Valid Διαφωνώ	53	17,6	17,6	94,4
Διαφωνώ απόλυτα	17	5,6	5,6	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 22.*Είμαι περήφανος που η χώρα μου είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	78	25,9	26,0	26,0
Συμφωνώ	166	55,1	55,3	81,3
Valid Διαφωνώ	40	13,3	13,3	94,7
Διαφωνώ απόλυτα	16	5,3	5,3	100,0
Total	300	99,7	100,0	
Missin g System	1	,3		
Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 23.*Αισθάνομαι περισσότερο Ευρωπαίος παρά Έλληνας.*

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	15	5,0	5,0	5,0
Συμφωνώ	24	8,0	8,0	13,0
Valid Διαφωνώ	149	49,5	49,7	62,7
Διαφωνώ απόλυτα	112	37,2	37,3	100,0
Total	300	99,7	100,0	
Missin g System	1	,3		
Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 24.*Δραστηριότητες στην τοπική κοινότητα σε συνεργασία/μαζί με ανθρώπους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	41	13,6	13,6	13,6
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	40	13,3	13,3	26,9
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	220	73,1	73,1	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 25.*Δραστηριότητες για τη σύναψη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στην πόλη μου και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις.*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	35	11,6	11,6	11,6
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	63	20,9	20,9	32,6
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	203	67,4	67,4	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 26.*Γιορτές/φεστιβάλ μουσικής, χορού ή κινηματογράφου σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	47	15,6	15,6	15,6
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	52	17,3	17,3	32,9
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	202	67,1	67,1	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 27.*Αθλητικά δρώμενα σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	24	8,0	8,0	8,0
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	38	12,6	12,7	20,7
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	238	79,1	79,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 28.*Συλλογή πληροφοριών για μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα από το διαδίκτυο ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	161	53,5	53,5	53,5
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	71	23,6	23,6	77,1
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	69	22,9	22,9	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 29.*Προγράμματα ανταλλαγής μαθητών από άλλες ευρωπαϊκές χώρες*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	28	9,3	9,3	9,3
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	37	12,3	12,3	21,6
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	236	78,4	78,4	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 30.*Σχολικές εκδρομές σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	25	8,3	8,3	8,3
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	38	12,6	12,6	20,9
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	238	79,1	79,1	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 31.*Ταξίδια αναψυχής ή διακοπές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	57	18,9	19,0	19,0
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	69	22,9	23,0	42,0
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	174	57,8	58,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 32.*Εκθέσεις, φεστιβάλ ή άλλα δρώμενα σε σχέση με την τέχνη και τον πολιτισμό*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	68	22,6	22,6
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	63	20,9	43,5
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	169	56,1	99,7
	4	1	,3	100,0
	Total	301	100,0	100,0

Πίνακας Π2.1: 33.*Ταξίδια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Ναι, έχω συνεργαστεί τους τελευταίους 12 μήνες	55	18,3	18,3
	Ναι, αλλά έχουν περάσει περισσότερο από 12 μήνες	73	24,3	42,7
	Όχι, δεν έχω συνεργαστεί	172	57,1	100,0
	Total	300	99,7	100,0
Missing	System	1	,3	
	Total	301	100,0	

Πίνακας Π2.1: 34.*Παρακολουθείς τηλεόραση για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη;*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	34	11,3	11,3
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	11	3,7	15,0
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	72	23,9	39,0
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	183	60,8	100,0
	Total	300	99,7	100,0
Missin	g	1	,3	
	Total	301	100,0	

Πίνακας Π2.1: 35.*Διαβάζεις εφημερίδα για να ενημερωθείς για οποιοδήποτε νέο αφορά στην Ευρώπη*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	204	67,8	68,0	68,0
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	41	13,6	13,7	81,7
Valid	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	33	11,0	11,0	92,7
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	22	7,3	7,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 36.*Συζητάς για την πολιτική και την οικονομική κατάσταση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	96	31,9	32,0	32,0
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	45	15,0	15,0	47,0
Valid	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	90	29,9	30,0	77,0
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	69	22,9	23,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 37.*Συζητάς για ευρωπαϊκά αθλητικά δρώμενα με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	56	18,6	18,7	18,7
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	50	16,6	16,7	35,3
Valid	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	67	22,3	22,3	57,7
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	127	42,2	42,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 38.

Συζητάς για τέχνες και πολιτισμό (π.χ. μουσική, κινηματογράφο) από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	53	17,6	17,7	17,7
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	46	15,3	15,3	33,0
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	100	33,2	33,3	66,3
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	101	33,6	33,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 39.

Συζητάς για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	101	33,6	33,8	33,8
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	59	19,6	19,7	53,5
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	80	26,6	26,8	80,3
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	59	19,6	19,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 40.

Συζητάς για θέματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τους φίλους σου ή την οικογένειά σου;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	184	61,1	61,3	61,3
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	54	17,9	18,0	79,3
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	39	13,0	13,0	92,3
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	23	7,6	7,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 41.

Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	38	12,6	12,7	12,7
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	57	18,9	19,0	31,7
Valid	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	118	39,2	39,3	71,0
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	87	28,9	29,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 42.

Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πώς θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάζεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	38	12,6	12,6	12,6
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	77	25,6	25,6	38,2
Valid	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	96	31,9	31,9	70,1
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	90	29,9	29,9	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 43.

Είσαι σε θέση να επικοινωνείς ή να καταλαβαίνεις κάποια γλώσσα που χρησιμοποιείται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ναι	272	90,4	90,4	90,4
Valid	Όχι	29	9,6	9,6	100,0
	Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 44.

Πόσο καλά επικοινωνείς στην ευρωπαϊκή γλώσσα που γνωρίζεις;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ καλά	136	45,2	45,2	45,2
	Μέτρια	133	44,2	44,2	89,4

Όχι πολύ καλά	32	10,6	10,6	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 45.

Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας είναι σημαντική για να ταξιδεύεις ή να πηγαίνεις διακοπές στην Ευρώπη.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	187	62,1	62,1	62,1
Συμφωνώ	108	35,9	35,9	98,0
Valid Διαφωνώ	5	1,7	1,7	99,7
Διαφωνώ απόλυτα	1	,3	,3	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 46.

Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών μπορεί να με διευκολύνει να βρω μια δουλειά.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	213	70,8	70,8	70,8
Συμφωνώ	78	25,9	25,9	96,7
Valid Διαφωνώ	4	1,3	1,3	98,0
Διαφωνώ απόλυτα	6	2,0	2,0	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 47.

Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	211	70,1	70,1	70,1
Συμφωνώ	87	28,9	28,9	99,0
Valid Διαφωνώ	2	,7	,7	99,7
Διαφωνώ απόλυτα	1	,3	,3	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 48.

Η εκμάθηση μιας άλλης ευρωπαϊκής γλώσσας με βοήθά να κατανοώ καλύτερα άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	94	31,2	31,2	31,2
Συμφωνώ	158	52,5	52,5	83,7
Valid Διαφωνώ	45	15,0	15,0	98,7
Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 49.

Όλοι οι νέοι άνθρωποι στην Ευρώπη θα έπρεπε να μάθουν τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	91	30,2	30,2	30,2
Συμφωνώ	146	48,5	48,5	78,7
Valid Διαφωνώ	53	17,6	17,6	96,3
Διαφωνώ απόλυτα	11	3,7	3,7	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 50.

Τα σχολεία θα έπρεπε να δίνουν στους νέους ανθρώπους περισσότερες ευκαιρίες να μάθουν ξένες γλώσσες.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ απόλυτα	135	44,9	44,9	44,9
Συμφωνώ	134	44,5	44,5	89,4
Valid Διαφωνώ	25	8,3	8,3	97,7
Διαφωνώ απόλυτα	7	2,3	2,3	100,0
Total	301	100,0	100,0	

Πίνακας Π2.1: 51.

Οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν και να εργαστούν οπουδήποτε στην Ευρώπη.

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ απόλυτα	141	46,8	47,0	47,0
Συμφωνώ	145	48,2	48,3	95,3

	Διαφωνώ	13	4,3	4,3	99,7
	Διαφωνώ απόλυτα	1	,3	,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 52.

Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	24	8,0	8,1	8,1
	Συμφωνώ	123	40,9	41,4	49,5
Valid	Διαφωνώ	136	45,2	45,8	95,3
	Διαφωνώ απόλυτα	14	4,7	4,7	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missing	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 53.

Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	31	10,3	10,3	10,3
	Συμφωνώ	104	34,6	34,7	45,0
Valid	Διαφωνώ	132	43,9	44,0	89,0
	Διαφωνώ απόλυτα	33	11,0	11,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 54.

Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	49	16,3	16,3	16,3
	Συμφωνώ	65	21,6	21,7	38,0
Valid	Διαφωνώ	130	43,2	43,3	81,3
	Διαφωνώ απόλυτα	56	18,6	18,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 55.

Είναι θετικό να επιτρέπεται σε άλλους Ευρωπαίους να ζήσουν στην Ελλάδα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	77	25,6	25,8	25,8
	Συμφωνώ	158	52,5	52,8	78,6
Valid	Διαφωνώ	51	16,9	17,1	95,7
	Διαφωνώ απόλυτα	13	4,3	4,3	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 56.

Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	83	27,6	27,7	27,7
	Συμφωνώ	100	33,2	33,3	61,0
Valid	Διαφωνώ	86	28,6	28,7	89,7
	Διαφωνώ απόλυτα	31	10,3	10,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 57.

Αν οι ευρωπαίοι πολίτες δεν μετακινούνται μέσα στην Ευρώπη, δεν θα τη γνωρίσουν καλύτερα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	92	30,6	30,8	30,8
	Συμφωνώ	143	47,5	47,8	78,6
	Διαφωνώ	49	16,3	16,4	95,0
	Διαφωνώ απόλυτα	15	5,0	5,0	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 58.

Ο περιορισμός άλλων ευρωπαϊών πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	39	13,0	13,0	13,0
	Συμφωνώ	88	29,2	29,4	42,5
	Διαφωνώ	131	43,5	43,8	86,3
	Διαφωνώ απόλυτα	41	13,6	13,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 59.

Η κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει να περιοριστεί, αλλιώς ορισμένες χώρες θα γεμίσουν «μετανάστες».

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	29	9,6	9,7	9,7
	Συμφωνώ	108	35,9	36,1	45,8
	Διαφωνώ	124	41,2	41,5	87,3
	Διαφωνώ απόλυτα	38	12,6	12,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	

Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 60.

Οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να είναι ελεύθεροι να ταξιδεύουν οπουδήποτε στην Ευρώπη, για να κατανοούν άλλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνά απόλυτα	136	45,2	45,3	45,3
	Συμφωνά	134	44,5	44,7	90,0
Valid	Διαφωνά	20	6,6	6,7	96,7
	Διαφωνά απόλυτα	10	3,3	3,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 61.

Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνά απόλυτα	134	44,5	44,8	44,8
	Συμφωνά	135	44,9	45,2	90,0
Valid	Διαφωνά	24	8,0	8,0	98,0
	Διαφωνά απόλυτα	6	2,0	2,0	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 62.

Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνά απόλυτα	131	43,5	43,8	43,8
Valid	Συμφωνά	141	46,8	47,2	91,0
	Διαφωνά	23	7,6	7,7	98,7

	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 63.

Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από τη γλώσσα που μιλούν.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	116	38,5	38,8	38,8
	Συμφωνώ	141	46,8	47,2	86,0
Valid	Διαφωνώ	38	12,6	12,7	98,7
	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 64.

Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από το εάν προέρχονται από μία φτωχή ή από μία πλούσια χώρα.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	152	50,5	50,8	50,8
	Συμφωνώ	117	38,9	39,1	90,0
Valid	Διαφωνώ	21	7,0	7,0	97,0
	Διαφωνώ απόλυτα	9	3,0	3,0	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 65.

Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	93	30,9	31,1	31,1

	Συμφωνώ	125	41,5	41,8	72,9
	Διαφωνώ	66	21,9	22,1	95,0
	Διαφωνώ απόλυτα	15	5,0	5,0	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 66.

Οι ευρωπαϊκές χώρες θα χάσουν τις ατομικές τους ταυτότητες, εάν ενταχθούν σε μια μεγάλη πολιτική ένωση.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	36	12,0	12,0	12,0
	Συμφωνώ	106	35,2	35,3	47,3
Valid	Διαφωνώ	135	44,9	45,0	92,3
	Διαφωνώ απόλυτα	23	7,6	7,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 67.

Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να διατηρούν τις ίδιες σχέσεις με τις χώρες εκτός Ευρώπης.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	98	32,6	32,7	32,7
	Συμφωνώ	141	46,8	47,0	79,7
Valid	Διαφωνώ	47	15,6	15,7	95,3
	Διαφωνώ απόλυτα	14	4,7	4,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 68.

Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να προσπαθήσουν να έχουν μια κοινή στρατηγική για το περιβάλλον.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	144	47,8	48,6	48,6
	Συμφωνώ	132	43,9	44,6	93,2
Valid	Διαφωνώ	14	4,7	4,7	98,0
	Διαφωνώ απόλυτα	6	2,0	2,0	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 69.

Οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να έχουν κοινά εκπαιδευτικά συστήματα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	102	33,9	34,2	34,2
	Συμφωνώ	133	44,2	44,6	78,9
Valid	Διαφωνώ	52	17,3	17,4	96,3
	Διαφωνώ απόλυτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 70.

Οι αρχηγοί κρατών των ευρωπαϊκών χωρών θα πρέπει κάποτε να αντικατασταθούν από έναν «Πρόεδρο» για όλη την Ευρώπη

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	34	11,3	11,4	11,4
	Συμφωνώ	63	20,9	21,1	32,4
Valid	Διαφωνώ	120	39,9	40,1	72,6
	Διαφωνώ απόλυτα	82	27,2	27,4	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		

Total	301	100,0
-------	-----	-------

Πίνακας Π2.1: 71.

Θα ήταν καλό εάν οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν περισσότερους κοινούς κανόνες και νόμους.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	88	29,2	29,5	29,5
	Συμφωνώ	148	49,2	49,7	79,2
Valid	Διαφωνώ	47	15,6	15,8	95,0
	Διαφωνώ απόλυτα	15	5,0	5,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 72.

Κάθε ευρωπαϊκή χώρα πρέπει να είναι ελεύθερη να αποφασίζει για τις υποθέσεις της.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	110	36,5	36,9	36,9
	Συμφωνώ	148	49,2	49,7	86,6
Valid	Διαφωνώ	37	12,3	12,4	99,0
	Διαφωνώ απόλυτα	3	1,0	1,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 73.

Όταν οι χώρες εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρέπει να εγκαταλείπουν τις ατομικές τους κυβερνήσεις.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	24	8,0	8,1	8,1
	Συμφωνώ	61	20,3	20,5	28,6
Valid	Διαφωνώ	144	47,8	48,5	77,1
	Διαφωνώ απόλυτα	68	22,6	22,9	100,0
	Total	297	98,7	100,0	

Missing	System	4	1,3
Total		301	100,0

Πίνακας Π2.1: 74.

Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει κάποτε να αντικαταστήσει τα κοινοβούλια όλων των ευρωπαϊκών χωρών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	33	11,0	11,1	11,1
	Συμφωνώ	72	23,9	24,2	35,2
	Διαφωνώ	133	44,2	44,6	79,9
	Διαφωνώ απόλυτα	60	19,9	20,1	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missing	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 75.

Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	76	25,2	25,4	25,4
	Συμφωνώ	141	46,8	47,2	72,6
	Διαφωνώ	71	23,6	23,7	96,3
	Διαφωνώ απόλυτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 76.

Εάν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν το ίδιο νόμισμα, θα ήταν οικονομικά ισχυρότερες.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	59	19,6	19,7	19,7
	Συμφωνώ	142	47,2	47,5	67,2
	Διαφωνώ	85	28,2	28,4	95,7

	Διαφωνώ απόλυτα	13	4,3	4,3	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 77.

Υπάρχουν περισσότερα πλεονεκτήματα παρά μειονεκτήματα για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος, όπως είναι το Ευρώ.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	55	18,3	18,4	18,4
	Συμφωνώ	157	52,2	52,5	70,9
Valid	Διαφωνώ	70	23,3	23,4	94,3
	Διαφωνώ απόλυτα	17	5,6	5,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 78.

Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να καθιερώσουν το Ευρώ.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	60	19,9	20,1	20,1
	Συμφωνώ	130	43,2	43,5	63,5
Valid	Διαφωνώ	86	28,6	28,8	92,3
	Διαφωνώ απόλυτα	23	7,6	7,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 79.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	52	17,3	17,3	17,3
Valid	Συμφωνώ	142	47,2	47,3	64,7
	Διαφωνώ	95	31,6	31,7	96,3

	Διαφωνώ απόλυτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 80.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διευρυνθεί, για να επωφεληθούν οικονομικά οι περισσότερες χώρες.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	54	17,9	18,1	18,1
	Συμφωνώ	182	60,5	61,1	79,2
Valid	Διαφωνώ	53	17,6	17,8	97,0
	Διαφωνώ απόλυτα	9	3,0	3,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missing	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 81.

Όλες οι χώρες της Ευρώπης θα πρέπει να φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	42	14,0	14,0	14,0
	Συμφωνώ	133	44,2	44,5	58,5
Valid	Διαφωνώ	105	34,9	35,1	93,6
	Διαφωνώ απόλυτα	19	6,3	6,4	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missing	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 82.

Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να είναι δημοκρατικές.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	67	22,3	22,5	22,5

	Συμφωνώ	172	57,1	57,7	80,2
	Διαφωνώ	49	16,3	16,4	96,6
	Διαφωνώ απόλυτα	10	3,3	3,4	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 83.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο, αν ενταχθούν σε αυτήν περισσότερες χώρες.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	66	21,9	22,1	22,1
	Συμφωνώ	173	57,5	58,1	80,2
Valid	Διαφωνώ	48	15,9	16,1	96,3
	Διαφωνώ απόλυτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 84.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για να είναι μια αξιόλογη οργάνωση.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	49	16,3	16,4	16,4
	Συμφωνώ	127	42,2	42,6	59,1
Valid	Διαφωνώ	98	32,6	32,9	91,9
	Διαφωνώ απόλυτα	24	8,0	8,1	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 85.

Με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενθαρρύνονται οι χώρες, που θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	95	31,6	31,8	31,8
	Συμφωνώ	168	55,8	56,2	88,0
Valid	Διαφωνώ	26	8,6	8,7	96,7
	Διαφωνώ απόλυτα	10	3,3	3,3	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 86.

Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	54	17,9	18,0	18,0
	Αρκετά	134	44,5	44,7	62,7
Valid	Λίγα	97	32,2	32,3	95,0
	Τίποτα	15	5,0	5,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 87.

Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	29	9,6	9,7	9,7
	Αρκετά	89	29,6	29,7	39,3
Valid	Λίγα	155	51,5	51,7	91,0
	Τίποτα	27	9,0	9,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 88.

*Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	40	13,3	13,4	13,4
	Αρκετά	82	27,2	27,4	40,8
Valid	Λίγα	112	37,2	37,5	78,3
	Τίποτα	65	21,6	21,7	100,0
	Total	299	99,3	100,0	
Missin g	System	2	,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 89.

*Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της
Ευρωπαϊκής Ένωσης).*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	115	38,2	38,3	38,3
	Αρκετά	125	41,5	41,7	80,0
Valid	Λίγα	49	16,3	16,3	96,3
	Τίποτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missin g	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 90.

Γνώσεις σχετικά με τον αριθμό των κρατών-μελών της ΕΕ.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	92	30,6	30,9	30,9
	Αρκετά	121	40,2	40,6	71,5
Valid	Λίγα	61	20,3	20,5	91,9
	Τίποτα	24	8,0	8,1	100,0
	Total	298	99,0	100,0	

Missing	System	3	1,0
Total		301	100,0

Πίνακας Π2.1: 91.

Γνώσεις σχετικά με τις σημαίες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολλά	99	32,9	33,0	33,0
	Αρκετά	140	46,5	46,7	79,7
	Λίγα	55	18,3	18,3	98,0
	Τίποτα	6	2,0	2,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 92.

Γνώσεις σχετικά με τις επίσημες γλώσσες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολλά	86	28,6	28,7	28,7
	Αρκετά	127	42,2	42,3	71,0
	Λίγα	79	26,2	26,3	97,3
	Τίποτα	8	2,7	2,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 93.

Γνώσεις σχετικά με τη γεωγραφική θέση των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολλά	100	33,2	33,4	33,4
	Αρκετά	118	39,2	39,5	72,9
	Λίγα	65	21,6	21,7	94,6
	Τίποτα	16	5,3	5,4	100,0

	Total	299	99,3	100,0
Missing	System	2	,7	
	Total	301	100,0	

Πίνακας Π2.1: 94.

Γνώσεις σχετικά με τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χερσονήσους (Σκανδιναβική, Ιβηρική, των Απεννίνων, Βαλκανική).

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	100	33,2	33,3	33,3
	Αρκετά	106	35,2	35,3	68,7
Valid	Λίγα	78	25,9	26,0	94,7
	Τίποτα	16	5,3	5,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 95.

Γνώσεις σχετικά με τις οροσειρές της Ευρώπης (Άλπεις, Απέννινα, Καρπάθια, Αίμος).

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	97	32,2	32,3	32,3
	Αρκετά	124	41,2	41,3	73,7
Valid	Λίγα	67	22,3	22,3	96,0
	Τίποτα	12	4,0	4,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 96.

Γνώσεις σχετικά με τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης (Βόλγας, Δούναβης).

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολλά	122	40,5	40,7	40,7
	Αρκετά	117	38,9	39,0	79,7

	Λίγα	51	16,9	17,0	96,7
	Τίποτα	10	3,3	3,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 97.

Γνώσεις σχετικά με τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά νησιά (Ισλανδία, Κορσική, Σαρδηνία, Σικελία, Κύπρος, Κρήτη).

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	126	41,9	42,0	42,0
	Αρκετά	105	34,9	35,0	77,0
Valid	Λίγα	58	19,3	19,3	96,3
	Τίποτα	11	3,7	3,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 98.

Γνώσεις σχετικά με τη Βιομηχανική Επανάσταση.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	46	15,3	15,3	15,3
	Αρκετά	104	34,6	34,7	50,0
Valid	Λίγα	108	35,9	36,0	86,0
	Τίποτα	42	14,0	14,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 99.

Γνώσεις σχετικά με τον Διαφωτισμό.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	22	7,3	7,3	7,3
Valid	Αρκετά	76	25,2	25,3	32,7
	Λίγα	125	41,5	41,7	74,3

	Τίποτα	77	25,6	25,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 100.

Γνώσεις σχετικά με τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	85	28,2	28,3	28,3
	Αρκετά	127	42,2	42,3	70,7
Valid	Λίγα	73	24,3	24,3	95,0
	Τίποτα	15	5,0	5,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 101.

Γνώσεις σχετικά με τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	106	35,2	35,3	35,3
	Αρκετά	119	39,5	39,7	75,0
Valid	Λίγα	60	19,9	20,0	95,0
	Τίποτα	15	5,0	5,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 102.

Γνώσεις σχετικά με το Τείχος του Βερολίνου.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	53	17,6	17,7	17,7
	Αρκετά	78	25,9	26,0	43,7
Valid	Λίγα	114	37,9	38,0	81,7
	Τίποτα	55	18,3	18,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	

Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 103.

Γνώσεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	53	17,6	17,7	17,7
	Αρκετά	67	22,3	22,3	40,0
Valid	Λίγα	107	35,5	35,7	75,7
	Τίποτα	73	24,3	24,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 104.

Γνώσεις σχετικά με το έτος ένταξης της Ελλάδας στην ΕΕ.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	110	36,5	36,7	36,7
	Αρκετά	81	26,9	27,0	63,7
Valid	Λίγα	67	22,3	22,3	86,0
	Τίποτα	42	14,0	14,0	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 105.

Γνώσεις σχετικά με τους διαφορετικούς πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολλά	56	18,6	18,7	18,7
	Αρκετά	116	38,5	38,7	57,3
Valid	Λίγα	100	33,2	33,3	90,7
	Τίποτα	28	9,3	9,3	100,0
	Total	300	99,7	100,0	

Missing	System	1	,3
Total		301	100,0

Πίνακας Π2.1: 106.

Γνώσεις σχετικά με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολλά	33	11,0	11,0	11,0
	Αρκετά	34	11,3	11,3	22,3
	Λίγα	72	23,9	24,0	46,3
	Τίποτα	161	53,5	53,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 107.

Γνώσεις σχετικά με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολλά	15	5,0	5,0	5,0
	Αρκετά	41	13,6	13,7	18,7
	Λίγα	92	30,6	30,7	49,3
	Τίποτα	152	50,5	50,7	100,0
	Total	300	99,7	100,0	
Missing	System	1	,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 108.

Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για να συμμετέχουν στην κυβέρνηση.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	186	61,8	62,6	62,6
	Συμφωνώ	93	30,9	31,3	93,9
	Διαφωνώ	10	3,3	3,4	97,3
	Διαφωνώ απόλυτα	8	2,7	2,7	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missing	System	4	1,3		

Total	301	100,0
-------	-----	-------

Πίνακας Π2.1: 109.

Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	183	60,8	61,6	61,6
	Συμφωνώ	86	28,6	29,0	90,6
	Διαφωνώ	21	7,0	7,1	97,6
	Διαφωνώ απόλυτα	7	2,3	2,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 110.

Οι γυναίκες θα πρέπει να μείνουν έξω από την πολιτική.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	13	4,3	4,4	4,4
	Συμφωνώ	18	6,0	6,1	10,4
	Διαφωνώ	97	32,2	32,7	43,1
	Διαφωνώ απόλυτα	169	56,1	56,9	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 111.

Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, οι άνδρες θα πρέπει να έχουν περισσότερα δικαιώματα σε μία θέση εργασίας

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	12	4,0	4,0	4,0
	Συμφωνώ	51	16,9	17,2	21,2
	Διαφωνώ	86	28,6	29,0	50,2
	Διαφωνώ απόλυτα	148	49,2	49,8	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 112.

Οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να αμείβονται το ίδιο όταν κάνουν τις ίδιες δουλειές.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	192	63,8	64,6	64,6
	Συμφωνώ	78	25,9	26,3	90,9
Valid	Διαφωνώ	23	7,6	7,7	98,7
	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 113.

Οι άνδρες είναι περισσότερο κατάλληλοι από τις γυναίκες για πολιτικοί ηγέτες.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	21	7,0	7,1	7,1
	Συμφωνώ	57	18,9	19,2	26,3
Valid	Διαφωνώ	107	35,5	36,0	62,3
	Διαφωνώ απόλυτα	112	37,2	37,7	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 114.

Η πρώτη προτεραιότητα των γυναικών θα πρέπει να είναι η ανατροφή των παιδιών.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	63	20,9	21,2	21,2
	Συμφωνώ	141	46,8	47,5	68,7
Valid	Διαφωνώ	57	18,9	19,2	87,9
	Διαφωνώ απόλυτα	36	12,0	12,1	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
	Total	301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 115.

Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για μια καλή εκπαίδευση στην Ελλάδα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	151	50,2	50,7	50,7
	Συμφωνώ	137	45,5	46,0	96,6
	Διαφωνώ	7	2,3	2,3	99,0
	Διαφωνώ απόλυτα	3	1,0	1,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 116.

Όλες οι εθνοτικές / φυλετικές ομάδες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση σε καλές θέσεις εργασίας στην Ελλάδα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	110	36,5	36,9	36,9
	Συμφωνώ	146	48,5	49,0	85,9
	Διαφωνώ	36	12,0	12,1	98,0
	Διαφωνώ απόλυτα	6	2,0	2,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 117.

Τα σχολεία πρέπει να διδάσκουν τους μαθητές να σέβονται τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	164	54,5	55,0	55,0
	Συμφωνώ	116	38,5	38,9	94,0
	Διαφωνώ	11	3,7	3,7	97,7
	Διαφωνώ απόλυτα	7	2,3	2,3	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 118.

Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στις εκλογές για να λάβουν πολιτικά αξιώματα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	76	25,2	25,5	25,5
	Συμφωνώ	152	50,5	51,0	76,5
Valid	Διαφωνώ	58	19,3	19,5	96,0
	Διαφωνώ απόλυτα	12	4,0	4,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 119.

Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	133	44,2	44,6	44,6
	Συμφωνώ	139	46,2	46,6	91,3
Valid	Διαφωνώ	18	6,0	6,0	97,3
	Διαφωνώ απόλυτα	8	2,7	2,7	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 120.

Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να μιλούν τη γλώσσα τους.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	83	27,6	27,9	27,9
	Συμφωνώ	172	57,1	57,9	85,9
Valid	Διαφωνώ	32	10,6	10,8	96,6
	Διαφωνώ απόλυτα	10	3,3	3,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 121.

Τα παιδιά των μεταναστών θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση όπως και τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	149	49,5	50,0	50,0
	Συμφωνώ	132	43,9	44,3	94,3
	Διαφωνώ	12	4,0	4,0	98,3
	Διαφωνώ απόλυτα	5	1,7	1,7	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 122.

Οι μετανάστες που ζουν σε μια χώρα αρκετά χρόνια θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να ψηφίσουν στις εκλογές.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	109	36,2	36,7	36,7
	Συμφωνώ	146	48,5	49,2	85,9
	Διαφωνώ	33	11,0	11,1	97,0
	Διαφωνώ απόλυτα	9	3,0	3,0	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 123.

Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τα έθιμα και τον τρόπο ζωής τους.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	93	30,9	31,2	31,2
	Συμφωνώ	168	55,8	56,4	87,6
	Διαφωνώ	30	10,0	10,1	97,7
	Διαφωνώ απόλυτα	7	2,3	2,3	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 124.

Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	126	41,9	42,4	42,4
	Συμφωνώ	131	43,5	44,1	86,5
	Διαφωνώ	36	12,0	12,1	98,7
	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 125.

Όταν δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις εργασίας, η μετανάστευση θα πρέπει να περιορίζεται.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	57	18,9	19,3	19,3
	Συμφωνώ	110	36,5	37,2	56,4
	Διαφωνώ	86	28,6	29,1	85,5
	Διαφωνώ απόλυτα	43	14,3	14,5	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 126.

Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ	44	14,6	14,8	14,8
	Αρκετά	102	33,9	34,2	49,0
	Λίγο	108	35,9	36,2	85,2
	Καθόλου	44	14,6	14,8	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 127.*Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	85	28,2	28,5	28,5
	Αρκετά	126	41,9	42,3	70,8
Valid	Λίγο	69	22,9	23,2	94,0
	Καθόλου	18	6,0	6,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 128.*Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	84	27,9	28,2	28,2
	Αρκετά	130	43,2	43,6	71,8
Valid	Λίγο	71	23,6	23,8	95,6
	Καθόλου	13	4,3	4,4	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 129.*Ενδιαφέρον για την πολιτική άλλων χωρών.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	21	7,0	7,0	7,0
	Αρκετά	62	20,6	20,8	27,9
Valid	Λίγο	140	46,5	47,0	74,8
	Καθόλου	75	24,9	25,2	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 130.*Ενδιαφέρον για τη διεθνή πολιτική.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	33	11,0	11,1	11,1
	Αρκετά	69	22,9	23,2	34,2
Valid	Λίγο	118	39,2	39,6	73,8
	Καθόλου	78	25,9	26,2	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 131.*Ενδιαφέρον για περιβαλλοντικά ζητήματα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	104	34,6	34,9	34,9
	Αρκετά	124	41,2	41,6	76,5
Valid	Λίγο	52	17,3	17,4	94,0
	Καθόλου	18	6,0	6,0	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 132.*Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	53	17,6	17,8	17,8
	Αρκετά	94	31,2	31,5	49,3
Valid	Λίγο	114	37,9	38,3	87,6
	Καθόλου	37	12,3	12,4	100,0
	Total	298	99,0	100,0	
Missin g	System	3	1,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 133.

Γνωρίζω περισσότερο για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	41	13,6	13,8	13,8
	Συμφωνώ	70	23,3	23,6	37,4
	Διαφωνώ	146	48,5	49,2	86,5
	Διαφωνώ απόλυτα	40	13,3	13,5	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 134.

Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	36	12,0	12,1	12,1
	Συμφωνώ	153	50,8	51,5	63,6
	Διαφωνώ	78	25,9	26,3	89,9
	Διαφωνώ απόλυτα	30	10,0	10,1	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 135.

Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	38	12,6	12,8	12,8
	Συμφωνώ	137	45,5	46,1	58,9
	Διαφωνώ	95	31,6	32,0	90,9
	Διαφωνώ απόλυτα	27	9,0	9,1	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 136.*Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	47	15,6	15,8	15,8
	Συμφωνώ	119	39,5	40,1	55,9
	Διαφωνώ	100	33,2	33,7	89,6
	Διαφωνώ απόλυτα	31	10,3	10,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 137.*Σαν ενήλικας θα έχω τη δυνατότητα/θα είμαι σε θέση να συμμετέχω στην πολιτική.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	49	16,3	16,5	16,5
	Συμφωνώ	120	39,9	40,4	56,9
	Διαφωνώ	98	32,6	33,0	89,9
	Διαφωνώ απόλυτα	30	10,0	10,1	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 138.*Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	82	27,2	27,6	27,6
	Συμφωνώ	143	47,5	48,1	75,8
	Διαφωνώ	56	18,6	18,9	94,6
	Διαφωνώ απόλυτα	16	5,3	5,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 139.*Πόσο εμπιστεύεσαι την εθνική κυβέρνηση της Ελλάδας.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	31	10,3	10,4	10,4
	Αρκετά	114	37,9	38,4	48,8
Valid	Λίγο	115	38,2	38,7	87,5
	Καθόλου	37	12,3	12,5	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 140.*Πόσο εμπιστεύεσαι την τοπική αυτοδιοίκηση.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	34	11,3	11,4	11,4
	Αρκετά	126	41,9	42,4	53,9
Valid	Λίγο	112	37,2	37,7	91,6
	Καθόλου	25	8,3	8,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 141.*Πόσο εμπιστεύεσαι τα εθνικά Δικαστήρια.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	41	13,6	13,8	13,8
	Αρκετά	118	39,2	39,7	53,5
Valid	Λίγο	103	34,2	34,7	88,2
	Καθόλου	35	11,6	11,8	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 142.*Πόσο εμπιστεύεσαι την ελληνική Αστυνομία.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	56	18,6	18,9	18,9
	Αρκετά	127	42,2	42,8	61,6
Valid	Λίγο	76	25,2	25,6	87,2
	Καθόλου	38	12,6	12,8	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 143.*Πόσο εμπιστεύεσαι τα πολιτικά κόμματα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	24	8,0	8,1	8,1
	Αρκετά	52	17,3	17,5	25,6
Valid	Λίγο	123	40,9	41,4	67,0
	Καθόλου	98	32,6	33,0	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 144.*Πόσο εμπιστεύεσαι το εθνικό Κοινοβούλιο.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	25	8,3	8,4	8,4
	Αρκετά	83	27,6	27,9	36,4
Valid	Λίγο	132	43,9	44,4	80,8
	Καθόλου	57	18,9	19,2	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 145.*Πόσο εμπιστεύεσαι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	51	16,9	17,2	17,2
	Αρκετά	84	27,9	28,3	45,5
Valid	Λίγο	115	38,2	38,7	84,2
	Καθόλου	47	15,6	15,8	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 146.*Πόσο εμπιστεύεσαι τις Ένοπλες Δυνάμεις.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	92	30,6	31,1	31,1
	Αρκετά	95	31,6	32,1	63,2
Valid	Λίγο	80	26,6	27,0	90,2
	Καθόλου	29	9,6	9,8	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 147.*Πόσο εμπιστεύεσαι τα σχολεία.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	99	32,9	33,3	33,3
	Αρκετά	136	45,2	45,8	79,1
Valid	Λίγο	49	16,3	16,5	95,6
	Καθόλου	13	4,3	4,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 148.*Πόσο εμπιστεύεσαι τα Ηνωμένα Έθνη.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	44	14,6	14,8	14,8
	Αρκετά	104	34,6	35,0	49,8
Valid	Λίγο	115	38,2	38,7	88,6
	Καθόλου	34	11,3	11,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 149.*Πόσο εμπιστεύεσαι τους ανθρώπους γενικά.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	49	16,3	16,5	16,5
	Αρκετά	131	43,5	44,1	60,6
Valid	Λίγο	95	31,6	32,0	92,6
	Καθόλου	22	7,3	7,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 150.*Πόσο εμπιστεύεσαι την Ευρωπαϊκή Ένωση.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	42	14,0	14,1	14,1
	Αρκετά	109	36,2	36,7	50,8
Valid	Λίγο	107	35,5	36,0	86,9
	Καθόλου	39	13,0	13,1	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 151.*Πόσο εμπιστεύεσαι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	28	9,3	9,4	9,4
	Αρκετά	90	29,9	30,3	39,7
Valid	Λίγο	126	41,9	42,4	82,2
	Καθόλου	53	17,6	17,8	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 152.*Πόσο εμπιστεύεσαι την Πολιτεία.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Απόλυτα	43	14,3	14,5	14,5
	Αρκετά	113	37,5	38,0	52,5
Valid	Λίγο	114	37,9	38,4	90,9
	Καθόλου	27	9,0	9,1	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 153.*Η σημαία της Ελλάδας είναι σημαντική για εμένα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	171	56,8	57,6	57,6
	Συμφωνώ	103	34,2	34,7	92,3
Valid	Διαφωνώ	19	6,3	6,4	98,7
	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 154.*Το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας λειτουργεί καλά.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	19	6,3	6,4	6,4
	Συμφωνώ	68	22,6	23,0	29,4
Valid	Διαφωνώ	148	49,2	50,0	79,4
	Διαφωνώ απόλυτα	61	20,3	20,6	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 155.*Έχω σεβασμό για την Ελλάδα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	170	56,5	57,2	57,2
	Συμφωνώ	117	38,9	39,4	96,6
Valid	Διαφωνώ	6	2,0	2,0	98,7
	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,3	1,3	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 156.*Στην Ελλάδα θα πρέπει να είμαστε περήφανοι για όσα έχουμε επιτύχει.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	117	38,9	39,4	39,4
	Συμφωνώ	132	43,9	44,4	83,8
Valid	Διαφωνώ	38	12,6	12,8	96,6
	Διαφωνώ απόλυτα	10	3,3	3,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 157.*Θα προτιμούσα να μένω/ζω μόνιμα σε κάποια άλλη χώρα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	38	12,6	12,8	12,8
	Συμφωνώ	60	19,9	20,2	33,0
Valid	Διαφωνώ	118	39,2	39,7	72,7
	Διαφωνώ απόλυτα	81	26,9	27,3	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 158.*Είμαι περήφανος/η που μένω/ζω στην Ελλάδα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	124	41,2	41,9	41,9
	Συμφωνώ	132	43,9	44,6	86,5
Valid	Διαφωνώ	32	10,6	10,8	97,3
	Διαφωνώ απόλυτα	8	2,7	2,7	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 159.*Γενικά μιλώντας, είναι καλύτερα να ζεις/μένεις στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Συμφωνώ απόλυτα	49	16,3	16,5	16,5
	Συμφωνώ	118	39,2	39,7	56,2
Valid	Διαφωνώ	108	35,9	36,4	92,6
	Διαφωνώ απόλυτα	22	7,3	7,4	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 160.*Υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που να προτιμάς περισσότερο;*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	139	46,2	46,8	46,8
	Όχι	158	52,5	53,2	100,0
	Total	297	98,7	100,0	
Missin g	System	4	1,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 161.*Εάν ναι, πόσο υποστηρίζεις αυτό το πολιτικό κόμμα;*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ	31	10,3	22,5	22,5
	Σε κάποιον βαθμό	83	27,6	60,1	82,6
	Λίγο	24	8,0	17,4	100,0
	Total	138	45,8	100,0	
Missin g	System	163	54,2		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 162.*Με αφορμή ένα άρθρο εφημερίδας να συζητήσεις για τη σύγκρουση μεταξύ των χωρών.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ καλά	54	17,9	18,5	18,5
	Αρκετά καλά	95	31,6	32,5	51,0
	Όχι πολύ καλά	122	40,5	41,8	92,8
	Καθόλου	21	7,0	7,2	100,0
	Total	292	97,0	100,0	
Missin g	System	9	3,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 163.

Να υποστηρίξεις την άποψή σου σε σχέση με ένα αμφιλεγόμενο πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ καλά	55	18,3	18,9	18,9
	Αρκετά καλά	117	38,9	40,2	59,1
Valid	Όχι πολύ καλά	93	30,9	32,0	91,1
	Καθόλου	26	8,6	8,9	100,0
	Total	291	96,7	100,0	
Missin g	System	10	3,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 164.

Να δηλώσεις υποψηφιότητα στο 15μελές συμβούλιο του σχολείου σου.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ καλά	96	31,9	33,0	33,0
	Αρκετά καλά	122	40,5	41,9	74,9
Valid	Όχι πολύ καλά	54	17,9	18,6	93,5
	Καθόλου	19	6,3	6,5	100,0
	Total	291	96,7	100,0	
Missin g	System	10	3,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 165.

Να οργανώσετε μια ομάδα μαθητών για να πετύχετε αλλαγές στο σχολείο σου.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ καλά	89	29,6	30,6	30,6
	Αρκετά καλά	120	39,9	41,2	71,8
Valid	Όχι πολύ καλά	60	19,9	20,6	92,4
	Καθόλου	22	7,3	7,6	100,0
	Total	291	96,7	100,0	
Missin g	System	10	3,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 166.

Να παρακολουθήσεις μια τηλεοπτική συζήτηση σε σχέση με ένα επίμαχο θέμα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ καλά	74	24,6	25,4	25,4
	Αρκετά καλά	116	38,5	39,9	65,3
Valid	Όχι πολύ καλά	75	24,9	25,8	91,1
	Καθόλου	26	8,6	8,9	100,0
	Total	291	96,7	100,0	
Missin g	System	10	3,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 167.

Να γράφεις και να στείλεις μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα επίκαιρο θέμα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ καλά	34	11,3	11,7	11,7
	Αρκετά καλά	90	29,9	30,9	42,6
Valid	Όχι πολύ καλά	126	41,9	43,3	85,9
	Καθόλου	41	13,6	14,1	100,0
	Total	291	96,7	100,0	
Missin g	System	10	3,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 168.

Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ καλά	67	22,3	23,0	23,0
	Αρκετά καλά	102	33,9	35,1	58,1
Valid	Όχι πολύ καλά	85	28,2	29,2	87,3
	Καθόλου	37	12,3	12,7	100,0
	Total	291	96,7	100,0	
Missin g	System	10	3,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 169.*Να γράψω μια επιστολή σε εφημερίδα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	42	14,0	14,2	14,2
	Μάλλον θα το έκανα	114	37,9	38,5	52,7
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	107	35,5	36,1	88,9
	Δε θα το έκανα σίγουρα	33	11,0	11,1	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 170.*Να φορέσω ένα σήμα/μια κονκάρδα ή μια μπλούζα για να εκφράσω την άποψή μου.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	53	17,6	17,9	17,9
	Μάλλον θα το έκανα	94	31,2	31,8	49,7
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	90	29,9	30,4	80,1
	Δε θα το έκανα σίγουρα	59	19,6	19,9	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 171.*Να συμμετέχω σε μια ειρηνική πορεία ή συλλαλητήριο.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	75	24,9	25,3	25,3
	Μάλλον θα το έκανα	108	35,9	36,5	61,8
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	79	26,2	26,7	88,5
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	34	11,3	11,5	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 172.*Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	85	28,2	28,9	28,9
	Μάλλον θα το έκανα	112	37,2	38,1	67,0
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	68	22,6	23,1	90,1
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	29	9,6	9,9	100,0
	Total	294	97,7	100,0	
Missin g	System	7	2,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 173.*Να μην αγοράσω σκόπιμα ορισμένα προϊόντα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	68	22,6	23,1	23,1
	Μάλλον θα το έκανα	99	32,9	33,6	56,6
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	95	31,6	32,2	88,8
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	33	11,0	11,2	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 174.*Να γράψω συνθήματα διαμαρτυρίας σε τοίχους.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	44	14,6	14,9	14,9
	Μάλλον θα το έκανα	60	19,9	20,3	35,1
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	77	25,6	26,0	61,1
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	115	38,2	38,9	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 175.*Να κάνω κατάληψη.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	69	22,9	23,3	23,3
	Μάλλον θα το έκανα	75	24,9	25,3	48,6
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	72	23,9	24,3	73,0
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	80	26,6	27,0	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 176.*Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	173	57,5	58,6	58,6
	Μάλλον θα το έκανα	84	27,9	28,5	87,1
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	20	6,6	6,8	93,9
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	18	6,0	6,1	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 177.*Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	149	49,5	50,5	50,5
	Μάλλον θα το έκανα	79	26,2	26,8	77,3
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	49	16,3	16,6	93,9
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	18	6,0	6,1	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 178.

Να λάβω πληροφορίες σχετικά με τους υποψηφίους, πριν αποφασίσω ποιους θα ψηφίσω.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Θα το έκανα σίγουρα	134	44,5	45,7	45,7
	Μάλλον θα το έκανα	96	31,9	32,8	78,5
	Μάλλον δεν θα το έκανα	47	15,6	16,0	94,5
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	16	5,3	5,5	100,0
	Total	293	97,3	100,0	
Missin g	System	8	2,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 179.

Να βοηθήσω ένα υποψήφιο ή ένα πολιτικό κόμμα στην προεκλογική του εκστρατεία.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Θα το έκανα σίγουρα	40	13,3	13,6	13,6
	Μάλλον θα το έκανα	95	31,6	32,2	45,8
	Μάλλον δεν θα το έκανα	107	35,5	36,3	82,0
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	53	17,6	18,0	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 180.

Να συμμετέχω σε ένα πολιτικό κόμμα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Θα το έκανα σίγουρα	26	8,6	8,8	8,8
	Μάλλον θα το έκανα	56	18,6	19,0	27,9
	Μάλλον δεν θα το έκανα	114	37,9	38,8	66,7
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	98	32,6	33,3	100,0
	Total	294	97,7	100,0	
Missin g	System	7	2,3		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 181.*Να συμμετέχω σε μια συνδικαλιστική οργάνωση.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	15	5,0	5,1	5,1
	Μάλλον θα το έκανα	48	15,9	16,3	21,4
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	120	39,9	40,7	62,0
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	112	37,2	38,0	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 182.*Να υποβάλλω υποψηφιότητα στις τοπικές εκλογές.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	36	12,0	12,2	12,2
	Μάλλον θα το έκανα	65	21,6	22,0	34,2
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	104	34,6	35,3	69,5
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	90	29,9	30,5	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 183.*Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	107	35,5	36,3	36,3
	Μάλλον θα το έκανα	94	31,2	31,9	68,1
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	53	17,6	18,0	86,1
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	41	13,6	13,9	100,0
	Total	295	98,0	100,0	
Missin g	System	6	2,0		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 184.*Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	147	48,8	49,7	49,7
	Μάλλον θα το έκανα	117	38,9	39,5	89,2
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	25	8,3	8,4	97,6
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	7	2,3	2,4	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 185.*Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	82	27,2	27,7	27,7
	Μάλλον θα το έκανα	123	40,9	41,6	69,3
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	76	25,2	25,7	94,9
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	15	5,0	5,1	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 186.*Να στείλω μια επιστολή σε εφημερίδα για ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Θα το έκανα σίγουρα	35	11,6	11,8	11,8
	Μάλλον θα το έκανα	85	28,2	28,7	40,5
Valid	Μάλλον δεν θα το έκανα	132	43,9	44,6	85,1
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	44	14,6	14,9	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 187.

Να συμμετέχω σε μια συζήτηση σε ένα φόρουμ σχετικά με ένα πολιτικό ή κοινωνικό θέμα.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Θα το έκανα σίγουρα	35	11,6	11,8	11,8
	Μάλλον θα το έκανα	92	30,6	31,1	42,9
	Μάλλον δεν θα το έκανα	120	39,9	40,5	83,4
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	49	16,3	16,6	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 188.

Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Θα το έκανα σίγουρα	43	14,3	14,5	14,5
	Μάλλον θα το έκανα	94	31,2	31,8	46,3
	Μάλλον δεν θα το έκανα	117	38,9	39,5	85,8
	Δεν θα το έκανα σίγουρα	42	14,0	14,2	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	System	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 189.

Χρωμάτισε τις χώρες που θεωρείς ότι ανήκουν στην ΕΕ.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-5	59	19,6	19,9	19,9
	6-10	27	9,0	9,1	29,1
	11-20	82	27,2	27,7	56,8
	21-24	73	24,3	24,7	81,4
	25-28	55	18,3	18,6	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	Syste m	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 190.*Ονόμασε τις χώρες που έχουν σημειωθεί με τους αριθμούς 1-9.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-4	113	37,5	38,2	38,2
	5-7	42	14,0	14,2	52,4
	8-9	141	46,8	47,6	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	Syste m	5	1,7		
Total		301	100,0		

Πίνακας Π2.1: 191.*Σημείωσε δίπλα από κάθε σημαία τη χώρα της.*

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-3	81	26,9	27,4	27,4
	4-5	69	22,9	23,3	50,7
	6	146	48,5	49,3	100,0
	Total	296	98,3	100,0	
Missin g	Syste m	5	1,7		
Total		301	100,0		

Παράρτημα πινάκων 2.2

Πίνακας Π2.2: 1

Φύλο μαθητή/-τριας * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. Crosstabulation

Count		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Φύλο μαθητή/-τριας	Κορίτσι	54	93	11	4	162
	Αγόρι	48	75	11	5	139
Total		102	168	22	9	301

Πίνακας Π2.2: 2

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,639 ^a	3	,887
Likelihood Ratio	,638	3	,888
Linear-by-Linear Association	,072	1	,788
N of Valid Cases	301		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,16.

Πίνακας Π2.2: 3

Φύλο μαθητή/-τριας * Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Crosstabulation

Count		Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Φύλο μαθητή/-τριας	Κορίτσι	125	37	0	0	162
	Αγόρι	86	50	2	1	139
Total		211	87	2	1	301

Πίνακας Π2.2: 4*Chi-Square Tests*

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,455 ^a	3	,015
Likelihood Ratio	11,600	3	,009
Linear-by-Linear Association	9,924	1	,002
N of Valid Cases	301		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,46.

Πίνακας Π2.2: 5

Φύλο μαθητή/-τριας * Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή. Crosstabulation

Count

		Οι ευκαιρίες των πολιτών άλλων ευρωπαϊκών κρατών ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη φυλή.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Φύλο μαθητή/-τριας	Κορίτσι	88	61	11	1	161
	Αγόρι	46	74	13	5	138
Total		134	135	24	6	299

Πίνακας Π2.2: 6*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,572 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	15,949	3	,001
Linear-by-Linear Association	13,224	1	,000
N of Valid Cases	299		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,77.

Πίνακας Π2.2: 7

Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.

Crosstabulation

Count

		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.		Total
		Συμφωνώ	3	
Χώρα γεννήσεως	Ελλάδα	249	23	272
μαθητή/-τριας	Άλλη χώρα	21	8	29
Total		270	31	301

Πίνακας Π2.2: 8

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	10,381 ^a	1	,001		
Continuity Correction ^b	8,414	1	,004		
Likelihood Ratio	7,831	1	,005		
Fisher's Exact Test				,005	,005
Linear-by-Linear Association	10,347	1	,001		
N of Valid Cases	301				

a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,99.

b. Computed only for a 2x2 table

Πίνακας Π2.2: 9

Crosstab

Count

		Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να έχουν την ίδια οικονομική πολιτική.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Χώρα	Ελλάδα	73	130	60	7	270
γεννήσεως	Άλλη	3	11	11	4	29
μαθητή/-τριας	χώρα					
Total		76	141	71	11	299

Πίνακας Π2.2: 10*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,102 ^a	3	,002
Likelihood Ratio	12,258	3	,007
Linear-by-Linear Association	12,333	1	,000
N of Valid Cases	299		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,07.

Πίνακας Π2.2: 11

Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας * Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα. Crosstabulation Count

		Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας	Ελλάδα	232	36	268
	Άλλη χώρα	25	4	29
Total		257	40	297

Πίνακας Π2.2: 12*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	,003 ^a	1	,957		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,003	1	,957		
Fisher's Exact Test				1,000	,570
Linear-by-Linear Association	,003	1	,957		
N of Valid Cases	297				

a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,91.

b. Computed only for a 2x2 table

Πίνακας Π2.2: 13

Crosstab
Count

		Όταν περιορίζεται η μετακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρώπης, ενισχύεται ο αγώνας ενάντια στην τρομοκρατία.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας	Ελλάδα	20	112	124	13	269
	Άλλη χώρα	4	11	12	1	28
Total		24	123	136	14	297

Πίνακας Π2.2: 14

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,650 ^a	3	,648
Likelihood Ratio	1,412	3	,703
Linear-by-Linear Association	,796	1	,372
N of Valid Cases	297		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,32.

Πίνακας Π2.2: 15

Crosstab
Count

		Η διαμονή άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε συγκρούσεις και εχθρότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Χώρα γεννήσεως μαθητή/-τριας	Ελλάδα	28	97	115	31	271
	Άλλη χώρα	3	7	17	2	29
Total		31	104	132	33	300

Πίνακας Π2.2: 16*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,078 ^a	3	,380
Likelihood Ratio	3,123	3	,373
Linear-by-Linear Association	,195	1	,659
N of Valid Cases	300		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,00.

Πίνακας Π2.2: 17*Crosstab*

Count

		Οι Έλληνες πολίτες θα είναι περισσότερο ασφαλείς εάν κλείσουν τα σύνορα σε μετανάστες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Χώρα γεννήσεως μαθητή/ τριας	Ελλάδα	46	60	117	48	271
	Άλλη χώρα	3	5	13	8	29
Total		49	65	130	56	300

Πίνακας Π2.2: 18*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,380 ^a	3	,497
Likelihood Ratio	2,337	3	,505
Linear-by-Linear Association	2,207	1	,137
N of Valid Cases	300		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,74.

Πίνακας Π2.2: 19*Crosstab*

Count		Η διαμονή και η εργασία άλλων Ευρωπαίων στην Ελλάδα, οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας για τους Έλληνες πολίτες.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Χώρα γεννήσεως μαθητή/- τριας	Ελλάδα	78	89	78	26	271
	Άλλη χώρα	5	11	8	5	29
Total		83	100	86	31	300

Πίνακας Π2.2: 20*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,960 ^a	3	,398
Likelihood Ratio	2,906	3	,406
Linear-by-Linear Association	1,846	1	,174
N of Valid Cases	300		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,00.

Πίνακας Π2.2: 21*Crosstab*

Count		Ο περιορισμός άλλων ευρωπαίων πολιτών να ζήσουν στην Ελλάδα, οδηγεί σε βελτίωση της οικονομίας.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Χώρα γεννήσεως παιδιού	Ελλάδα	35	83	118	34	270
	Άλλη χώρα	4	5	13	7	29
Total		39	88	131	41	299

Πίνακας Π2.2: 22*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,188 ^a	3	,242
Likelihood Ratio	4,023	3	,259
Linear-by-Linear Association	1,834	1	,176
N of Valid Cases	299		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,78.

Πίνακας Π2.2: 23

Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. Crosstabulation

Count		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική	97	153	17	8	275
	Άλλη γλώσσα	5	15	5	1	26
Total		102	168	22	9	301

Πίνακας Π2.2: 24*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,426 ^a	3	,060
Likelihood Ratio	6,172	3	,104
Linear-by-Linear Association	4,641	1	,031
N of Valid Cases	301		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,78.

Πίνακας Π2.2: 25

Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα. Crosstabulation

Count		Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.				Total
		Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική	43	97	93	39	272
	Άλλη γλώσσα	1	5	15	5	26
Total		44	102	108	44	298

Πίνακας Π2.2: 26

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,173 ^a	3	,043
Likelihood Ratio	8,847	3	,031
Linear-by-Linear Association	5,762	1	,016
N of Valid Cases	298		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,84.

Πίνακας Π2.2: 27

Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. Crosstabulation

Count		Ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.				Total
		Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική	80	121	59	12	272
	Άλλη γλώσσα	4	9	12	1	26
Total		84	130	71	13	298

Πίνακας Π2.2: 28*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,165 ^a	3	,043
Likelihood Ratio	7,336	3	,062
Linear-by-Linear Association	4,765	1	,029
N of Valid Cases	298		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,13.

Πίνακας Π2.2: 29

Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. Crosstabulation

Count

		Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική	37	129	80	25	271
	Άλλη γλώσσα	1	8	15	2	26
Total		38	137	95	27	297

Πίνακας Π2.2: 30*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,188 ^a	3	,027
Likelihood Ratio	8,957	3	,030
Linear-by-Linear Association	4,290	1	,038
N of Valid Cases	297		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,36.

Πίνακας Π2.2: 31

Crosstab

Count

		Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική Άλλη γλώσσα	164 9	77 7	14 6	14 4	269 26
Total		173	84	20	18	295

Πίνακας Π2.2: 32

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,028 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	13,515	3	,004
Linear-by-Linear Association	13,300	1	,000
N of Valid Cases	295		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,59.

Πίνακας Π2.2: 33

Crosstab

Count

		Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική Άλλη γλώσσα	142 7	72 7	41 8	14 4	269 26
Total		149	79	49	18	295

Πίνακας Π2.2: 34*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,609 ^a	3	,014
Likelihood Ratio	9,487	3	,023
Linear-by-Linear Association	10,378	1	,001
N of Valid Cases	295		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,59.

Πίνακας Π2.2: 35

Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία. Crosstabulation

Count

		Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Γλώσσα που μιλάτε στο σπίτι	Ελληνική	141	103	20	6	270
	Άλλη γλώσσα	6	14	5	1	26
Total		147	117	25	7	296

Πίνακας Π2.2: 36*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,725 ^a	3	,021
Likelihood Ratio	9,525	3	,023
Linear-by-Linear Association	8,517	1	,004
N of Valid Cases	296		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,61.

Πίνακας Π2.2: 37*Εκπαιδευτικό επίπεδο * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. Crosstabulation*

Count		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.		Total
		Συμφωνώ	3	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	16	5	21
	Λύκειο	48	9	57
	Πανεπιστήμιο	205	17	222
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	1	0	1
Total		270	31	301

Πίνακας Π2.2: 38*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,801 ^a	3	,050
Likelihood Ratio	6,825	3	,078
Linear-by-Linear Association	7,774	1	,005
N of Valid Cases	301		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Πίνακας Π2.2: 39

Εκπαιδευτικό επίπεδο * Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πως θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάξεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;

Crosstabulation

Count

		Συζητάς με τους φίλους σου και την οικογένειά σου σχετικά με το πως θα ήταν να εργάζεσαι ή να σπουδάξεις σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα;		Total
		Σπάνια ή ποτέ	Συχνά ή πολύ συχνά	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	11	10	21
	Λύκειο	30	27	57
	Πανεπιστήμιο	74	148	222
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total	115	186	301	

Πίνακας Π2.2: 40

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,662 ^a	3	,022
Likelihood Ratio	9,831	3	,020
Linear-by-Linear Association	8,127	1	,004
N of Valid Cases	301		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,38.

Πίνακας Π2.2: 41*Crosstab*

Count

		Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.		
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	Total
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	17	3	20
	Λύκειο	45	11	56
	Πανεπιστήμιο	207	13	220
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total		269	28	297

Πίνακας Π2.2: 42*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,368 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	14,362	3	,002
Linear-by-Linear Association	5,432	1	,020
N of Valid Cases	297		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

Πίνακας Π2.2: 43*Crosstab*

Count

		Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	16	4	20
	Λύκειο	45	11	56
	Πανεπιστήμιο	210	11	221
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	1	0	1
Total		272	26	298

Πίνακας Π2.2: 44*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,568 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	13,539	3	,004
Linear-by-Linear Association	13,455	1	,000
N of Valid Cases	298		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

Πίνακας Π2.2: 45*Crosstab*

Count		Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	16	4	20
	Λύκειο	46	9	55
	Πανεπιστήμιο	195	26	221
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total		257	40	297

Πίνακας Π2.2: 46*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,103 ^a	3	,044
Likelihood Ratio	5,607	3	,132
Linear-by-Linear Association	,898	1	,343
N of Valid Cases	297		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

Πίνακας Π2.2: 47

Εκπαιδευτικό επίπεδο * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. Crosstabulation
Count

		Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	12	8	20
	Λύκειο	31	25	56
	Πανεπιστήμιο	170	51	221
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	1	0	1
Total		214	84	298

Πίνακας Π2.2: 48

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,114 ^a	3	,007
Likelihood Ratio	11,774	3	,008
Linear-by-Linear Association	9,331	1	,002
N of Valid Cases	298		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,28.

Πίνακας Π2.2: 49

Εκπαιδευτικό επίπεδο * Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα. Crosstabulation

Count		Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.		Total
		Πολύ ή αρκετά καλά	Λίγο ή καθόλου καλά	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	5	14	19
	Λύκειο	24	30	54
	Πανεπιστήμιο	140	77	217
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
	Total	169	122	291

Πίνακας Π2.2: 50

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,074 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	17,425	3	,001
Linear-by-Linear Association	14,181	1	,000
N of Valid Cases	291		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,42.

Πίνακας Π2.2: 51

Εκπαιδευτικό επίπεδο * Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.

Crosstabulation

Count		Να συλλέξω υπογραφές για μια αναφορά/ένα ζήτημα.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	10	10	20
	Λύκειο	30	24	54
	Πανεπιστήμιο	157	62	219
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total		197	97	294

Πίνακας Π2.2: 52

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,023 ^a	3	,018
Likelihood Ratio	9,963	3	,019
Linear-by-Linear Association	6,477	1	,011
N of Valid Cases	294		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,33.

Πίνακας Π2.2: 53*Εκπαιδευτικό επίπεδο * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές. Crosstabulation*

Count		Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	14	5	19
	Λύκειο	41	14	55
	Πανεπιστήμιο	202	18	220
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total		257	38	295

Πίνακας Π2.2: 54*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,896 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	17,730	3	,000
Linear-by-Linear Association	10,686	1	,001
N of Valid Cases	295		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

Πίνακας Π2.2: 55*Εκπαιδευτικό επίπεδο * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές. Crosstabulation*

Count		Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	12	7	19
	Λύκειο	29	26	55
	Πανεπιστήμιο	187	33	220
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total		228	67	295

Πίνακας Π2.2: 56*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,919 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	29,022	3	,000
Linear-by-Linear Association	18,015	1	,000
N of Valid Cases	295		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,23.

Πίνακας Π2.2: 57

Εκπαιδευτικό επίπεδο * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές. Crosstabulation
Count

		Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	13	6	19
	Λύκειο	25	30	55
	Πανεπιστήμιο	162	58	220
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	1	0	1
Total	201	94	295	

Πίνακας Π2.2: 58*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,566 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	15,954	3	,001
Linear-by-Linear Association	7,149	1	,007
N of Valid Cases	295		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,32.

Πίνακας Π2.2: 59

Εκπαιδευτικό επίπεδο * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία. Crosstabulation

Count		Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	15	5	20
	Λύκειο	47	8	55
	Πανεπιστήμιο	202	18	220
	Δεν σκοπεύω να ολοκληρώσω το γυμνάσιο	0	1	1
Total		264	32	296

Πίνακας Π2.2: 60

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,799 ^a	3	,002
Likelihood Ratio	10,067	3	,018
Linear-by-Linear Association	4,553	1	,033
N of Valid Cases	296		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.

Πίνακας Π2.2: 61

Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες. Crosstabulation

Count		Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Γυμνάσιο	29	5	34
	Λύκειο	143	13	156
	Πανεπιστήμιο	94	5	99
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	6	3	9
Total		272	26	298

Πίνακας Π2.2: 62

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,080 ^a	3	,018
Likelihood Ratio	7,545	3	,056
Linear-by-Linear Association	,132	1	,716
N of Valid Cases	298		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,79.

Πίνακας Π2.2: 63*Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.**Crosstabulation*

Count		Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Γυμνάσιο	24	10	34
	Λύκειο	116	41	157
	Πανεπιστήμιο	72	26	98
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	2	7	9
Total		214	84	298

Πίνακας Π2.2: 64*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,425 ^a	3	,010
Likelihood Ratio	10,016	3	,018
Linear-by-Linear Association	1,605	1	,205
N of Valid Cases	298		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,54.

Πίνακας Π2.2: 65*Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Ευρωπαϊκά ζητήματα. Crosstabulation*

Count		Ευρωπαϊκά ζητήματα.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Γυμνάσιο	15	19	34
	Λύκειο	78	79	157
	Πανεπιστήμιο	54	44	98
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	0	9	9
Total		147	151	298

Πίνακας Π2.2: 66*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,446 ^a	3	,015
Likelihood Ratio	13,923	3	,003
Linear-by-Linear Association	,058	1	,810
N of Valid Cases	298		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,44.

Πίνακας Π2.2: 67*Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα. Crosstabulation*

Count		Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.		Total
		Πολύ ή αρκετά καλά	Λίγο ή καθόλου	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Γυμνάσιο	10	21	31
	Λύκειο	105	50	155
	Πανεπιστήμιο	52	44	96
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	2	7	9
Total		169	122	291

Πίνακας Π2.2: 68*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,789 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	19,922	3	,000
Linear-by-Linear Association	,143	1	,706
N of Valid Cases	291		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,77.

Πίνακας Π2.2: 69

Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.

Crosstabulation

Count

		Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Γυμνάσιο	24	9	33
	Λύκειο	118	39	157
	Πανεπιστήμιο	82	14	96
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	4	5	9
Total		228	67	295

Πίνακας Π2.2: 70*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,941 ^a	3	,019
Likelihood Ratio	9,286	3	,026
Linear-by-Linear Association	,459	1	,498
N of Valid Cases	295		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,04.

Πίνακας Π2.2: 71

Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές. Crosstabulation
Count

		Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Γυμνάσιο	16	17	33
	Λύκειο	107	50	157
	Πανεπιστήμιο	72	24	96
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	6	3	9
Total		201	94	295

Πίνακας Π2.2: 72

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,962 ^a	3	,047
Likelihood Ratio	7,631	3	,054
Linear-by-Linear Association	5,277	1	,022
N of Valid Cases	295		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,87.

Πίνακας Π2.2: 73

Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα * Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο. Crosstabulation
Count

		Οι άνδρες και οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με κάθε τρόπο.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	Γυμνάσιο	43	9	52
	Λύκειο	134	16	150
	Πανεπιστήμιο	80	2	82
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	11	1	12
Total		268	28	296

Πίνακας Π2.2: 74*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,732 ^a	3	,033
Likelihood Ratio	9,868	3	,020
Linear-by-Linear Association	6,906	1	,009
N of Valid Cases	296		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.

Πίνακας Π2.2: 75*Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. Crosstabulation*
Count

		Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	Γυμνάσιο	36	17	53
	Λύκειο	106	44	150
	Πανεπιστήμιο	67	15	82
	Δεν έχει ολοκληρώσει κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης	4	8	12
Total		213	84	297

Πίνακας Π2.2: 76*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,208 ^a	3	,004
Likelihood Ratio	12,440	3	,006
Linear-by-Linear Association	,028	1	,868
N of Valid Cases	297		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,39.

Πίνακας Π2.2: 77

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.
Crosstabulation

Count		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
	Πολύ	50	5	55
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	148	8	156
	Λίγο	63	16	79
	Καθόλου	9	2	11
Total		270	31	301

Πίνακας Π2.2: 78

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,815 ^a	3	,003
Likelihood Ratio	12,960	3	,005
Linear-by-Linear Association	6,646	1	,010
N of Valid Cases	301		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,13.

Πίνακας Π2.2: 79

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.
Crosstabulation

Count		Πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
	Πολύ	40	15	55
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	79	76	155
	Λίγο	22	55	77
	Καθόλου	5	6	11
Total		146	152	298

Πίνακας Π2.2: 80*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,545 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	26,431	3	,000
Linear-by-Linear Association	20,555	1	,000
N of Valid Cases	298		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,39.

Πίνακας Π2.2: 81

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.

Crosstabulation

Count

		Πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	51	4	55
	Αρκετά	110	45	155
	Λίγο	44	33	77
	Καθόλου	6	5	11
Total		211	87	298

Πίνακας Π2.2: 82*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,148 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	24,163	3	,000
Linear-by-Linear Association	19,457	1	,000
N of Valid Cases	298		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,21.

Πίνακας Π2.2: 83

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. Crosstabulation

Count		Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
	Πολύ	52	3	55
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	118	37	155
	Λίγο	40	37	77
	Καθόλου	4	7	11
Total		214	84	298

Πίνακας Π2.2: 84

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	37,307 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	39,746	3	,000
Linear-by-Linear Association	36,807	1	,000
N of Valid Cases	298		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,10.

Πίνακας Π2.2: 85

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Ευρωπαϊκά ζητήματα. Crosstabulation

Count		Ευρωπαϊκά ζητήματα.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
	Πολύ	39	16	55
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	78	77	155
	Λίγο	25	52	77
	Καθόλου	5	6	11
Total		147	151	298

Πίνακας Π2.2: 86*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,133 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	19,636	3	,000
Linear-by-Linear Association	15,543	1	,000
N of Valid Cases	298		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,43.

Πίνακας Π2.2: 87

*Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.
Crosstabulation*

Count

		Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	52	2	54
	Αρκετά	135	18	153
	Λίγο	64	13	77
	Καθόλου	6	5	11
Total		257	38	295

Πίνακας Π2.2: 88*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,722 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	13,611	3	,003
Linear-by-Linear Association	12,209	1	,000
N of Valid Cases	295		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,42.

Πίνακας Π2.2: 89

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές. Crosstabulation

Count		Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	48	6	54
	Αρκετά	121	32	153
	Λίγο	54	23	77
	Καθόλου	5	6	11
Total		228	67	295

Πίνακας Π2.2: 90

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,019 ^a	3	,005
Likelihood Ratio	12,444	3	,006
Linear-by-Linear Association	11,909	1	,001
N of Valid Cases	295		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,50.

Πίνακας Π2.2: 91

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία. Crosstabulation

Count		Να προσφέρω εθελοντικά βοήθεια σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	52	3	55
	Αρκετά	138	15	153
	Λίγο	68	9	77
	Καθόλου	6	5	11
Total		264	32	296

Πίνακας Π2.2: 92*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,551 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	10,647	3	,014
Linear-by-Linear Association	7,710	1	,005
N of Valid Cases	296		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,19.

Πίνακας Π2.2: 93

Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση. Crosstabulation

Count	Να συμμετέχω σε μια πολιτική ή κοινωνική οργάνωση.			Total
	Ναι ή μάλλον Όχι ή μάλλον			
	ναι	όχι		
	Πολύ	35	20	55
Ενδιαφέρον μητέρας για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	72	81	153
	Λίγο	26	51	77
	Καθόλου	4	7	11
Total		137	159	296

Πίνακας Π2.2: 94*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,986 ^a	3	,007
Likelihood Ratio	12,131	3	,007
Linear-by-Linear Association	10,798	1	,001
N of Valid Cases	296		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,09.

Πίνακας Π2.2: 95

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.
Crosstabulation

Count		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.		Total
		Συμφωνώ	3	
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	94	6	100
	Αρκετά	125	14	139
	Λίγο	41	7	48
	Καθόλου	9	4	13
Total		269	31	300

Πίνακας Π2.2: 96

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,832 ^a	3	,032
Likelihood Ratio	7,274	3	,064
Linear-by-Linear Association	7,429	1	,006
N of Valid Cases	300		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,34.

Πίνακας Π2.2: 97

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα. Crosstabulation

Count		Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα στην τοπική κοινότητα.				Total
		Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	26	41	25	7	99
	Αρκετά	13	46	56	24	139
	Λίγο	1	11	24	10	46
	Καθόλου	4	4	2	3	13
Total		44	102	107	44	297

Πίνακας Π2.2: 98*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	37,178 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	39,366	9	,000
Linear-by-Linear Association	16,269	1	,000
N of Valid Cases	297		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,93.

Πίνακας Π2.2: 99

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου. Crosstabulation

Count

		Ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα της χώρας σου.				Total
		Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	46	41	8	4	99
	Αρκετά	30	61	38	10	139
	Λίγο	7	19	16	4	46
	Καθόλου	2	4	7	0	13
Total		85	125	69	18	297

Πίνακας Π2.2: 100*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	38,576 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	40,113	9	,000
Linear-by-Linear Association	23,430	1	,000
N of Valid Cases	297		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,79.

Πίνακας Π2.2: 101

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου. Crosstabulation

Count		Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
	Πολύ	91	8	99
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	94	45	139
	Λίγο	22	24	46
	Καθόλου	6	7	13
Total		213	84	297

Πίνακας Π2.2: 102

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	38,199 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	41,531	3	,000
Linear-by-Linear Association	35,775	1	,000
N of Valid Cases	297		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,68.

Πίνακας Π2.2: 103

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. Crosstabulation

Count		Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.				Total
		Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
	Πολύ	26	40	27	6	99
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Αρκετά	21	38	62	18	139
	Λίγο	5	11	19	11	46
	Καθόλου	1	5	5	2	13
	Total	53	94	113	37	297

Πίνακας Π2.2: 104*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,728 ^a	9	,005
Likelihood Ratio	23,552	9	,005
Linear-by-Linear Association	15,720	1	,000
N of Valid Cases	297		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,62.

Πίνακας Π2.2: 105

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα. Crosstabulation

Count

		Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.				Total
		Πολύ καλά	Αρκετά καλά	Όχι πολύ καλά	Καθόλου	
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	28	41	19	10	98
	Αρκετά	33	47	37	17	134
	Λίγο	4	8	25	8	45
	Καθόλου	2	6	3	2	13
Total		67	102	84	37	290

Πίνακας Π2.2: 106*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,017 ^a	9	,001
Likelihood Ratio	26,951	9	,001
Linear-by-Linear Association	10,980	1	,001
N of Valid Cases	290		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,66.

Πίνακας Π2.2: 107

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές. Crosstabulation

Count		Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	65	17	13	5	100
	Αρκετά	69	41	19	7	136
	Λίγο	12	15	13	5	45
	Καθόλου	3	6	3	1	13
Total		149	79	48	18	294

Πίνακας Π2.2: 108

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,940 ^a	9	,002
Likelihood Ratio	26,223	9	,002
Linear-by-Linear Association	15,169	1	,000
N of Valid Cases	294		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,80.

Πίνακας Π2.2: 109

Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές. Crosstabulation

Count		Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Ενδιαφέρον πατέρα για κοινωνικοπολιτικά θέματα	Πολύ	52	24	13	11	100
	Αρκετά	44	48	26	18	136
	Λίγο	7	16	13	9	45
	Καθόλου	4	6	1	2	13
Total		107	94	53	40	294

Πίνακας Π2.2: 110*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,342 ^a	9	,005
Likelihood Ratio	23,899	9	,004
Linear-by-Linear Association	9,863	1	,002
N of Valid Cases	294		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,77.

Πίνακας Π2.2: 111

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.

Crosstabulation

Count

		Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.		Total
		Συμφωνώ	3	
Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι	0 έως 10 βιβλία	23	7	30
	11 έως 25 βιβλία	65	9	74
	26 έως 100 βιβλία	102	6	108
	101 έως 200 βιβλία	38	5	43
	201 έως 500 βιβλία	33	1	34
	Περισσότερα από 500 βιβλία	9	3	12
Total		270	31	301

Πίνακας Π2.2: 112*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,307 ^a	5	,021
Likelihood Ratio	12,472	5	,029
Linear-by-Linear Association	1,561	1	,211
N of Valid Cases	301		

a. 4 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,24.

Πίνακας Π2.2: 113

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες. Crosstabulation Count

		Τα μέλη όλων των εθνοτικών/φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι	0 έως 10 βιβλία	23	7	30
	11 έως 25 βιβλία	61	10	71
	26 έως 100 βιβλία	100	8	108
	101 έως 200 βιβλία	43	0	43
	201 έως 500 βιβλία	34	0	34
	Περισσότερα από 500 βιβλία	11	1	12
Total		272	26	298

Πίνακας Π2.2: 114*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,198 ^a	5	,003
Likelihood Ratio	22,252	5	,000
Linear-by-Linear Association	13,156	1	,000
N of Valid Cases	298		

a. 4 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,05.

Πίνακας Π2.2: 115

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.
Crosstabulation

Count		Κοινωνικά ζητήματα της χώρας σου.		Total
		Πολύ ή αρκετά	Λίγο ή καθόλου	
	0 έως 10 βιβλία	14	16	30
	11 έως 25 βιβλία	47	25	72
Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι	26 έως 100 βιβλία	86	21	107
	101 έως 200 βιβλία	33	10	43
	201 έως 500 βιβλία	26	8	34
	Περισσότερα από 500 βιβλία	8	4	12
Total		214	84	298

Πίνακας Π2.2: 116

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,803 ^a	5	,007
Likelihood Ratio	15,029	5	,010
Linear-by-Linear Association	5,555	1	,018
N of Valid Cases	298		

a. 1 cells (8,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,38.

Πίνακας Π2.2: 117

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.

Crosstabulation

Count

		Να ψηφίσω στις δημοτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι	0 έως 10 βιβλία	19	10	29
	11 έως 25 βιβλία	61	9	70
	26 έως 100 βιβλία	95	13	108
	101 έως 200 βιβλία	38	4	42
	201 έως 500 βιβλία	33	1	34
	Περισσότερα από 500 βιβλία	11	1	12
Total		257	38	295

Πίνακας Π2.2: 118

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,764 ^a	5	,008
Likelihood Ratio	13,819	5	,017
Linear-by-Linear Association	9,394	1	,002
N of Valid Cases	295		

a. 3 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,55.

Πίνακας Π2.2: 119

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.
Crosstabulation

Count		Να ψηφίσω στις βουλευτικές εκλογές.		Total
		Ναι ή μάλλον ναι	Όχι ή μάλλον όχι	
Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι	0 έως 10 βιβλία	13	16	29
	11 έως 25 βιβλία	56	14	70
	26 έως 100 βιβλία	84	24	108
	101 έως 200 βιβλία	33	9	42
	201 έως 500 βιβλία	32	2	34
	Περισσότερα από 500 βιβλία	10	2	12
Total		228	67	295

Πίνακας Π2.2: 120

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,491 ^a	5	,000
Likelihood Ratio	22,070	5	,001
Linear-by-Linear Association	11,652	1	,001
N of Valid Cases	295		

a. 1 cells (8,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,73.

Πίνακας Π2.2: 121

Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.

Crosstabulation

Count

		Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Αριθμός διαθέσιμων βιβλίων στο σπίτι	0 έως 10 βιβλία	11	3	8	7	29
	11 έως 25 βιβλία	19	24	14	13	70
	26 έως 100 βιβλία	33	45	19	11	108
	101 έως 200 βιβλία	19	9	8	6	42
	201 έως 500 βιβλία	19	10	3	2	34
	Περισσότερα από 500 βιβλία	6	3	1	2	12
Total		107	94	53	41	295

Πίνακας Π2.2: 122

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,934 ^a	15	,029
Likelihood Ratio	28,269	15	,020
Linear-by-Linear Association	9,714	1	,002
N of Valid Cases	295		

a. 6 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,67.

Πίνακας Π2.2: 123

Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο. * Είμαι περήφανος που ζω στην Ελλάδα.

Crosstabulation

Count		Είμαι περήφανος που ζω στην Ελλάδα.		Total
		1,00	2,00	
Βλέπω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο.	Συμφωνώ	231	35	266
	Διαφωνώ	25	5	30
Total		256	40	296

Πίνακας Π2.2: 124

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,284 ^a	1	,594		
Continuity Correction ^b	,063	1	,802		
Likelihood Ratio	,269	1	,604		
Fisher's Exact Test				,576	,381
Linear-by-Linear Association	,283	1	,595		
N of Valid Cases	296				

a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,05.

b. Computed only for a 2x2 table

Πίνακας Π2.2: 125

Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. * Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες. Crosstabulation Count

		Τα μέλη όλων των εθνοτικών / φυλετικών ομάδων θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευθύνες.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα.	Συμφωνώ απόλυτα	108	85	9	6	208
	Συμφωνώ	24	52	9	2	87
	Διαφωνώ	1	1	0	0	2
	Διαφωνώ απόλυτα	0	1	0	0	1
Total		133	139	18	8	298

Πίνακας Π2.2: 126*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,939 ^a	9	,036
Likelihood Ratio	18,711	9	,028
Linear-by-Linear Association	8,842	1	,003
N of Valid Cases	298		

a. 9 cells (56,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πίνακας Π2.2: 127

Η εκμάθηση άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σημαντική για να σπουδάσω ή να εργαστώ σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα. * Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.

Crosstabulation

Count

		Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι στην Ελλάδα.		Total
		Συμφωνώ	Διαφωνώ	
Επανακωδικοποίηση V5.3	Συμφωνώ	254	40	294
	Διαφωνώ	3	0	3
Total		257	40	297

Πίνακας Π2.2: 128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,472 ^a	1	,492		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,873	1	,350		
Fisher's Exact Test				1,000	,647
Linear-by-Linear Association	,470	1	,493		
N of Valid Cases	297				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,40.

b. Computed only for a 2x2 table

Πίνακας Π2.2: 129

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. * Γνωρίζω περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου. Crosstabulation

Count		Γνωρίζω περισσότερα για την πολιτική από τους περισσότερους ανθρώπους στην ηλικία μου.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	Συμφωνώ	13	12	16	11	52
	απόλυτα	13	38	72	17	140
	Συμφωνώ	11	19	53	11	94
	Διαφωνώ	4	1	5	1	11
Total		41	70	146	40	297

Πίνακας Π2.2: 130*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,930 ^a	9	,013
Likelihood Ratio	19,518	9	,021
Linear-by-Linear Association	,191	1	,662
N of Valid Cases	297		

a. 3 cells (18,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,48.

Πίνακας Π2.2: 131*Crosstab*

Count

		Όταν συζητούνται πολιτικά ζητήματα ή πολιτικά προβλήματα, συνήθως έχω κάτι να πω.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται α, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	Συμφωνώ απόλυτα	15	20	9	8	52
	Συμφωνώ	8	78	40	14	140
	Διαφωνώ	9	51	27	7	94
	Διαφωνώ απόλυτα	4	4	2	1	11
Total		36	153	78	30	297

Πίνακας Π2.2: 132*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,871 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	26,130	9	,002
Linear-by-Linear Association	,000	1	,999
N of Valid Cases	297		

a. 3 cells (18,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,11.

Πίνακας Π2.2: 133*Crosstab*

Count

		Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	Συμφωνώ απόλυτα	11	21	12	8	52
	Συμφωνώ	9	68	50	13	140
	Διαφωνώ	14	43	32	5	94
	Διαφωνώ απόλυτα	4	5	1	1	11
Total		38	137	95	27	297

Πίνακας Π2.2: 134*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,499 ^a	9	,015
Likelihood Ratio	20,121	9	,017
Linear-by-Linear Association	1,874	1	,171
N of Valid Cases	297		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,00.

Πίνακας Π2.2: 135*Crosstab*

Count

		Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται αι, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	Συμφωνώ απόλυτα	12	16	16	8	52
	Συμφωνώ	16	60	49	15	140
	Διαφωνώ	13	41	33	7	94
	Διαφωνώ απόλυτα	6	2	2	1	11
Total		47	119	100	31	297

Πίνακας Π2.2: 136*Chi-Square Tests*

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,200 ^a	9	,017
Likelihood Ratio	16,607	9	,055
Linear-by-Linear Association	1,621	1	,203
N of Valid Cases	297		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,15.

Πίνακας Π2.2: 137

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης. * Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.

Crosstabulation

Count

		Κατανοώ καλά τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να διευρύνεται/επεκτείνεται, μέχρι να συμπεριλάβει όλες τις χώρες της Ευρώπης.	Συμφωνώ απόλυτα	21	19	5	7	52
	Συμφωνώ	30	78	29	3	140
	Διαφωνώ	23	45	21	5	94
	Διαφωνώ απόλυτα	8	1	1	1	11
Total		82	143	56	16	297

Πίνακας Π2.2: 138

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,146 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	31,734	9	,000
Linear-by-Linear Association	,014	1	,906
N of Valid Cases	297		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,59.

Πίνακας Π2.2: 139

Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. * Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου; Crosstabulation

Count		Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;				Total
		Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.	Πολύ	3	8	14	28	53
	Αρκετά	13	12	42	26	93
	Λίγο	13	27	47	27	114
	Καθόλου	8	9	14	6	37
Total		37	56	117	87	297

Πίνακας Π2.2: 140

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,512 ^a	9	,002
Likelihood Ratio	24,478	9	,004
Linear-by-Linear Association	14,003	1	,000
N of Valid Cases	297		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,61.

Πίνακας Π2.2: 141

Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα. * Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.

Crosstabulation

Count

		Να ψηφίσω στις Ευρωεκλογές.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
Ενδιαφέρον για ευρωπαϊκά ζητήματα.	Πολύ	35	8	7	3	53
	Αρκετά	38	32	10	13	93
	Λίγο	27	44	27	15	113
	Καθόλου	7	10	9	9	35
Total		107	94	53	40	294

Πίνακας Π2.2: 142

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,446 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	40,259	9	,000
Linear-by-Linear Association	24,050	1	,000
N of Valid Cases	294		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,76.

Πίνακας Π2.2: 143

Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Crosstabulation

Count		Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.	Συμφωνώ απόλυτα	18	16	3	1	38
	Συμφωνώ	23	69	41	4	137
	Διαφωνώ	11	35	43	5	94
	Διαφωνώ απόλυτα	2	12	8	5	27
Total		54	132	95	15	296

Πίνακας Π2.2: 144

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	47,975 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	42,171	9	,000
Linear-by-Linear Association	28,355	1	,000
N of Valid Cases	296		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,37.

Πίνακας Π2.2: 145

Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Crosstabulation Count

		Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.	Συμφωνώ απόλυτα	9	18	10	1	38
	Συμφωνώ	12	44	72	9	137
	Διαφωνώ	3	21	61	9	94
	Διαφωνώ απόλυτα	5	6	9	7	27
Total		29	89	152	26	296

Πίνακας Π2.2: 146*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,549 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	38,704	9	,000
Linear-by-Linear Association	15,775	1	,000
N of Valid Cases	296		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,37.

Πίνακας Π2.2: 147

Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο). Crosstabulation

Count		Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.	Συμφωνώ απόλυτα	12	15	9	2	38
	Συμφωνώ	16	43	52	26	137
	Διαφωνώ	9	20	38	27	94
	Διαφωνώ απόλυτα	3	4	11	9	27
Total		40	82	110	64	296

Πίνακας Π2.2: 148

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,600 ^a	9	,001
Likelihood Ratio	27,327	9	,001
Linear-by-Linear Association	19,770	1	,000
N of Valid Cases	296		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,65.

Πίνακας Π2.2: 149

Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία. * Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Crosstabulation

Count		Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.	Συμφωνώ απόλυτα	23	9	2	4	38
	Συμφωνώ	57	55	25	0	137
	Διαφωνώ	27	43	20	4	94
	Διαφωνώ απόλυτα	8	14	2	3	27
Total		115	121	49	11	296

Πίνακας Π2.2: 150

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,717 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	35,170	9	,000
Linear-by-Linear Association	6,774	1	,009
N of Valid Cases	296		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,00.

Πίνακας Π2.2: 151

Crosstab

Count

		Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.	Συμφωνώ απόλυτα	16	27	4	0	47
	Συμφωνώ	23	55	40	1	119
	Διαφωνώ	10	37	42	10	99
	Διαφωνώ απόλυτα	5	13	9	4	31
Total		54	132	95	15	296

Πίνακας Π2.2: 152

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,095 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	44,896	9	,000
Linear-by-Linear Association	25,006	1	,000
N of Valid Cases	296		

a. 2 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,57.

Πίνακας Π2.2: 153

Crosstab

Count

		Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.	Συμφωνώ απόλυτα	11	18	17	1	47
	Συμφωνώ	7	38	67	7	119
	Διαφωνώ	7	25	54	13	99
	Διαφωνώ απόλυτα	4	8	14	5	31
Total		29	89	152	26	296

Πίνακας Π2.2: 154*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,598 ^a	9	,003
Likelihood Ratio	23,188	9	,006
Linear-by-Linear Association	10,162	1	,001
N of Valid Cases	296		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,72.

Πίνακας Π2.2: 155*Crosstab*

Count

		Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.	Συμφωνώ απόλυτα	13	19	14	1	47
	Συμφωνώ	14	38	37	30	119
	Διαφωνώ	9	21	46	23	99
	Διαφωνώ απόλυτα	4	4	13	10	31
Total		40	82	110	64	296

Πίνακας Π2.2: 156*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,215 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	35,261	9	,000
Linear-by-Linear Association	18,183	1	,000
N of Valid Cases	296		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,19.

Πίνακας Π2.2: 157

Crosstab

Count

		Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.	Συμφωνώ απόλυτα	30	11	4	2	47
	Συμφωνώ	47	48	23	1	119
	Διαφωνώ	28	50	17	4	99
	Διαφωνώ απόλυτα	10	12	5	4	31
Total		115	121	49	11	296

Πίνακας Π2.2: 158

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,723 ^a	9	,001
Likelihood Ratio	27,109	9	,001
Linear-by-Linear Association	11,395	1	,001
N of Valid Cases	296		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,15.

Πίνακας Π2.2: 159

Crosstab

Count

		Γνώσεις σχετικά με γεγονότα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.	Πολύ καλά	27	26	10	4	67
	Αρκετά καλά	16	49	34	3	102
	Όχι πολύ καλά	7	42	32	3	84
	Καθόλου	3	13	17	4	37
Total		53	130	93	14	290

Πίνακας Π2.2: 160*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,160 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	38,005	9	,000
Linear-by-Linear Association	22,552	1	,000
N of Valid Cases	290		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,79.

Πίνακας Π2.2: 161*Crosstab*

Count

		Γνώσεις σχετικά με τους νόμους και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.	Πολύ καλά	11	26	24	6	67
	Αρκετά καλά	10	37	50	5	102
	Όχι πολύ καλά	7	15	56	6	84
	Καθόλου	1	8	19	9	37
Total		29	86	149	26	290

Πίνακας Π2.2: 162*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	32,127 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	30,288	9	,000
Linear-by-Linear Association	17,330	1	,000
N of Valid Cases	290		

a. 2 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,32.

Πίνακας Π2.2: 163*Crosstab*

Count

		Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.	Πολύ καλά	16	21	21	9	67
	Αρκετά καλά	14	35	38	15	102
	Όχι πολύ καλά	8	17	39	20	84
	Καθόλου	1	7	12	17	37
Total		39	80	110	61	290

Πίνακας Π2.2: 164*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,914 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	30,384	9	,000
Linear-by-Linear Association	24,222	1	,000
N of Valid Cases	290		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,98.

Πίνακας Π2.2: 165*Crosstab*

Count

		Γνώσεις σχετικά με το ευρώ (το νόμισμα μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Να μιλήσεις μπροστά σε όλη την τάξη για ένα κοινωνικό ή πολιτικό ζήτημα.	Πολύ καλά	42	16	6	3	67
	Αρκετά καλά	41	45	13	3	102
	Όχι πολύ καλά	19	45	20	0	84
	Καθόλου	12	13	8	4	37
Total		114	119	47	10	290

Πίνακας Π2.2: 166*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	39,893 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	40,951	9	,000
Linear-by-Linear Association	15,964	1	,000
N of Valid Cases	290		

a. 4 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,28.

Πίνακας Π2.2: 167*Crosstab*

Count

		Γνώσεις σχετικά με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).				Total
		Πολλά	Αρκετά	Λίγα	Τίποτα	
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	4	7	15	12	38
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	7	11	28	11	57
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	18	29	40	30	117
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	11	35	28	12	86
Total		40	82	111	65	298

Πίνακας Π2.2: 168*Chi-Square Tests*

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,001 ^a	9	,049
Likelihood Ratio	16,582	9	,056
Linear-by-Linear Association	6,089	1	,014
N of Valid Cases	298		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,10.

Πίνακας Π2.2: 169*Crosstab*

Count

		Μπορώ να κατανοήσω τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα με ευκολία.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	2	13	18	4	37
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	7	27	14	9	57
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	14	52	43	6	115
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	15	45	19	8	87
Total		38	137	94	27	296

Πίνακας Π2.2: 170*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,467 ^a	9	,042
Likelihood Ratio	17,583	9	,040
Linear-by-Linear Association	6,971	1	,008
N of Valid Cases	296		

a. 2 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,38.

Πίνακας Π2.2: 171

Crosstab

Count

		Έχω πολιτικές απόψεις που αξίζει να ακουστούν.				Total
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	3	9	19	6	37
	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	5	18	24	10	57
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	18	53	38	6	115
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	21	38	19	9	87
Total		47	118	100	31	296

Πίνακας Π2.2: 172

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,781 ^a	9	,002
Likelihood Ratio	27,343	9	,001
Linear-by-Linear Association	17,499	1	,000
N of Valid Cases	296		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,88.

Πίνακας Π2.2: 173

Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου; * Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Crosstabulation

Count		Να συζητήσω με άλλους για τις απόψεις μου, πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα.				Total
		Θα το έκανα σίγουρα	Μάλλον θα το έκανα	Μάλλον δεν θα το έκανα	Δεν θα το έκανα σίγουρα	
	Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	7	10	13	5	35
Συζητάς σχετικά με τον τρόπο ζωής σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τους φίλους σου και την οικογένειά σου;	Τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο	10	24	19	4	57
	Τουλάχιστον μία φορά τον μήνα	31	52	29	4	116
	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα	34	37	14	2	87
Total		82	123	75	15	295

Πίνακας Π2.2: 174*Chi-Square Tests*

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,156 ^a	9	,006
Likelihood Ratio	21,820	9	,009
Linear-by-Linear Association	18,779	1	,000
N of Valid Cases	295		

a. 3 cells (18,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,78.